

ΤΜ
ΧΠ
ΠΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ,
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

“Το φαινόμενο της μετανάστευσης από την σκοπιά του χωρικού σχεδιασμού:
Η περίπτωση της Ελλάδας, Γερμανίας και Ιταλίας.”

Επιμέλεια Εργασίας: Καραγιαννούδη Βαΐα

Επιβλέπων Καθηγητής: Γουργιώτης Ανέστης

ΒΟΛΟΣ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2021

ΤΜ
ΧΠ
ΠΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ,
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

“Το φαινόμενο της μετανάστευσης από την σκοπιά του χωρικού σχεδιασμού:

Η περίπτωση της Ελλάδας, Γερμανίας και Ιταλίας.”

**The phenomenon of migration from the perspective of spatial planning: The
case of Greece, Germany and Italy.**

Επιμέλεια Εργασίας: Καραγιαννούδη Βαΐα

A.M.: 0315041

Επιβλέπων Καθηγητής: Γουργιώτης Ανέστης (Επικουρος Καθηγητής Τ. Μ. Χ. Π. Π. Α.)

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή: Γουργιώτης Ανέστης

Ντυκέν Μαρί-Νοέλ

Σταθάκης Δημήτρης

ΒΟΛΟΣ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2021

Ευχαριστίες

Θα ήταν μεγάλη μου παράλειψη να μην ευχαριστήσω τα άτομα που με βοήθησαν να πραγματοποιήσω την διπλωματική μου εργασία.

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Γουργιώτη Α., ο οποίος με καθοδήγησε και με στήριξε σε όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας, κάνοντας μου παρατηρήσεις, οι οποίες εξέλιξαν και βελτίωσαν την εργασία μου.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον κ. Δαμανάκη Μ. για τη χορήγηση των στοιχείων και την αμέριστη βοήθεια του, καθώς και την κα. Ντυκέν Μ. για την βοήθεια της στο στατιστικό κομμάτι της εργασίας.

Ακόμα, ένα μεγάλο ευχαριστώ θα ήθελα να πω στις φίλες μου Μαρία – Άννα και Πηνελόπη που αυτά τα πέντε χρόνια ήταν πάντα δίπλα μου και με στήριξαν, καθώς και στις φίλες μου Ευαγγελία, Ελένη και Ιωάννα.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ χρωστάω στην οικογένεια μου που με στήριξαν, οικονομικά και ηθικά, από την πρώτη στιγμή των σπουδών μου και μέχρι το τέλος αυτών.

Δήλωση

Βεβαιώνω ότι η παρούσα εργασία είναι δική μου, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή, δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία άλλου και δεν έχει προηγουμένως υποβληθεί για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω ότι είμαι εν γνώσει των κανόνων περί λογοκλοπής του ΤΜΧΠΠΑ και ότι στο πλαίσιο αυτού έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία, σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κ.λ.π., τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

Ημερομηνία: 31/01/2021

Ονοματεπώνυμο: Βαΐα Καραγιαννούδη

Υπογραφή:

Περίληψη

Το μεταναστευτικό φαινόμενο είναι ένα ζήτημα που απασχολεί τις κοινωνίες εδώ και πολλά χρόνια. Πολλοί ερευνητές έχουν επιδιώξει να το διερευνήσουν και να το αντιμετωπίσουν. Όμως, τις περισσότερες φορές, η προσέγγιση του φαινομένου γίνεται μελετώντας μόνο την οικονομική ή κοινωνική διάσταση του φαινομένου. Δεν διερευνάται μια απάντηση μέσω της χωρικής διάστασης του φαινομένου. Έτσι λοιπόν, η εκπόνηση της εργασίας αυτής έχει στόχο να αναδείξει αν υπάρχει σύνδεση μεταξύ αυτών των δύο θεμάτων (μετανάστευση και χωρικός σχεδιασμός) και πως αντιμετωπίζεται στο χώρο. Για την καλύτερη κατανόηση και αξιολόγηση της κατάστασης, λαμβάνονται υπόψιν τρεις χώρες μελέτης και ανάλυσης. Αυτές οι χώρες είναι η Ελλάδα, η Γερμανία και η Ιταλία, η επιλογή των οποίων δεν έγινε τυχαία, αλλά λόγω των κοινών σημείων που αυτές οι τρεις χώρες έχουν.

Λέξεις κλειδιά: μετανάστευση, (στρατηγικός) χωρικός σχεδιασμός, Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία

Abstract

The immigration phenomenon is an issue that has concerned societies for many years. Many researchers have sought to investigate and overcome it. However, most of the times, the phenomenon is approached by studying only its economic or social dimension. Additionally, the solution isn't explored through the spatial dimension of the phenomenon. Thus, the elaboration of this work aims to highlight whether there is a connection between these two issues (immigration and spatial planning) and how it is treated in the area. For a better understanding and evaluation of the situation, three study and analysis countries are considered. These countries are Greece, Germany and Italy, whose choice was not made by chance, but due to the common points that these three countries have.

Keywords: immigration, (strategic) spatial planning, Greece, Germany, Italy

Πίνακας Περιεχομένων

Ευχαριστίες.....	3
Δήλωση.....	4
Περίληψη.....	5
Abstract.....	6
Κατάλογος Πινάκων.....	9
Κατάλογος Διαγραμμάτων.....	10
Κατάλογος Εικόνων.....	13
Εισαγωγή.....	14
Κεφάλαιο 1ο: Μετανάστευση.....	16
1.1. Εννοιολογική προσέγγιση της μετανάστευσης.....	16
1.1.1. Ορισμός μετανάστευσης.....	16
1.1.2. Διακρίσεις της μετανάστευσης.....	17
1.1.3. Αίτια της μετανάστευσης.....	19
1.1.4. Κατηγορίες μετανάστων.....	20
1.1.5. Ορισμός μετανάστη – οικονομικού μετανάστη.....	22
1.1.6. Ορισμός πρόσφυγα – οικονομικού πρόσφυγα.....	23
1.1.7. Κοινωνική και μεταναστευτική πολιτική.....	24
1.2. Θεωρίες για την εισροή μεταναστών.....	27
1.2.1. Οικονομικές θεωρίες.....	27
1.2.2. Νεότερες οικονομικό-κοινωνικές θεωρίες.....	29
1.2.3. Κοινωνιολογική προσέγγιση.....	30
1.3. Εισροή μεταναστών και κοινωνικά φαινόμενα.....	32
1.4. Ιστορική αναδρομή της μετανάστευσης (Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία).....	34
1.4.1. Ελλάδα.....	34
1.4.2. Γερμανία.....	38
1.4.3. Ιταλία.....	42
1.4.4. Συγκριτική ανάλυση εισροών-εκροών στις τρεις χώρες.....	49
1.5. Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης.....	73
1.5.1. Διεθνή κείμενα.....	73

1.5.2. Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) για την μετανάστευση.....	74
1.5.3. Η πολιτική της Ελλάδας για την μετανάστευση.....	76
1.5.4. Η πολιτική της Γερμανίας για την μετανάστευση.....	77
1.5.5. Η πολιτική της Ιταλίας για την μετανάστευση.....	79
1.6. Συμπεράσματα πρώτου κεφαλαίου.....	81
Κεφάλαιο 2ο: Πολιτικές για την μετανάστευση.....	83
2.1. Πολιτική ένταξης.....	83
2.1.1. Διαμόρφωση της πολιτικής ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.).....	85
2.1.2. Διαμόρφωση της πολιτικής ένταξης στις τρεις χώρες (Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία).....	86
2.1.3. Συμπεράσματα για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις τρεις χώρες.....	89
2.2. Στεγαστική πολιτική και συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών.....	91
2.2.1. Διαμόρφωση της στεγαστικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.)... ..	92
2.2.2. Διαμόρφωση της στεγαστικής πολιτικής στις τρεις χώρες (Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία).....	93
2.2.3. Συμπεράσματα για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις τρεις χώρες.....	100
Κεφάλαιο 3ο: Ο ρόλος του χωρικού σχεδιασμού στη μεταναστευτική πολιτική.....	102
3.1. Εισαγωγικά στοιχεία για το χωρικό σχεδιασμό.....	102
3.1.1. Ορισμός χωρικού σχεδιασμού.....	103
3.1.2. Ιστορική αναδρομή του χωρικού σχεδιασμού.....	105
3.1.3. Θεσμικό πλαίσιο για το χωρικό σχεδιασμό.....	110
3.2. Πολιτικές χωρικού σχεδιασμού.....	113
3.2.1. Το σύστημα χωρικού σχεδιασμού της Ελλάδας.....	113
3.2.2. Το σύστημα χωρικού σχεδιασμού της Γερμανίας.....	116
3.2.3. Το σύστημα χωρικού σχεδιασμού της Ιταλίας.....	121
3.3. Αντιμετώπιση της μεταναστευτικής κρίσης μέσω του χωρικού σχεδιασμού.....	123
3.4. Συμπεράσματα τρίτου κεφαλαίου.....	127
Κεφάλαιο 4ο: Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τη μετανάστευση.....	129
Κεφάλαιο 5ο: Κριτική και Συμπεράσματα.....	130
Παράρτημα.....	135
Βιβλιογραφική Αναφορά.....	150

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Μετανάστες από τις πρώην Κοινοτικές χώρες, 1998.....	35
Πίνακας 2: Ξένος πληθυσμός στις 31 Δεκεμβρίου 2006, 10 πιο κοινές ιθαγένειες.....	39
Πίνακας 3: Αριθμός Ιταλών μεταναστών ανά χώρα προορισμού, 1861-1985.....	43
Πίνακας 4: Κύριες εθνικότητες των ξένων που διαμένουν νομίμως στην Ιταλία, 1999.....	44
Πίνακας 5: Ο αριθμός των εισερχόμενων μεταναστών ανά χώρα προέλευσης, 1995-2007 (οι 5 κορυφαίες.....	45
Πίνακας 6: Αριθμός ξένων κατοίκων και ποσοστό του συνόλου αυτών, 1 ^η Ιανουαρίου 2011.....	47
Πίνακας 7: Κατανομή των εισροών στις έξι (6) κατηγορίες, 2008-2012.....	49
Πίνακας 8: Κατανομή των εισροών στις επτά (7) κατηγορίες, 2013.....	50
Πίνακας 9: Κατανομή των εισροών στις έξι (6) κατηγορίες, 2014-2018.....	51
Πίνακας 10: Εισροές στην Ελλάδα κατά τη χρονική περίοδο, 2008-2018.....	52
Πίνακας 11: Εισροές πληθυσμού κατά τη χρονική περίοδο 2008-2018.....	56
Πίνακας 12: Εκροές πληθυσμού κατά τη χρονική περίοδο 2008-2018.....	59
Πίνακας 13: Εισροές πληθυσμού κατά τη χρονική περίοδο 2008-2018.....	63
Πίνακας 14: Εκροές πληθυσμού κατά τη χρονική περίοδο 2008-2018.....	66
Πίνακας 15: Χωροταξικός σχεδιασμός στη Γερμανία.....	116
Πίνακας 16: Συγκεντρωτικός πίνακας για τη μετανάστευση ανά περιόδους.....	125

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Εισροές στην Ελλάδα, 2008.....	52
Διάγραμμα 2: Εισροές στην Ελλάδα, 2009.....	52
Διάγραμμα 3: Εισροές στην Ελλάδα, 2010.....	53
Διάγραμμα 4: Εισροές στην Ελλάδα, 2011.....	53
Διάγραμμα 5: Εισροές στην Ελλάδα, 2012.....	53
Διάγραμμα 6: Εισροές στην Ελλάδα, 2013.....	53
Διάγραμμα 7: Εισροές στην Ελλάδα, 2014.....	53
Διάγραμμα 8: Εισροές στην Ελλάδα, 2015.....	53
Διάγραμμα 9: Εισροές στην Ελλάδα, 2016.....	54
Διάγραμμα 10: Εισροές στην Ελλάδα, 2017.....	54
Διάγραμμα 11: Εισροές στην Ελλάδα, 2018.....	54
Διάγραμμα 12: Το Μεταναστευτικό Φαινόμενο στην Ελλάδα την περίοδο 2002-2018.....	55
Διάγραμμα 13: Εισροές στη Γερμανία, 2008.....	56
Διάγραμμα 14: Εισροές στη Γερμανία, 2009.....	56
Διάγραμμα 15: Εισροές στη Γερμανία, 2010.....	57
Διάγραμμα 16: Εισροές στη Γερμανία, 2011.....	57
Διάγραμμα 17: Εισροές στη Γερμανία, 2012.....	57
Διάγραμμα 18: Εισροές στη Γερμανία, 2013.....	57
Διάγραμμα 19: Εισροές στη Γερμανία, 2014.....	57
Διάγραμμα 20: Εισροές στη Γερμανία, 2015.....	57
Διάγραμμα 21: Εισροές στη Γερμανία, 2016.....	58
Διάγραμμα 22: Εισροές στη Γερμανία, 2017.....	58
Διάγραμμα 23: Εισροές στη Γερμανία, 2018.....	58
Διάγραμμα 24: Εκροές από τη Γερμανία, 2008.....	59
Διάγραμμα 25: Εκροές από τη Γερμανία, 2009.....	59
Διάγραμμα 26: Εκροές από τη Γερμανία, 2010.....	60
Διάγραμμα 27: Εκροές από τη Γερμανία, 2011.....	60

Διάγραμμα 28: Εκροές από τη Γερμανία, 2012.....	60
Διάγραμμα 29: Εκροές από τη Γερμανία, 2013.....	60
Διάγραμμα 30: Εκροές από τη Γερμανία, 2014.....	60
Διάγραμμα 31: Εκροές από τη Γερμανία, 2015.....	60
Διάγραμμα 32: Εκροές από τη Γερμανία, 2016.....	61
Διάγραμμα 33: Εκροές από τη Γερμανία, 2017.....	61
Διάγραμμα 34: Εκροές από τη Γερμανία, 2018.....	61
Διάγραμμα 35: Το Μεταναστευτικό Φαινόμενο στη Γερμανία την περίοδο 2002-2018.....	62
Διάγραμμα 36: Εισροές στην Ιταλία, 2008.....	63
Διάγραμμα 37: Εισροές στην Ιταλία, 2009.....	63
Διάγραμμα 38: Εισροές στην Ιταλία, 2010.....	64
Διάγραμμα 39: Εισροές στην Ιταλία, 2011.....	64
Διάγραμμα 40: Εισροές στην Ιταλία, 2012.....	64
Διάγραμμα 41: Εισροές στην Ιταλία, 2013.....	64
Διάγραμμα 42: Εισροές στην Ιταλία, 2014.....	64
Διάγραμμα 43: Εισροές στην Ιταλία, 2015.....	64
Διάγραμμα 44: Εισροές στην Ιταλία, 2016.....	65
Διάγραμμα 45: Εισροές στην Ιταλία, 2017.....	65
Διάγραμμα 46: Εισροές στην Ιταλία, 2018.....	65
Διάγραμμα 47: Εκροές από την Ιταλία, 2008.....	67
Διάγραμμα 48: Εκροές από την Ιταλία, 2009.....	67
Διάγραμμα 49: Εκροές από την Ιταλία, 2010.....	67
Διάγραμμα 50: Εκροές από την Ιταλία, 2011.....	67
Διάγραμμα 51: Εκροές από την Ιταλία, 2012.....	67
Διάγραμμα 52: Εκροές από την Ιταλία, 2013.....	67
Διάγραμμα 53: Εκροές από την Ιταλία, 2014.....	68
Διάγραμμα 54: Εκροές από την Ιταλία, 2015.....	68
Διάγραμμα 55: Εκροές από την Ιταλία, 2016.....	68

Διάγραμμα 56: Εκροές από την Ιταλία, 2017.....	68
Διάγραμμα 57: Εκροές από την Ιταλία, 2018.....	68
Διάγραμμα 58: Το Μεταναστευτικό Φαινόμενο στην Ιταλία την περίοδο 2002-2018.....	69
Διάγραμμα 59: Εισροές Ελλάδας, Γερμανίας και Ιταλίας, την χρονική περίοδο 2002-2018.....	70
Διάγραμμα 60: Εκροές Ελλάδας, Γερμανίας και Ιταλίας, την χρονική περίοδο 2002-2018.....	71
Διάγραμμα 61: Βασικοί άξονες χωρικής ανάπτυξης στον Ευρωπαϊκό χώρο.....	108
Διάγραμμα 62: Οργάνωση Χωροταξικού Σχεδιασμού στην Ελλάδα.....	113
Διάγραμμα 63: Επίπεδα Σχεδιασμού στην Ελλάδα βάσει του νόμου 4759/2020.....	114
Διάγραμμα 64: Σύστημα Χωροταξικού Σχεδιασμού της Γερμανίας.....	117
Διάγραμμα 65: Η οργάνωση χωροταξικού σχεδιασμού στη Γερμανία.....	118
Διάγραμμα 66: Οργάνωση Χωροταξικού Σχεδιασμού στη Γερμανία.....	119
Διάγραμμα 67: Το σύστημα χωρικού σχεδιασμού στην Ιταλία.....	120
Διάγραμμα 68: Οργάνωση Χωροταξικού Σχεδιασμού στην Ιταλία.....	121

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1: Μετανάστευση το 2013 σύμφωνα με τις δέκα πιο κοινές ιθαγένειες.....	40
Εικόνα 2: Μετανάστευση το 2015, οι δέκα πιο συχνές χώρες προέλευσης (ποσοστό).....	40
Εικόνα 3: Μετανάστευση στα σύνορα της Γερμανίας μεταξύ 1991 και 2015.....	41

Εισαγωγή

Από το μακρινό παρελθόν μέχρι και το πρόσφατο παρόν καθημερινά γίνονται διάφοροι αγώνες προκειμένου να αντιμετωπιστεί το δύσκολο εγχείρημα του μεταναστευτικού φαινομένου. Αν και η μετανάστευση δεν αποτελεί πρωτοεμφανιζόμενο ζήτημα, καθώς οι ρίζες της χρονολογούνται ήδη από το 1922 με το μεταναστευτικό πρόβλημα και την αμοιβαία ανταλλαγή μεταναστών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, εν τούτοις εν έτη 2020 δεν υπάρχουν συγκεκριμένα εργαλεία για την πλήρη αντιμετώπιση του, διότι η κατάσταση είναι περίπλοκη. Το μεταναστευτικό ζήτημα αποτελεί μια κατάσταση, η οποία εκδηλώνεται στις χώρες με διαφορετικό τρόπο σε κάθε μια από αυτές και με διαφορετική ένταση. Χρειάζεται αποτελεσματική και ολοκληρωμένη διαχείριση, ώστε να μπορούν οι αρμόδιες αρχές να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο έγκαιρα και με απόλυτο έλεγχο της κατάστασης.

Από την άλλη, ο στρατηγικός χωρικός σχεδιασμός αποτελεί ένα εργαλείο που οργανώνει τον χώρο και στοχεύει στην μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων, εντούτοις όμως η εφαρμογή του είναι ακόμα περιορισμένη. Αυτό φαίνεται από το γεγονός, ότι αν και υπάρχει χωροταξική πολιτική για την αντιμετώπιση διαφόρων θεμάτων που παρουσιάζουν οι περιφέρειες, παρόλα αυτά δεν υπάρχει χωροταξική πολιτική που να συνδέεται με το μεταναστευτικό φαινόμενο, δεδομένου ότι αυτό δεν αποτελεί πρόβλημα του μακρινού παρελθόντος αλλά των πρόσφατων ημερών μας. Επιπλέον, η χωροταξία ως επιστήμη αποτελεί έναν κλάδο, ο οποίος ακόμα προσπαθεί να θέσει τις βάσεις του σχεδιασμού στις χωρικές ενότητες και να συνδεθεί με άλλες πολιτικές, όπως είναι η μεταναστευτική, με σκοπό να μειώσει τις μεταναστευτικές ανισότητες που δημιουργούνται στις περιφέρειες και ως εκ τούτου να μειώσει τις κάθε είδους ανισότητες που μπορεί να προκληθούν από το φαινόμενο αυτό. Επομένως, ο σχεδιασμός θα πρέπει να αντιμετωπίσει σαν πρόκληση το φαινόμενο της μετανάστευσης, με σκοπό να δώσει λύσεις στην κοινωνία και στα άτομα που την απαρτίζουν.

Η παρούσα εργασία, όπως παρουσιάζεται στα παρακάτω κεφάλαια περιορίζεται στην ανάλυση των εννοιών της μετανάστευσης και του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού. Όπως προκύπτει, οι δύο αυτές έννοιες έχουν επίδραση στο χώρο όχι ως ενιαίο σύνολο, αλλά ως ανεξάρτητα μέρη το καθένα. Επιπρόσθετα, πέρα από την ανάλυση των δύο αυτών φαινομένων μεμονωμένα, γίνεται και η προσπάθεια σύνδεσης μεταξύ τους. Έτσι λοιπόν, σκοπός της παρούσας

διπλωματικής εργασίας είναι να απαντήσει στο ερώτημα αν υπάρχει σχέση μεταξύ του χωρικού σχεδιασμού και της μετανάστευσης και ποια είναι αυτή.

Επιπρόσθετα, η εκπόνηση της διπλωματικής αυτής στηρίζεται στα ερευνητικά ερωτήματα που γεννήθηκαν κατά την αναζήτηση της βιβλιογραφίας σχετικά με το αντικείμενο της μετανάστευσης και του χωρικού σχεδιασμού. Τα ερευνητικά αυτά ερωτήματα είναι τα ακόλουθα:

1. Τι είναι το μεταναστευτικό για τον χωρικό σχεδιασμό;
2. Πώς αντιμετωπίζεται το φαινόμενο της μετανάστευσης στις τρεις χώρες (Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία) ως προς τον χωρικό σχεδιασμό και αν αντιμετωπίζεται;
3. Υπάρχει μέριμνα από την πλευρά του χωρικού σχεδιασμού;

Μέσω αυτών των ερωτημάτων στοχεύετε η διερεύνηση της σύνδεσης του μεταναστευτικού φαινομένου με τον στρατηγικό χωρικό σχεδιασμό. Επιπλέον, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα και η κριτική που προκύπτει από την ανάλυση των δύο ζητημάτων (μετανάστευση και χωρικός σχεδιασμός), καθώς και των πολιτικών που σχετίζονται με αυτά. Τέλος, παρατίθεται μια ενδεικτική προσέγγιση πρότασης δημιουργίας ενός ειδικού χωροταξικού πλαισίου για την μετανάστευση, το οποίο αποσκοπεί στην διαχείριση του φαινομένου στο χώρο.

Κεφάλαιο 1^ο

Μετανάστευση

1.1. Εννοιολογική προσέγγιση της μετανάστευσης

Στο κεφάλαιο αυτό είναι σκόπιμο να γίνει μια προσπάθεια αποσαφήνισης των εννοιών που θα δούμε παρακάτω για την καλύτερη κατανόηση τους. Παρατίθενται λοιπόν, κάποιοι ορισμοί, οι οποίοι όμως δεν είναι οι μοναδικοί που υπάρχουν για να ερμηνεύσουν τις έννοιες αυτές. Έτσι, μέσα από ένα μεγάλο όγκο βιβλιογραφικής ανασκόπησης διαλέγονται κάποιοι ορισμοί που είναι κατά ένα βαθμό αντιπροσωπευτικοί για το φαινόμενο που μελετάται.

1.1.1. Ορισμός μετανάστευσης

Η μετανάστευση αποτελεί ένα ζήτημα παγκόσμιας εμβέλειας που επηρεάζει σχεδόν τις περισσότερες χώρες, ενώ ταυτόχρονα κρίνεται ως μια από τις πιο μεγάλες προκλήσεις του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα.

Σύμφωνα με τους Coppel (2001) και Έμκε-Πουλοπούλου (2007), η είσοδος μεταναστών είναι ένα διεθνικό, διαχρονικό, πολυδιάστατο και πολύπλοκο φαινόμενο, το οποίο σχετίζεται με οικονομικές, κοινωνικές και δημογραφικές πολιτικές. Ταυτόχρονα, ασκεί και δέχεται επιρροή από τους τρεις παράγοντες που θεωρούνται βασικοί για το φαινόμενο αυτό: α) τις χώρες από όπου προέρχεται ο ξένος πληθυσμός, β) τις χώρες όπου εγκαθίσταται αυτός και γ) τους μετανάστες τους ίδιους.

Ένας από τους κυριότερους λόγους που οδηγεί τα άτομα προς την μετανάστευση είναι η αναζήτηση απασχόλησης και η ανάγκη της οικογενειακής επανασύνδεσης. Παρόλα αυτά όμως, η φυγή σε μία άλλη χώρα μπορεί να συνδέεται και με μια κατάσταση πολέμου, η οποία επικρατεί στη χώρα προέλευσης τη δεδομένη στιγμή αλλά και για λόγους εθνικούς, πολιτικούς και θρησκευτικούς (Παραδεισάνου).

Το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2019α) «ορίζει τη μετανάστευση ως τη μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου, μιας ομάδας ή ενός κοινωνικού συνόλου».

Επιπλέον, ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης - ΔΟΜ (2009) εξηγεί τον όρο μετανάστευση ως μια διαδικασία μετακίνησης ενός αλλοδαπού από μια χώρα σε μια άλλη, έχοντας ως στόχο την εγκατάσταση σε αυτήν. Ενώ, σύμφωνα με τον Καρκάνη (2018) η μετανάστευση είναι «η μετακίνηση ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων από μια χωρική ενότητα σε μια άλλη με ταυτόχρονη μεταβολή της μόνιμης διαμονής». Επομένως, δημιουργείται ένα σύνολο από πληθυσμιακές κινήσεις εκφράζοντας τις μεταναστευτικές ροές των μετακινήσεων από έναν τόπο προέλευσης σε έναν τόπο προορισμού.

Τέλος, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2000) αναφέρει ότι «ο όρος «μετανάστευση» δεν περιλαμβάνει μόνο την αλλαγή του τόπου κατοικίας ή / και εργασίας αλλά αποτελεί μία πολυσύνθετη διαδικασία η οποία συνδέεται με σημαντικές κοινωνικές παραμέτρους». Οι παράμετροι αυτοί ασκούν επιρροή: α) στα άτομα τα ίδια, στον τρόπο που συμπεριφέρονται αλλά και στις κοινωνικές τους συναναστροφές, β) στις ομάδες που μπορεί να ήταν μέλη ή να είναι μέλη ή να νοιώθουν ότι είναι μέλη οι μετακινούμενοι και στις ομάδες που συναντούν στη χώρα υποδοχής, δημιουργώντας νέες σχέσεις και δεσμούς, γ) στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα της χώρας που υποδέχεται το μετακινούμενο άτομο, καθώς και δ) στις κοινωνικές και οικονομικές δομές της κοινωνίας από όπου προέρχονται.

1.1.2. Διακρίσεις της μετανάστευσης

Υπάρχουν διάφορα κριτήρια για να μπορέσει κανείς να χωρίσει και να κατηγοριοποιήσει την μετανάστευση. Σύμφωνα με την Έκμε-Πουλοπούλου (2007) αυτά είναι:

1. Σύμφωνα με το νομικό σκέλος, οι αλλοδαποί-ξένοι διακρίνονται σε:

a. Ομογενείς και αλλογενείς

«Ομογενείς, είναι όσοι κατάγονται από το ίδιο γένος, την ίδια φυλή, την ίδια εθνότητα. Συνδέονται με το ελληνικό έθνος με κοινή συνήθως γλώσσα και θρησκεία, κοινές παραδόσεις και ελληνική συνείδηση». «Αλλογενείς είναι οι μετανάστες και πρόσφυγες με διαφορετική προέλευση που ανήκουν σε άλλο έθνος, σε άλλη φυλή, ξένοι προς τις υπάρχουσες συνήθειες και τα έθιμα». Ο αλλογενής διακρίνεται σε:

- i. Αλλογενή ξένο άτομο που δεν κατέχει την ελληνική ιθαγένεια
 - ii. Ομογενή ξένο πολίτη που κατέχει την ελληνική ιθαγένεια
 - b. Πρόσφυγες και μετανάστες
 - c. «Νόμιμοι» μετανάστες και «μετανάστες χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα» (undocumented unauthorized) ή «αντικανονικοί» (irregular) ή «παράνομοι» (illegal).
- 2. Σύμφωνα με το χρονικό διάστημα που θα αποφασίσουν να παραμείνουν στη χώρα υποδοχής, οι μετανάστες χωρίζονται στις παρακάτω κατηγορίες:
 - a. Μετανάστες μεγάλης διάρκειας
 - b. Μετανάστες μικρής διάρκειας
 - c. Μετανάστες που επιθυμούν να διαμείνουν σε έναν τόπο για ελάχιστη χρονική περίοδο (προσωρινά) λόγω συνήθως εποχικής εργασίας
 - d. Μετανάστες, οι οποίοι μετακινούνται συνέχεια για λόγους οικονομικούς και η διάρκεια της μετανάστευσης είναι προσωρινή (μετανάστευση κυκλική) (Γκέμι, Αλαβάνος, Αποστολίδης & Πανουργιά, 2010)
 - e. Άτομα, τα οποία μετακινούνται ευκαιριακά με σκοπό να εργαστούν για ένα μικρό χρονικό διάστημα ώστε να μπορέσουν να ξοδεύουν χρήματα για τη διαβίωση των οικογενειών τους (μετανάστευση ατελής)
- 3. Σύμφωνα με την απόφαση που παίρνει το κάθε άτομο για να μεταναστεύσει, οι μετανάστες διακρίνονται σε:
 - a. Εκούσιους
 - b. Αναγκαστικούς
- 4. Με γνώμονα το μέγεθος υπάρχουν δύο κατηγορίες μετανάστευσης:
 - a. Ατομική ή σε επίπεδο οικογένειας
 - b. Ομαδική ή μαζική

5. Με γνώμονα την ευκαιρία των ατόμων να εργαστούν, αλλά και τα προσόντα που αυτοί διαθέτουν, μπορεί κανείς να διακρίνει τρεις κατηγορίες μετανάστευσης:
 - a. Μετανάστευση εργατών.
 - b. Μετανάστευση ατόμων για δουλειές που δεν απαιτούν ειδικευση.
 - c. Μετανάστευση ατόμων με υψηλή ειδικευση («Μετανάστευση εγκεφάλων»).
6. Με κριτήριο το σκοπό της μετανάστευσης. Μετανάστες που έρχονται με έναν καθορισμένο σκοπό διακρίνονται
 - a. Σε αλλοδαπούς φοιτητές
 - b. Σε ναυτεργατικό δυναμικό
 - c. Σε μετανάστες υψηλής ειδικευσης που ασκούν επιστημονικά επαγγέλματα ή απασχολούνται ως μισθωτοί στην παροχή υπηρεσιών.

1.1.3. Αίτια μετανάστευσης

Κατά καιρούς, πολλοί άνθρωποι εγκαταλείπουν τις πατρίδες τους και μεταναστεύουν σε άλλο κράτος ή τόπο αναζητώντας μια καλύτερη ζωή ή μια καλύτερη ευκαιρία για δουλειά. Υπάρχουν πολλά κίνητρα που οδηγούν κάποιον να φτάσει στο σημείο αυτό. Πολλοί φεύγουν για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω ενώ άλλοι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τον τόπο τους λόγω της καταπίεσης που υπάρχει από τα υφιστάμενα καθεστώτα, τα οποία απειλούν ακόμα και τα δικαιώματα τους ή εξαιτίας των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων.

Επομένως, το βασικό ερώτημα είναι εάν η μετανάστευση έχει αίτια που προέρχονται καθαρά από μια ατομική συνειδητή επιλογή ή είναι ένα συνολικό αποτέλεσμα από διάφορες συνθήκες που υπερτερούν γενικότερα στη χώρα την δεδομένη στιγμή (Σάσσην, 2003).

Στο ερώτημα αυτό έρχονται να απαντήσουν γνώστες του αντικειμένου αυτού, οι οποίοι μελετώντας το, έχουν κατασταλάξει στα αίτια που οδηγούν κάποιον στην

μετανάστευση. Έτσι, σύμφωνα με το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2019α), τα αίτια αυτής είναι:

- ✚ η επιδίωξη ευνοϊκότερων συνθηκών διαβίωσης και οικονομικής ευμάρειας
- ✚ η οικογένεια να ξανά ανταμώσει με όλα τα μέλη της μαζί, μετά το πέρας μίας περιόδου διαχωρισμού
- ✚ η βιαστική απομάκρυνση ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων, που αποφασίζει να μετακινηθεί λόγω των συνθηκών που απειλούν την ασφάλεια και τη ζωή του εκάστοτε ατόμου ή της ομάδας, ιδίως από περιοχές όπου υπάρχει πόλεμος και απολυταρχικά πολιτεύματα, τα οποία καταστρατηγούν τα βασικά δικαιώματα και την ελευθερία τους.

Από την άλλη, ο Παραδεισιάνου αναφέρει ότι τα αίτια που είναι ικανά να οδηγήσουν κάποιον να εγκαταλείψει το μέρος όπου ζει σχετίζονται με:

- ✚ Φυσικούς παράγοντες
- ✚ Οικονομικούς παράγοντες
- ✚ Πολιτικούς παράγοντες
- ✚ Κοινωνικούς παράγοντες
- ✚ Ψυχολογικούς παράγοντες

Τέλος, τους προαναφερθέντες παράγοντες έρχονται να συμπληρώσουν οι έξι επόμενοι, οι οποίοι σύμφωνα με την Καρρά (2015) παίζουν κι αυτοί τον δικό τους ρόλο στην απόφαση που παίρνει κάποιος για να μεταναστεύσει. Αυτοί είναι:

- ✚ Περιβαλλοντικοί παράγοντες
- ✚ Πληθυσμιακοί παράγοντες
- ✚ Θρησκευτικοί παράγοντες
- ✚ Εργασιακοί παράγοντες
- ✚ Οικογενειακοί παράγοντες

1.1.4. Κατηγορίες μεταναστών

Η εισροή μεταναστών σε μια χώρα αποτελεί ένα φλέγον ζήτημα για όλες τις κυβερνήσεις όλων των χωρών. Επομένως, δημιουργήθηκε η ανάγκη ύπαρξης ενός κώδικα μεταξύ των μελών της ΕΕ για την καλύτερη συνεννόηση τους. Ο κώδικας αυτός είναι η

κατηγοριοποίηση των μεταναστών σε διάφορες ομάδες. Έτσι, σύμφωνα με την Κοιλιάρη (1997) και την Έκμε-Πουλοπούλου (2007) αυτές οι κατηγορίες είναι:

- a. Η μετανάστευση που πραγματοποιείται με νόμιμο τρόπο, δηλαδή εισέρχονται στη χώρα μόνο όσοι διαθέτουν άδεια παραμονής, καθώς και άδεια για να εργαστούν σε αυτήν (Ν. 2910/2001) ή άδεια διαμονής (Ν. 3386/2005). Σ' αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται:
 - i. Ομογενείς
 - ii. Πολίτες των χωρών της ΕΕ
 - iii. Εποχικά νόμιμα εργαζόμενοι
- b. Η μη κανονική («παράνομη») μετακίνηση ατόμων, η οποία αποτελείται από:
 - i. Τους μετανάστες, οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι μόνιμα σε μια περιοχή «χωρίς ωστόσο, να διαθέτουν τα απαιτούμενα έγγραφα».
 - ii. Εκείνους που διαθέτουν άδεια, η οποία ωστόσο έχει λήξει και δεν έχουν προβεί σε ανανέωση αυτής ή έχουν υποβάλει νέα αίτηση αλλά έχει απορριφθεί.
 - iii. Τους πρόσφυγες, των οποίων τα αίτια της μετανάστευσης είναι πολιτικοί λόγοι και στους οποίους η έγγραφη αναφορά από την εκδοθείσα αρχή που παραλαμβάνουν με σκοπό το πολιτικό άσυλο έχει απορριφθεί.
 - iv. Τους φοιτητές, οι οποίοι απασχολούνται σε κάποια επιχείρηση χωρίς άδεια εργασίας.
 - v. Τους μετανάστες που φεύγουν από την χώρα προέλευσής τους για ορισμένο χρονικό διάστημα και φέρουν την ονομασία των «εποχικών μεταναστών».
- c. Οι πρόσφυγες, οι οποίοι επιθυμούν να μεταβούν στις ΗΠΑ, στον Καναδά και στις χώρες της ΒΔ Ευρώπης, κυρίως προς τις Σκανδιναβικές και εγκαθίσταντο στην Ελλάδα ως προσωρινό σταθμό (Έκμε-Πουλοπούλου, 2007).

1.1.5. Ορισμός μετανάστη – οικονομικού μετανάστη

Πολλές φορές δημιουργείται μία σύγχυση με τους όρους πρόσφυγας και μετανάστης διότι δεν είναι εύκολο να ορίσεις τι είναι το καθένα. Δεν υπάρχει μόνο ένας ορισμός αποδεκτός για αυτές τις δύο έννοιες, με αποτέλεσμα να μπερδεύονται οι ορισμοί αυτών. Πως ορίζεται όμως τελικά η έννοια μετανάστης; Ας δούμε κάποιες ερμηνείες παρακάτω.

Σύμφωνα με τον ορισμό των Ηνωμένων Εθνών (Ηνωμένα Έθνη, 1951), «ως μετανάστης χαρακτηρίζεται το άτομο που οικειοθελώς φεύγει μακριά από τη χώρα που γεννήθηκε ή από τη χώρα που έχει την εθνικότητα ή υπηκοότητά του για περισσότερους από 12 μήνες».

Ο International Organization for Migration-IOM (2018), καθώς και η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδας-ΟΚΕ (2017) συμπληρώνουν πως μετανάστης είναι «κάθε άτομο που διασχίζει ή έχει διασχίσει διεθνή σύνορα ή στο εσωτερικό ενός κράτους μακριά από το συνήθη τόπο διαμονής του/της, ανεξαρτήτως (1) του νομικού καθεστώτος του ατόμου, (2) αν η μετακίνηση είναι εθελοντική ή μη, (3) των αιτιών της μετακίνησης ή (4) της διάρκειας παραμονής».

Τέλος, το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2019β) υπογραμμίζει πως με την έννοια αυτή γίνεται αναφορά τόσο στα μέλη που απαρτίζουν την οικογένεια, όσο και στο ίδιο το άτομο. Επιλέγουν να μεταναστεύουν σε μία άλλη περιοχή ή χώρα προς αναζήτηση καλύτερων κοινωνικών και υλικών συνθηκών καθώς και βιοποριστικών, βελτιώνοντας το προσδόκιμο του εαυτού τους αλλά και των υπολοίπων μελών.

Εκτός όλων αυτών, γίνεται αντιληπτό ότι πρέπει να αναφερθεί και η διάκριση που χωρίζει τους μετανάστες σε δύο άλλες κατηγορίες. Αυτές είναι η εσωτερική και η εξωτερική. Η πρώτη αφορά μετακινήσεις που γίνονται εντός της χώρας όπου διαμένει κάποιος και το άτομο αυτό φέρει την ονομασία εσωτερικός μετανάστης, ενώ η δεύτερη αφορά μετακινήσεις που πραγματοποιούνται εκτός των συνόρων της χώρας όπου διαμένει κάποιος, με αποτέλεσμα το άτομο αυτό να φέρει την ονομασία εξωτερικός ή διεθνής μετανάστης (Παραδεισιάνου).

Επιπρόσθετα, θα γίνει μια προσπάθεια αποσαφήνισης και κατανόησης του όρου οικονομικός μετανάστης, ο οποίος διαφοροποιείται από τον όρο του μετανάστη διότι έχει συγκεκριμένο χαρακτήρα. Έτσι, το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2019β) ορίζει

τον οικονομικό μετανάστη ως το άτομο εκείνο, το οποίο αποφασίζει να αλλάξει τόπο διαμονής έχοντας ως κύριο σκοπό του τη βελτίωση της οικονομικής του κατάστασης.

Στη συνέχεια έρχεται η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδας-ΟΚΕ (2017) και το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2019β) να βάλουν ακόμα έναν παράγοντα στην εξίσωση αυτή. Αντιλαμβάνεται κανείς λοιπόν, ότι αυτός ο παράγοντας αφορά τις καλύτερες συνθήκες διαβίωσης που είναι δυνατόν να υπάρχουν στον προορισμό, τον οποίο έχει επιλέξει να εγκατασταθεί το άτομο που εγκαταλείπει τη χώρα του. Επίσης, υπάρχει η δυνατότητα να επιστρέψει κάποιος οικονομικός μετανάστης πίσω στην πατρίδα του αν αυτό θελήσει, χωρίς να έχει κάποιον περιορισμό ή να αντιμετωπίσει κάποιο πρόβλημα (Έλληνας Δικηγόρος, 2016).

1.1.6. Ορισμός πρόσφυγα – οικονομικού πρόσφυγα

Ένας άλλος όρος που επιδέχεται πληθώρα ορισμών είναι αυτός του πρόσφυγα. Ο πρόσφυγας διαφέρει από τον μετανάστη διότι είναι άλλοι οι λόγοι που κάνουν τον καθένα να εγκαταλείπει την χώρα του. Μιλώντας λοιπόν, για αυτόν τον διαχωρισμό, πολλοί είναι αυτοί που νομίζουν ότι όποιος επιχειρεί να αποδράσει από μία κατάσταση πολέμου ή από κάποια άλλη φυσική καταστροφή λαμβάνει απευθείας τον τίτλο του πρόσφυγα και έχει το δικαίωμα της προστασίας. Δυστυχώς όμως, δεν ισχύει κάτι τέτοιο από την πλευρά του διεθνούς δικαίου, καθώς η πραγματικότητα είναι πιο περίπλοκη. Επομένως, πως ορίζεται τελικά ο όρος πρόσφυγας;

Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη στη Συνθήκη της Γενεύης (1951) και στο Πρωτόκολλο (1967), πρόσφυγας είναι *«κάθε άτομο το οποίο, εξαιτίας βάσιμου φόβου να διωχθεί για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, ιδιότητας μέλους συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας ή πολιτικής άποψης, βρίσκεται εκτός της χώρας της εθνικότητάς του και δεν είναι ικανός ή, λόγω του φόβου αυτού, απρόθυμος να κάνει χρήση της προστασίας αυτής της χώρας ή ο οποίος, μη έχοντας την εθνικότητα και ευρισκόμενος εκτός της χώρας της πρότερης συνήθους διαμονής του, δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν είναι πρόθυμος να επιστρέψει σε αυτή»*.

Γίνεται λόγος λοιπόν, για τους ξένους, οι οποίοι προστατεύονται σύμφωνα με το άρθρο 1 § 2α της Σύμβασης της Γενεύης, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 12 του

Πρωτοκόλλου της Νέας Υόρκης. Επιπλέον, ισχύει το ίδιο και για αυτούς που βρίσκονται εκτός της χώρας όπου είναι η κύρια κατοικία τους, έχοντας να αντιμετωπίσουν τους προαναφερθέντες λόγους. Ακόμα, έχει το δικαίωμα της προσφυγικής ιδιότητας και ο πολίτης (ή ανιθαγενής) τρίτης χώρας που εντάσσεται σε αυτό το καθεστώς εξαιτίας μεταγενέστερων γεγονότων που μπορεί να έχουν συμβεί εκεί πριν αυτός φύγει από την χώρα προέλευσης του (Παραδεισάνου).

Τέλος, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (2016) υπογραμμίζει ότι αυτοί οι άνθρωποι επικυρώνονται ως πρόσφυγες διότι είναι πολύ επικίνδυνο για τους εαυτούς τους να γυρίσουν πίσω στην πατρίδα τους και κατά συνέπεια έχουν ανάγκη το άσυλο σε κάποια άλλη χώρα.

Από την άλλη, όμως υφίσταται και ο όρος του οικονομικού πρόσφυγα, ο οποίος δεν διαφέρει πολύ από τον απλό πρόσφυγα, παρά μόνο στο γεγονός ότι ο πρώτος έχει πιο συγκεκριμένο πεδίο αναφοράς. Έτσι, με βάση τη Σύμβαση της Γενεύης (1951), τα Ηνωμένα Έθνη αναφέρουν ότι *«με τον όρο οικονομικός πρόσφυγας νοείται κάθε πρόσωπο, που λόγω οικονομικής εξαθλίωσης εγκαταλείπει τη χώρα υπηκοότητάς του και δεν θέλει να προσφύγει στην προστασία της χώρας αυτής»*.

1.1.7. Κοινωνική και μεταναστευτική πολιτική

Ένας παράγοντας που συνδέεται άμεσα με την μετανάστευση και ασκεί μεγάλη επιρροή σε αυτή είναι ο κοινωνικός. Η κοινωνία και οι πολίτες της είναι αυτοί που διαμορφώνουν τον ευρύτερο χώρο που ζούμε. Συνεπώς, πρώτα πρέπει να γίνει ξεκάθαρο και αντιληπτό τι είναι κοινωνική πολιτική. Έτσι, σύμφωνα με την ιστοσελίδα socialpolicy.gr η κοινωνική πολιτική *«αποτελεί την οργανωμένη παρέμβαση του κράτους ή του εκάστοτε φορέα άσκησης εξουσίας, η οποία μέσα από την αναγνώριση και την κάλυψη αναγκών – σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο – στοχεύει στην ρύθμιση της κοινωνικής αναπαραγωγής και στην εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και ειρήνης. Η επίτευξη της κοινωνικής ευημερίας αποτελεί έναν σημαντικό αλλά όχι αναγκαίο στόχο της, ενώ στις σύγχρονες κοινωνίες της διακινδύνευσης προσανατολίζεται προς την στήριξη της ατομικής διαχείρισης των κινδύνων. Συνδέεται άρρηκτα με την κοινωνική αλλαγή, την οποία μπορεί*

να προωθεί, να καθυστερεί ή να παρεμποδίζει και αποτελεί πολύτιμο εργαλείο επίτευξης των στόχων μιας ευρύτερης «κοινωνιακής πολιτικής» σε εποχές αναδιάρθρωσης κοινωνικών δομών και σχέσεων σε βάθος και έκταση».

Επιπλέον, στοχεύει στην κοινωνική ένταξη όλων των ανθρώπων αλλά και στην αποφυγή αρνητικών επιπτώσεων που θα έχουν ως αποτέλεσμα κοινωνικά ζητήματα. Ακόμη, μια από τις διάφορες μορφές της κοινωνικής πολιτικής αποτελεί η μεταναστευτική πολιτική, η οποία αποτελεί μία πιο μοντέρνα εκδοχή αυτής και αναφέρεται στην αναπλήρωση των αναγκών και στην καταπολέμηση των προβλημάτων των μετακινούμενων πληθυσμών (Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2006).

Από την άλλη, η μεταναστευτική πολιτική *«ορίζεται ως το σύνολο των μέτρων και των υιοθετημένων πολιτικών και κοινωνικών πρακτικών, το οποίο αφενός ρυθμίζει και ελέγχει την είσοδο τη διαμονή και την απασχόληση των μεταναστών/μεταναστριών, των δικαιούχων διεθνούς προστασίας και των αιτούντων/αιτουσών αυτής και, αφετέρου, αντιμετωπίζει και απευθύνεται στους ήδη εγκατεστημένους μεταναστευτικούς πληθυσμούς στο έδαφος της χώρας υποδοχής»* (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2019γ). Γι' αυτό ο Hammar (1985) υποστηρίζει ότι οι κεντρικές κρατικές αρχές έχουν στην εξουσία τους την ευθύνη της μεταναστευτικής πολιτικής.

Επιπρόσθετα, ο Alexander (2007) έχει επισημάνει τέσσερις τομείς πολιτικής που συνθέτουν μια ολοκληρωμένη τοπική πολιτική μετανάστευσης. Οι τομείς αυτοί είναι οι ακόλουθοι:

- ✚ Ο νομικο-πολιτικός τομέας, ο οποίος σχετίζεται με την ενσωμάτωση των διαφόρων εθνοτικών μειονοτήτων (μετανάστες) στην πολιτεία υποδοχής
- ✚ Ο κοινωνικοοικονομικός τομέας, ο οποίος αφορά τις πολιτικές κοινωνικής ένταξης
- ✚ Ο πολιτιστικό-θρησκευτικός τομέας, ο οποίος περιλαμβάνει πολιτικές που έχουν σχέση με τις θρησκευτικές και πολιτιστικές πρακτικές των μειονοτήτων, καθώς και με την ομαδοποίηση των πολιτιστικών σχέσεων
- ✚ Ο χωροταξικός τομέας, ο οποίος συγκεντρώνει πολιτικές με μεγάλη χωρική διάσταση (στέγαση κλπ)

και ο κάθε τομέας πολιτικής διαιρείται με την σειρά του σε πιο συγκεκριμένους θεματικούς τομείς, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν «όλη την τοπική μεταναστευτική πολιτική».

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή-ΕΟΚΕ (2014) υποστηρίζει ότι σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) η μεταναστευτική πολιτική πρέπει να είναι μια κοινή πολιτική για όλα τα κράτη, η οποία θα αποτελείται από συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, τα οποία είναι η συνοχή και η ικανοποίηση όλων των κρατών-μελών της, καθώς βασίζονται στο πνεύμα αλληλεγγύης και συναίνεσης τους. Παράλληλα, πρέπει να λάβει υπόψη και τις ομάδες μεταναστών που εμπλέκονται στην εκάστοτε μεταναστευτική πολιτική, ώστε να έχει το επιθυμητό αποτέλεσμα αν και όποτε γίνει εφαρμογή αυτής (Penninx & Martiniello, 2004). Επομένως λοιπόν, η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική έχει ως στόχο να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα, να είναι προνοητική, να κάνει πιο ισχυρή την ατζέντα των θεμάτων που αφορά στην ένταξη και να αντιμετωπίζει τις κοινωνικές και εργασιακές προκαταλήψεις (ΕΟΚΕ, 2014).

Τέλος, θα γίνει αναφορά και στο κομμάτι της μη αποτελεσματικής εφαρμογής της μεταναστευτικής πολιτικής. Στις μέρες μας, αυτό υπάρχει λόγω του ότι η μεταναστευτική πολιτική χαρακτηρίζεται από την απουσία βασικών μέτρων που εξασφαλίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα (Psimmenos, 1995 και Georgoulas, 1998). Επίσης, η αναποτελεσματικότητα αυτή οφείλεται και στους πολύπλευρους και πολύπλοκους παράγοντες «ώθησης» και «έλξης» του φαινομένου. Στους παράγοντες «ώθησης» συγκαταλέγονται, μεταξύ των άλλων, η πολιτική αστάθεια, η φτώχεια και η ανεργία, ενώ δεν γίνεται καμία αναφορά για τους παράγοντες «έλξης» αν και είναι εξίσου σημαντικοί (Triantafyllidou, 1999).

1.2. Θεωρίες για την εισροή μεταναστών

Η μετανάστευση ως φαινόμενο, έχει απασχολήσει εκατοντάδες επιστήμονες ήδη από το τέλος του 18^{ου} αιώνα, ενώ ορισμένες θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί στηρίζονται σε διαφορετικές ιδεολογίες και απόψεις. Το γεγονός ότι κάθε μία από αυτές έχει αναπτυχθεί ανεξάρτητα η μια από την άλλη, έχει ως αποτέλεσμα να μην εντοπίζεται κάποια σύγκλιση μεταξύ των θεωριών, αποτρέποντας την ύπαρξη μιας κοινής αποδεκτής προσέγγισης. Επιπλέον, σύμφωνα με τους Massey, Arango, Hugo, Kouaouchi, Pellegrino & Taylor (2005) οι θεωρίες για την μετανάστευση χωρίζονται σε δύο στοιχειώδης κατηγορίες. Η πρώτη περιλαμβάνει αυτές που προσπαθούν να εξηγήσουν τους παράγοντες που κινούν παγκόσμια τα μεταναστευτικά ρεύματα, ενώ η δεύτερη κατηγορία αποτελείται από αυτές που προσπαθούν να εξηγήσουν τους παράγοντες που διατηρούν τα μεταναστευτικά ρεύματα σε βάθος χρόνου (Massey et al., 2005). Έτσι λοιπόν, γίνεται μια αναφορά σε κάποιες από αυτές με σκοπό ο αναγνώστης να αρχίσει να κατέχει μία πιο συνολική και κατανοητή άποψη πάνω στο θέμα αλλά και να μελετήσει διάφορες απόψεις πάνω στο θέμα.

1.2.1. Οικονομικές θεωρίες

Η μετακίνηση του πληθυσμού βασίζεται σε ορισμένες θεωρίες, οι οποίες προσπαθούν να εξηγήσουν το φαινόμενο αυτό. Οι διάφορες οικονομικές θεωρίες που έχουν διατυπωθεί, διαφέρουν σημαντικά η μία με την άλλη, ωστόσο όμως, κατευθύνονται προς την άποψη ότι η ύπαρξη ευκαιριών, επιπέδου διαβίωσης και ανάπτυξης, επηρεάζουν σημαντικά το φαινόμενο της μετανάστευσης (Εκμε-Πουλοπούλου, 2007).

Βασική προσέγγιση, όπως αναφέρει και η Χαραλάμπους, είναι αυτή του Ernest Ravenstein, βάση του οποίου η μετανάστευση εντείνεται από την ύπαρξη μη ευνοϊκών συνθηκών σε ορισμένες χώρες, οι οποίες ωθούν τον πληθυσμό στην μετακίνηση προς άλλες, με σκοπό την εύρεση καλύτερων συνθηκών. Με βάση τη συγκεκριμένη θεωρία, η οποία είναι γνωστή και ως θεωρία πίεσης-έλξης (push-pull process), οι παράγοντες που συνθέτουν την έννοια της μετανάστευσης είναι κυρίως οικονομικοί, πολιτισμικοί και περιβαλλοντικοί. Κύρια αιτία που οδηγεί τον πληθυσμό στην μετανάστευση αποτελεί η

εύρεση εργασίας. Οι πληθυσμοί έλκονται από περιοχές που υπάρχει διαθέσιμη εργασία, ενώ απωθούνται από αυτές με τις λιγότερες πιθανότητες για εργατική απορρόφηση (Χαραλάμπους, 2017). Επιπλέον, το έργο του Ravenstein (Ravenstein, 1885) συνέβαλλε στην ανέλιξη του λεγόμενου «Νόμου της Μετανάστευσης» που:

- ✚ Κάθε ροή μετανάστευσης δημιουργεί αντί-μετανάστευση (counter-migration).
- ✚ Το μεγαλύτερο ποσοστό μεταναστών επιλέγουν να πάνε σε κοντινές αποστάσεις.
- ✚ Η μειοψηφία των μεταναστών που διαλέγουν να μετακινηθούν σε αποστάσεις που είναι μακρινές αποφασίζουν να διαμείνουν σε μεγάλες πόλεις.
- ✚ Τα άτομα που κατοικούν σε αστικά κέντρα έχουν την τάση να μεταναστεύουν λιγότερο από αυτούς που κατοικούν σε αγροτικές περιοχές.
- ✚ Σε διεθνές επίπεδο, η πιθανότητα να μεταναστεύσουν οικογένειες είναι πολύ μικρή, σε σχέση με τη μετανάστευση νεαρών ενηλίκων (Ravenstein, 1885).

Ένα επίπεδο παρακάτω πήγε τη θεωρία του Ravenstein ο Everett Lee, ο οποίος έδωσε μεγαλύτερη έμφαση στους παράγοντες που αφορούν το εσωτερικό της πίεσης-ώθησης αλλά και στους παρεμβατικούς παράγοντες, όπως είναι τα πολιτικά και φυσικά εμπόδια που υπομένουν οι μελλοντικοί μετανάστες. Επίσης, έδωσε έμφαση και στην μέθοδο με τη οποία γίνεται η επιλογή των μεταναστών ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του προφίλ που διαθέτουν, δηλαδή κοινωνική τάξη, ηλικία, μόρφωση, γένος κλπ (Lee, 1966).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με την μακροοικονομική προσέγγιση για τη μετανάστευση, οι αυξημένες διαφοροποιήσεις που εντοπίζονται σε οικονομικό επίπεδο μεταξύ των χωρικών ενοτήτων, δημιουργούν έντονες μεταβολές στην προσφορά και ζήτηση για εργασία. Η ζήτηση για εργατική δύναμη αποτελεί τη βασική αρχή της νεοκλασικής οικονομικής προσέγγισης. Οι ελλείψεις σε εργατικό δυναμικό που παρουσιάζει μια περιοχή, μπορεί να καλυφθούν από το δυναμικό των περιοχών στις οποίες υπάρχει πλεόνασμα (Έκμε-Πουλοπούλου, 2007). Κατά τον ίδιο τρόπο, το μέγεθος ανάπτυξης της κάθε χωρικής ενότητας, το επίπεδο παραγωγικότητας της, καθώς και τα εισοδήματα που διαθέτει, συντείνει το φαινόμενο της οικονομικής μετανάστευσης, ενώ

παράλληλα αμβλύνει τις διαπεριφερειακές ανισότητες που εντοπίζονται σε πολλές χωρικές ενότητες (Πολύζος, 2006). Επομένως, γίνεται χρήση της νεοκλασικής οικονομικής προσέγγισης για να μπορέσει κανείς να περιγράψει τη διακρατική μετανάστευση (Jennissen, 2007). Ακόμη, σύμφωνα με τους Sjaastad (1962) και Todaro (1969) στη νεοκλασική οικονομική θεωρία η διεθνής μετανάστευση συνδέεται με την παγκόσμια προσφορά και ζήτηση εργασίας.

1.2.2. Νεότερες κοινωνικο-οικονομικές θεωρίες

Η παγκόσμια ανάπτυξη και δημιουργία νέων μορφών εργασίας συνδέεται άμεσα με το φαινόμενο της μετανάστευσης του εργατικού δυναμικού. Έχοντας ως σκοπό τον προσδιορισμό των αιτιών αλλά και των επιπτώσεων της μετανάστευσης, έγιναν προσπάθειες διατύπωσης νέων θεωριών για το ρόλο της μετανάστευσης, μέσα από το σύστημα της ελεύθερης αγοράς.

Έτσι, σύμφωνα με την Έκμε-Πουλοπούλου (2007), έπειτα από διεξαγωγή ερευνών ο Borjas διατύπωσε μια νέα νεοκλασική θεωρία, κατά την οποία συμπέρανε πως η μετανάστευση λειτουργεί διαφορετικά για την κάθε κοινωνική ομάδα, καθώς υπάρχουν πληθυσμοί οι οποίοι ευνοούνται από το φαινόμενο αυτό, ενώ ταυτόχρονα υπάρχουν και οι μη ευνοημένοι (Borjas, 1994 & 1998).

Η μικροοικονομική αυτή προσέγγιση συνδέει τη μετανάστευση με την οικονομική πρόοδο, ενώ μακροοικονομικά η μετανάστευση αυξάνεται στις χώρες εκείνες με υψηλή ζήτηση εργασίας. Λόγω της μετανάστευσης, δημιουργείται μια αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, χωρίς ωστόσο το όφελος να είναι το ίδιο για όλες τις κοινωνικές ομάδες. Οι μετανάστες, αυξάνουν τον αριθμό του διαθέσιμου εργατικού δυναμικού, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μεγαλύτερος ανταγωνισμός στην αγορά εργασίας και οι μισθοί των γηγενών να παρουσιάζουν σημαντική μείωση. Από την άλλη, οι επιχειρήσεις, είναι εκείνες που ωφελούνται από το φαινόμενο της μετανάστευσης, καθώς έχουν την δυνατότητα να προσλάβουν εργατικό δυναμικό με χαμηλότερο μισθό. Τα οφέλη που αποκομίζουν οι επιχειρήσεις είναι μεγαλύτερα από τις ζημιές που δέχονται οι ντόπιοι εργαζόμενοι, με αποτέλεσμα η κοινωνία, σε ένα γενικό σύνολο, να επωφελείται σημαντικά από τη

μετανάστευση (Εκμε-Πουλοπούλου, 2007). Την προσέγγιση αυτή ασπάζεται και ο Borjas (1989 & 2003), ο οποίος υποστηρίζει ότι οι ντόπιοι κάτοικοι που διαθέτουν ίδιο επίπεδο δεξιοτήτων με τους μετανάστες πλήττονται και ως προς το κομμάτι του μισθού (οι μετανάστες απαιτούν λιγότερα λεφτά), αλλά και στο κομμάτι της εύρεσης εργασίας (οι μετανάστες αποτελούν πιο φθηνό εργατικό δυναμικό και με λιγότερες απαιτήσεις συνήθως). Από την άλλη όμως, βρίσκονται εκείνοι οι ερευνητές, οι οποίοι πιστεύουν ότι οι μετανάστες ασκούν μικρή επίδραση στην απασχόληση και στους μισθούς χωρίς να επηρεάζουν τους γηγενείς εργάτες (Grossman, 1982 και Altonji & Card, 1991).

1.2.3. Κοινωνιολογική προσέγγιση

Για την ερμηνεία του μεταναστευτικού φαινομένου από τη κοινωνιολογική σκοπιά, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο κοινωνικό κεφάλαιο, το οποίο αφορά τις διασυνδέσεις εκείνες που είναι απαραίτητες προκειμένου οι μετακινούμενοι να μεταναστεύσουν με ασφάλεια και χαμηλό κόστος, και στο πολιτισμικό κεφάλαιο, το οποίο αποτελεί την γνώση άλλων κοινωνιών και τις ευκαιρίες που αυτές μπορεί να προσφέρουν. Μέσω της παγκοσμιοποίησης, η εικόνα που επικρατεί στον δυτικό κόσμο και στις δυτικές κοινωνίες είναι αρκετά πιο ξεκάθαρη, συμβάλλοντας έτσι στην ευκολότερη μετακίνηση του πληθυσμού (Εκμε-Πουλοπούλου, 2007).

Στην προσπάθεια ανάλυσης των αιτιών που οδηγούν στη μετανάστευση, αλλά και των επιπτώσεων που αυτή μπορεί να επιφέρει στο κοινωνικό περιβάλλον της, αναπτύχθηκαν ορισμένες θεωρίες, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν από οικονομολόγους ερευνητές για να μπορέσουν να αναλύσουν τα δύο αυτά ζητήματα. Επομένως, μία από αυτές είναι η θεωρία της «προσέλκυσης και απώθησης». Οι οικονομικοί λόγοι αποτελούν μεν μία σημαντική αιτία για τη μετακίνηση πληθυσμού, ωστόσο οι ερευνητές δεν μπορούν να εξηγήσουν άλλους παράγοντες που οδηγούν κάποιον σε αυτή, όπως παραδείγματος χάριν η ανάγκη μετανάστευσης λόγω απειλής της ζωής των ατόμων, το περιβάλλον, το κλίμα, κ.ά. Επιπλέον, οι παράγοντες που οδηγούν κάποιον άνθρωπο στην απόφαση να μεταναστεύσει χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, σε θετικούς, οι οποίοι προσελκύουν τους μετανάστες στην χώρα υποδοχής, αλλά και σε αρνητικούς, οι οποίοι δρουν απωθητικά

αναγκάζοντας τα άτομα να εγκαταλείψουν τον τόπο τους (Εκμε-Πουλοπούλου, 2007). Έτσι, ο Everett Lee πρότεινε μια θεωρία, η οποία δίνει έμφαση στους παράγοντες που έχουν θετικό αντίκτυπο στις χώρες υποδοχής και τραβούν το ενδιαφέρον των μεταναστών, αλλά και στους αρνητικούς παράγοντες, οι οποίοι διώχνουν τα άτομα αυτά από τη περιοχή τους ή την χώρα τους (Lee, 1966).

Επιπρόσθετα, η «θεωρία των δικτύων» αποτελεί μια επιπλέον κοινωνιολογική προσέγγιση, κατά την οποία η μετανάστευση μπορεί να αποτελεί απόφασή είτε ατομική είτε οικογενειακή (Καραμανλή, 2008). Έτσι, οι κοινωνικοί δεσμοί που υπάρχουν μεταξύ των μεταναστών στην χώρα προέλευσης, αλλά και στη χώρα προορισμού, δημιουργούν ένα κοινωνικό κεφάλαιο. Ακόμη, η ύπαρξη συγγενικών προσώπων στην χώρα προορισμού, μπορεί να βοηθήσει στην απόφαση των ατόμων για μετανάστευση. Επομένως, τα συγκεκριμένα δίκτυα λειτουργούν ως ένας μηχανισμός, ο οποίος διευκολύνει τις συνθήκες μετανάστευσης βοηθώντας στην εξεύρεση εργασίας, αλλά και ενισχύοντας τους οικονομικά, οδηγώντας έτσι στην αύξηση των μεταναστευτικών ροών (Εκμε-Πουλοπούλου, 2007).

1.3. Εισροή μεταναστών και κοινωνικά φαινόμενα

Με την ραγδαία άνοδο του αριθμού των μεταναστών και προσφύγων σε μια χώρα, προκαλούνται σημαντικές επιδράσεις στην κοινωνία της χώρα που λειτουργεί ως υποδοχέας. Ωστόσο, οι μεταναστευτικές ροές δεν δημιουργούν επιπλέον ζητήματα που αφορούν την κοινωνία, αλλά επιτείνουν την υπάρχουσα κατάσταση, όπως παραδείγματος χάριν η επιδείνωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, η απαξίωση της εργασιακής απασχόλησης, η παραοικονομία κ.ά. Όσο μεγαλύτερο είναι το μεταναστευτικό κύμα που υπάρχει σε μια χώρα, τόσο σημαντικότερες και οι συνέπειες στην κοινωνική ζωή των ατόμων.

Ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά φαινόμενα που αντιμετωπίζει ο ξένος πληθυσμός σε μία χώρα υποδοχής είναι ο κοινωνικός αποκλεισμός. Πιο συγκεκριμένα, η απουσία ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, τα οποία σύμφωνα με την κοινωνία αποτελούν βασικά δικαιώματα όλων των πολιτών, η απουσία της δυνατότητας των ανθρώπων να παίρνουν μέρος στην παραγωγή, αλλά και η μη δυνατότητα ευχαρίστησης δημόσιων και κοινωνικών αγαθών, καθώς επίσης και η στέρηση της συμμετοχής των ατόμων αυτών (μετανάστες) στη διαμόρφωση της άσκησης πολιτικής συνθέτουν αυτό το φαινόμενο (Μουσούρου, 2003, Παπαδοπούλου, 2014). Επιπλέον, σύμφωνα με τον Pierson (2002), ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν αποτελεί μία απλή και εύκολη κατάσταση, αλλά μία διαδικασία έκπτωσης, η οποία συσχετίζεται με τις ανισότητες και τη φτώχεια. Ακόμη, χαρακτηρίζεται από στερήσεις σε πράγματα που κάποιος δικαιούται, επιμένει σε βάθος χρόνου, ενώ παράλληλα παρατηρείται η συνάθροιση των ατόμων σε ειδικές ομάδες σύμφωνα με τον πληθυσμό ή τη φυλή (Καβουνίδη, 2002). Έτσι, τα άτομα βιώνουν στερήσεις στο νομικό και δημοκρατικό σύστημα, την αγορά εργασίας, το σύστημα πρόνοιας, καθώς και το κοινωνικό ή οικογενειακό σύστημα (Παπαδοπούλου, 2002). Επιπλέον, οι αλλοδαποί αντιμετωπίζουν μεγάλο κίνδυνο αποκλεισμού λόγω της απομάκρυνσης τους από τους ντόπιους κατοίκους της περιοχής στο πολιτιστικό, κοινωνικό και οικονομικό κομμάτι της κοινωνίας (Puschmann, 2015).

Σύμφωνα με την Έκμε-Πουλοπούλου (2007), ο κοινωνικός αποκλεισμός οδηγεί σε πολυάριθμες στερήσεις από την πλευρά των μεταναστών, με αποτέλεσμα να εντοπίζεται εντονότερα σε ορισμένες πληθυσμιακές ομάδες, και να επικεντρώνεται σε συγκεκριμένες περιοχές. Ως απόρροια του φαινομένου αυτού, συμπεριλαμβάνονται η αύξηση κοινωνικών προβλημάτων στις χώρες, όπως για παράδειγμα η ύπαρξη αστέγων, οι φυλετικές συγκρούσεις, η ανοδική πορεία της ανεργίας καθώς και τα υψηλά επίπεδα φτώχειας. Επίσης, στον κοινωνικό

αποκλεισμό οδηγούνται κάποια άτομα ή ομάδες διότι δεν έχουν την ίδια ηθική αξία με τα κυρίαρχα κοινωνικά στρώματα (Pierson, 2002). Επιπρόσθετα, αυτοί που εμφανίζουν το μεγαλύτερο ποσοστό στο να ζήσουν τον κοινωνικό αποκλεισμό, καθώς και τη φτώχεια είναι οι κοινωνικά ευπαθείς ομάδες. Επομένως, όλες οι κοινωνικά ευπαθείς ομάδες έχουν ένα ίδιο στοιχείο, το οποίο είναι ότι βιώνουν την υλική έλλειψη, η οποία οδηγεί σε χαμηλά επίπεδα της εκπαίδευσης τους, της υγείας τους και της οικονομικής τους κατάστασης (Baker, Mead & Campbell, 2002).

Ακόμη, ένα άλλο πολύ διαδεδομένο και συχνό κοινωνικό φαινόμενο που αντιμετωπίζει ο ξένος πληθυσμός σε μία χώρα υποδοχής είναι η ξενοφοβία. Αν αναλύσει κανείς την λέξη αυτή θα δει ότι αποτελείται από τις λέξεις ξένος και φόβος και ο ορισμός αυτής είναι η απέχθεια ή η διστακτικότητα απέναντι σε κάποιον που έχει διαφορετική εθνική ταυτότητα. Πολλές φορές αυτή η επιφυλακτικότητα οδηγεί κάποιον στην απέχθεια ακόμα και στο μίσος. Επομένως, κάποιος, ο οποίος είναι ξενοφοβικός δεν δέχεται το καινούργιο και το διαφορετικό διότι το αντιμετωπίζει, είτε σαν κάτι επικίνδυνο και επιβλαβές, είτε σαν κάτι το οποίο είναι κατώτερου επιπέδου και υποβαθμισμένο πολιτιστικά <https://schoolblender.wordpress.com/2018/11/09/metanasteush-prosfugia-ksenofobia/>. Επιπλέον, οι συνέπειες που αυτή θα έχει επηρεάζουν και το ίδιο το άτομο, αλλά και την κοινωνία. Όσον αφορά το κομμάτι της κοινωνίας, η κοινωνική αυτή μορφή που υπάρχει αφορά συνήθως μετανάστες που δεν έχουν την ίδια υπηκοότητα και δεν είναι μέρος του συνόλου της κοινωνίας της χώρας που αποφασίζουν να μεταναστεύουν. Εκτός αυτών όμως, η μορφή αυτής της ξενοφοβίας μπορεί να επηρεάσει και μία φυλή, η οποία έχει ενσωματωθεί σε μία κοινωνία μετά από πολεμικές κατακτήσεις. Τέλος, η ξενοφοβία μπορεί να εκδηλωθεί είτε με φανατισμό και βίαιη επίθεση σε κάποιον αλλοδαπό-ξένο, είτε με απαξίωση και περιφρόνηση προς το πρόσωπο του άλλου <https://schoolblender.wordpress.com/2018/11/09/metanasteush-prosfugia-ksenofobia/>.

Τέλος, υπάρχει και η ψυχοκοινωνική άποψη της ξενοφοβίας, η οποία βγάζει προς τα έξω ένα κομμάτι του εαυτού ενός ανθρώπου, το οποίο είναι οι αντιφατικές αντιδράσεις ως προς το τι ερεθίσματα παίρνει από μια κοινωνία ανασφαλή και κατακερματισμένη. Η κοινωνία είναι αυτή που πιέζει και απωθεί κάποιον δημιουργώντας του το αίσθημα της απειλής και παράλληλα προκαλώντας του άγχος για κάτι που δεν μπορεί να θέσει υπό απόλυτο έλεγχο ο καθένας μόνος του. Έτσι, μπορούν να φανερωθούν οι αδυναμίες που ο καθένας κρύβει μέσα του και να «ξεσπάσει» σε κάποιο άλλο άτομο που δεν του έχει κάνει τίποτα ή δεν φταίει σε κάτι (Χλωπτσιούδης, 2010).

1.4. Ιστορική αναδρομή της μετανάστευσης (Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία)

Η μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο, το οποίο εμφανίστηκε από πολύ παλιά. Απασχολεί όλη τη διεθνή κοινότητα διότι μεγάλος αριθμός ατόμων μεταναστεύει από οποιοδήποτε μέρος του κόσμου αναζητώντας κάτι καλύτερο κάπου αλλού. Σε Διεθνή και Ευρωπαϊκό επίπεδο τα μεταναστευτικά ρεύματα κατευθύνονταν από τις χώρες που είχαν χαμηλή οικονομική ανάπτυξη (αναπτυσσόμενες) προς τις εξελιγμένες χώρες που η οικονομία τους είναι ανεπτυγμένη. Συνήθως, ως χώρες προέλευσης ήταν περιοχές της Δυτικής Ευρώπης, των Η.Π.Α., ο Καναδάς, καθώς και η Αυστραλία.

Το μεταναστευτικό φαινόμενο είναι πολυεπίπεδο, πολυδιάστατο και πολύπλοκο. Πλαισιώνεται από αυτά τα χαρακτηριστικά, διότι δεν είναι εύκολο ούτε στη κατανόηση του αλλά ούτε και στη μελέτη του. Επομένως, σύμφωνα με τους Μπάγκαβος, Παπαδοπούλου & Συμεωνάκη (2008) η πολυπλοκότητα που έχει, βασίζεται στο γεγονός ότι είναι ένα φαινόμενο έμφυτο της ανθρώπινης βελτίωσης, της οικονομίας, του πολιτισμού, της κοινωνίας και της πολιτικής. Επιπλέον, απαρτίζει μια διαδικασία δυναμική, η οποία αλλάζει και μεταβάλλεται όταν έρχεται σε αλληλεξάρτηση με τις ευρύτερες οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές που μπορεί να προκύψουν σε κάθε χρονική στιγμή. Παρακάτω λοιπόν, θα γίνει μια αναδρομή στο χρόνο συγκριτικά με το φαινόμενο της μετανάστευσης και πως αυτό έχει αλλάξει με τα χρόνια. Η ανασκόπηση αυτή αφορά τρεις (3) χώρες, οι οποίες είναι η Ελλάδα, η Γερμανία και η Ιταλία.

1.4.1. Ελλάδα

Η Ελλάδα είναι μία χώρα, η οποία σταδιακά μετατράπηκε από έναν σημαντικό αποστολέα μεταναστών σε έναν σημαντικό δέκτη τα τελευταία χρόνια (Cavounidis, 2004). Επομένως, θα γίνει μια προσπάθεια αναδρομής στο παρελθόν για να μπορέσει κανείς να διαπιστώσει αυτήν την αλλαγή. Έτσι, λοιπόν θα παρουσιαστούν λίγο πιο αναλυτικά οι φάσεις της μετανάστευσης από και προς αυτήν. Ξεκινώντας από το ιστορικό της αποδημίας, οι πρώτες μετακινήσεις πληθυσμών πραγματοποιήθηκαν την χρονική περίοδο 1888-1919 που σημειώθηκαν 374,5 χιλιάδες έξοδοι, εκ των οποίων ένα πολύ μεγάλο ποσοστό της τάξης του 96% οδηγήθηκε προς τις Η.Π.Α (Κοτζαμάνης & Σταθάκης, 2008).

Η επόμενη περίοδος ήταν μεταξύ του 1906 και του 1915 που οι άνθρωποι μετακινήθηκαν από την Ελλάδα προς τις Η.Π.Α. και την Αυστραλία, ενώ η ακόλουθη φάση αναφέρεται στην εποχή μετά τον εμφύλιο πόλεμο, δηλαδή την περίοδο 1955-1973, με μετανάστευση ατόμων προς την Αυστραλία, τον Καναδά, την Δυτική Ευρώπη και τις Η.Π.Α. (Καρκάνης, 2018), καθώς επίσης και την μετακίνηση εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων μεταναστών στη Γερμανία κατά τη χρονική περάτωση της δεκαετίας του 1960 και του 1970 (Cavounidis, 2004). Μετέπειτα, έχουμε την δεκαετία του '90 και μετά, όπου η αποδημία είναι σε ύφεση και η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από:

- ✚ τη μετανάστευση ανθρώπινου πόρου
- ✚ τη μετακίνηση ατόμων για ακαδημαϊκούς λόγους ή εξειδίκευσης
- ✚ τον εκπατρισμό ατόμων που δεν εργάζονται ή εργάζονται για περιορισμένο χρονικό διάστημα
- ✚ καινούργια μετανάστευση ατόμων που είχαν μεταναστεύσει στο παρελθόν και εγκαθιδρύονται ξανά στη χώρα προέλευσής τους (παλινοστούντες)
- ✚ μετακίνηση των ατόμων που απαρτίζουν μία οικογένεια
- ✚ αποδημία γηραιών ατόμων από τη Βόρεια Ελλάδα προς τις γειτονικές χώρες (Βουλγαρία, κ.α.) (Καρκάνης, 2018)

Επιπλέον, όσον αφορά το ιστορικό της παλιννόστησης, το πρώτο κύμα παλινοστούντων εμφανίστηκε κατά την διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων και του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Το επόμενο κύμα αφορά τον επαναπατρισμό 1,2-1,5 εκατομμύρια πρόσφυγες την περίοδο μετά το 1922. Στη συνέχεια, έχουμε την επιστροφή 400.000 Ελλήνων από την Τουρκία, την Αίγυπτο, τη Συρία, το Σουδάν, το Κονγκό, την Κύπρο, τη Ρουμανία και την Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ) την περίοδο μετά τους πολέμους. Τέλος, από τη δεκαετία του '70 και μετέπειτα, παρουσιάζεται εντονότερο το κύμα παλιννόστησης σε σχέση με το κύμα μετανάστευσης του έτους 1974, αφοτό έγινε δηλαδή η πτώση της χούντας (Καρκάνης, 2018).

Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η πρώτη εισροή ατόμων που αφορά τη δεκαετία του '70, καθώς και του '80. Οι μετανάστες προέρχονται από τις Φιλιππίνες, το Πακιστάν, την Πολωνία, την Αίγυπτο κ.α. Σύμφωνα με τις Jonjic & Mavrodí (2012), η αρχή στην απασχόληση ατόμων έγινε τη δεκαετία του 1970, που ξεκίνησαν τα πρώτα μεταναστευτικά κινήματα με πακιστανούς εργαζομένους. Παράλληλα, από το 1970 έως τη δεκαετία του

1980 εισήλθαν και εγκαταστάθηκαν σπουδαστές από περιοχές της Αφρικής και της Μεσογείου (Cavounidis, 2002a), καθώς και αρκετοί εργαζόμενοι από περιοχές της Αφρικής και της Ασίας, όπως παραδείγματος χάριν από την Αίγυπτο και τις Φιλιππίνες (Jonjic et al., 2012).

Επίσης, τον 19^ο αιώνα παρατηρείται αύξηση του μεταναστευτικού ισοζυγίου, με την είσοδο μεταναστών εβραϊκής και αλβανικής καταγωγής (Καρκάνης, 2018). Έτσι, μετά το πέρας της δεκαετίας του 1980 έως το ξεκίνημα του 1990, τα μεταναστευτικά κινήματα αυξήθηκαν σε μεγάλο βαθμό, όταν στη χώρα προσήλθαν εργαζόμενοι από τις πρώην Δημοκρατίες της Σοβιετικής Ένωσης και από τα Βαλκανικά κράτη, κυρίως από την Αλβανία, οι οποίοι δεν διέθεταν τα απαραίτητα έγγραφα (Jonjic et al., 2012). Επιπλέον, βάσει της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (1994), το 1,86% (ένα κόμμα ογδόντα έξι τοις εκατό) του συνολικού πληθυσμού ήταν αλλοδαποί. Ακόμα, σημαντική είσοδο πληθυσμού (αλλογενών ή ομογενών) από τις βαλκανικές χώρες (Αλβανία) και την πρώην ΕΣΣΔ χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα τις περισσότερες φορές υπήρξε την περίοδο 1991-2001 (Καρκάνης, 2018). Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται ο αριθμός των μεταναστών που έχει φτάσει στην Ελλάδα, καθώς και ο τύπος καταγωγής τους.

Πίνακας 1: Μετανάστες από τις πρώην Κοινοτικές χώρες, 1998

Μετανάστες από πρώην κομμουνιστικές χώρες	
Χώρα	Μετανάστες
Αλβανία	241.561
Βουλγαρία	25.168
Ρουμανία	16.954
Ουκρανία	9.821
Πολωνία	8.631
Γεωργία	7.546
Μολδαβία	4.396
Ρωσία	3.139
Αρμενία	2.734
Άλλοι	1.054
Σύνολο	321.006
Μετανάστες με ελληνική καταγωγή από την πρώην Σοβιετική Ένωση	

Χώρα	Μετανάστες
Γεωργία	79.061
Καζακιστάν	31.410
Ρωσία	22.826
Αρμενία	8.838
Ουκρανία	4.218
Ουζμπεκιστάν	3.418
Άλλοι	2.433
Σύνολο	152.204
Μετανάστες ελληνικής καταγωγής από την Αλβανία	
Εκτιμώμενο σύνολο	100.000

Πηγή: Cavounidis (2002b)

Επιπρόσθετα, το έτος 2001 σημειώθηκε ποσοστό ίσο με 10,3%, το οποίο αφορούσε τους αλλοδαπούς στο σύνολο του πληθυσμού (Jonjic et al., 2012). Από την άλλη, η Cavounidis (2004) υποστηρίζει ότι βάσει της απογραφή του πληθυσμού που πραγματοποιήθηκε το 2001 υπήρχαν στην Ελλάδα 762.191 μη Έλληνες πολίτες. Από αυτούς οι 438.036 ήταν Αλβανοί και εκπροσώπευαν το 57,4% του συνολικού ξένου πληθυσμού. Δεύτερη ακόλουθη υπηκοότητα ήταν η Βουλγαρία με 35.104 άτομα και ποσοστό 4,6% του μη ελληνικού πληθυσμού. Τρίτη στην κατάταξη ερχόταν η Γεωργία με ποσοστό 3% και στην τέταρτη θέση βρισκόταν η Ρουμανία με 21.994 άτομα που εκφράζουν το 2,9% του ξένου πληθυσμού (Cavounidis, 2004).

Εν συνεχεία, την περίοδο 2006-2011 τα άτομα ξένης υπηκοότητας (ενσωματώνονται και τα άτομα αδιευκρίνιστης ή δίχως υπηκοότητα) ανέρχονται σε 201.122, ο αριθμός των ατόμων που διέθεταν ελληνική υπηκοότητα (άτομα με ελληνική και άλλη υπηκοότητα) ανέρχονται σε 128.434. Οι λόγοι εγκατάστασης στην Ελλάδα για τον πληθυσμό με ελληνική υπηκοότητα είναι ο επαναπατρισμός, ενώ για τους υπηκόους ξένης χώρας είναι η εργασία (Καρκάνης, 2018). Τα άτομα ξένης υπηκοότητας κατάγονταν από την Αλβανία, την Βουλγαρία, τη Ρουμανία, τη Γεωργία, την Ουκρανία και την Ρωσία, χώρες δηλαδή της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Jonjic et al., 2012).

Τέλος, την περίοδο 2014-2016 που θεωρείται η προσφυγική κρίση των τελευταίων ετών, υπάρχει εντατικοποίηση των προσφυγικών ρευμάτων προς την Ελλάδα λόγω των

πολεμικών συρράξεων στη Μέση Ανατολή. Έτσι, η πλειοψηφία των προσφύγων κατάγονται από τη Συρία και το Αφγανιστάν (Καρκάνης, 2018).

1.4.2. Γερμανία

Η Γερμανία είναι μια από τις χώρες όπου ξεκίνησε νωρίς η μετανάστευση. Η μετακίνηση των ατόμων από αυτήν και προς αυτήν ήταν μεγάλη και έτσι, έχει χαρακτηριστεί ως ένα έθνος μεταναστών, διότι πάνω από το 20% του πληθυσμού της έχει μεταναστεύσει κάποια στιγμή στη ζωή του και έχει γυρίσει πίσω στη Γερμανία (https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20Profile%20Germany_2017.pdf).

Επομένως, αν κανείς ανατρέξει πίσω στην ιστορία, θα διαπιστώσει ότι το 1685, 30.000-40.000 Ουγκουένοι μετακινήθηκαν στα γερμανικά εδάφη και πιο συγκεκριμένα βόρεια του ποταμού Main (στο Βρανδεμβούργο-Πρωσία, στην Έσση-Κάσελ, στις Χανσεατικές πόλεις κλπ.) (Oltmer, 2016).

Επιπλέον, από το 1680 έως το 1800 πάνω από 740.000 άνθρωποι έφυγαν από γερμανόφωνες περιοχές προς την Ανατολική, Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και τη Νότια Ευρώπη. Δεκαέξι χρόνια αργότερα, το 1816 ξεκίνησε η μεγαλύτερη αποδημία των Γερμανών μεταναστών, που διήρκεσε μέχρι το 1914, και είχε ως αποτέλεσμα περισσότεροι από 5,5 εκατομμύρια άνθρωποι να κατευθυνθούν προς τις Ηνωμένες Πολιτείες. Έτσι λοιπόν, από το έτος 1820 μέχρι το έτος 1860, οι μετανάστες αυτοί εκπροσωπούσαν τη δεύτερη μεγαλύτερη ομάδα ξένου πληθυσμού μετά από τους Ιρλανδούς, σημειώνοντας ποσοστό ίσο περίπου με 30%, ενώ κατά την περίοδο 1861-1890 αποτελούσαν την μεγαλύτερη ομάδα όλων αυτών που υποχρεώθηκαν να αφήσουν τη χώρα τους (https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20Profile%20Germany_2017.pdf).

Σε χρονολογική συνέχεια, ακολουθεί η εισροή χιλιάδων προσφύγων τον Οκτώβριο του 1917, οι οποίοι κατάφεραν να διαφύγουν από την ρωσική επανάσταση και κατευθύνθηκαν προς τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης. Το ίδιο επιδίωξαν και δεκάδες χιλιάδες Εβραίοι της Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίοι έψαχναν προστασία σε άλλα μέρη της Ανατολικής-Κεντρικής, Νοτιοανατολικής και Ανατολικής Ευρώπης. Επιπλέον, τα πρώτα χρόνια μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, πάνω από 14 εκατομμύρια άνθρωποι

γερμανικών μειονοτήτων χωρίς γερμανική υπηκοότητα εγκατέλειψαν την Ανατολική, Κεντρική και Νότια Ευρώπη με κατεύθυνση τη Δύση αναζητώντας μια καλύτερη ζωή (https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20Profile%20Germany_2017.pdf).

Παράλληλα, την περίοδο 1945 έως 1949 κατέφθασαν στην Ανατολική και Δυτική Γερμανία περίπου 12 εκατομμύρια εκτοπισμένοι και πρόσφυγες (<https://www.bpb.de/system/files/pdf/8N1LWC.pdf>). Επίσης, από το 1949 ώσπου να χτιστεί το Τείχος του Βερολίνου το 1961 τουλάχιστον 2,7 εκατομμύρια άτομα μετακινήθηκαν από την Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας (ΛΔΓ) στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία αυτής, ενώ μόνο 500.000 άτομα περίπου, πήραν την απόφαση να αλλάξουν τόπο κατοικίας και να ζήσουν από τη Δυτική Γερμανία στη ΛΔΓ (https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20Profile%20Germany_2017.pdf).

Επιπρόσθετα, το 1968 έμεναν στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας 1,9 εκατομμύρια ξένοι, ενώ μέχρι το έτος 1973 παρουσιάστηκε αύξηση του συνολικού αριθμού των αλλοδαπών, η οποία άγγιζε τα 4 εκατομμύρια. Από αυτά, τα 2,6 εκατομμύρια αντιπροσώπευαν απασχολούμενους αλλοδαπούς, οι οποίοι προέρχονταν από διάφορες χώρες όπως η Τουρκία (605.000), η Γιουγκοσλαβία (535.000), η Ιταλία (450.000), η Ελλάδα (250.000), η Ισπανία (190.000) και άλλες. Παράλληλα, την περίοδο 1950-1987 έφτασαν στην Γερμανία 1,4 εκατομμύρια απόδημοι από τη Ρουμανία και την Πολωνία, ενώ μέχρι το 1989 το σύνολο των ξένων αυξήθηκε σε 4,9 εκατομμύρια. Από την άλλη, παρατηρείται αύξηση των μεταναστών που φεύγουν από την χώρα, αγγίζοντας τα 397.000 άτομα περί το 1990. Έτσι, μέσα σε μια μεγάλη χρονική διάρκεια που αρχίζει από το 1988 έως το 2005, εισέρχονται στην Γερμανία συνολικά 3 εκατομμύρια άτομα, ενώ στα μέσα της δεκαετίας του '90 σημειώνεται σταθερότητα στον ρυθμό αύξησης της μετανάστευσης γύρω στα 7,3 εκατομμύρια, αριθμός ο οποίος είναι ιδιαίτερα μεγάλος (<https://www.bpb.de/system/files/pdf/8N1LWC.pdf>).

Ακόμα, το 1992 πάνω από 1,5 εκατομμύρια άτομα μετανάστευσαν στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και 720.000 εγκατέλειψαν τη χώρα, ενώ με την πάροδο του χρόνου η μετάβαση ανθρώπων από μια περιοχή σε κάποια άλλη μειώθηκε (https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20Profile%20Germany_2017.pdf).

Επομένως, το έτος 2004 η μετανάστευση ήταν ίση με 6,7 εκατομμύρια, ενώ το 2005 έφθασαν στη χώρα 35.522 επαναπατρισθέντες και στα τέλη του 2006 κατοικούσαν στη

Γερμανία 6.751.002 αλλοδαποί, οι οποίοι αποτελούσαν το 8,2% του συνολικού πληθυσμού (<https://www.bpb.de/system/files/pdf/8N1LWC.pdf>). Έτσι, στον παρακάτω πίνακα 2, φαίνεται η κατανομή των χωρών προέλευσης των ξένων που έφτασαν μέχρι την περίοδο αυτή στη Γερμανία.

Πίνακας 2: Ξένος πληθυσμός στις 31 Δεκεμβρίου 2006, 10 πιο κοινές ιθαγένειες

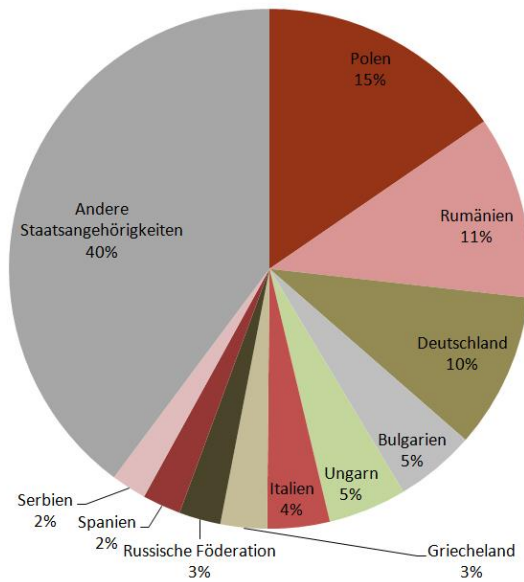
Ιθαγένεια	Σύνολο
Τούρκικη	1.738.831
Ιταλική	534.657
Πολωνική	361.696
Σέρβικη-Μαυροβούνιο	316.823
Ελληνική	303.761
Κροατική	227.510
Ρωσική	187.514
Αυστριακή	175.653
Βοσνίας-Ερζεγοβίνης	157.094
Ουκρανική	128.950

Πηγή: <https://www.bpb.de/system/files/pdf/8N1LWC.pdf>

Τέλος, από το έτος 2010 και έπειτα παρατηρείται ότι η εισροή μεταναστών αρχίζει και πάλι να αυξάνεται και να αποκτάει ανοδική πορεία και στα επόμενα έτη (https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20Profile%20Germany_2017.pdf).

Επιπλέον, τη χρονιά 2013 μετανάστευσαν στη Γερμανία 1.226.493 άνθρωποι και αποφάσισαν να εγκαταλείψουν την χώρα 797.886 άτομα. Επίσης, μπορεί να αντιληφθεί κανείς ότι η μετανάστευση στη Γερμανία είναι κατά κύριο λόγο ευρωπαϊκή υπόθεση (https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/L%C3%A4nderprofil%20Deutschland_2015_neu_0.pdf). Στην παρακάτω εικόνα 1 φαίνεται σε μορφή πίτας η κατανομή των μεταναστών στην χώρα την χρονιά 2013, καθώς και η ιθαγένεια του καθενός.

Εικόνα 1: Μετανάστευση το 2013 σύμφωνα με τις δέκα πιο κοινές ιθαγένειες

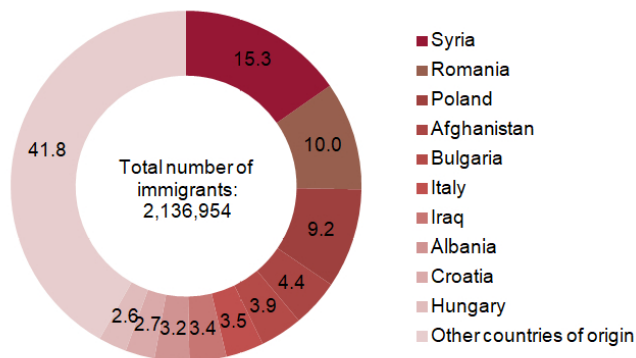

Πηγή: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2015a)

Επίσης, το 2015 η μετανάστευση ήταν στα υψηλότερα επίπεδα της ιστορίας της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, με 2,14 εκατομμύρια άτομα να μεταναστεύουν σε αυτήν και περίπου 998.000 άτομα να την εγκαταλείπουν (https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20Profile%20Germany_2017.pdf).

Έτσι, στην εικόνα 2 αντικατοπτρίζονται με σχηματικό τρόπο οι χώρες, οι οποίες αποτελούν τις μεγαλύτερες ομάδες ξένου πληθυσμού που εγκαθίστασε στη εκάστοτε χώρα μελέτης.

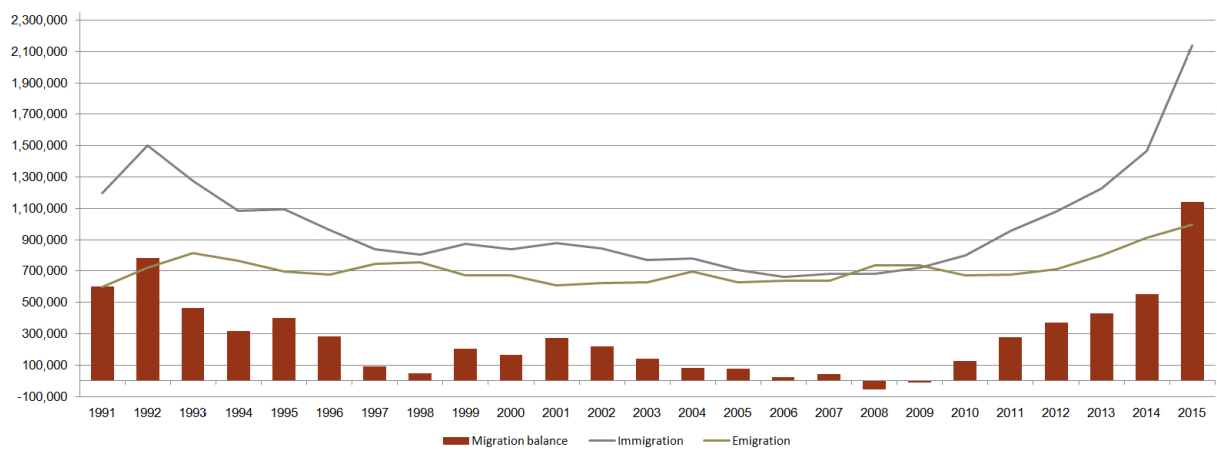
Εικόνα 2: Μετανάστευση το 2015, οι δέκα πιο συχνές χώρες προέλευσης (ποσοστό)

Πηγή: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2017)

Παρακάτω παρουσιάζεται η πορεία της μετανάστευσης στη χώρα της Γερμανίας τη χρονική περίοδο 1991 με 2015. Με την γκρι γραμμή αποτυπώνεται η μετανάστευση (εκροές) και οι αυξομειώσεις που έχει αυτή κατά την διάρκεια των ετών, ενώ με λαδί (πράσινο) χρώμα σημειώνεται ο εκπατρισμός, δηλαδή η απομάκρυνση των ανθρώπων από τη πατρίδα τους με τη θέληση τους ή δίχως αυτήν. Τέλος, με κόκκινο χρώμα προβάλλεται το μεταναστευτικό ισοζύγιο την περίοδο αυτή (https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20Profile%20Germany_2017.pdf).

Εικόνα 3: Μετανάστευση στα σύνορα της Γερμανίας μεταξύ 1991 και 2015

Πηγή: https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20Profile%20Germany_2017.pdf

1.4.3. Ιταλία

Η Ιταλία αποτελεί μία από τις χώρες όπου η μετανάστευση δεν την άφησε ανέγγιχτη, διότι σύμφωνα με την Di Muzio (2012a), ο ρυθμός αύξησης του μεταναστευτικού πληθυσμού είναι ένας από τους υψηλότερους σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Εκτός από τη σύγχρονη ιστορία που έχει η χώρα αυτή στο κομμάτι της μετανάστευσης, έχει επίσης σπουδαία εμπειρία και με τα μεταναστευτικά κινήματα, καθώς στο παρελθόν δεν ήταν μόνο μία από τις μεγαλύτερες χώρες εξαγωγής εργατικού δυναμικού αλλά και από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έχει αντικρίσει σημαντική εσωτερική μετανάστευση από τον αγροτικό νότο προς τον βιομηχανικό βορρά της χώρας (Di Muzio, 2012a). Ειδικότερα, τα είκοσι τελευταία χρόνια, η χώρα βίωσε ισχυρότερη μετανάστευση συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες που δεν γνώρισαν στον ίδιο βαθμό το φαινόμενο

(www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20profile_Italy_2012.pdf). Επιπλέον, από τα μισά του 19^{ου} αιώνα και μετά έως την αρχή του 20^{ου}, η Ιταλία συνεισέφερε σε μεγάλο βαθμό στις ενδοευρωπαϊκές μεταναστευτικές ροές και σημείωσε σημαντική μετανάστευση στη Νότια και Βόρεια Αμερική αλλά και στην Αυστραλία (Di Muzio, 2012b).

Αρχικά, παρατηρείται μαζική μετανάστευση τη δεκαετία του 1870 και πιο συγκεκριμένα από το 1876 έως την αρχή του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου που έφυγαν από την χώρα 14 εκατομμύρια άνθρωποι με κατεύθυνση τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Επίσης, την χρονική περίοδο από το 1901 μέχρι το 1914, οι Η.Π.Α. δέχτηκαν μεγάλο αριθμό μεταναστών από την Ιταλία, ο οποίος άγγιζε το 40% του συνολικού πληθυσμού που εγκατέλειψε τη χώρα. Αυτή η επιθυμητή ή αναγκαστική μετακίνηση για πολλούς Ιταλούς μετανάστες ήταν κάτι προσωρινό και μη μόνιμο, διότι το 50% του συνολικού πληθυσμού που αποφάσισε να κατοικήσει στη Νότια και Βόρεια Αμερική κατά την περίοδο 1905-1915 επέστρεψε πίσω στη πατρίδα του. Παρατηρείται λοιπόν, μείωση του πληθυσμού των ατόμων που μεταναστεύουν στις Η.Π.Α., η οποία έγινε αισθητή μεταξύ του 1917 και του 1924, επειδή οι Ηνωμένες Πολιτείες εισήγαγαν ποσοστώσεις στον αριθμό των Ιταλών μεταναστών που μπορούν να δεχθούν ετησίως. Αυτός ο αριθμός κυμαίνεται γύρω στα 5.000 άτομα/χρόνο. Επομένως, πέρα από τις Η.Π.Α., οι υπόλοιπες χώρες που ήταν πιο ψηλά στις επιλογές των Ιταλών ήταν η Γαλλία, η Αργεντινή, η Αυστρία-Ουγγαρία και η Βραζιλία, ενώ στο ξεκίνημα του 20^{ου} αιώνα η Ελβετία και η Γερμανία (Di Muzio, 2012b).

Επιπλέον, οι Ιταλοί μετανάστες ήταν γνωστοί και ως εποχιακοί μετανάστες, οι οποίοι έφευγαν από την χώρα τους για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και εργάζονταν όπου υπήρχε ανάγκη. Παράλληλα, τη μεσοπολεμική περίοδο η μετανάστευση ατόμων από την Ιταλία συνεχίστηκε “κανονικά” με πάνω από 4 εκατομμύρια άτομα να αφήνουν την πατρίδα τους και να φεύγουν. Έτσι λοιπόν, το έτος 1938 υπογράφεται η πρώτη διμερής συμφωνία μεταξύ της Ιταλίας και της Γερμανίας, η οποία αφορούσε σε μετακίνηση 500.000 Ιταλών στην Γερμανία με σκοπό να δουλέψουν οι περισσότεροι σε εργοστάσια και ένα μικρό ποσοστό στη γεωργία. Αυτές οι συμφωνίες συνεχίστηκαν και μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς η Ιταλία εξακολούθησε να εξαγοράζει το εργατικό της δυναμικό σε βορειοδυτικές χώρες που το είχαν ανάγκη. Επομένως, το 1946 υπογράφηκε συμφωνία με το Βέλγιο και τη Γαλλία, το έτος 1947 με την Αργεντινή και την

Τσεχοσλοβακία, την χρονιά 1948 με την Αργεντινή, το 1951 με την Αυστραλία και τον Καναδά και τέλος, με την Γερμανία το 1955. Από την δεύτερη επισύναψη της συμφωνίας (1946) έως τα μισά της χρονιάς του 1970 πάνω από 7 εκατομμύρια Ιταλοί εγκατέλειψαν την πατρίδα τους, αλλά το 50% αυτών ξαναγύρισαν στο σπίτι τους. Παρόλο όμως που οι συμφωνίες αυτές κράτησαν για πολλά έτη, η Ιταλία μετατρέπεται σιγά-σιγά από μία χώρα που στέλνει μετανάστες, σε μία χώρα όπου δέχεται αυτούς. Αυτή η αλλαγή συνοδεύτηκε και από μία οικονομική άνθηση, η οποία οδήγησε στη δημιουργία εσωτερικής μετανάστευσης από τον γεωργικό νότο στον βιομηχανικό βορρά κατά την περίοδο 1950-1960 (Di Muzio, 2012b).

Ακόμα, τη χρονιά 1973 η χώρα κατέγραψε θετικό μεταναστευτικό ισοζύγιο, το οποίο οφειλόταν κατά κύριο λόγο στην επιστροφή ενός μεγάλου αριθμού Ιταλών από το εξωτερικό. Ταυτόχρονα όμως, η μετανάστευση ξένου πληθυσμού αυξήθηκε και οι πρώτες εισροές ατόμων ήταν από τις Φιλιππίνες, την Κεντρική Αμερική, την Ερυθραία, το Πράσινο Ακρωτήριο, την Τυνησία, την Σενεγάλη και το Μαρόκο (Di Muzio, 2012b). Σύμφωνα με www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20profile_Italy_2012.pdf η μετανάστευση αυξανόταν με σταθερό ρυθμό μετά το 1973 και έγινε αρκετά αισθητή από τη δεκαετία του 1980, διότι στην απογραφή του πληθυσμού το 1981 υπολογίστηκαν περίπου 211.000 μετανάστες. Οι κυριότερες ομάδες ξένου πληθυσμού την περίοδο αυτή ήταν οι Μαροκινοί και οι Σενεγάλοι (Di Muzio, 2012b), ενώ κατά τη χρονική περίοδο 1985 έως 1991 ο αριθμός των ατόμων που κατάγονταν από την Ε.Ε. συγκριτικά με το σύνολο του ξένου πληθυσμού παρουσιάζεται μειωμένος, με ποσοστό μείωσης γύρω στο 20% (Carella & Pace, 2001). Ο παρακάτω πίνακας 3 αναλύει τον αριθμό του ξένου πληθυσμού που κατοικεί στην Ιταλία την χρονική περίοδο 1861-1985.

Πίνακας 3: Αριθμός Ιταλών μεταναστών ανά χώρα προορισμού, 1861-1985

Χρόνια	Γαλλία	Γερμανία	Ελβετία	Η.Π.Α. / Καναδάς	Αργεντινή	Βραζιλία	Αυστραλία	Άλλες χώρες	Σύνολο
1861-1900	1.268.000	465.000	430.000	797.000	884.000	832.000	5.490	1.048.000	5.689.490
1901-1940	2.987.000	895.390	1.503.000	4.664.000	1.774.000	519.000	54.970	1.477.000	13.874.360
1946-1985	2.076.000	2.098.155	2.671.000	740.500	324.910	82.265	336.525	1.157.000	9.486.355
Σύνολο μεταναστών (1861-1985)	6.331.000	3.458.545	4.604.000	6.201.500	2.942.910	1.433.265	396.985	3.682.000	29.050.205

Επέστρεψαν στην Ιταλία	47%	30%	45%	12%	25%	11%	23%	67%	35%
Μόνιμα εγκατεστημένοι	53%	70%	55%	88%	74%	89%	77%	33%	65%

Πηγή: Di Muzio (2012b)

Από την άλλη, η δεκαετία του 1990 σηματοδοτήθηκε από την επιτάχυνση των μεταναστευτικών ροών με αποτέλεσμα το έτος 1991 οι αλλοδαποί κάτοικοι να ανέρχονται σε 356.159. Από αυτούς οι 50.000 ήταν Αλβανικής καταγωγής και αποτελούσαν το πρώτο κύμα «μαζικής μετανάστευσης», οι οποίοι κατέφθασαν στις ακτές της Απουλίας όμως 25.000 εξ αυτών αποστάλθηκαν πίσω στην πατρίδα τους (www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20profile_Italy_2012.pdf). Σύμφωνα με την Carella et al. (2001), το έτος 1991 και πιο συγκεκριμένα μεταξύ τον Μάρτιο και τον Αύγουστο έφθασαν στην Ιταλία περίπου 45.000 πρόσφυγες και την χρονιά του 1997 μεταξύ Μαρτίου και Ιουνίου ήρθαν στη χώρα 9.000 πρόσφυγες. Ακόμα, το 1999 οι Αλβανοί μετανάστες έφταναν τους 133.018 σε όλη την Ιταλία, εκ των οποίων οι 13.735 διέμεναν στην Απουλία (Carella et al., 2001). Την ίδια χρονική περίοδο, περίπου 1,2 εκατομμύρια ξένοι έμεναν νομίμως στην χώρα και αποτελούσαν περίπου το 2% του συνολικού πληθυσμού (Censis, 2000). Επομένως, ο πίνακας 4 παρουσιάζει την κατανομή αυτού του πληθυσμού βάσει του τόπου προορισμού τους.

Πίνακας 4: Κύριες εθνικότητες των ξένων που διαμένουν νομίμως στην Ιταλία, 1999

	Αριθμός	Ποσοστό
Μαρόκο	139.305	12
Αλβανία	105.112	9
Φιλιππίνες	59.985	5
Ηνωμένες Πολιτείες	47.377	4
Ρουμανία	46.568	4
Τυνησία	42.493	4
Κίνα	44.115	4
Γιουγκοσλαβία, FYROM	37.677	3
Γερμανία	35.050	3
Σενεγάλη	34.041	2

Σρι Λάνκα	28.816	2
Αίγυπτος	26.749	2
Πολωνία	26.704	2
Περου	25.726	2
Γαλλία	24.960	2
Ινδία	23.911	2
Ηνωμένο Βασίλειο	22.347	2
Βραζιλία	17.810	1
Ελβετία	17.422	1
Κροατία	15.425	1
Άλλοι	379.740	32
Σύνολο	1.201.333	100

Πηγή: Censis. 2000

Στη συνέχεια, στις αρχές του 21^{ου} αιώνα και πιο συγκεκριμένα το έτος 2001 οι ξένοι που κατοικούσαν στην Ιταλία ανέρχονταν σε 1.300.000. Τα επόμενα έτη ήταν και αυτά καθοριστικά για την εξέλιξη της μετανάστευσης. Πιο συγκεκριμένα, τη χρονική διάρκεια 2003 έως 2004 ο αριθμός των ατόμων από την Αλβανία που εισήλθε στην Ιταλία άγγιξε το 40%, παρουσιάζοντας αύξηση σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια. Επιπλέον, την ίδια περίοδο σημειώθηκε επίσης μεγάλη αύξηση στους μεταναστευτικούς πληθυσμούς της Ουκρανίας και της Ρουμανίας, η οποία έφτανε το 700% και το 140% αντίστοιχα. Πιο αναλυτικά, ο Ουκρανικός ξένος πληθυσμός ήταν το 2003 15.000 άτομα και το έτος 2004 έφτασε τα 117.000 άτομα σε μόλις ένα χρόνο. Έτσι, το 2004 παρατηρείται ότι η μεγαλύτερη μεταναστευτική κοινότητα ήταν οι Ρουμάνοι και ακολουθούσαν οι Αλβανοί και οι Μαροκινοί, ενώ δυναμική άρχισε να γίνεται και η παρουσία του κινέζικου πληθυσμού στην επικράτεια της Ιταλικής χερσονήσου τα επόμενα χρόνια (www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20profile_Italy_2012.pdf). Αυτό γίνεται αντιληπτό και στον πίνακα 5.

Πίνακας 5: Ο αριθμός των εισερχόμενων μεταναστών ανά χώρα προέλευσης, 1995-2007 (οι 5 κορυφαίες)

1995		1996		1997		1998		1999	
Μαρόκο	73.076	Μαρόκο	81.247	Μαρόκο	115.026	Μαρόκο	122.230	Μαρόκο	128.297
Η.Π.Α.	43.449	Η.Π.Α.	44.830	Αλβανία	66.608	Αλβανία	72.551	Αλβανία	87.595

Γιουγκοσλαβία	36.855	Φιλιππίνες	36.007	Φιλιππίνες	56.209	Φιλιππίνες	57.312	Φιλιππίνες	59.074
Φιλιππίνες	32.625	Γιουγκοσλαβία	33.905	Η.Π.Α	44.873	Η.Π.Α.	44.652	Η.Π.Α.	45.944
Γερμανία	29.028	Τυνησία	30.666	Τυνησία	40.002	Τυνησία	41.439	Κίνα	41.237
2003		2004		2005		2006		2007	
Αλβανία	171.567	Ρουμανία	244.377	Ρουμανία	249.369	Ρουμανία	271.491	Αλβανία	282.650
Μαρόκο	170.746	Αλβανία	240.421	Αλβανία	251.240	Αλβανία	256.916	Ρουμανία	278.582
Ρουμανία	94.818	Μαρόκο	231.044	Μαρόκο	235.012	Μαρόκο	239.728	Μαρόκο	258.571
Φιλιππίνες	65.575	Ουκρανία	117.161	Ουκρανία	111.570	Ουκρανία	115.087	Κίνα	122.364
Κίνα	64.010	Κίνα	104.952	Κίνα	106.750	Κίνα	114.165	Ουκρανία	118.524

Πηγή: www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20profile_Italy_2012.pdf

Επιπρόσθετα, από το 2007 μέχρι το 2008 στη χώρα της Ιταλίας καταχωρήθηκαν περισσότεροι από 57.000 άνθρωποι να εισέρχονται σε αυτή μέσω θαλάσσης (www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20profile_Italy_2012.pdf). Την χρονιά 2010, οι μετανάστες που έφθασαν στην Ιταλία ήταν πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά κύριο λόγο Ρουμάνικης ιθαγένειας και ο αριθμός τους ανερχόταν σε 969.000 άτομα. Ακόμα, στα τέλη του ίδιου έτους, οι κυριότερες ομάδες υπηκόων τρίτων χωρών ήταν Μαροκινοί και Αλβανοί, οι οποίοι υπολογίζονται σε 452.000 και 483.000 αντίστοιχα (OECD, 2012a). Επιπλέον, από την Τυνησία και την Λιβύη κατέφθασαν στην Ιταλική χερσόνησο (ακτές της Σικελίας και της Νήσου Λαμπεντούσα) πάνω από 50.000 πρόσφυγες, ενώ την ίδια χρονιά ο ξένος πληθυσμός υπολογίζεται γύρω στα 4.500.000. Από αυτούς, οι περισσότεροι προέρχονται από ευρωπαϊκές χώρες όπως τη Πολωνία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, την Ουκρανία, την Αλβανία, τη Δημοκρατία της Μολδαβίας και τη πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και αντιπροσωπεύουν το 53,4% του αλλοδαπού πληθυσμού. Εκτός των ευρωπαϊκών χωρών, το 21,6% του πληθυσμού αυτού προερχόταν από τη Βόρεια Αφρική και ειδικότερα από τη Τυνησία, το Μαρόκο και την Αίγυπτο. Το 16,8% αφορούσε μετανάστες από την Ασία (κυρίως την Κίνα), την Ινδία και τις Φιλιππίνες, ενώ το υπόλοιπο 8,1% εκπροσωπούσαν από πολίτες της Αμερικής και πιο συγκεκριμένα από το Περού και τον Ισημερινό (www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20profile_Italy_2012.pdf). Έτσι, τα παραπάνω φαίνονται αναλυτικότερα στον παρακάτω πίνακα 6.

Πίνακας 6: Αριθμός ξένων κατοίκων και ποσοστό του συνόλου αυτών, 1η Ιανουαρίου 2011

	Σύνολο	Ποσοστό (%)
Ρουμανία	968.576	21,2%
Αλβανία	482.627	10,6%
Μαρόκο	452.424	9,9%
Κίνα	209.934	4,6%
Ουκρανία	200.730	4,4%
Φιλιππίνες	134.154	2,9%
Δημοκρατία της Μολδαβίας	130.948	2,9%
Ινδία	121.036	2,6%
Πολωνία	109.018	2,4%
Τυνησία	106.291	2,3%
Περού	98.603	2,2%
Εκουαδόρ	31.625	2,0%
Αίγυπτος	90.365	2,0%
Μακεδονία	89.900	2,0%
Μπαγκλαντές	82.451	1,8%
Σρι Λάνκα	81.094	1,8%
Σενεγάλη	80.989	1,8%
Πακιστάν	75.720	1,7%
Νιγηρία	53.613	1,2%
Σερβία	52.954	1,2%
Άλλες χώρες	857.265	18,8%
Σύνολο των είκοσι πρώτων εθνικοτήτων	3.713.052	81,2%
Σύνολο ξένων κατοίκων	4.570.317	100%

Πηγή: www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20profile_Italy_2012.pdf

Τέλος, στο ιταλικό έδαφος την 1^η Ιανουαρίου 2012 διέμεναν 4.885.000 ξένοι κάτοικοι, οι οποίοι εκπροσωπούσαν το 8% του συνολικού πληθυσμού και ήταν κυρίως από περιοχές της Ανατολικής Ευρώπης. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι το έτος αυτό η μετανάστευση συνεχίζει να αυξάνεται με ρυθμό 0,5% ανά έτος. Αυτό προκύπτει από τα στοιχεία των προηγούμενων ετών όπου το 2011 οι ξένοι ανέρχονταν σε 4.570.317, με ποσοστό 7,5% του συνολικού πληθυσμού και το 2010 ήταν 4.235.059 αποτελώντας το 7% αυτού (www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20profile_Italy_2012.pdf).

1.4.4. Συγκριτική ανάλυση εισροών-εκροών στις τρεις χώρες

Ελλάδα

Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, η Ελλάδα δεν διαθέτει αναλυτικούς πίνακες με τις εισροές και τις εκροές ανά έτος, καθώς και με την προέλευση των μεταναστών. Έτσι λοιπόν, η ΕΛΣΤΑΤ έχει δημιουργήσει κάποιους πίνακες για τη χρονική περίοδο 2008-2018 με τους οποίους κατηγοριοποιεί τις χώρες μεταξύ τους. Δημιουργούνται έξι (6) βασικές κατηγορίες και με βάσει αυτές δίνονται στοιχεία για τις εισροές στην Ελλάδα από το έτος 2008 έως το έτος 2018. Οι κατηγορίες αυτές είναι:

- ✚ E.E.= Χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- ✚ ΕΖΕΣ= Χώρες Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών
- ✚ ΥΠΟΨΗΦΙΕΣ ΧΩΡΕΣ= Υποψήφιες προς ένταξη χώρες
- ✚ HDC= Ανεπτυγμένες χώρες
- ✚ MDC= Αναπτυσσόμενες χώρες
- ✚ LDC= Υποανάπτυκτες χώρες

Από το 2013 και μετά, προστίθεται ακόμα μία κατηγορία

- ✚ VHDC= Πολύ Αναπτυγμένες χώρες

Επομένως, παρακάτω παρουσιάζονται οι πίνακες (7, 8, 9) αυτοί αναλυτικά διότι η κατηγοριοποίηση είναι διαφορετική για τα έτη και χωρίζεται σε τρεις περιόδους. Αυτές είναι από το 2008-2012, το 2013 και τέλος μεταξύ 2014-2018. Ακριβώς μετά από τους προαναφερθέντες πίνακες ακολουθούν οι εισροές στην Ελλάδα από τη χρονιά 2008 μέχρι τη χρονιά 2018, καθώς και η κατανομή αυτών στις διάφορες κατηγορίες που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Έτσι, τα διαγράμματα βασίστηκαν σε αυτόν τον Πίνακα 10 και αφορούν μόνο τα άτομα που εισέρχονται στη χώρα διότι δεν υπάρχουν αναλυτικές πληροφορίες για τον αριθμό των ατόμων που εξέρχονται από την χώρα.

Πίνακας 7: Κατανομή των εισροών στις έξι (6) κατηγορίες, 2008-2012

2008-2012											
Ε.Ε.= Χώρες της Ε.Ε.	ΕΖΕΣ= Χώρες Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών	ΥΠΟΨΗΦΙΕΣ ΧΩΡΕΣ= Υποψήφιες προς ένταξη χώρες	HDC= Ανεπτυγμένες χώρες	MDC= Αναπτυσσόμενες χώρες	LDC= Υπανάπτυκτες χώρες	Ε.Ε.= Χώρες της Ε.Ε.	ΕΖΕΣ= Χώρες Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών	ΥΠΟΨΗΦΙΕΣ ΧΩΡΕΣ= Υποψήφιες προς ένταξη χώρες	HDC= Ανεπτυγμένες χώρες	MDC= Αναπτυσσόμενες χώρες	LDC= Υπανάπτυκτες χώρες
Βέλγιο	Ισλανδία	Κροατία	Ανδόρα	Αρμενία	Αφγανιστάν				Μοντενέγρο	Μαρόκο	
Βουλγαρία	Λιχτενστάιν	Πρόην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ)	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	Αζερμπαϊτζάν	Ανκόλα				Άγιος Μάρτιν	Δημοκρατία της Μολδαβίας	
Τσεχική Δημοκρατία	Νορβηγία	Τουρκία	Αντίγκουα και Μπαρμπούντα	Μπαγκλαντές	Μπουρκίνα Φάσο				Μοντεσεράτ	Μαδαγασκάρη	
Δανία	Ελβετία		Αγκουόλα	Πολιθνική πολιτεία της Βολιβίας	Μπουρούντι				Μαυρίκιος	Νήσοι Μάρσαλ	
Γερμανία			Αλβανία	Μπουτάν	Μπενίν				Μεξικό	Μιανμάρ	
Εσθονία			Ολλανδικές Αντίλλες	Μποτσουάνα	Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό				Μαλαισία	Μογγολία	
Ιρλανδία			Αργεντινή	Μπελίς	Δημοκρατία Κεντρικής Αφρικής				Νέα Καληδονία	Μαυριτανία	
Ελλάδα			Αυστραλία	Κόνγκο	Ακτή Ελεφαντοστού				Νέα Ζηλανδία	Μαδρίδες	
Ισπανία			Αρούμπα	Καμερούν	Δυτική Σαχάρα				Ομάν	Ναμίμπια	
Γαλλία			Δημοκρατία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης	Κίνα	Ερυθραία				Παναμάς	Νιζαράγουα	
Γαλλία			Μπαρμίντος	Κολομβία	Αιθιοπία				Γαλλική Πολυνησία	Νεπάλ	
Κύπρος			Μπαχρέν	Πράσινο Ακρωτήριο	Γκάμπια				Άγιος Πιέρ και Μικελόν	Περού	
Λετονία			Άγιος Βαρθολομαίος	Τζιμπουτί	Γουινέα				Πίτκαρν	Παπούα Νέα Γουινέα	
Λιθουανία			Βερμούδα	Ντομίνικα	Γουινέα-Μπισάου				Κατάρ	Φιλιππίνες	
Λουξεμβούργο			Μπρουνέι Νταρουσαλάμ	Δομινικανή Δημοκρατία	Ιράκ				Σερβία	Πακιστάν	
Ουγγαρία			Βραζιλία	Αλγερία	Κιριμπάτι				Ρωσική Ομοσπονδία	Παλαιστινιακή επικράτεια, κατεχόμενη	
Μάλτα			Μπαχάμες	Αίγυπτος	Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας				Σαουδική Αραβία	Παλάου	
Ολλανδία			Λευκορωσία	Φιτζι	Λιβερία				Σεχέλλες	Παρουαή	
Αυστρία			Καναδάς	Ομόσπονδα κράτη της Μικρονησίας	Λεσόθο				Σιγκαπούρη	Νησιά του Σολομώντα	
Πολωνία			Χιλή	Γκαμπόν	Μάλτα				Άγια Ελένη	Σουδάν	
Πορτογαλία			Κόστα Ρίκα	Γρενάδα	Μαλάουι				Άγιος Μαρτίνος	Σενεγάλη	
Ρουμανία			Κούβα	Γεωργία	Μοζαμβίκη				Νήσοι Τερς και Κάικος	Σουρινάμ	
Σλοβενία			Εκουαδόρ	Γκάνα	Νιγηρας				Γαλλικά νότια εδάφη	Σάο Τομέ και Πρίνσιπε	
Σλοβακία			Νήσοι Φόκλαντ (Μαλβίνας)	Ισημερινή Γουινέα	Νιγηρία				Τρινιδάδ και Τομπάγκο	Ελ Σαλβαδόρ	
Φινλανδία			Νήσοι Φερόες	Γουατεμάλα	Ναουρού				Ηνωμένες Πολιτείες	Αραβική Δημοκρατία της Συρίας	
Σουηδία			"Γκέρνσεϊ, περιλαμβάνει επίσης τα νησιά της Άλντερνι, Βρεσθου, Μπουρού, Ερμ, Λέθου, Λίθου, Μικρή Σαρκ και Σαρκ"	Γουιάνα	Rwanda				Uruguay	Σουαζιλάνδη	
Ηνωμένο Βασίλειο			Γιβραλτάρ	Ονδούρα	Sierra Leone				Vatican City	Ταϊλάνδη	
Πρόην Τσεχοσλοβακία			Γροιλανδία	Αίτη	Somalia				Venezuela, Bolivarian Republic of	Τατζικιστάν	
			Ισραήλ	Ινδονησία	Chad				British Virgin Islands	Τουρκμενιστάν	
			Νήσος του Μαν	Ινδία	Togo				Wallis and Futuna Islands	Τυνησία	
			Τζέρσεϊ	Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν	Timor-Leste				Kosovo under UNSCR 1244/99	Τόγκα	
			Ιαπωνία	Τζαμάικα	Tuvalu				Mayotte	Ταϊβάν (Επαρχία της Κίνας)	
			Άγιος Χριστόφορος και Νέβις	Ιορδανία	Uganda				Former Serbia and Montenegro	Ενωμένη Δημοκρατία της Τατζανίας	
			Δημοκρατία της Κορέας	Κένια	Zambia				Former Soviet Union	Ουκρανία	
			Κουβέιτ	Κιρκιζιστάν	Zimbabwe				Former Yugoslavia	Ουζμπεκιστάν	
			Νησιά Καϊμάν	Κομπότζη	Stateless				Recognized non-citizens	Άγιος Βικέντιος και Γρεναδίνες	
			Καζακιστάν	Κομόρες					Other	Βιετνάμ	
			Άγια Λουκία	Λαϊκή Δημοκρατία του Λάος						Βανουάτου	
			Λιβική Αραβική Τζαμαχίρια	Λίβανος						Σαμόα	
			Μονακό	Σρι Λάνκα						Υεμένη	
										Νότια Αφρική	

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

Πίνακας 8: Κατανομή των εισροών στις επτά (7) κατηγορίες, 2013

2013													
Ε.Ε= Χώρες της Ε.Ε.	ΕΖΕΣ= Χώρες Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών	ΥΠΟΨΗΦΙΕΣ ΧΩΡΕΣ= Υποψήφιες προς ένταξη χώρες	VHDC= Πολύ Ανεπτυγμένες χώρες	HDC= Ανεπτυγμένες χώρες	MDC= Αναπτυσσόμενες χώρες	LDC= Υπανάπτυκτες χώρες	Ε.Ε= Χώρες της Ε.Ε.	ΕΖΕΣ= Χώρες Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών	ΥΠΟΨΗΦΙΕΣ ΧΩΡΕΣ= Υποψήφιες προς ένταξη χώρες	VHDC= Πολύ Ανεπτυγμένες χώρες	HDC= Ανεπτυγμένες χώρες	MDC= Αναπτυσσόμενες χώρες	LDC= Υπανάπτυκτες χώρες
Βέλγιο	Ισλανδία	Μοντενέγρο	Ανδόρα	Αντίγκουα και Μπαρμπούντα	Πολιωνική πολιτεία της Βολιβίας	Αφγανιστάν					Λίβανος	Ελ Σαλβαδόρ	Ρουάντα
Βουλγαρία	Λιχτενστάιν	Πρόην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ)	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	Αγκουόια	Μπουτάν	Ανκόλα					Αγία Λουκία	Αραβική Δημοκρατία της Συρίας	Νησιά του Σολομώντα
Τσεχική Δημοκρατία	Νορβηγία	Σερβία	Αργεντινή	Αλβανία	Μποτσουάνα	Μπαγκλαντές					Σρι Λάνκα	Σουαζιλάνδη	Σουδάν
Δανία	Ελβετία	Τουρκία	Αυστραλία	Αρμενία	Μπελίζ	Μπουρκίνα Φάσο					Λίβη	Ταϊλάνδη	Σιέρα Λεόνε
Γερμανία			Μπαρμίντοξ	Ολλανδικές Αντίλλες	Κίνα	Μπουρουντί					Μονσαεράτ	Τατζικιστάν	Σενεγάλη
Εσθονία			Μαρουέι Νταρουσαλάμι	Αρούμα	Πράσινο Ακροτήριο	Μπενίν					Μαυρίκιος	Τιμόρ-Λέστε	Σομαλία
Ιρλανδία			Καναδάς	Λεζερμαϊτζάν	Δομινικανή Δημοκρατία	Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό					Μεξικό	Τουρκμενιστάν	Σάο Τομέ και Πρίνσιπε
Ελλάδα			Χιλή	Δημοκρατία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης	Αίγυπτος	Δημοκρατία Κεντρικής Αφρικής					Μαλαισία	Τόγκα	Τσαντ
Ισπανία			Κουρασάο	Μπαχρέιν	Φίτζι	Κονγκό					Νέα Καληδονία	Ταϊβάν (Επαρχία της Κίνας)	Τόγκο
Γαλλία			Ισραήλ	Άγιος Βαρθολομαίος	Ομόσπονδες Πολιτείες της Μικρονησίας	Ακτή Ελεφαντοστού					Ομάν	Ουζμπεκιστάν	Τουβαλού
Κροατία			Ιαπωνία	Βερμούδα	Γκαμπόν	Καμερούν					Παναμά	Βιετνάμ	Ενωμένη Δημοκρατία της Ταϊβάνης
Ιταλία			Δημοκρατία της Κορέας	Μπονάρ, Άγιος Ευστάθιος και Σάιμα	Γκάνα	Τζιμπουτί					Περου	Βανουάτου	Ουγκάντα
Κύπρος			Μονακό	Βραζιλία	Ισημερινή Γουινέα	Δυτική Σαχάρα					Γαλλική Πολυνησία	Σαμόα	Υεμένη
Λετονία			Νέα Ζηλανδία	Μπαχάμας	Γουατεμάλα	Εροθραία					Άγιος Πιέρ και Μικελόν	Νότια Αφρική	Ζάμπια
Λιθουανία			Κατάρ	Λευκορωσία	Γουινέα	Αιθιοπία					Πίτκαρν		Ζιμπάμπουε
Λουξεμβούργο			Σεϋθέλλες	Κολομβία	Ονδούρα	Γκάμπια					Παλάου		
Ουγγαρία			Σγκαπούρη	Κόστα Ρίκα	Ινδονησία	Γουινέα					Ροσική Ομοσπονδία		
Μάλτα			Άγιος Μαρτίνος (Ολλανδία)	Κούβα	Ινδία	Γουινέα-Μπισάου					Σαουδική Αραβία		
Ολλανδία			Ηνωμένες Πολιτείες	Ντομίνικα	Ιράκ	Αίτη					Αγία Ελένη		
Αυστρία				Αλγερία	Ιορδανία	Κένια					Σαν Μαρίνο		
Πολωνία				Εκουαδόρ	Κιργισιστάν	Κομόρες					Νησιά Τερς και Κάκος		
Πορτογαλία				Νησιά Φόκλαντ (Μαλβίνας)	Καμπότζη	Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας					Τυνησία		
Ρουμανία				Νησιά Φερόες	Κιρμπάτι	Λιβερία					Τρινιτάτ και Τομπάγκο		
Σλοβενία				Γρενάδα	Λαϊκή Δημοκρατία του Λάος	Λεσόθο					Ουκρανία		
Σλοβακία				Γεωργία	Μαρόκο	Μαδαγασκάρη					Ουρουγουάη		
Φιλανδία				Γκέρνσεϊ	Δημοκρατία της Μολδαβίας	Μάλι					Αγία Έδρα		
Σουηδία				Γιβραλτάρ	Νησιά Μάρσαλ	Μιανμάρ					Άγιος Βικέντιος και Γρεναδίνες		
Ηνωμένο Βασίλειο				Γροιλανδία	Μογγολία	Μαυριτανία					Βολιβιανή Δημοκρατία της Βενεζουέλας		
Πρόην Τσεχοσλοβακία				Νήσος του Μαν	Μαλίβες	Μαλάουι					Βρετανικές Παρθένες Νήσοι		
				Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν	Ναμίμπια	Μοζαμβίκη					Νησιά Γουόλς και Φουτούνα		
				Τζέρεσι	Νικαράγουα	Νίγηρας					Κοσσοφοπέδιο σύμφωνα με την UNSCR 1244/99		
				Τζαμάικα	Φιλιππίνες	Νιγηρία					Μαγιότ		
				Άγιος Χριστόφορος και Νέβις	Παλαιστίνη (Πολιτεία)	Νεπάλ					Πρόην Σερβία και Μαυροβούνιο		
				Κουβίετ	Παραγουάη	Ναουρού					Πρόην Σοβιετική Ένωση		
				Νησιά Κατμάν	Σουρινάμ	Παπούα Νέα Γουινέα					Πρόην Γιουγκοσλαβία		
				Καζακιστάν	Νότιο Σουδάν	Πακιστάν					Αναγνώρισμένοι μη πολίτες		

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

Πίνακας 9: Κατανομή των εισροών στις έξι (6) κατηγορίες, 2014-2018

2014-2018													
Ε.Ε= Χώρες της Ε.Ε.	ΕΖΕΣ= Χώρες Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών	ΥΠΟΨΗΦΙΕΣ ΧΩΡΕΣ= Υποψήφιες προς ένταξη χώρες	VHDC= Πολύ Ανεπτυγμένες χώρες	HDC= Ανεπτυγμένες χώρες	MDC= Αναπτυσσόμενες χώρες	LDC= Υπανάπτυκτες χώρες	Ε.Ε= Χώρες της Ε.Ε.	ΕΖΕΣ= Χώρες Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών	ΥΠΟΨΗΦΙΕΣ ΧΩΡΕΣ= Υποψήφιες προς ένταξη χώρες	VHDC= Πολύ Ανεπτυγμένες χώρες	HDC= Ανεπτυγμένες χώρες	MDC= Αναπτυσσόμενες χώρες	LDC= Υπανάπτυκτες χώρες
Βέλγιο	Ισλανδία	Αλβανία	Ανδόρα	Αντίγκουα και Μπαρμπούντα	Πολιωνική πολιτεία της Βολιβίας	Αφγανιστάν					Καζακιστάν	Σουρνάμ	Παπούα Νέα Γουινέα
Βουλγαρία	Λιχτενστάιν	Μοντενέγρο	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	Αγκουόια	Μπουτάν	Ανκόλα					Λίβανος	Νότιο Σουδάν	Πακιστάν
Τσεχική Δημοκρατία	Νορβηγία	Πρόην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ)	Αργεντινή	Αρμενία	Μποτσουάνα	Μπαγκλαντές					Αγία Λουκία	Ελ Σαλβαδόρ	Ρουάντα
Δανία	Ελβετία	Σερβία	Αυστραλία	Ολλανδικές Αντίλλες	Μπελίτζ	Μπουρκινα Φάσο					Σρι Λάνκα	Αραβική Δημοκρατία της Συρίας	Νησιά του Σολομώντα
Γερμανία		Τουρκία	Μπαρμίντονς	Αρούμπα	Κίνα	Μπορούντι					Λιβή	Σουαζιλάνδη	Σουδάν
Εσθονία			Μπρουνέι Νταρουσαλάμ	Λαζερμαϊτζάν	Πράσινο Ακρωτήριο	Μπενίν					Μονσερράτ	Ταϊλάνδη	Σιέρα Λεόνε
Ιρλανδία			Καναδάς	Δημοκρατία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης	Δομινικανή Δημοκρατία	Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό					Μαυρίκιος	Τατζικιστάν	Σενεγάλη
Ελλάδα			Χιλή	Μπαχρέιν	Αίγυπτος	Δημοκρατία Κεντρικής Αφρικής					Μεξικό	Τιμόρ-Λέστε	Σομαλία
Ισπανία			Κουρασάο	Άγιος Βαρθολομαίος	Φίτζι	Κονγκό					Μαλαισία	Τουρκμενιστάν	Σάο Τομέ και Πρίνσιπε
Γαλλία			Ισραήλ	Βερμούδα	Ομόσπονδες Πολιτείες της Μικρονησίας	Ακτή Ελεφαντοστού					Νέα Καληδονία	Τόνγκα	Τσαντ
Κροατία			Ιαπωνία	Μπουαίρ, Άγιος Ευστάθιος και Σάμπτα	Γκαμπόν	Καμερόν					Ομάν	Ταϊβάν (Επαρχία της Κίνας)	Τόγκο
Ιταλία			Δημοκρατία της Κορέας	Βραζιλία	Γκάνα	Τζιμπουτί					Παναμά	Ουζμπεκιστάν	Τουβαλού
Κύπρος			Μονακό	Μπαχάμες	Ισημερινή Γουινέα	Δυτική Σαχάρα					Περού	Βιετνάμ	Ενομένη Δημοκρατία της Τανζανίας
Λετονία			Νέα Ζηλανδία	Λευκορσία	Γουατεμάλα	Εροθραία					Γαλλική Πολυνησία	Βανουάτου	Ουγκάντα
Λιθουανία			Κατάρ	Κολομβία	Γουινέα	Λιθωπία					Άγιος Πιέρ και Μικελόν	Σαμόα	Υεμένη
Λουξεμβούργο			Σελβίλλες	Κόστα Ρίκα	Ονδούρα	Γκάμπια					Πίτκαρν	Νότιο Αφρική	Ζάμπια
Ουγγαρία			Σγκαπούρη	Κούβα	Ινδονησία	Γουινέα					Παλάου		Ζιμπάμπουε
Μάλτα			Άγιος Μαρτίνος (Ολλανδία)	Ντομίνικα	Ινδία	Γουινέα-Μπισάου					Ρωσική Ομοσπονδία		
Ολλανδία			Ηνωμένες Πολιτείες	Αλγερία	Ιράκ	Αίτη					Σαουδική Αραβία		
Αυστρία				Εκουαδόρ	Ιορδανία	Κένυα					Αγία Ελένη		
Πολωνία				Νήσοι Φόκλαντ (Μαλβίνας)	Κιργιζιστάν	Κομόρες					Σαν Μαρίνο		
Πορτογαλία				Νήσοι Φερόες	Καμπόντζη	Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας					Νήσοι Τερκς και Κάικος		
Ρουμανία				Γρενάδα	Κιρμπάτι	Λιβερία					Τυνησία		
Σλοβενία				Γεωργία	Λαϊκή Δημοκρατία του Λάος	Λεσόθο					Τρινιντάντ και Τομπάγκο		
Σλοβακία				Γκέρνεσεϊ	Μαρόκο	Μαδαγασκάρη					Ουκρανία		
Φιλανδία				Γιβραλτάρ	Δημοκρατία της Μολδαβίας	Μάλι					Ουρουγουάη		
Σουηδία				Γροιλανδία	Νήσοι Μάρσαλ	Μιανμάρ					Αγία Έδρα		
Ηνωμένο Βασίλειο				Νήσοι του Μαν	Μογγολία	Μαυριτανία					Άγιος Βικέντιος και Γρεναδίνες		
Πρόην Τσεχοσλοβακία				Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν	Μαλδίβες	Μαλάουσι					Βολιβιανή Δημοκρατία της Βενεζουέλας		
				Τζέρεσεϊ	Ναμίμπια	Μοζαμβίκη					Βρετανικές Παρθένες Νήσοι		
				Τζαμάικα	Νικαράγουα	Νίγηρας					Νησιά Γουόλς και Φουτόνα		
				Άγιος Χριστόφορος και Νέβις	Φίλιππίνες	Νιγηρία					Κοσσοφοπέδιο σύμφωνα με την UNSCR 1244/99		
				Κουβίετ	Παλαιστίνη (Πολιτεία)	Νεπάλ					Πρόην Σερβία και Μαυροβούνιο		
				Νησιά Κατμίν	Παραγουάη	Ναουρού					Πρόην Σοβιετική Ένωση		
											Πρόην Γιουγκοσλαβία		

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 10: Εισροές στην Ελλάδα κατά τη χρονική περίοδο 2008-2018

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ΣΥΝΟΛΟ	66.529	58.613	60.462	60.089	58.200	57.946	59.013	64.446	116.867	112.247	119.489
Ελλάδα	25.070	22.790	25.078	27.043	26.194	26.644	29.503	30.460	30.747	31.743	32.199
Χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης	11.589	12.125	12.627	12.849	14.371	14.986	15.971	16.494	16.623	17.180	16.726
Χώρες Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών	49	80	105	96	80	70	72	78	83	81	101
Υποψήφιες προς ένταξη χώρες	232	325	333	445	392	353	5.481	5.660	6.091	6.092	7.051
Πολύ Αναπτυγμένες χώρες	0	0	0	0	0	546	538	559	608	603	729
Ανεπτυγμένες χώρες	16.859	10.678	9.661	8.814	7.571	7.897	1.485	1.535	5.115	5.917	6.643
Αναπτυσσόμενες χώρες	11.011	10.536	10.313	7.778	6.870	2.670	1.976	5.541	40.443	27.343	30.191
Υποανάπτυκτες χώρες	1.719	2.079	2.345	3.064	2.722	4.777	3.987	4.119	17.157	23.288	25.849
Ατομα χωρίς υπηκοότητα	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

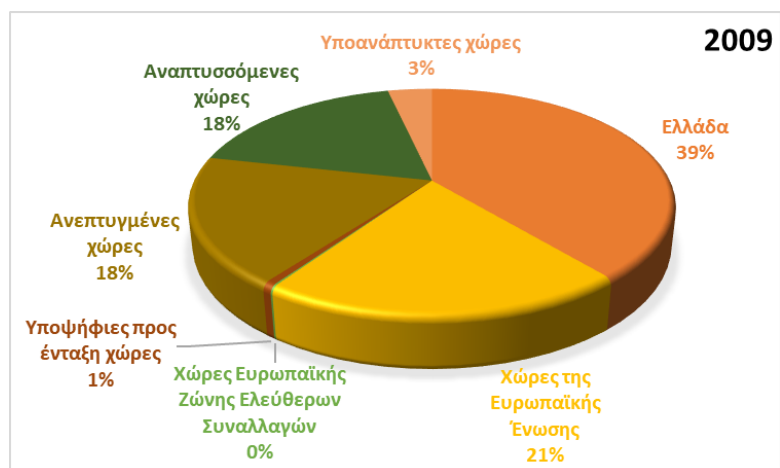
Παρατηρείται ότι σε κάποια διαγράμματα των εισροών ορισμένες χώρες έχουν μηδενικό ποσοστό. Αυτό υπάρχει και εμφανίζεται έτσι, διότι ο αριθμός των ατόμων στις χώρες αυτές είναι πολύ μικρός σε σχέση με όλες τις υπόλοιπες, δηλαδή μικρότερο ή ίσο με 0,5 ($\leq 0,5$).

Διάγραμμα 1: Εισροές στην Ελλάδα, 2008

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 2: Εισροές στην Ελλάδα, 2009

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 3: Εισροές στην Ελλάδα, 2010

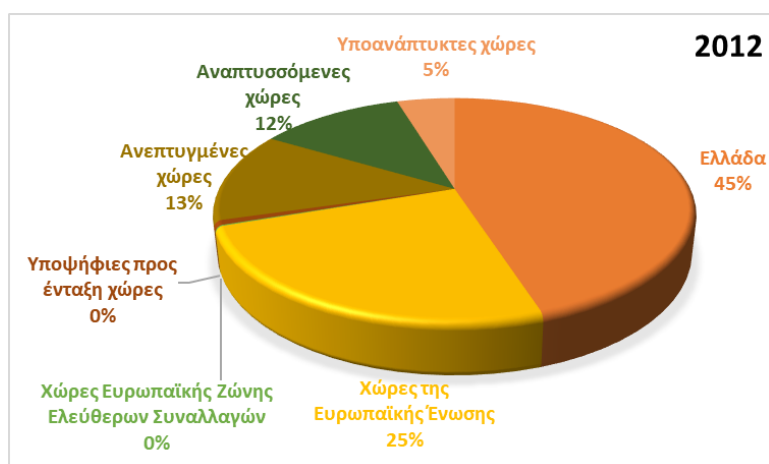
Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 4: Εισροές στην Ελλάδα, 2011

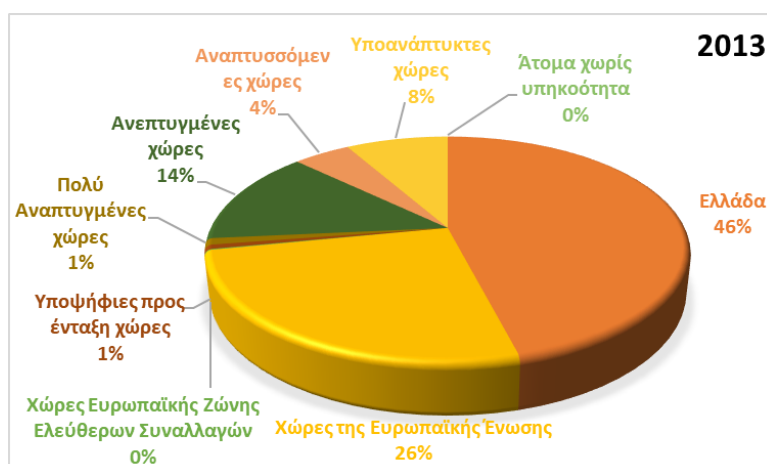
Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 5: Εισροές στην Ελλάδα, 2012

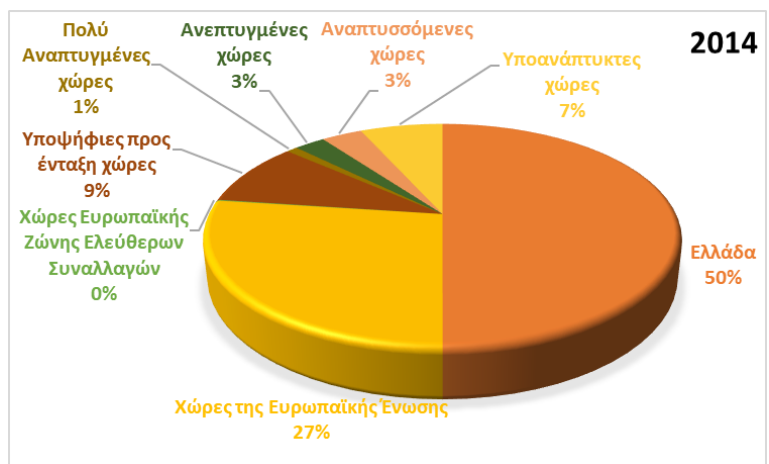
Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 6: Εισροές στην Ελλάδα, 2013

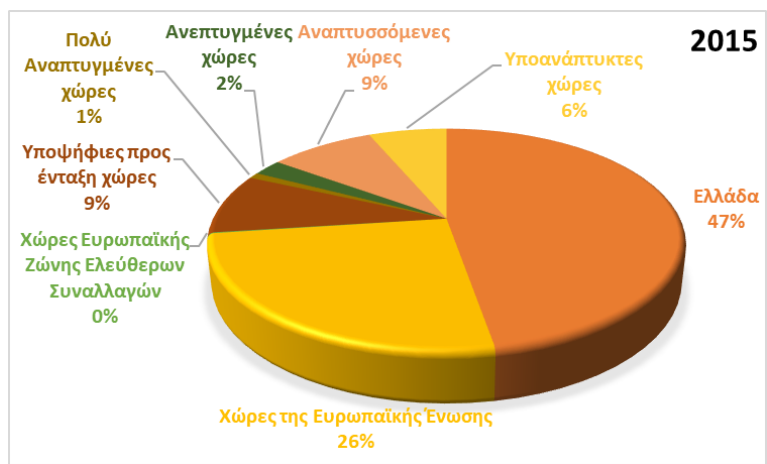
Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 7: Εισροές στην Ελλάδα, 2014

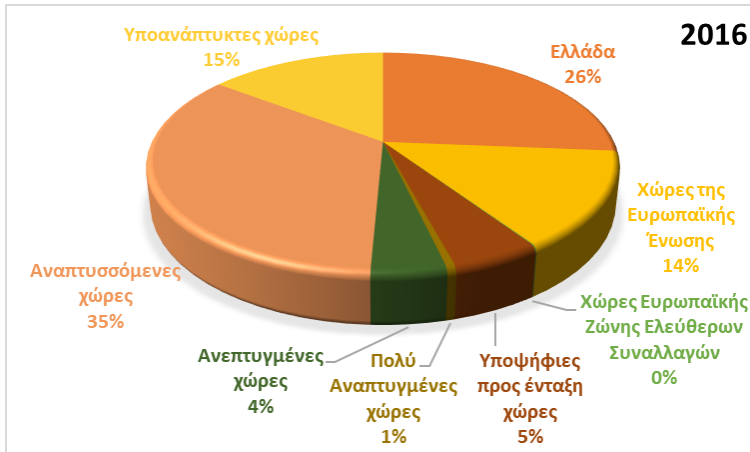
Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 8: Εισροές στην Ελλάδα, 2015

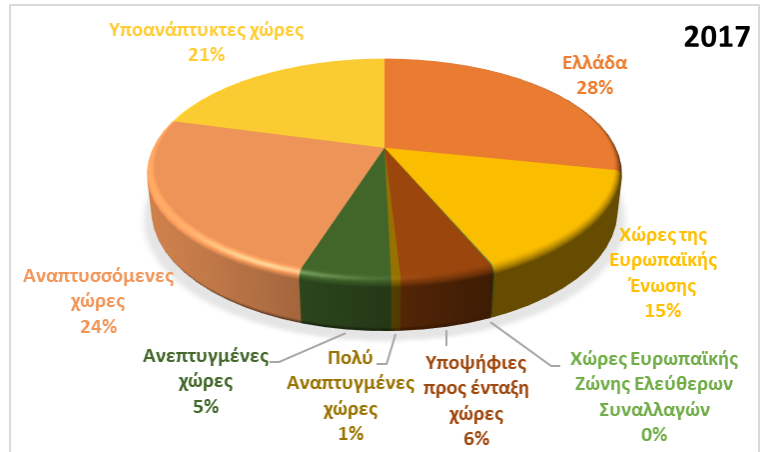
Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 9: Εισροές στην Ελλάδα, 2016

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 10: Εισροές στην Ελλάδα, 2017

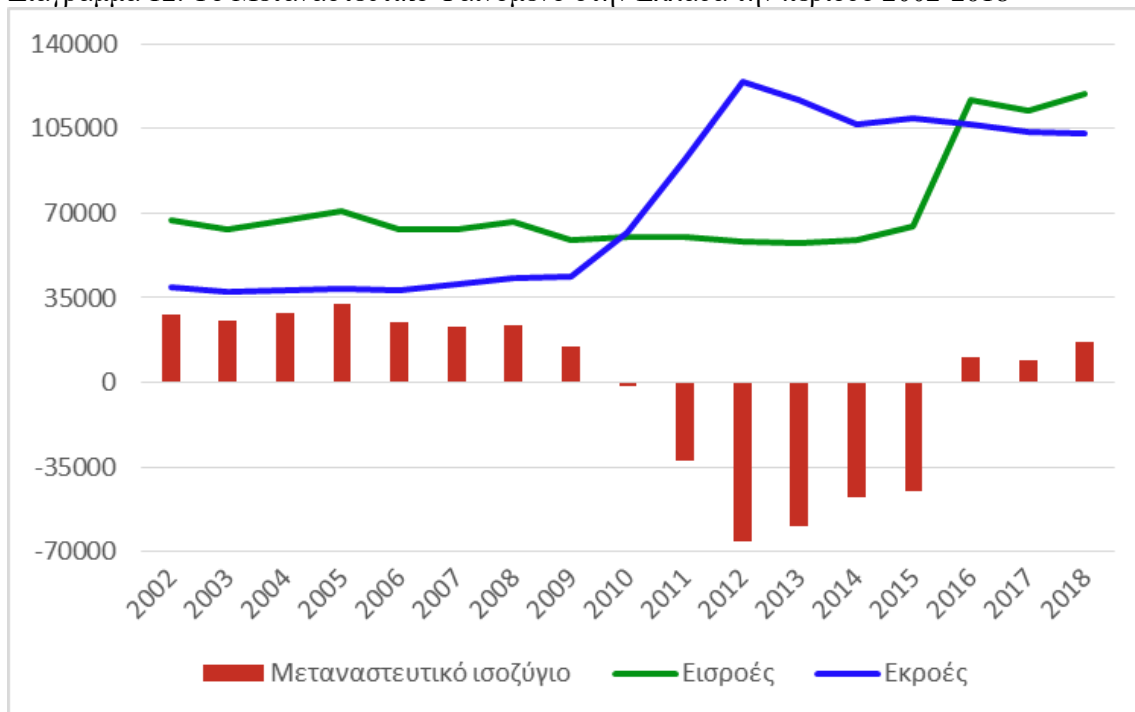
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 11: Εισροές στην Ελλάδα, 2018

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 12: Το Μεταναστευτικό Φαινόμενο στην Ελλάδα την περίοδο 2002-2018

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Γερμανία

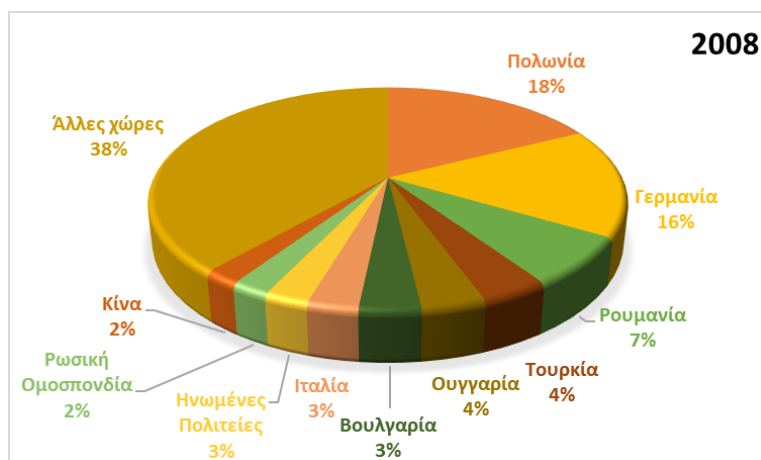
Σύμφωνα με την Ομοσπονδιακή Στατιστική Υπηρεσία της Γερμανίας (Statistisches Bundesamt), η Γερμανία διαθέτει αναλυτικούς πίνακες με τις εισροές και τις εκροές ανά έτος, καθώς και με τη προέλευση των μεταναστών. Έτσι λοιπόν, παρουσιάζεται παρακάτω ο συγκεντρωτικός πίνακας με τις εισροές στη χώρα για τα έτη 2008 έως 2018, καθώς και ο πίνακας των εκροών για την ίδια χρονική περίοδο. Οι πίνακες αυτοί δείχνουν τις δέκα (10) χώρες με τον μεγαλύτερο αριθμό ξένου πληθυσμού στη Γερμανία, καθώς επίσης το σύνολο όλων των εισροών στην επικράτεια και τέλος, το σύνολο των υπολοίπων χωρών από τις οποίες φτάνει στη Γερμανία ξένος πληθυσμός. Το αντίστοιχο ισχύει και για τις εκροές. Επομένως, τα διαγράμματα που έγιναν βασίστηκαν σε αυτούς τους πίνακες.

Πίνακας 11: Εισροές πληθυσμού κατά τη χρονική περίοδο 2008-2018

Έτος	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
Χώρες	Σύνολο	944998	Σύνολο	1005363	Σύνολο	1118930	Σύνολο	1326074	Σύνολο	1492704	Σύνολο	1716537
	Πολωνία	119867	Γερμανία	114700	Πολωνία	115587	Πολωνία	164705	Πολωνία	177758	Πολωνία	190424
	Γερμανία	108331	Πολωνία	112027	Γερμανία	114752	Γερμανία	116604	Ρουμανία	120524	Ρουμανία	139487
	Ρουμανία	48225	Ρουμανία	57273	Ρουμανία	75531	Ρουμανία	97518	Γερμανία	115028	Γερμανία	118425
	Τουρκία	26653	Βουλγαρία	29221	Βουλγαρία	39844	Βουλγαρία	52417	Βουλγαρία	60209	Βουλγαρία	60896
	Ουγγαρία	25151	Τουρκία	27212	Ουγγαρία	29286	Ουγγαρία	41132	Ουγγαρία	54491	Ουγγαρία	59995
	Βουλγαρία	24093	Ουγγαρία	25270	Τουρκία	27564	Τουρκία	28610	Ιταλία	36896	Ιταλία	47485
	Ιταλία	20087	Ιταλία	22235	Ιταλία	23894	Ιταλία	28070	Ελλάδα	32660	Ελλάδα	32088
	Ηνωμένες Πολιτείες	17542	Ηνωμένες Πολιτείες	17706	Ηνωμένες Πολιτείες	18262	Ελλάδα	23043	Τουρκία	26150	Ρωσική Ομοσπονδία	31367
	Ρωσική Ομοσπονδία	15052	Ρωσική Ομοσπονδία	15652	Σερβία	16666	Ηνωμένες Πολιτείες	20149	Ισπανία	23345	Ισπανία	28980
	Κίνα	14293	Κίνα	15369	Κίνα	16248	Κίνα	18276	Σερβία	22107	Σερβία	27302
	Άλλες χώρες	262852	Άλλες χώρες	284349	Άλλες χώρες	320648	Άλλες χώρες	367775	Άλλες χώρες	411768	Άλλες χώρες	490044
Έτος	2014		2015		2016		2017		2018			
Χώρες	Σύνολο	2038472	Σύνολο	2973785	Σύνολο	2569930	Σύνολο	2175074	Σύνολο	2209176		
	Ρουμανία	198705	Συρία	309699	Ρουμανία	222298	Ρουμανία	230603	Ρουμανία	251971		
	Πολωνία	192172	Ρουμανία	221405	Συρία	179435	Γερμανία	166703	Γερμανία	201531		
	Γερμανία	122195	Πολωνία	190834	Πολωνία	160677	Πολωνία	149663	Πολωνία	143646		
	Βουλγαρία	80069	Γερμανία	120713	Γερμανία	146047	Βουλγαρία	81627	Βουλγαρία	85728		
	Συρία	69074	Χωρίς πληροφορίες	91150	Χωρίς πληροφορίες	110487	Συρία	76391	Κροατία	57724		
	Ουγγαρία	58779	Βουλγαρία	86274	Βουλγαρία	82956	Κροατία	58603	Ιταλία	53348		
	Ιταλία	56700	Αφγανιστάν	84881	Αφγανιστάν	75763	Ιταλία	51471	Συρία	48951		
	Κροατία	46090	Αλβανία	69362	Ιράκ	67978	Ουγγαρία	48117	Ουγγαρία	43908		
	Σερβία	38440	Ιράκ	64825	Κροατία	62109	Τουρκία	33655	Τουρκία	40561		
	Ελλάδα	28752	Κροατία	60980	Ιταλία	52564	Ινδία	29535	Ινδία	33678		
	Άλλες χώρες	573748	Άλλες χώρες	836831	Άλλες χώρες	704808	Άλλες χώρες	624353	Άλλες χώρες	624065		

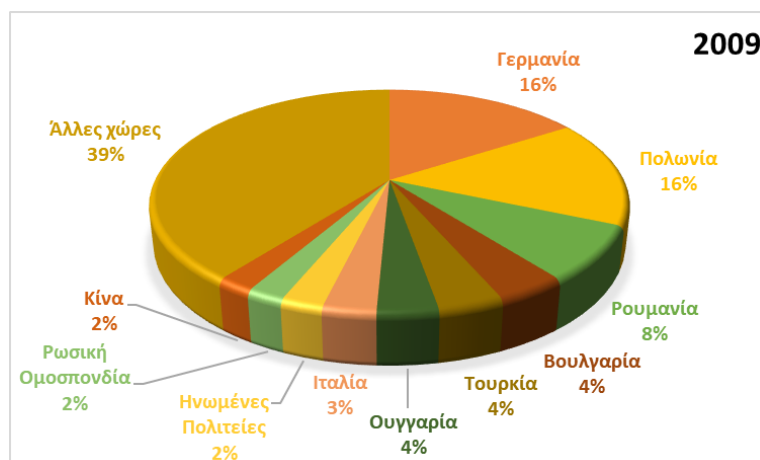
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 13: Εισροές στη Γερμανία, 2008

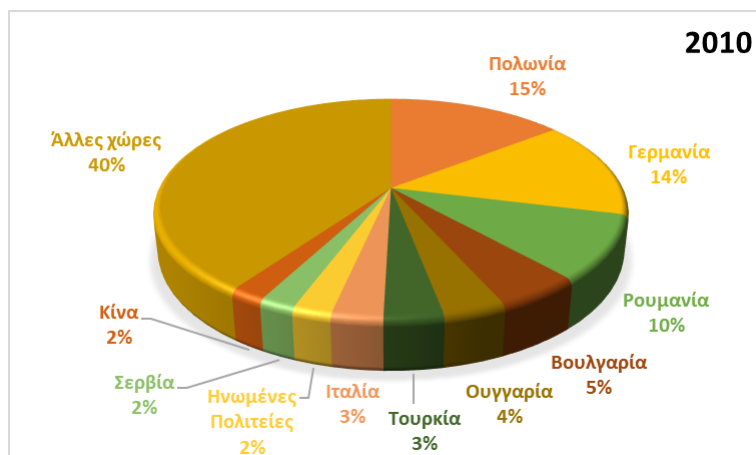
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 14: Εισροές στη Γερμανία, 2009

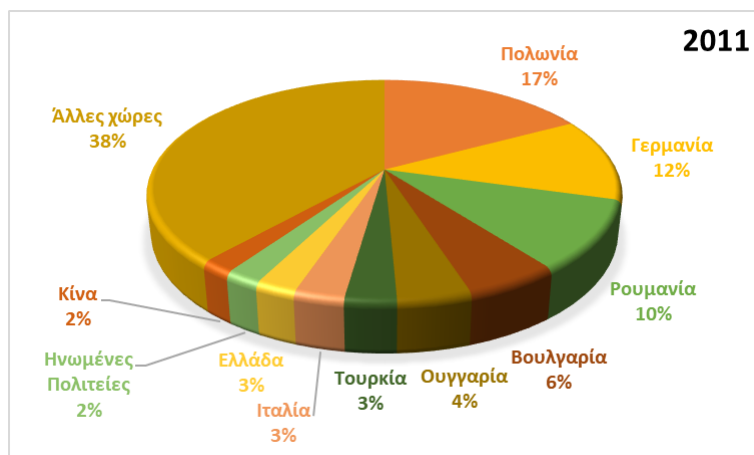
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 15: Εισροές στη Γερμανία, 2010

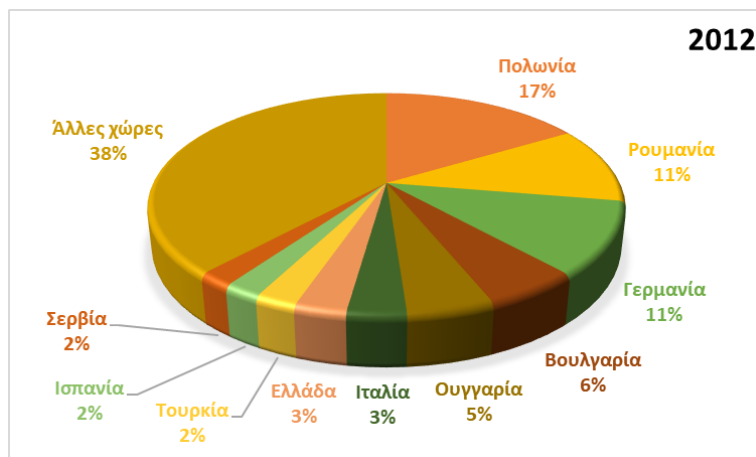
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 16: Εισροές στη Γερμανία, 2011

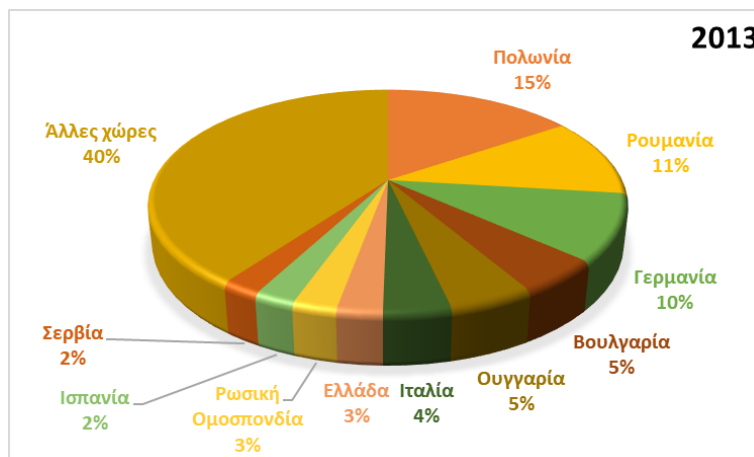
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 17: Εισροές στη Γερμανία, 2012

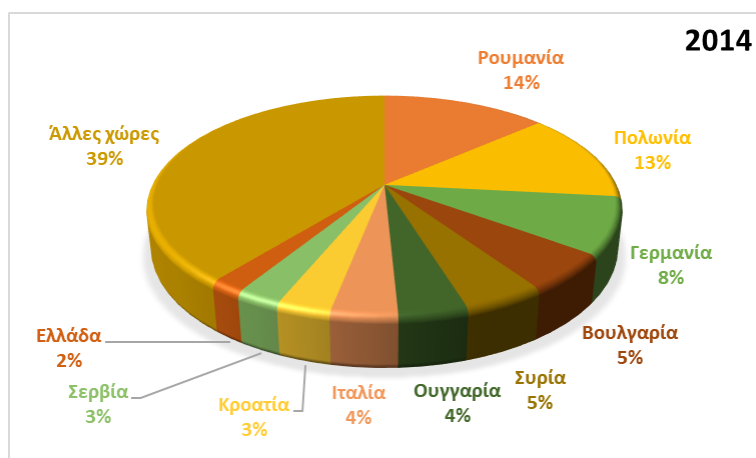
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 18: Εισροές στη Γερμανία, 2013

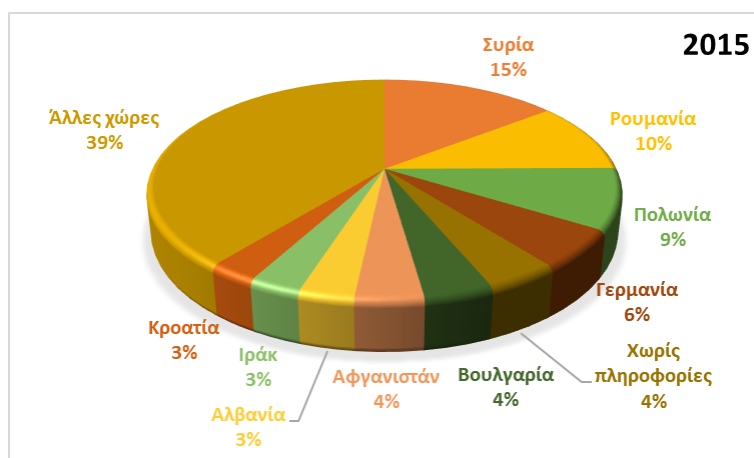
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 19: Εισροές στη Γερμανία, 2014

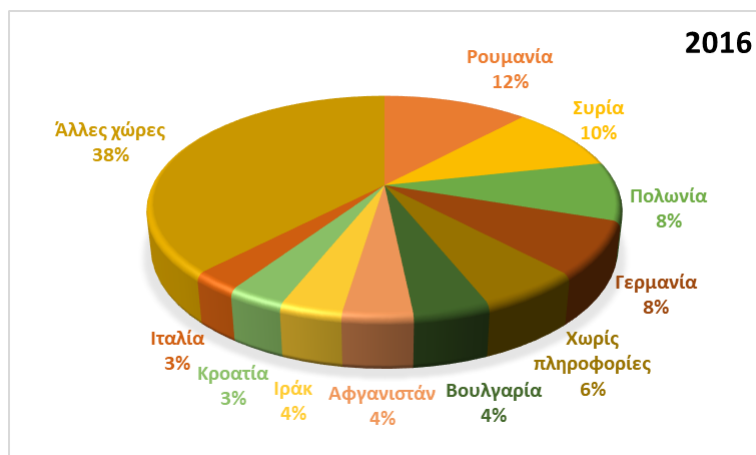
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 20: Εισροές στη Γερμανία, 2015

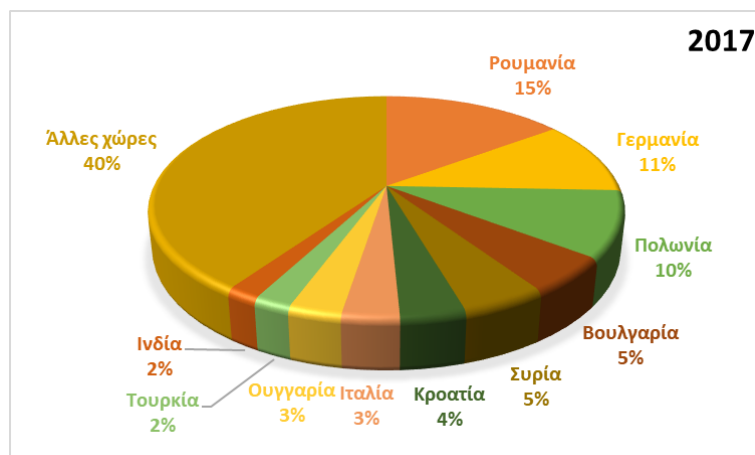
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 21: Εισροές στη Γερμανία, 2016

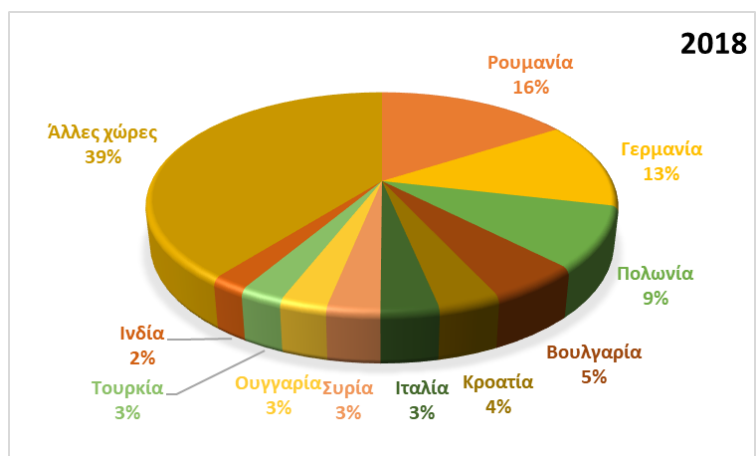
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 22: Εισροές στη Γερμανία, 2017

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 23: Εισροές στη Γερμανία, 2018

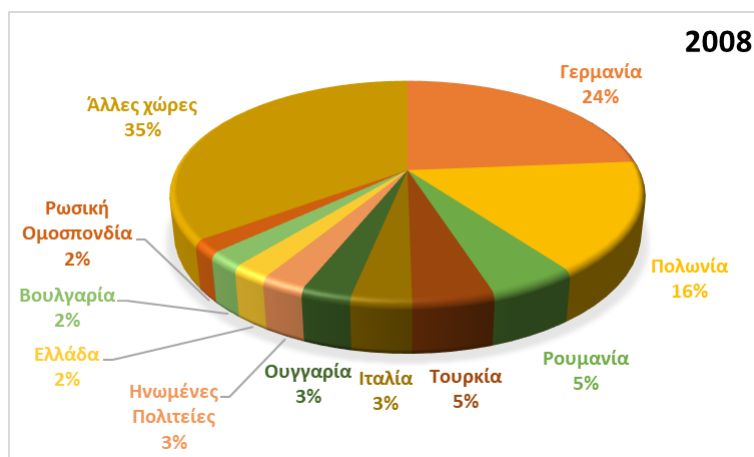
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Πίνακας 12: Εκροές πληθυσμού κατά τη χρονική περίοδο 2008-2018

Έτος	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
Χώρες	Σύνολο	996480	Σύνολο	1001192	Σύνολο	914345	Σύνολο	911758	Σύνολο	954937	Σύνολο	1072476
	Γερμανία	174759	Γερμανία	154988	Γερμανία	141000	Γερμανία	140132	Γερμανία	133232	Γερμανία	140282
	Πολωνία	119649	Πολωνία	111376	Πολωνία	94616	Πολωνία	99602	Πολωνία	108985	Πολωνία	118742
	Ρουμανία	37778	Ρουμανία	44305	Ρουμανία	48943	Ρουμανία	59821	Ρουμανία	71715	Ρουμανία	86742
	Τουρκία	34843	Τουρκία	35410	Τουρκία	31754	Βουλγαρία	29756	Βουλγαρία	34276	Βουλγαρία	39172
	Ιταλία	25846	Ιταλία	26146	Βουλγαρία	23985	Τουρκία	27922	Ουγγαρία	28099	Ουγγαρία	34319
	Ουγγαρία	21454	Ουγγαρία	22125	Ιταλία	22099	Ουγγαρία	24227	Τουρκία	27725	Τουρκία	27896
	Ηνωμένες Πολιτείες	19019	Ηνωμένες Πολιτείες	20774	Ουγγαρία	20485	Ιταλία	20816	Ιταλία	20553	Ιταλία	24180
	Ελλάδα	16079	Βουλγαρία	20065	Ηνωμένες Πολιτείες	18299	Ηνωμένες Πολιτείες	16330	Σερβία	16498	Σερβία	19977
	Βουλγαρία	15990	Ελλάδα	16449	Κίνα	14094	Σερβία	14721	Ηνωμένες Πολιτείες	15603	Ηνωμένες Πολιτείες	17415
	Ρωσική Ομοσπονδία	13881	Κίνα	14762	Γαλλία	11590	Κίνα	12853	Κίνα	12359	Κίνα	14571
Άλλες χώρες	258591	Άλλες χώρες	267396	Άλλες χώρες	243740	Άλλες χώρες	232789	Άλλες χώρες	242946	Άλλες χώρες	274590	
Έτος	2014		2015		2016		2017		2018			
Χώρες	Σύνολο	1226542	Σύνολο	1379721	Σύνολο	1866174	Σύνολο	1539852	Σύνολο	1577446		
	Γερμανία	148636	Γερμανία	138273	Γερμανία	281411	Γερμανία	249181	Γερμανία	261851		
	Πολωνία	132872	Ρουμανία	129059	Ρουμανία	162209	Ρουμανία	157415	Ρουμανία	183827		
	Ρουμανία	118346	Πολωνία	127789	Πολωνία	133803	Πολωνία	115419	Πολωνία	123418		
	Βουλγαρία	45216	Βουλγαρία	46754	Βουλγαρία	55859	Βουλγαρία	51290	Βουλγαρία	58891		
	Ουγγαρία	41006	Ουγγαρία	38346	Χωρίς πληροφορίες	45490	Ουγγαρία	37957	Ουγγαρία	38384		
	Ιταλία	31644	Ιταλία	33633	Ουγγαρία	42264	Ιταλία	35364	Ιταλία	37799		
	Τουρκία	25520	Σερβία	33153	Αλβανία	39124	Κροατία	25800	Κροατία	28869		
	Σερβία	23278	Τουρκία	23985	Ιταλία	37656	Τουρκία	21350	Τουρκία	24071		
	Ηνωμένες Πολιτείες	17887	Αλβανία	22533	Συρία	33612	Σερβία	18554	Κίνα	18300		
	Κροατία	17535	Κοσσυφοπέδιο	21858	Σερβία	32754	Κίνα	17100	Ελλάδα	18006		
Άλλες χώρες	312301	Άλλες χώρες	382169	Άλλες χώρες	500996	Άλλες χώρες	405211	Άλλες χώρες	392015			

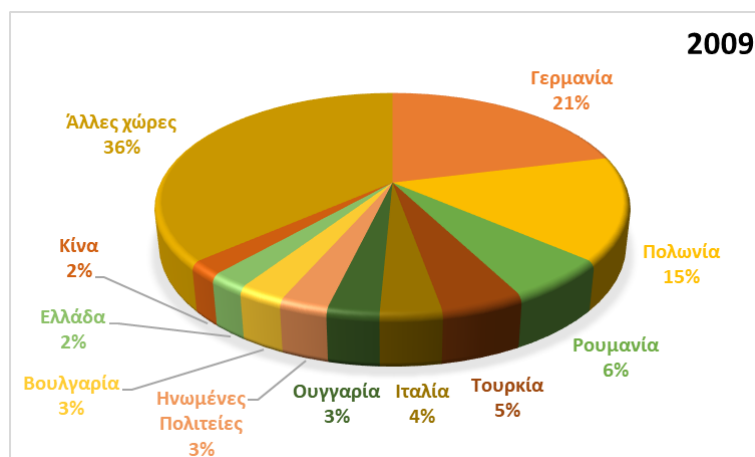
Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 24: Εκροές από τη Γερμανία, 2008

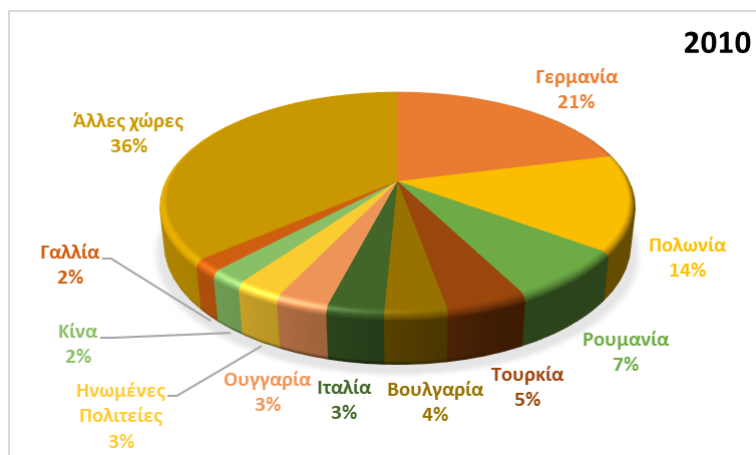
Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 25: Εκροές από τη Γερμανία, 2009

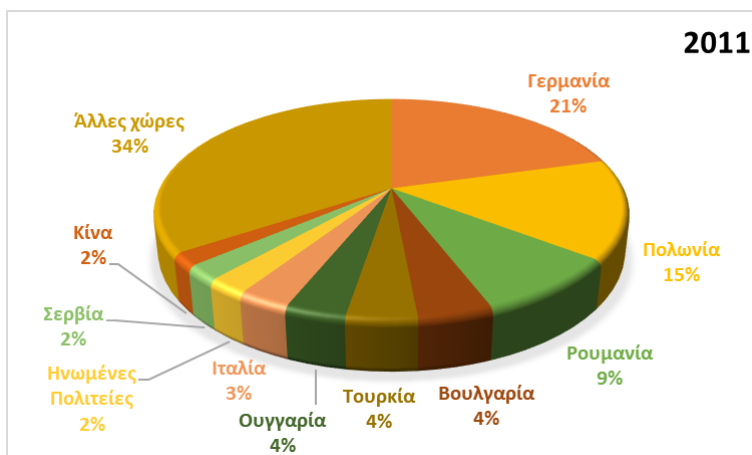
Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 26: Εκροές από τη Γερμανία, 2010

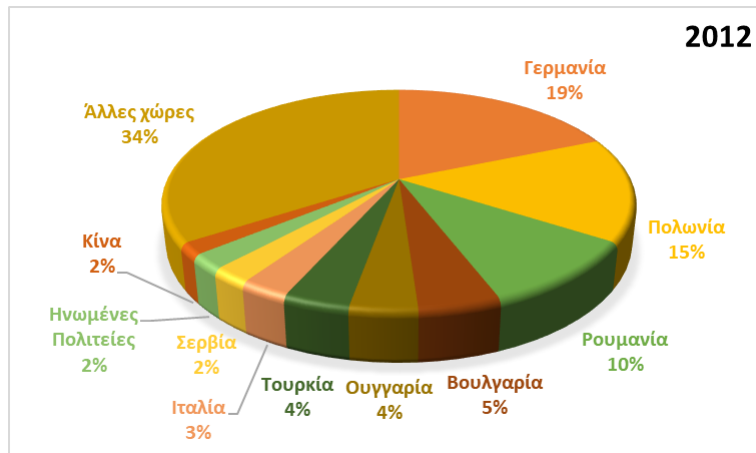
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 27: Εκροές από τη Γερμανία, 2011

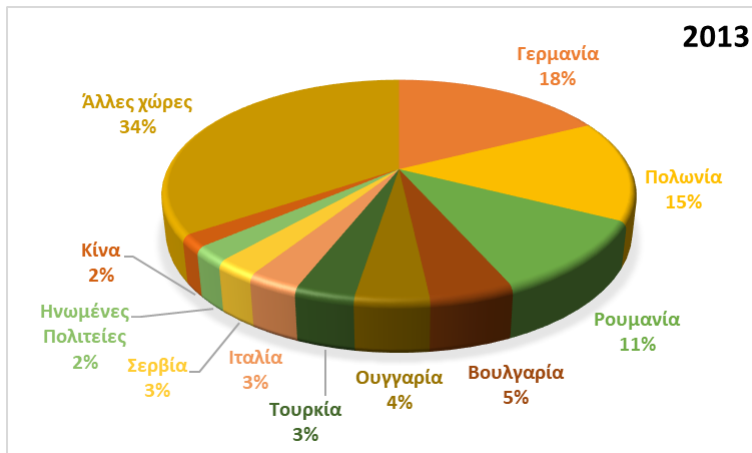
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 28: Εκροές από τη Γερμανία, 2012

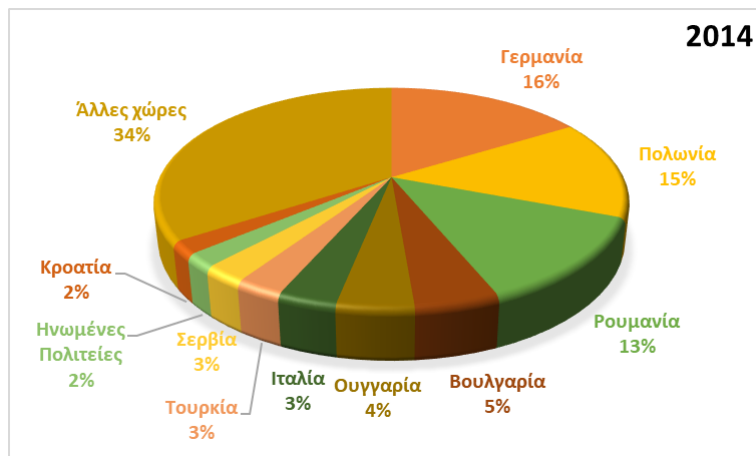
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 29: Εκροές από τη Γερμανία, 2013

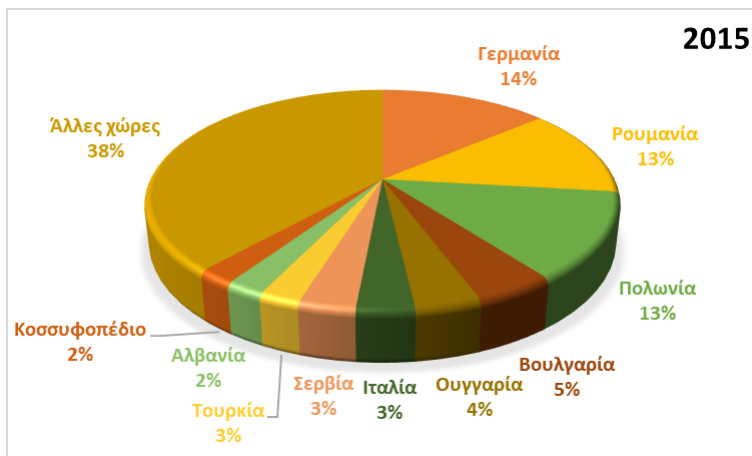
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 30: Εκροές από τη Γερμανία, 2014

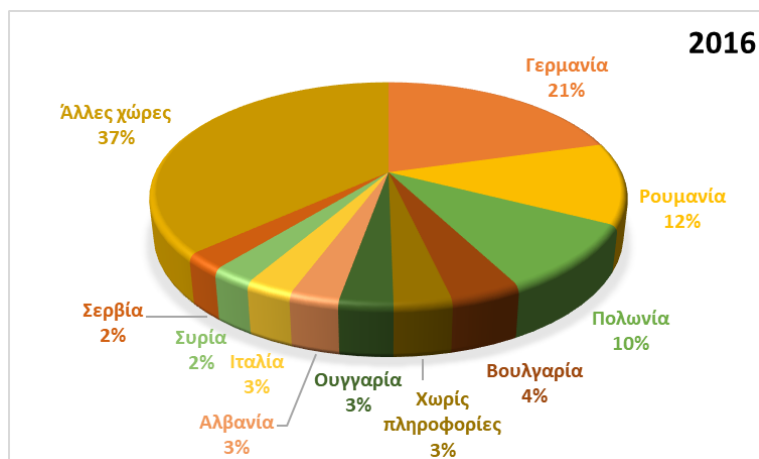
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 31: Εκροές από τη Γερμανία, 2015

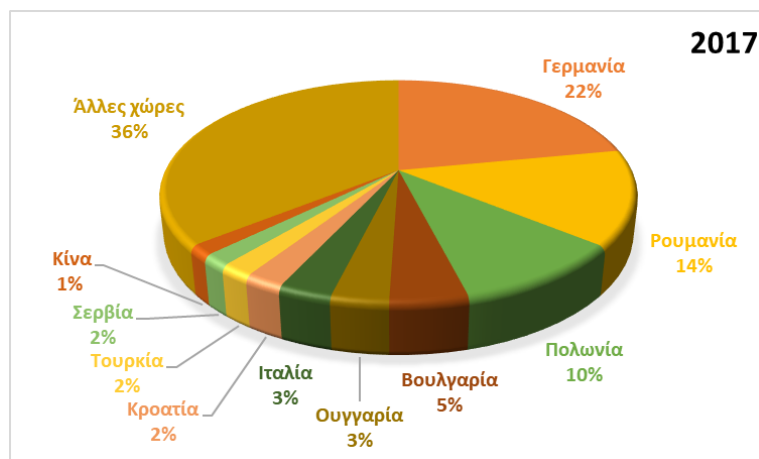
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 32: Εκροές από τη Γερμανία, 2016

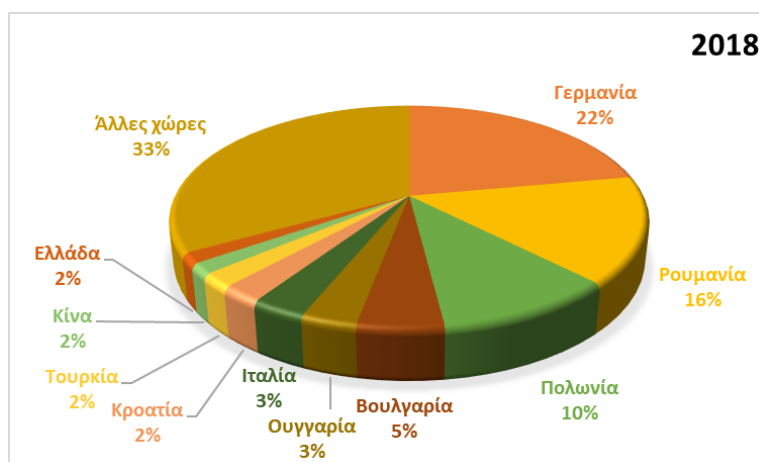
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 33: Εκροές από τη Γερμανία, 2017

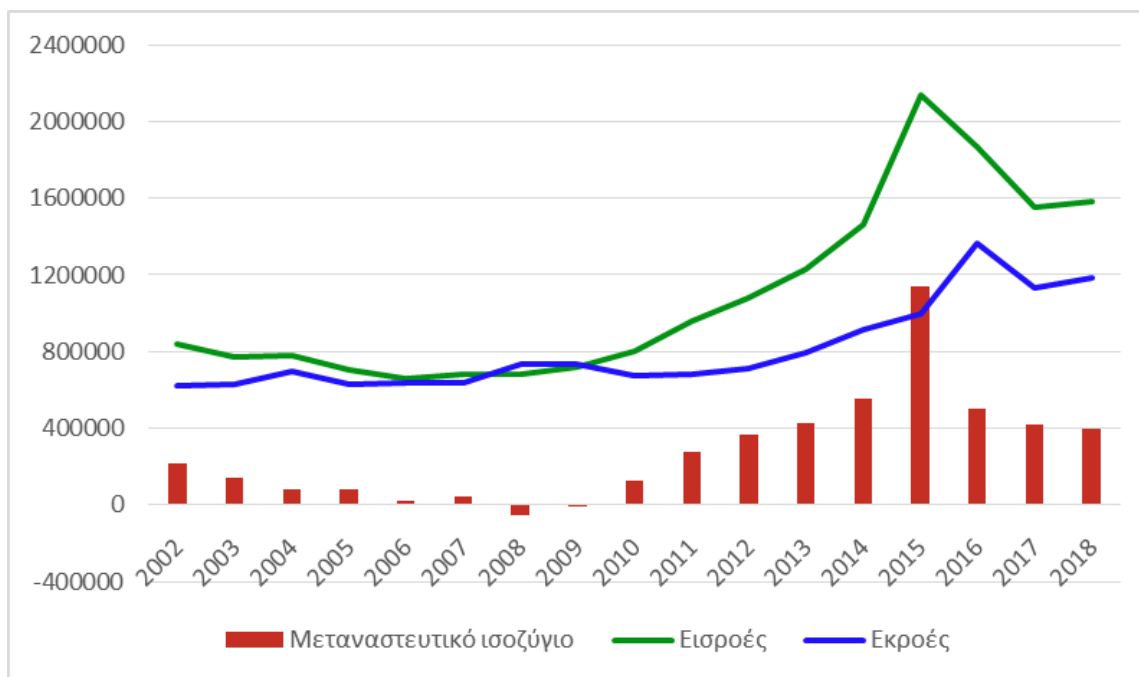
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 34: Εκροές από τη Γερμανία, 2018

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Διάγραμμα 35: Το Μεταναστευτικό Φαινόμενο στη Γερμανία την περίοδο 2002-2018

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της Statistisches Bundesamt.

Ιταλία

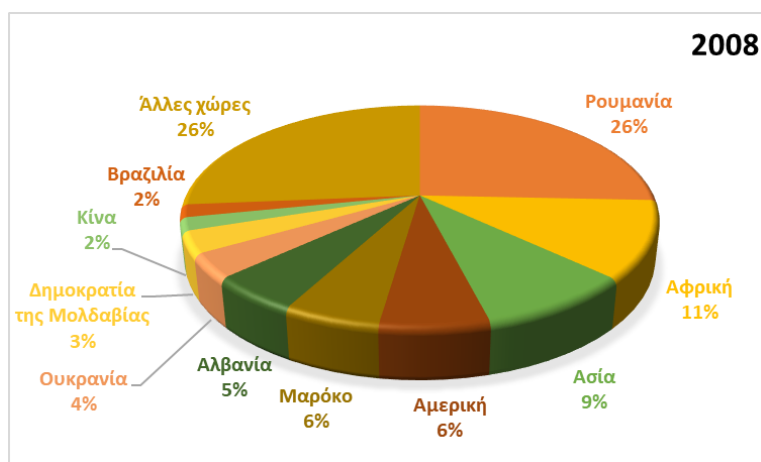
Σύμφωνα με το Ιταλικό Εθνικό Ινστιτούτο Στατιστικής (Istituto Nazionale di Statistica, Istat), η Ιταλία διαθέτει αναλυτικούς πίνακες με τις εισροές και τις εκροές ανά έτος, καθώς και με τη προέλευση των μεταναστών. Έτσι λοιπόν, παρουσιάζεται παρακάτω ο συγκεντρωτικός πίνακας με τις εισροές στη χώρα για τα έτη 2008 έως 2018, καθώς και ο πίνακας των εκροών για την ίδια χρονική περίοδο. Οι πίνακες αυτοί δείχνουν τις δέκα (10) χώρες με τον μεγαλύτερο αριθμό ξένου πληθυσμού στη Γερμανία, καθώς επίσης το σύνολο όλων των εισροών στην επικράτεια και τέλος, το σύνολο των υπολοίπων χωρών από τις οποίες φτάνει στη Γερμανία ξένος πληθυσμός. Το αντίστοιχο ισχύει και τις εκροές. Επομένως, τα διαγράμματα που έγιναν βασίστηκαν σε αυτούς τους πίνακες.

Πίνακας 13: Εισροές πληθυσμού κατά τη χρονική περίοδο 2008-2018

Έτος	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
Χώρες	Σύνολο	796417	Σύνολο	740018	Σύνολο	809383	Σύνολο	688048	Σύνολο	644866	Σύνολο	570901
	Ρουμανία	161917	Ρουμανία	100274	Ρουμανία	90461	Ρουμανία	89335	Ρουμανία	79615	Ασία	69697
	Αφρική	71086	Ασία	69032	Ασία	85864	Ασία	76085	Ασία	75858	Αφρική	62602
	Ασία	57035	Αφρική	68646	Αφρική	74871	Αφρική	64032	Αφρική	64780	Ρουμανία	58971
	Αμερική	39779	Αμερική	40685	Αμερική	44202	Αμερική	34504	Αμερική	27382	Αμερική	22350
	Μαρόκο	35305	Μαρόκο	30618	Ουκρανία	29558	Μαρόκο	23783	Κίνα	20006	Μαρόκο	19471
	Αλβανία	33272	Αλβανία	25478	Μαρόκο	29547	Κίνα	19666	Μαρόκο	19478	Κίνα	17602
	Ουκρανία	22240	Ουκρανία	21845	Δημοκρατία της Μολδαβίας	26410	Ουκρανία	17705	Αλβανία	14076	Ουκρανία	12952
	Δημοκρατία της Μολδαβίας	20206	Δημοκρατία της Μολδαβίας	16757	Κίνα	22248	Αλβανία	16556	Ουκρανία	11390	Αλβανία	12161
	Κίνα	11952	Κίνα	16606	Αλβανία	22192	Δημοκρατία της Μολδαβίας	15563	Ινδία	11076	Ινδία	10803
Βραζιλία	11735	Ινδία	12505	Ινδία	14930	Ινδία	13223	Δημοκρατία της Μολδαβίας	10695	Μπαγκλαντές	10456	
Άλλες χώρες	165945	Άλλες χώρες	168786	Άλλες χώρες	184550	Άλλες χώρες	158798	Άλλες χώρες	155255	Άλλες χώρες	136918	
Έτος	2014		2015		2016		2017		2018			
Χώρες	Σύνολο	515134	Σύνολο	532798	Σύνολο	570420	Σύνολο	668059	Σύνολο	627861		
	Ασία	68582	Ασία	67151	Αφρική	78499	Αφρική	106940	Αφρική	89517		
	Αφρική	57276	Αφρική	66220	Ασία	64532	Ασία	65552	Ασία	63255		
	Ρουμανία	48549	Ρουμανία	43821	Ρουμανία	41833	Ρουμανία	39682	Αμερική	36564		
	Αμερική	18546	Αμερική	18759	Αμερική	22710	Αμερική	31330	Ρουμανία	36048		
	Μαρόκο	17487	Μαρόκο	14880	Νιγηρία	14818	Νιγηρία	23133	Βραζιλία	17966		
	Κίνα	15815	Κίνα	14836	Πακιστάν	14650	Βραζιλία	15708	Αλβανία	17870		
	Μπαγκλαντές	12742	Μπαγκλαντές	12397	Μαρόκο	14496	Μαρόκο	15309	Νιγηρία	17787		
	Αλβανία	11304	Αλβανία	11466	Αλβανία	12852	Αλβανία	15273	Μαρόκο	16746		
	Ινδία	10996	Πακιστάν	11336	Κίνα	12326	Πακιστάν	14941	Μπαγκλαντές	13400		
Ουκρανία	9661	Ινδία	11196	Μπαγκλαντές	10714	Μπαγκλαντές	14395	Πακιστάν	13214			
Άλλες χώρες	122088	Άλλες χώρες	130368	Άλλες χώρες	141495	Άλλες χώρες	162898	Άλλες χώρες	152747			

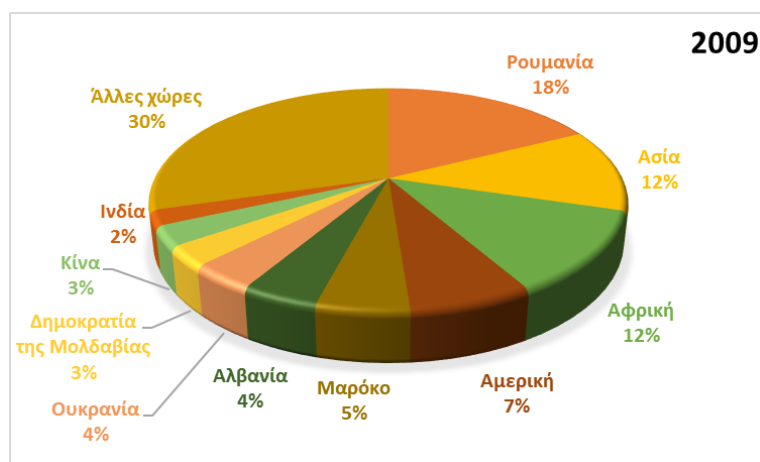
Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 36: Εισροές στην Ιταλία, 2008

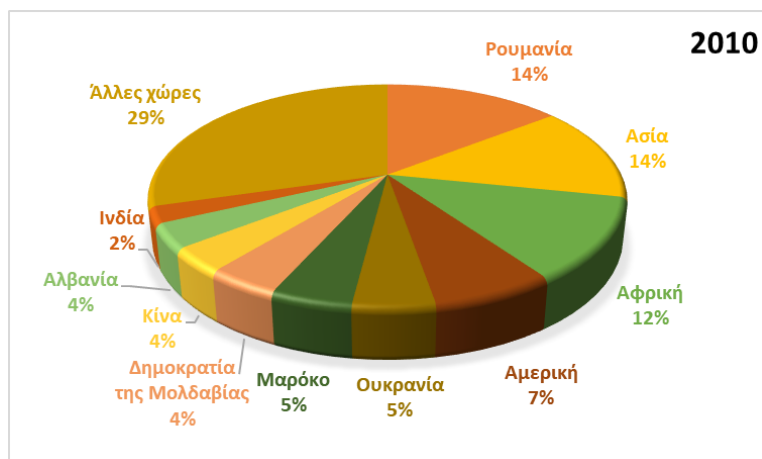
Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 37: Εισροές στην Ιταλία, 2009

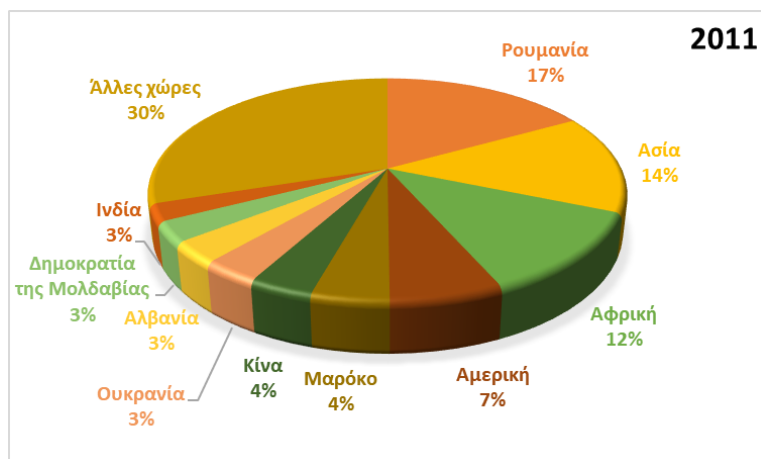
Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 38: Εισροές στην Ιταλία, 2010

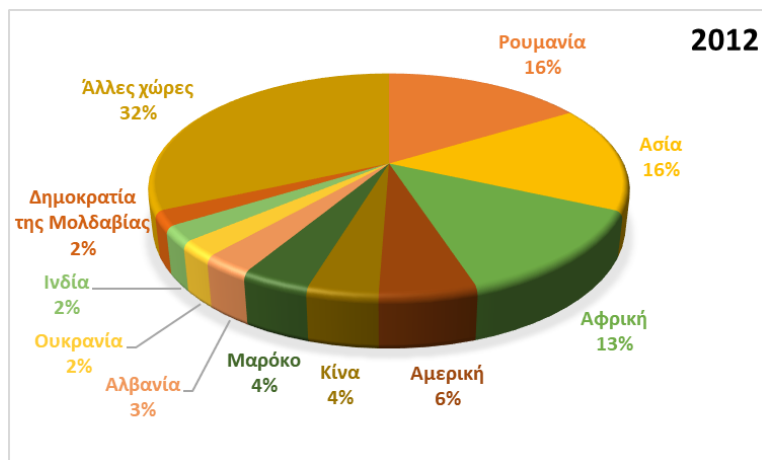
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 39: Εισροές στην Ιταλία, 2011

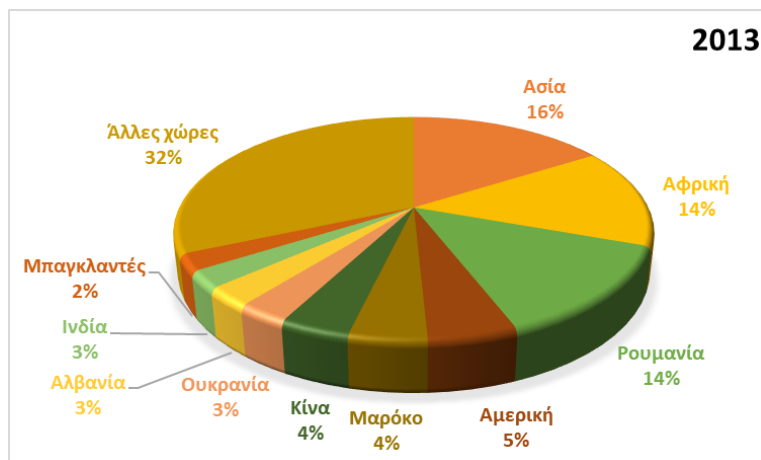
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 40: Εισροές στην Ιταλία, 2012

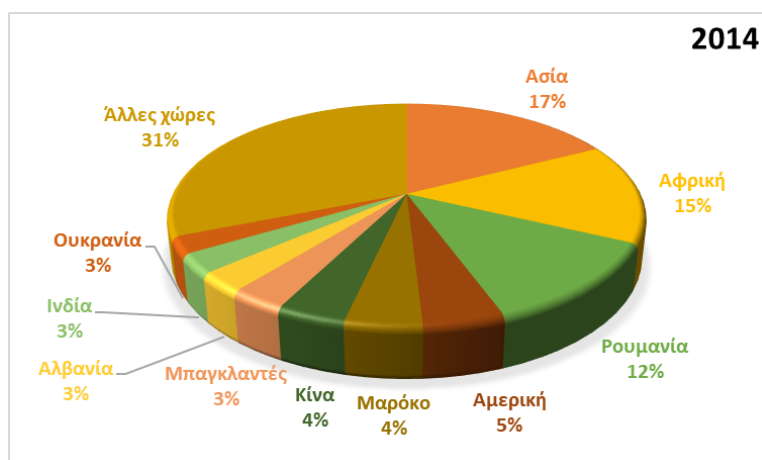
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 41: Εισροές στην Ιταλία, 2013

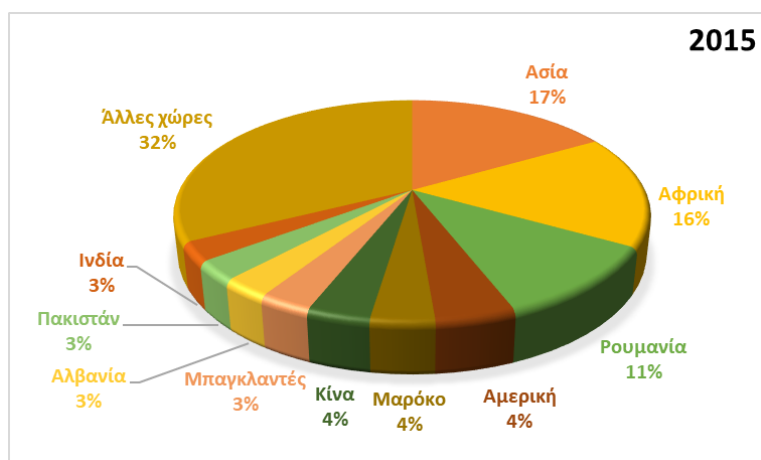
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 42: Εισροές στην Ιταλία, 2014

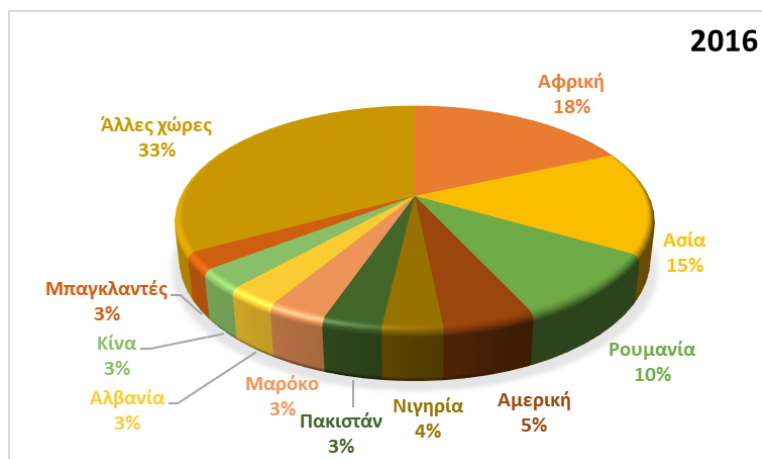
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 43: Εισροές στην Ιταλία, 2015

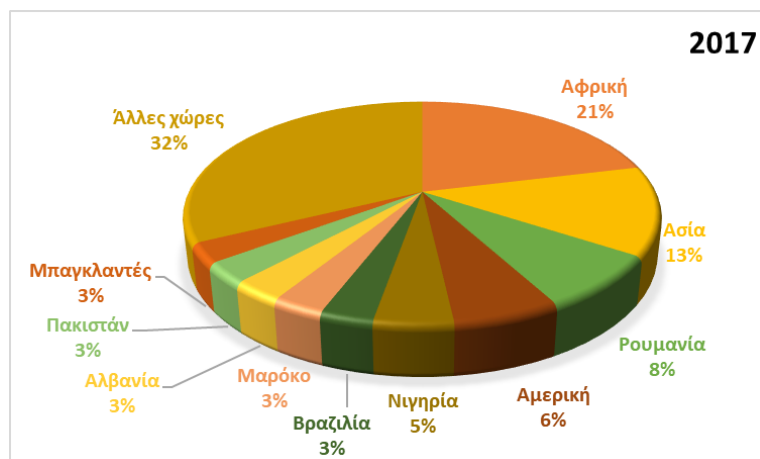
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 44: Εισροές στην Ιταλία, 2016

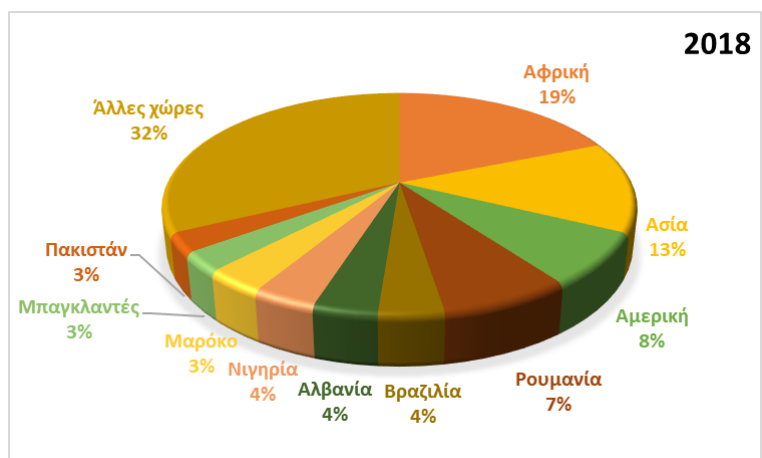
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 45: Εισροές στην Ιταλία, 2017

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 46: Εισροές στην Ιταλία, 2018

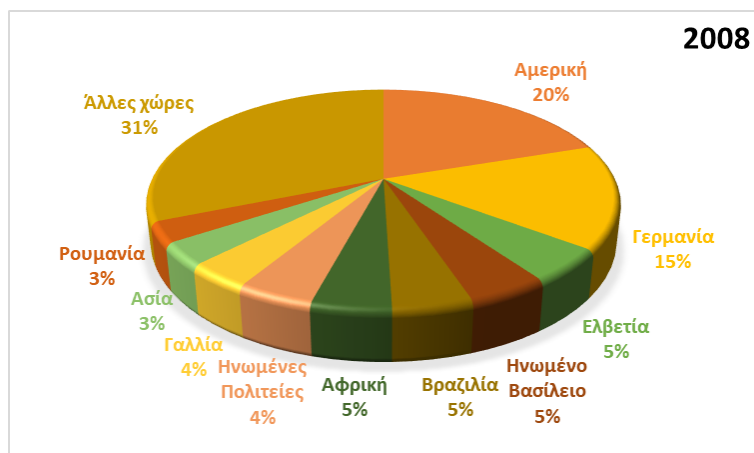
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Πίνακας 14: Εκροές πληθυσμού κατά τη χρονική περίοδο 2008-2018

Έτος	2008		2009		2010	2011		2012		2013		
Χώρες	Σύνολο	59066	Σύνολο	53296	Σύνολο	52193	Σύνολο	58211	Σύνολο	54571	Σύνολο	53547
	Αμερική	8947	Αμερική	7535	Αμερική	7001	Αμερική	7895	Αμερική	7268	Αμερική	7582
	Γερμανία	6909	Γερμανία	6150	Γερμανία	5207	Γερμανία	5489	Γερμανία	4453	Γερμανία	4132
	Ελβετία	2205	Ελβετία	2362	Ελβετία	2256	Ελβετία	2908	Ελβετία	2850	Ελβετία	2625
	Ηνωμένο Βασίλειο	2128	Ηνωμένο Βασίλειο	2255	Ηνωμένο Βασίλειο	2208	Αφρική	2293	Ηνωμένο Βασίλειο	2202	Ηνωμένο Βασίλειο	2152
	Βραζιλία	2112	Ηνωμένες Πολιτείες	1981	Ηνωμένες Πολιτείες	1900	Ηνωμένο Βασίλειο	2283	Γαλλία	2106	Ηνωμένες Πολιτείες	2126
	Αφρική	2106	Αφρική	1735	Ασία	1810	Ηνωμένες Πολιτείες	2220	Ηνωμένες Πολιτείες	2030	Αφρική	1990
	Ηνωμένες Πολιτείες	2040	Ασία	1662	Αφρική	1798	Γαλλία	1979	Αφρική	2018	Ασία	1941
	Γαλλία	1700	Βραζιλία	1652	Γαλλία	1554	Ασία	1910	Ασία	2012	Γαλλία	1735
	Ασία	1490	Γαλλία	1573	Βραζιλία	1272	Ισπανία	1428	Ισπανία	1561	Βραζιλία	1701
Ρουμανία	1373	Ισπανία	1109	Ισπανία	1221	Βραζιλία	1382	Βραζιλία	1415	Ισπανία	1415	
Άλλες χώρες	14028	Άλλες χώρες	12641	Άλλες χώρες	12983	Άλλες χώρες	14212	Άλλες χώρες	13328	Άλλες χώρες	13074	
Έτος	2014		2015		2016		2017		2018			
Χώρες	Σύνολο	55819	Σύνολο	57898	Σύνολο	72634	Σύνολο	82014	Σύνολο	88475		
	Αμερική	7914	Αμερική	8833	Αμερική	11826	Αμερική	12595	Αμερική	15920		
	Γερμανία	3771	Γερμανία	3562	Γερμανία	4616	Γερμανία	4732	Βραζιλία	5942		
	Ελβετία	2530	Ελβετία	2806	Βραζιλία	4608	Βραζιλία	4529	Γερμανία	5410		
	Ηνωμένο Βασίλειο	2398	Βραζιλία	2723	Ηνωμένο Βασίλειο	3363	Ηνωμένο Βασίλειο	4080	Ηνωμένο Βασίλειο	4668		
	Ασία	2286	Ασία	2504	Ελβετία	3350	Ελβετία	3663	Ελβετία	4229		
	Ηνωμένες Πολιτείες	2109	Ηνωμένο Βασίλειο	2473	Ασία	3083	Ασία	3614	Βολιβιανή Δημοκρατία της Βενεζουέλας	3460		
	Αφρική	2055	Αφρική	2025	Αφρική	2512	Αφρική	3404	Ασία	3286		
	Βραζιλία	1969	Γαλλία	1844	Γαλλία	2083	Βολιβιανή Δημοκρατία της Βενεζουέλας	2499	Ηνωμένες Πολιτείες	2466		
	Γαλλία	1920	Ηνωμένες Πολιτείες	1840	Ηνωμένες Πολιτείες	2032	Ηνωμένες Πολιτείες	2134	Αφρική	2446		
Ισπανία	1367	Βολιβιανή Δημοκρατία της Βενεζουέλας	1276	Βολιβιανή Δημοκρατία της Βενεζουέλας	1819	Γαλλία	2086	Γαλλία	2324			
Άλλες χώρες	13750	Άλλες χώρες	14006	Άλλες χώρες	16671	Άλλες χώρες	19339	Άλλες χώρες	19162			

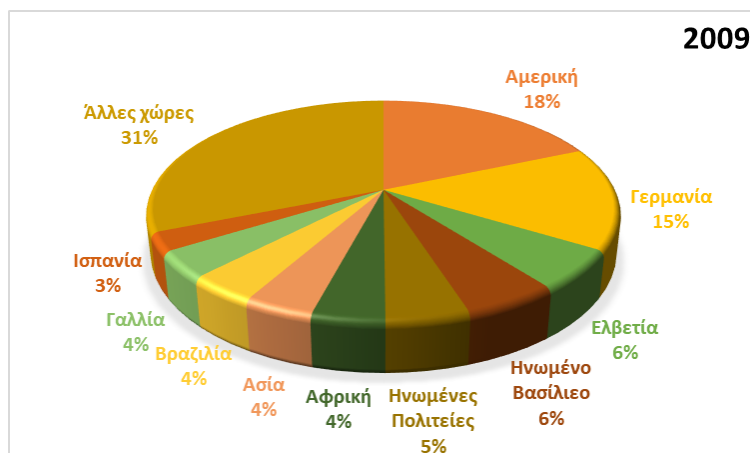
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 47: Εκροές από την Ιταλία, 2008

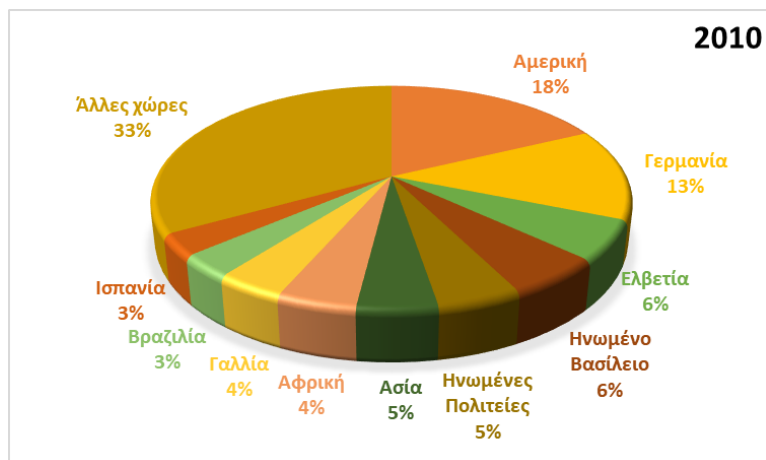
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 48: Εκροές από την Ιταλία, 2009

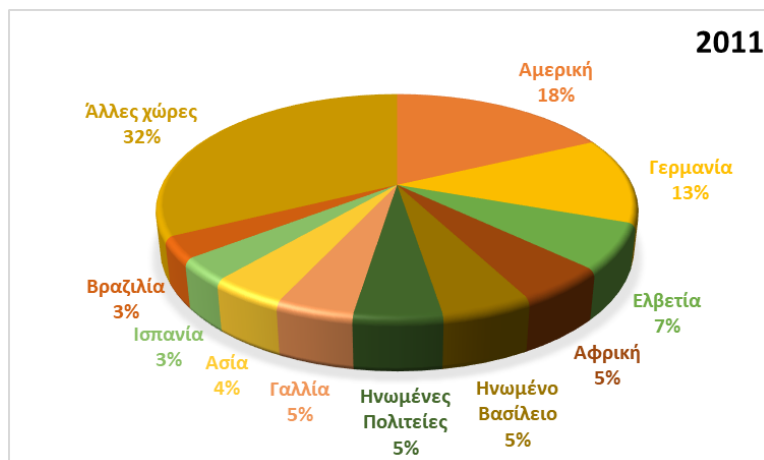
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 49: Εκροές από την Ιταλία, 2010

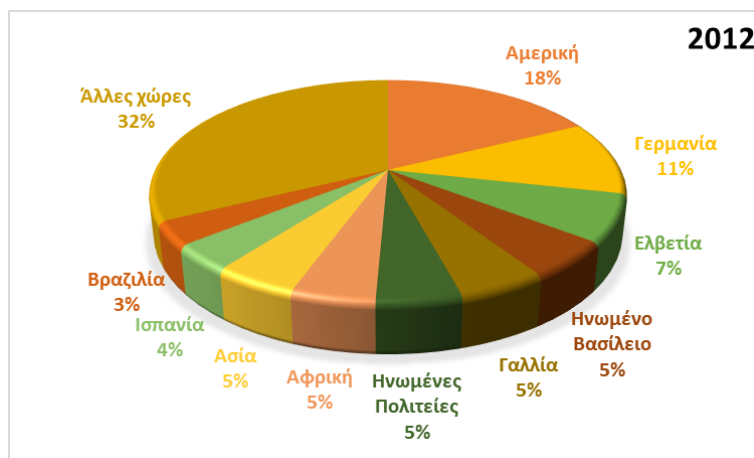
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 50: Εκροές από την Ιταλία, 2011

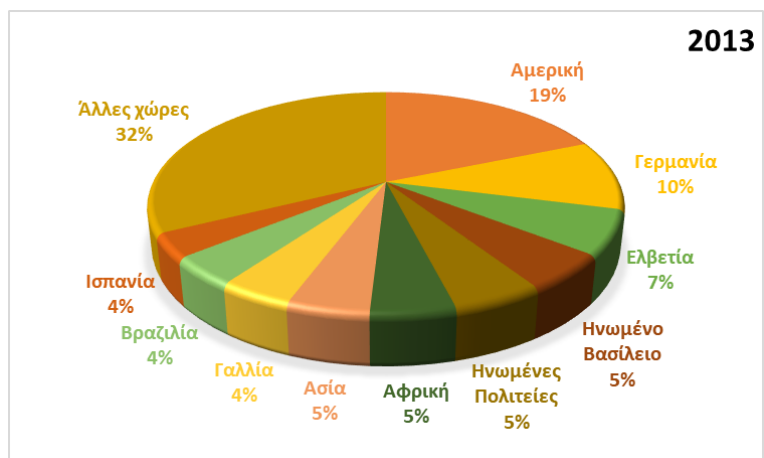
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 51: Εκροές από την Ιταλία, 2012

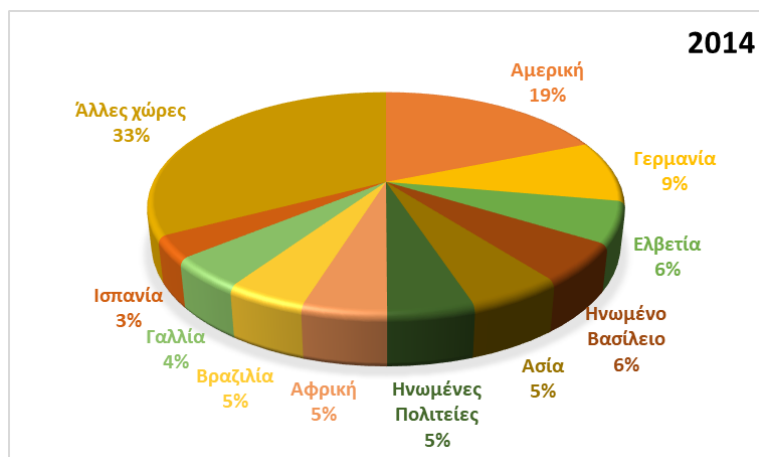
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 52: Εκροές από την Ιταλία, 2013

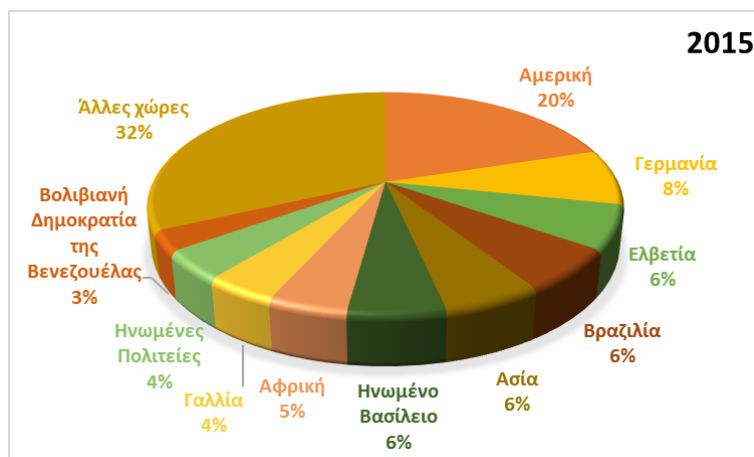
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 53: Εκροές από την Ιταλία, 2014

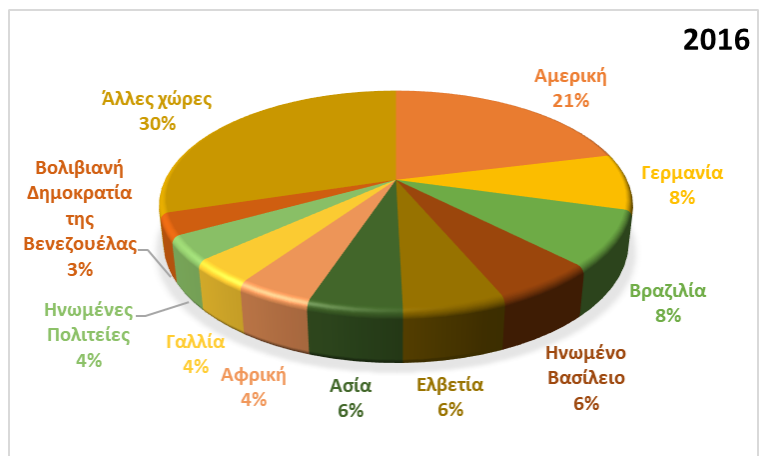
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 54: Εκροές από την Ιταλία, 2015

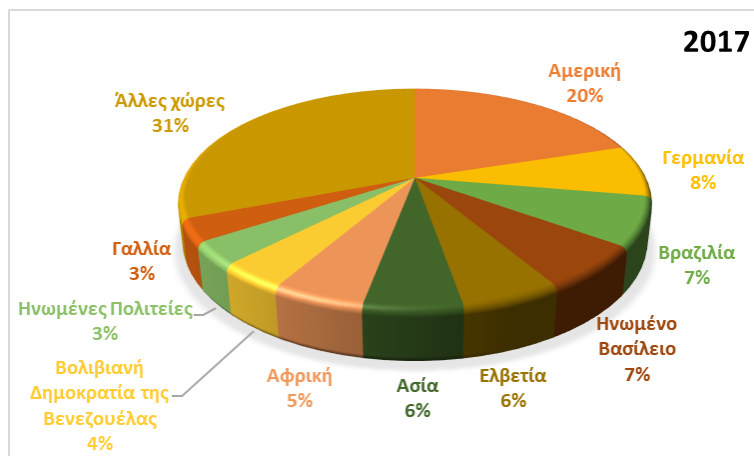
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 55: Εκροές από την Ιταλία, 2016

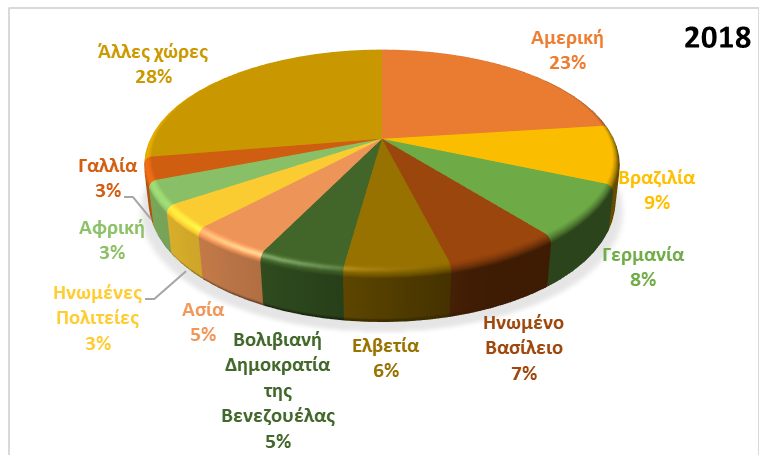
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 56: Εκροές από την Ιταλία, 2017

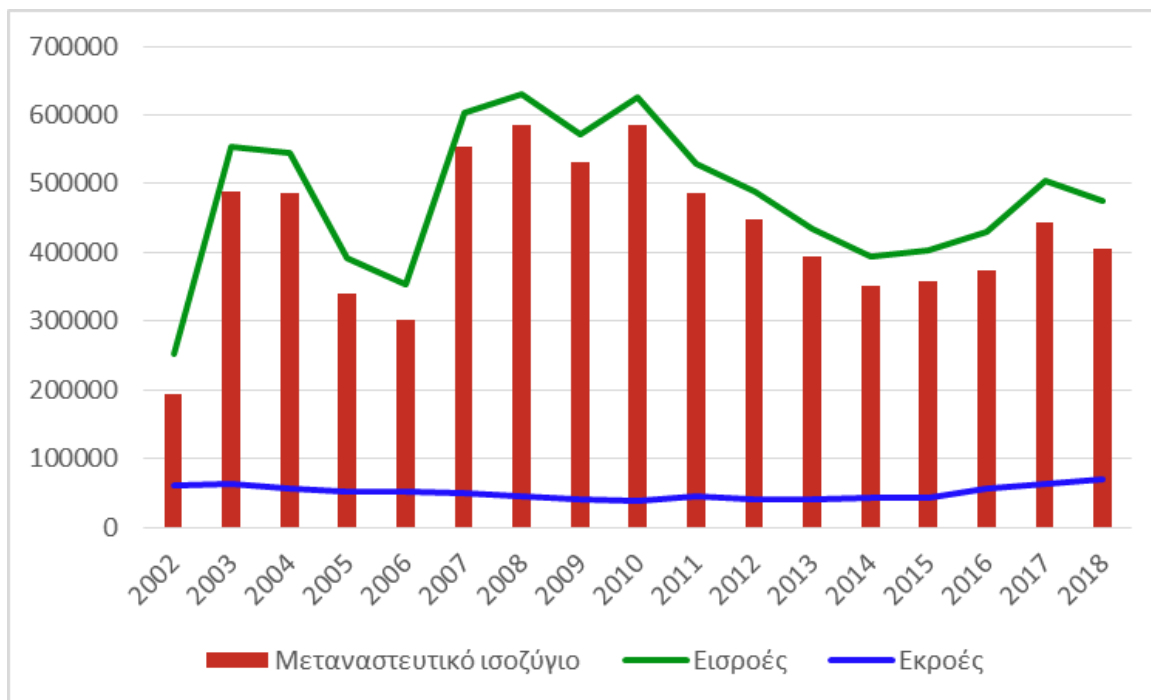
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 57: Εκροές από την Ιταλία, 2018

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Διάγραμμα 58: Το Μεταναστευτικό Φαινόμενο στην Ιταλία την περίοδο 2002-2018

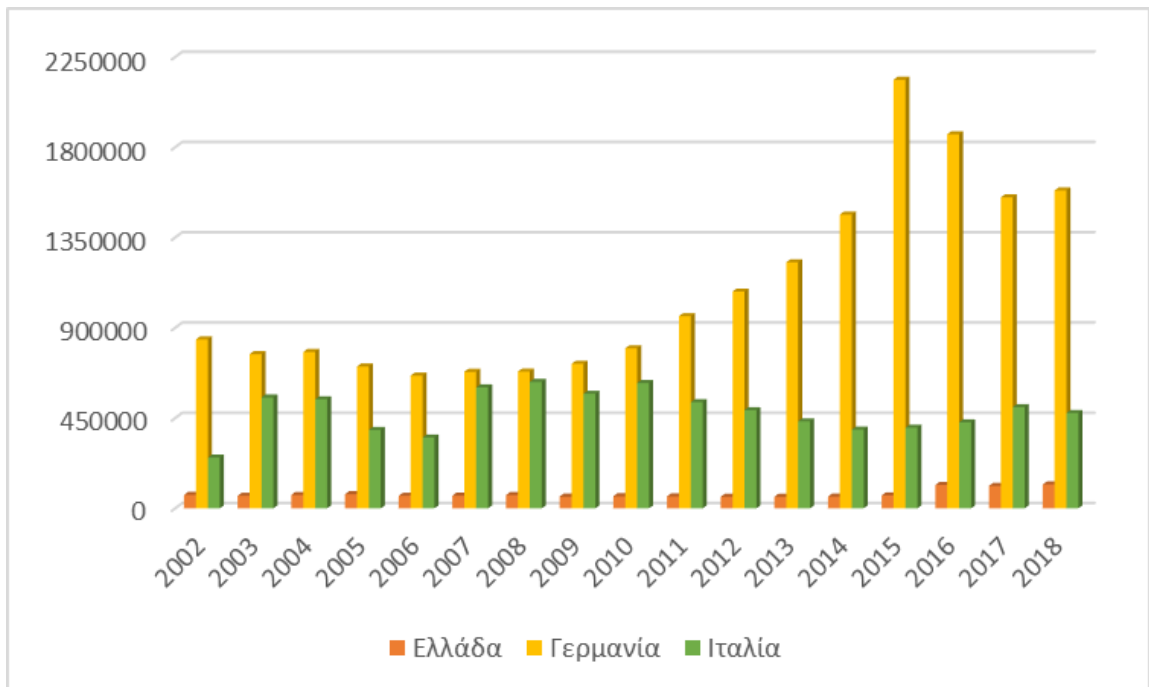

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία του Istat.

Στα διαγράμματα 12, 35 και 58 παρουσιάζεται η πορεία της μετανάστευσης στις τρεις χώρες την χρονική περίοδο από το 2002 έως το 2018. Με πράσινο χρώμα αποτυπώνονται οι εισροές που έχει κάθε χώρα, με μπλε χρώμα σημειώνονται οι εκροές της κάθε χώρας και με κόκκινο χρώμα προβάλλεται το μεταναστευτικό ισοζύγιο. Έτσι, η Ελλάδα αποτελεί τη μόνη χώρα από τις τρεις, που παρατηρείται ότι από το 2010 έως το 2015 έχει τόσο μεγάλο αρνητικό μεταναστευτικό ισοζύγιο πράγμα που σημαίνει ότι τα άτομα που φεύγουν είναι περισσότερα από αυτά που εισέρχονται ή επιστρέφουν στην χώρα, ενώ κατά τη χρονική περίοδο 2002-2009 και 2016-2018 το μεταναστευτικό ισοζύγιο είναι θετικό, ξεπερνώντας ακόμα και τις εκροές της χώρας. Αυτό δηλώνει ότι η Ελλάδα από μία χώρα εισόδου μεταβάλλεται σε μία χώρα εξόδου μεταναστών και προσφύγων για κάποια χρόνια και στη συνέχεια ξανά επανέρχεται στην πρότερη κατάσταση της. Από την άλλη, η Γερμανία τα 14 χρόνια της ανάλυσης παρουσιάζει θετικό μεταναστευτικό ισοζύγιο έχοντας περισσότερο αριθμό εισροών από ότι εκροών, εκτός από τα έτη 2008 και 2009 που σημειώνει αρνητικό μεταναστευτικό ισοζύγιο και οι εκροές είναι περισσότερες από

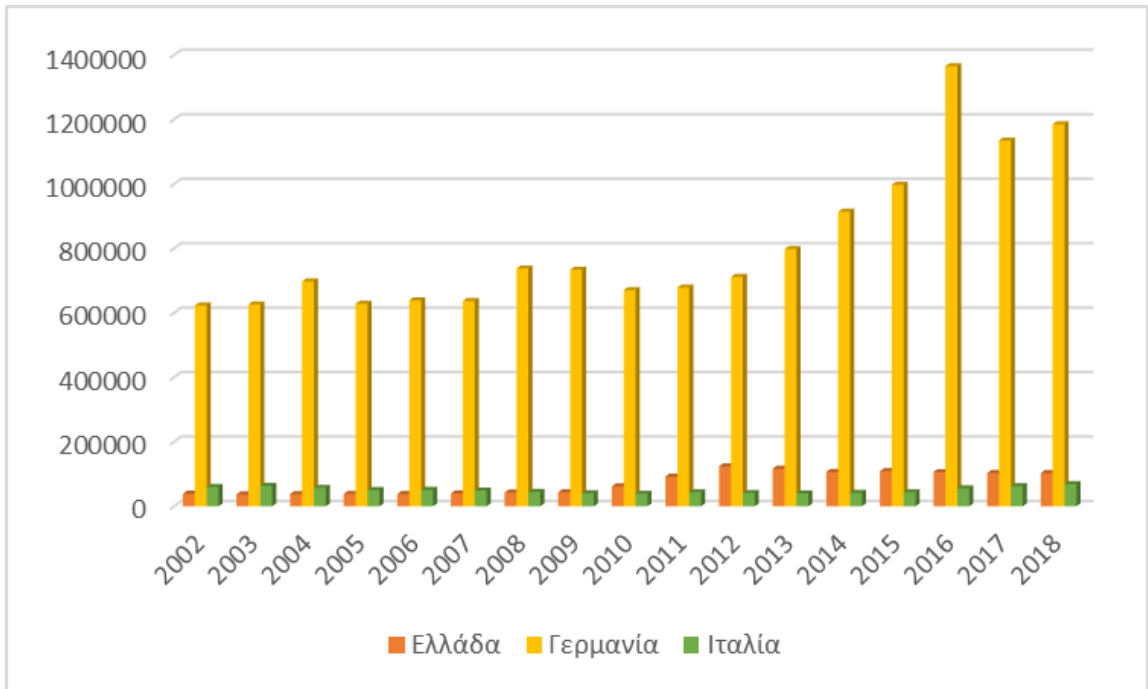
τις εισροές. Το 2015 η μετανάστευση φτάνει στο μέγιστο σημείο, με αποτέλεσμα οι εισροές της να εκτοξεύονται και στη συνέχεια να μειώνονται ελαφρώς. Επομένως, η Γερμανία όλα τα χρόνια είναι μια χώρα εισόδου μεταναστών και προσφύγων, με μία μόνο ελάχιστα μικρή χρονική περίοδο που ισχύει το αντίθετο. Τέλος, όσον αφορά την Ιταλία μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι και αυτή έχει θετικό μεταναστευτικό ισοζύγιο σε όλα τα έτη, το οποίο είναι σε υψηλά επίπεδα και για τα 16 χρόνια της ανάλυσης, παρουσιάζοντας μόνο κάποιες μικρές διακυμάνσεις. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι όλα τα χρόνια οι εισροές είναι περισσότερες από τις εκροές, με αποτέλεσμα να μπορεί να διαπιστώσει κανείς ότι τα άτομα που μετακινούνται προς τη χώρα ή επιστρέφουν σε αυτήν είναι περισσότερα από τα άτομα που την αφήνουν. Συνεπώς, η Ιταλία αποτελεί μια κατεξοχήν χώρα εισόδου μεταναστών και προσφύγων.

Διάγραμμα 59: Εισροές Ελλάδας, Γερμανίας και Ιταλίας, την χρονική περίοδο 2002-2018

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία από στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, της Statistisches Bundesamt & του Istat.

Διάγραμμα 60: Εκροές Ελλάδας, Γερμανίας και Ιταλίας, την χρονική περίοδο 2002-2018

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία από στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, της Statistisches Bundesamt & του Istat.

Παρατηρείται και στα δύο διαγράμματα ότι η Γερμανία έχει την μεγαλύτερη μετανάστευση κατά τη χρονική περίοδο 2002 έως 2018. Η Ιταλία έχει αρκετές εισροές και λιγότερες εκροές, ενώ η Ελλάδα κατέχει την τελευταία θέση και στις δύο περιπτώσεις με το λιγότερο αριθμό εισερχομένων και εξερχομένων ατόμων στην επικράτεια της.

1.5. Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης

Το φαινόμενο της μετανάστευσης απασχολεί εδώ και δεκαετίες τα κράτη όλου του κόσμου. Βέβαια, κάθε φορά δεν εκδηλώνεται με τον ίδιο τρόπο και δεν είναι πάντα ίδιοι οι λόγοι που κάποιος θα εγκαταλείψει τη πατρίδα του. Έτσι, κατά καιρούς κάθε κράτος αλλά και η Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν δημιουργήσει πολλές νομοθεσίες, οι οποίες καλύπτουν όσες περισσότερες κατηγορίες μεταναστών και προσφύγων μπορούν. Η κάθε νομοθεσία έχει την δική της λογική και ο βασικός λόγος της ύπαρξής τους είναι για να εξαιρεθεί η «παράνομη» μετανάστευση, αλλά και για την καλύτερη ρύθμιση αυτής.

1.5.1. Διεθνή κείμενα

Υπάρχουν αρκετές Διεθνείς Συμβάσεις και Σύμφωνα που έχουν υπογραφεί και κυρωθεί σε βάθος χρόνου. Παρακάτω θα αναφερθούν οι τρεις πιο γνωστές και σημαντικές συμβάσεις και στο Παράρτημα Β αναφέρονται όλες οι συμβάσεις και συμφωνίες που έχουν πραγματοποιηθεί με το πέρας του χρόνου. Επομένως, σύμφωνα με την Έκμε-Παπαδοπούλου (2007) και την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου-ΕΕΔΑ (2018), αναλυτικότερα έχουμε:

- Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948): Σύμβαση για την κατάργηση της εμπορίας ανθρώπων και την εκμετάλλευση της πορνείας άλλων, υιοθετήθηκε με το Ψήφισμα 217 Α (III) της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ
- Σύμβαση της Γενεύης για το καθεστώς των προσφύγων (1951): κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν.Δ. 3989/1959 (ΦΕΚ Α' 201/ 26.9.1959) και ορίζει
- ποιος είναι πρόσφυγας, καθορίζει τα
- δικαιώματα των ατόμων που τους χορηγείται άσυλο, καθώς επίσης και τις αρμοδιότητες που έχει το κάθε έθνος που χορηγεί το άσυλο.
- Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης για το καθεστώς των προσφύγων (1967): κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Α.Ν. 389/1968 (ΦΕΚ Α' 125/ 4.6.1968) και καταργεί το γεωγραφικό και χρονικό περιορισμό του ορισμού της Σύμβασης του 1951.

1.5.2. Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) για την μετανάστευση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) είναι αυτή που “κινεί πρώτη τα νήματα” στο προσκήνιο της πολιτικής. Μέσω αυτής, οι υπόλοιπες χώρες δημιουργούν επιπλέον νόμους και κανονισμούς, οι οποίοι ακολουθούν και συμβαδίζουν όσο περισσότερο μπορούν με την πολιτική της Ε.Ε. Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2008), η πολιτική που ακολουθεί η Ε.Ε. για το φαινόμενο της μετανάστευσης απαρτίζεται από κάποιες αρετές-αρχές. Αυτές είναι:

- ✚ Να υπάρχουν όροι ισότιμοι και κανόνες σαφείς.
- ✚ Να υπάρχει σωστή και αξιοκρατική επιλογή των ατόμων, οι οποίοι μεταναστεύουν για οικονομικούς λόγους.
- ✚ Να βελτιωθεί η ένταξη στις κοινωνίες των νόμιμων μεταναστών που εισέρχονται σε κάθε κράτος-μέλος της Ε.Ε.
- ✚ Να υπάρχει εμπιστοσύνη, διαφάνεια και συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών.
- ✚ Να υπάρχει συνεκτική και αποτελεσματική χρήση των διαθέσιμων πόρων.
- ✚ Να δημιουργηθεί μία ουσιαστική συνεργασία και μία εταιρική σχέση μεταξύ όλων των αρμόδιων αρχών με τις τρίτες χώρες.
- ✚ Να υπάρχει μια κοινή πολιτική θεωρήσεων μεταξύ των κρατών-μελών, η οποία θα διευκολύνει τους επισκέπτες να εισέρχονται στα κράτη και παράλληλα θα υπάρχει ενισχυμένη ασφάλεια όσον αφορά τα προσωπικά δεδομένα τους.
- ✚ Να ενισχυθούν τα εξωτερικά σύνορα μέσω μιας ολοκληρωμένης και σωστής διαχείρισης αυτών και επιπλέον, να υπάρξει ανάπτυξη πολιτικών συνοριακών ελέγχων για την καλύτερη ρύθμιση των εισροών.
- ✚ Να αναπτυχθεί μια συνεκτική πολιτική ώστε να αντιμετωπιστεί η λαθρομετανάστευση, η παράνομη εργασία ατόμων καθώς και η εμπορία ανθρώπων.
- ✚ Να υπάρξει αποτελεσματικό σύστημα για το κομμάτι της επιστροφής των παράνομων εισερχομένων.

Συμπερασματικά, η μεταναστευτική πολιτική που ακολουθεί η Ε.Ε. στηρίζεται σε όλες τις αρχές που αναφέρθηκαν παραπάνω. Επίσης, μεριμνάει για όλα τα άτομα που θα εισέλθουν

στα σύνορα της με τους ξεχωριστούς νόμους που έχει κατά καιρούς εκδώσει και δημιουργήσει, προσφέροντας ένα ανθρώπινο και φιλικό περιβάλλον προς τον καθένα. Βασίζεται λοιπόν, στην αλληλεγγύη και την ευθύνη, καθώς και στην ένταξη των ατόμων μέσα στην κοινωνία.

Επομένως, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ποικίλα κείμενα που αφορούν την μετανάστευση. Αυτά μπορεί να είναι Συνθήκες, Συμβάσεις, Πρωτόκολλα, Κανονισμοί, Οδηγίες και Αποφάσεις. Όπως και στο προηγούμενο κεφάλαιο, έτσι και εδώ, θα αναφερθούν τα πιο σημαντικά και γνωστά κείμενα της Ε.Ε. και στο Παράρτημα Β θα ακολουθήσουν τα υπόλοιπα. Επομένως, σύμφωνα με την Έκμε-Πουλοπούλου (2007), την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου-ΕΕΔΑ (2018), τον επίσημο ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2019) και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2019) έχουμε:

- ✚ Σύμβαση της Γενεύης (1951): δικαίωμα ασύλου σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων, κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν.Δ. 3989/1959 (ΦΕΚ Α' 201/ 26.9.1959).
- ✚ Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης (1967): δικαίωμα ασύλου σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων, κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Α.Ν. 389/1968 (ΦΕΚ Α' 125/4.6.1968).
- ✚ Συνθήκη του Σένγκεν (1985): Σύμβαση εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν της 14ης Ιουνίου 1985 μεταξύ των Κυβερνήσεων των Κρατών της Οικονομικής Ένωσης του Μπενελούξ, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Γαλλικής Δημοκρατίας σχετικά με την σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα, κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2514/1997 (ΦΕΚ Α' 140/ 27.6.1997).
- ✚ Σύμβαση του Δουβλίνου (1990): κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν.1996/1991.
- ✚ Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992): κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2077/1992 (ΦΕΚ Α' 136/7.8.1992).
- ✚ Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997): κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2691/1999 (ΦΕΚ Α' 47/ 12.3.1999).
- ✚ Συνθήκη της Νίκαιας (2001): κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 3001/2002 (ΦΕΚ Α' 73/ 8.4.2002).

- ✚ Συνθήκη της Λισαβόνας (2007): κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 3671/2008 (ΦΕΚ Α' 129/ 3.7.2008).

1.5.3. Η πολιτική της Ελλάδας για την μετανάστευση

Η Ελλάδα είναι μία χώρα, η οποία προσπάθησε αρκετές φορές και με διάφορους τρόπους να αποκτήσει στο ελάχιστο μια πολιτική για τη μετανάστευση. Ανά πολλές περιόδους, οι υπεύθυνοι επέβαλλαν μέτρα, τα οποία σχετίζονταν κατά κύριο λόγο με το κομμάτι της αστυνόμευσης. Δηλαδή, να υπάρχουν αυστηρότεροι έλεγχοι στα σύνορα, να γίνεται ιχνηλάτηση των παράνομων μεταναστών, καθώς επίσης και ομαδικές απελάσεις αυτών. Επιπρόσθετα, στις αρχές της εμφάνισης του κύματος των μεταναστών υπήρχε η αντίληψη ότι δεν ήταν κάτι το μόνιμο για την χώρα, αλλά μια προσωρινή κατάσταση, η οποία θα άλλαζε με το πέρασμα του χρόνου. Αυτό όμως δεν έγινε ποτέ, διότι οι μεταναστευτικές ροές δεν σταμάτησαν ποτέ και ο αριθμός τους δεν μειώθηκε. Έτσι, στα διάφορα έτη (από το 1997 έως το 2007) η πολιτική που ακολουθούνταν, αν και πάντα καθυστερημένα, είχε το σκεπτικό της προώθησης κάποιων μέτρων για τη νομιμοποίηση των μεταναστών (Σπυροπούλου). Συμπερασματικά λοιπόν, μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι η Ελλάδα όλα αυτά τα χρόνια δεν είχε συστηματικό σχεδιασμό και πολιτική για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Δεν ήταν ποτέ οργανωμένη και έτοιμη να ανταπεξέλθει στην καινούργια πρόκληση που παρουσιάστηκε, ενώ χρόνο με το χρόνο έπαιρνε μεγαλύτερες διαστάσεις.

Επομένως, η Ελληνική νομοθεσία απαρτίζεται από πολλούς Νόμους, Προεδρικά Διατάγματα και Υπουργικές Αποφάσεις που αφορούν το καθεστώς των μεταναστών και των προσφύγων. Παρόλα αυτά όμως, η παράνομη μετανάστευση δεν έχει εξαλειφθεί και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι σταμάτησαν οι διμερείς συμβάσεις εργασίας μεταξύ της Ελλάδας και των χωρών εκτός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Soysal, 1994), αλλά και λόγω της μη σωστής διαχείρισης της επικείμενης νομοθεσίας. Αν και, σύμφωνα με την Triantafyllidou (2009), η Ελλάδα είχε τους πρώτους ολοκληρωμένους νόμους για την μετανάστευση, δεν στάθηκε ποτέ αντάξια απέναντι στο «πρόβλημα».

Παρακάτω λοιπόν, θα γίνει μια αναφορά πρώτα στους τελευταίους χρονικά νόμους που ισχύουν και όλοι οι υπόλοιποι θα συμπεριληφθούν με χρονολογική σειρά στο Παράρτημα Β. Οπότε, σύμφωνα με την Έκμε-Πουλοπούλου (2007), τις Jonjic & Mavrodí (2012), την Πυρπυρή (2017), την Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας και το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, παραθέτονται παρακάτω κάποιοι νόμοι:

- ✚ Νόμος 4666/2020 (ΦΕΚ Α' 35): Τροποποίηση του ν. 4251/2014 (Α' 80) για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στην Οδηγία (ΕΕ) 2016/801 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11^{ης} Μαΐου 2016 σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την έρευνα, τις σπουδές, την πρακτική άσκηση, την εθελοντική υπηρεσία, τις ανταλλαγές μαθητών ή τα εκπαιδευτικά προγράμματα και την απασχόληση των εσωτερικών άμισθων βοηθών.
- ✚ Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου (Α' 02/03/2020): Αναστολή της υποβολής αιτήσεων χορήγησης ασύλου.
- ✚ Νόμος 4686/20 (ΦΕΚ 96Α): Βελτίωση της μεταναστευτικής νομοθεσίας, τροποποίηση διατάξεων των νόμων 4636/2019 (Α' 169), 4375/2016 (Α' 51), 4251/2014 (Α' 80) και άλλες διατάξεις.

1.5.4. Η πολιτική της Γερμανίας για την μετανάστευση

Η πολιτική μετανάστευσης που ακολουθεί η Γερμανία βασίζεται απόλυτα στις αρχές που αναφέρθηκαν παραπάνω. Ακολουθεί πιστά την πολιτική της Ε.Ε. και επιπλέον προσθέτει δικές τις νομοθεσίες για την καλύτερη ρύθμιση του φαινομένου. Έτσι λοιπόν, αν είσαι υπήκοος κράτους-μέλους της Ε.Ε., της Ελβετίας ή άλλης χώρας που ανήκει στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ), απολαμβάνεις τις υπηρεσίες της Γερμανίας βάσει του νόμου περί ελεύθερης μετακίνησης των κρατών-μελών της Ε.Ε. Από την άλλη, αν είσαι υπήκοος τρίτων χωρών απαιτούνται να κάνεις κάποιες ενέργειες πριν εισέλθεις στη χώρα. Μετά την νόμιμη είσοδο σου σε αυτής έχει την δυνατότητα να προσαρμοστείς και να ενταχθείς στην κοινωνία. Εάν όμως εισέλθεις παράνομα στην επικράτεια και δεν δικαιούσαι άσυλο, επιστρέφεις πίσω στη χώρα σου. Συμπερασματικά, η πολιτικής της

Γερμανίας είναι αυστηρή και πειθαρχημένη, ενώ παράλληλα ακολουθεί τα πρότυπα της E.E (Federal Office for Migration and Refugees, Federal Office for Migration and Refugees, 2020).

Επιπρόσθετα, η Γερμανία ως χώρα που σέβεται όλους τους πολίτες της δημιούργησε μια νομοθεσία, η οποία θα καλύπτει στο μέγιστο βαθμό της, τις ανάγκες τους. Για την επίτευξη των στόχων αυτών, η χώρα έχει το δικό της ιεραρχικό σύστημα αποφάσεων. Έτσι, σύμφωνα με τους Vogel & Cygus (1999) η γερμανική νομοθεσία για την μετανάστευση (δηλαδή η αποδοχή ή η άρνηση της εισόδου και της διαμονής ξένου πληθυσμού) εξαρτάται από το γερμανικό κοινοβούλιο (Bundestag). Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση και οι κυβερνήσεις των ομοσπονδιακών κρατών (Länder) ασκούν μεγάλη επιρροή στο γερμανικό κοινοβούλιο. Επιπλέον, η κυβέρνηση χρησιμοποιεί τις υπουργικές αρμοδιότητές της στο Υπουργείο Εσωτερικών για την προετοιμασία και την εισαγωγή νόμων, ενώ τα ομοσπονδιακά κράτη (Länder) μπορούν να ασκήσουν επιρροή στις νομοθετικές πράξεις μέσω του δεύτερου κοινοβουλευτικού σώματος, του κοινοβουλευτικού συμβουλίου (Bundesrat), το οποίο απαρτίζεται από τους εκπροσώπους των 16 ομοσπονδιακών κρατών (Länder) (Vogel et al., 1999).

Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν οι πιο πρόσφατοι νόμοι της γερμανικής επικράτειας με χρονολογική σειρά και όλη η νομοθεσία του αφορά τους μετανάστες και τους πρόσφυγες παρατίθεται στο Παράτημα Β. Επομένως, σύμφωνα με τη Federal Ministry of the Interior, Building and Community, το International Labour Organisation, <https://www.bpb.de/system/files/pdf/8N1LWC.pdf>, την Aybek (2010), το Συμβούλιο Εμπειρογνομόνων των Γερμανικών Ιδρυμάτων για την Ένταξη και τη Μετανάστευση (Sachverständigenrat deutscher Stiftungen für Integration und Migration) (2017), https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20Profile%20Germany_2017.pdf, τους Hanewinkel & Oltmer (2018a) και Hanewinkel & Oltmer (2018b) οι νόμοι αυτοί είναι:

- ✚ Νόμος του 2015 (27-07-2015): Νόμος για τον επαναπροσδιορισμό του δικαιώματος διαμονής και τον τερματισμό της διαμονής.
- ✚ Νόμος του 2015 (28-10-2015): Νόμος για τη βελτίωση της στέγασης, της φροντίδας και της βοήθειας για ξένα παιδιά και νέους.
- ✚ Νόμος του 2015 (25-11-2015): Νόμος για τη βελτίωση των ίσων ευκαιριών
- ✚ Νόμος του 2016: Νόμος για την ενσωμάτωση.

- ✚ Νόμος του 2016 (08/2016): Νόμος για τους πολίτες της Ε.Ε. που δεν έχουν εργαστεί στη Γερμανία (δικαιούνται μόνο βασικές παροχές και κοινωνικές παροχές μετά το πέρας μιας πενταετούς διαμονής).

1.5.5. Η πολιτική της Ιταλίας για την μετανάστευση

Όπως η Γερμανία, έτσι και η Ιταλία βασίζεται στις κατευθύνσεις της Ε.Ε. Δίνει μεγάλη βαρύτητα στους υπηκόους τρίτων χωρών, οι οποίοι μπορεί να εισέλθουν είτε νόμιμα είτε παράνομα στην χώρα. Οι μη νόμιμοι που δεν χρίζουν προστασίας αποστέλλονται πίσω στην χώρα καταγωγής τους, ενώ οι υπόλοιποι εφόσον διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα ή κρίνεται ότι χρειάζονται το άσυλο παραμένουν στη χώρα και ενσωματώνονται στην κοινωνία. Από την άλλη, οι υπήκοοι των κρατών-μελών της Ε.Ε. μπορούν να εισέλθουν στην επικράτεια βάσει του νόμου της ελεύθερης μετακίνησης που έχει θεσπίσει η Ε.Ε. και ακολουθούν όλα τα κράτη-μέλη (MINISTERO DELL'INTERNO, 2017a & 2017b). Συμπερασματικά, η ιταλική πολιτική για τη μετανάστευση ακολουθεί τις αρχές της Ε.Ε., προσθέτοντας και την δική της νομοθεσία για την καλύτερη ρύθμιση της κατάστασης. Είναι και αυτή, όπως και η γερμανική, πειθαρχημένη και αυστηρή και έχει την φιλοσοφία της συνεκτικής και αποδεκτής πολιτικής.

Έτσι λοιπόν, η Ιταλία έχει θεσπίσει κι αυτή τους δικούς της κανόνες και νόμους για την φυσιολογική συμβίωση όλων των ατόμων που απαρτίζουν της κοινωνίας της. Σύμφωνα όμως με τη Ventura (2002), η χώρα υστερεί σε ένα πράγμα και αυτό είναι ότι δεν υφίσταται ένα θεσμικό όργανο, το οποίο να επιτρέπει στις περιφέρειες να συμμετέχουν κι αυτές στην εθνική νομοθετική διαδικασία. Παράλληλα, η Zuber (2019) υποστηρίζει ότι το 1970 αποτελεί την δεκαετία που δημοσιεύτηκαν οι αρχικοί νόμοι για την περιφερειακή ολοκλήρωση της επικράτειας και ο κύριος στόχος τους ήταν η κοινωνικοοικονομική ένταξη των επαναπατριζόμενων μεταναστών.

Επομένως, στο Παράρτημα Β ακολουθεί με χρονολογική σειρά η νομοθεσία για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες, η οποία βασίστηκε σε μια εκτενής βιβλιογραφία με σκοπό την καλύτερη κατανόηση του νομικού σκεπτικού της χώρας. Έτσι, σύμφωνα με τις Carella & Pace (2001), Veikou & Triantafyllidou, Sabino & Peixoto (2009), Caponio

(2010a), Caponio (2010b), Di Muzio (2012a), Di Muzio (2012d), www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20profile_Italy_2012.pdf, Zuber (2019), https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.listResults?p_lang=en&p_country=ITA&p_count=880&p_classification=17&p_classcount=53&p_first=1&p_show_abstract=N&p_pagelength=50 και την European Commission (2019) οι πιο πρόσφατη νομοθεσία είναι:

- ✚ Νόμος του 2018: Νόμος αριθ. 132 σχετικά με τη μετανάστευση και την ασφάλεια - οι οποίες εισήγαγαν ουσιαστικές τροποποιήσεις σχετικά με την κατάργηση της «ανθρωπιστικής προστασίας» ως κατηγορία προστασίας και νέων προϋποθέσεων πρόσβασης στο σύστημα υποδοχής.
- ✚ Νόμος του 2018: Νόμος αριθ. 132 - που επέκτεινε τη διάρκεια της κράτησης στα "Μόνιμα Κέντρα Επιστροφής" από 90 σε 180 ημέρες για την επαλήθευση της ταυτότητας και της εθνικότητας του μετανάστη.
- ✚ Νομοθετικό διάταγμα του 2019: Νομοθετικό διάταγμα αριθ. 53 που περιέχει ειδικούς κανόνες για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης, που προβλέπει κυρώσεις για πλοία (επίσης πλοία διάσωσης) που εισέρχονται στην ιταλική θάλασσα, παρά το γεγονός ότι το Υπουργείο Εσωτερικών απαγορεύεται που τώρα, προκειμένου να ελέγξει τα θαλάσσια σύνορα, έχει τη δύναμη να περιορίσει ή να απαγορεύσει την είσοδο πλοίων.

1.6. Συμπεράσματα πρώτου κεφαλαίου

Στο πρώτο αυτό κεφάλαιο δίνεται το θεωρητικό υπόβαθρο της μετανάστευσης ώστε να γίνει πιο κατανοητό και ξεκάθαρο το φαινόμενο. Επίσης, μαζί με τους ορισμούς παρατίθενται και οι διάφορες θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί από διάφορους ερευνητές όλα αυτά τα χρόνια. Γίνεται αναφορά στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι αλλοδαποί καθώς εισέρχονται σε μία άγνωστη χώρα. Οι δυσκολίες αυτές δεν προέρχονται μόνο από τους ντόπιους ανθρώπους που ζουν στην εκάστοτε περιοχή, αλλά και από τον τρόπο συμπεριφοράς των αλλοδαπών ανθρώπων που θα αποφασίσουν να μετοικήσουν εκεί.

Στη συνέχεια, περνώντας στις τρεις χώρες ανάλυσης (Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία) γίνεται αναφορά στο νομοθετικό κομμάτι και στις πολιτικές που ακολουθούν αυτές οι τρεις χώρες. Από εκεί φαίνεται ότι η Ελλάδα υστερεί αρκετά στο κομμάτι της πολιτικής, διότι δεν έχει θεσπιστεί ποτέ κάποια συστηματική πολιτική για την αντιμετώπιση της μετανάστευσης, με αποτέλεσμα να οδηγείτε πλέον η κατάσταση σε ανεξέλεγκτη τροπή στις μέρες μας διότι ο αριθμός των παράνομων μεταναστών είναι σε μεγάλο βαθμό αυξημένος χωρίς να γίνεται έλεγχος και καταγραφή αυτών. Από την άλλη, η Γερμανία και η Ιταλία όλα τα χρόνια της έξαρσης του φαινομένου έχουν πάρει οριζόντια μέτρα για την αντιμετώπιση της κατάστασης και έτσι έχουν καταφέρει να κρατήσουν τις ισορροπίες σε ένα αρκετά καλό επίπεδο.

Τέλος, και για τις τρεις χώρες γίνεται μια ιστορική αναδρομή, η οποία ξεκινάει από τότε που εμφανίστηκε η μετανάστευση. Για την καλύτερη κατανόηση του αριθμού και του ρυθμού των εισροών, αλλά και των εκροών γίνονται διάφορα διαγράμματα, όπως ραβδογράμματα και πίτες. Μέσω αυτών των διαγραμμάτων μπορεί κανείς να αντλήσει πληροφορίες για την προέλευση του πληθυσμού που εισέρχεται στις χώρες αυτές κατά την χρονική περίοδο 2008-2018.

Αναλυτικότερα, στις εισροές της Ελλάδας παρατηρείται ότι όλα τα χρόνια της ανάλυσης, τα άτομα που έχουν ελληνική υπηκοότητα και επιστρέφουν πίσω είναι τα περισσότερα. Μετά ακολουθούν για το έτος 2008, μετανάστες από τις αναπτυγμένες χώρες, για τα έτη 2009 έως 2015 αλλοδαποί από περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ από το 2016 μέχρι το 2018 οι εισερχόμενοι κατάγονται από αναπτυσσόμενες χώρες. Όσον αφορά την Γερμανία, και εκεί σημειώνεται μεγάλος αριθμός των ατόμων που είναι γερμανικής καταγωγής και γυρνάνε πίσω στη πατρίδα τους. Παράλληλα, οι επόμενες χώρες με αυξημένα ποσοστά μετανάστευσης στη Γερμανία είναι η Πολωνία και η Ρουμανία. Από την άλλη, η κατάσταση στην Ιταλία αλλάζει για τις εισροές και για τις εκροές. Έτσι λοιπόν, από το έτος 2008 έως το 2012 ο μεγαλύτερος αριθμός ατόμων που

εισέρχονται στη χώρα είναι από τη Ρουμανία και την Ασία, ενώ από το 2013 μέχρι το 2018 το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχουν η Αφρική και η Ασία. Τέλος, αυτοί που επιδιώκουν να μεταναστεύσουν από την Ιταλία, κατευθύνονται προς την Αμερική και τη Γερμανία.

Επιπρόσθετα, γίνονται αντιληπτές και οι μεγάλες διαφορές που υπάρχουν στις περιοχές που μελετήθηκαν ως προς τις εισροές και τις εκροές στα χρόνια που πέρασαν σε σύγκριση πάντα με το μέγεθος του πληθυσμού που αυτές διαθέτουν. Έτσι λοιπόν, για την χρονική περίοδο από το 2002 έως το 2018, η Γερμανία έχει τον μεγαλύτερο αριθμό μετακινούμενων ατόμων από αυτήν και προς αυτήν. Η Ιταλία έχει αυξημένες εισροές αλλά ο αριθμός των εκροών της είναι χαμηλός σε σύγκριση με το πόσα άτομα φεύγουν. Από την άλλη, η Ελλάδα είναι η τρίτη χώρα, η οποία έχει τις λιγότερες εκροές και εισροές συγκριτικά με τις άλλες δύο.

Κεφάλαιο 2^ο

Πολιτικές για την μετανάστευση

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει αναφορά στις διάφορες πολιτικές που υπάρχουν για τους μετανάστες. Υπάρχει μεγάλη γκάμα πολιτικών (όπως νόμοι, διατάξεις, κανονισμοί), διότι το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι κάτι που απασχολεί εδώ και πολλά χρόνια αρκετούς ερευνητές και όχι μόνο. Επιπλέον, από τις διάφορες μελέτες που κατά καιρούς έχουν γίνει, μπορεί κανείς να καταλάβει ότι οι περισσότεροι μελετητές προσεγγίζουν το θέμα από την οικονομική του πλευρά. Εδώ λοιπόν, θα γίνει μια προσπάθεια προσέγγισης του θέματος υπό το πρίσμα της κοινωνικής και χωρικής διάστασης.

Ως προς το κοινωνικό κομμάτι, θα αναφερθούν και θα μελετηθούν οι πολιτικές ένταξης του ξένου πληθυσμού σε μια κοινωνία, ενώ ως προς τη χωρική διάσταση που υπάρχει θα μελετηθεί η στεγαστική πολιτική. Η μία πολιτική συνδέεται με την άλλη, έχοντας όμως ως αφετηρία την κοινωνική διάσταση του φαινομένου. Αποτελούν επομένως, δύο αλληλοσυμπληρούμενες πολιτικές, που η μία συμπληρώνει την άλλη όταν οι θεσμοί και η κοινωνία συμφωνούν και βρίσκονται στο ίδιο στρατόπεδο.

2.1. Πολιτική ένταξης

Σε μία κοινωνία για να μπορέσει να υπάρξει συνεκτικότητα και ολοκλήρωση, πρέπει όλοι οι άνθρωποι που αποτελούν κομμάτι της να είναι αποδεκτοί και να αισθάνονται ότι ανήκουν σε αυτήν. Για να μπορέσει να ισχύσει κάτι τέτοιο, όλοι πρέπει να αποδέχονται κάποιες καταστάσεις και να μην είναι προκατειλημμένοι σε οτιδήποτε καινούργιο προκύψει. Πρέπει να υπάρχει αμοιβαία κατανόηση από όλες τις πλευρές, δηλαδή και από τα άτομα που μετακινούνται σε έναν καινούργιο τόπο, αλλά και από τα άτομα που ζούσαν εκεί πάντα. Επομένως, η κατάσταση αυτή εξομαλύνεται μέσω των πολιτικών ένταξης που θεσπίζονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.),

καθώς επίσης και από τις επιπρόσθετες πολιτικές που κάθε χώρα ξεχωριστά ενσωματώνει μαζί με αυτές της Ε.Ε.

Σύμφωνα με τους Niessen & Huddleston (2010), η ένταξη αποτελεί μια διαδικασία, η οποία είναι αμφίδρομη και πρέπει να υπάρχει κατανόηση από όλους που ζουν σε μια κοινωνία. Έτσι λοιπόν, πρέπει να υπάρχει μεταξύ των μεταναστών και των ντόπιων κατοίκων μιας περιοχής αλληλοκατανόηση και από τις δύο πλευρές, ώστε να είναι η ένταξη όσο πιο ομαλή γίνεται. Παράλληλα, είναι αναγκαία η ύπαρξη σεβασμού προς τις αρχές που διέπουν την Ευρωπαϊκή Ένωση (Niessen et al., 2010). Επιπρόσθετα, οι Hamermas (1993) και Αντωνιάδης (2010) συμπληρώνουν ότι ο σεβασμός αυτός πρέπει να γίνεται αντιληπτός και ως προς τις αρχές που κάθε χώρα υποδοχής έχει θεσπίσει και ακολουθεί. Είναι ευθύνη του καθενός να σέβεται τις πολιτικές του κάθε κράτος-μέλος της Ε.Ε., το οποίο υποδέχεται και εντάσσει στην κοινωνία του άτομα από διαφορετικές φυλές, με διαφορετικές αντιλήψεις και πιστεύω.

Επιπλέον, για την καλύτερη ένταξη των αλλοδαπών στην χώρα που θα εγκατασταθούν πρέπει και οι ίδιοι να αντιμετωπίζονται από το κράτος και τους θεσμούς ως ισότιμοι κάτοικοι της εκάστοτε περιοχής και να μην δημιουργούνται στερεότυπα κατωτερότητας, αλλά και να μην γίνονται διαχωρισμοί (Niessen et al., 2010 και Αντωνιάδης, 2010). Επίσης, πρέπει να υπάρχει συνεχή επικοινωνία μεταξύ των αλλοδαπών αλλά και των ατόμων που κατοικούν στην χώρα που δέχεται τους μετανάστες. Αυτό θα βοηθήσει και τις δύο πλευρές (γηγενείς και μετανάστες) να προσαρμοστούν καλύτερα στις νέες αυτές καταστάσεις που αντιμετωπίζουν, καθώς επίσης και να επιτευχθεί όσο το δυνατόν καλύτερα η ένταξη των αλλοδαπών στην κοινωνία χωρίς να διαμαρτύρονται οι ντόπιοι (Niessen et al., 2010 και Αντωνιάδης, 2010).

Ακόμα, σύμφωνα με τους Alexander (2003) και Scholten (2013), πολλοί ερευνητές και επιστήμονες υποστήριξαν ότι ούτε σε εθνικό, αλλά ούτε και σε τοπικό επίπεδο υπάρχουν μοντέλα ένταξης, καθώς επίσης και ότι οι τοπικές πολιτικές δημιουργούνται και σχηματίζονται με βάση τις ανάγκες της κάθε πόλης, οι οποίες είναι διαφορετικές και μοναδικές γι' αυτές. Λόγω των διαφορών αυτών που υπάρχουν από πόλη σε πόλη, δίνεται περισσότερη έμφαση στο τρόπο με τον οποίο οι τοπικές αρχές διαμορφώνουν την διαδικασία χάραξης της πολιτικής για την εκάστοτε περιοχή (Dekker, Emilsson, Krieger & Scholten, 2015a). Διαφωνίες όμως υπάρχουν και στα κυβερνητικά επίπεδα, δηλαδή αλλιώς σχεδιάζουν μια πολιτική ένταξης οι εθνικές αρχές και αλλιώς οι τοπικές (Dekker et al., 2015a). Επιπλέον, σύμφωνα με τους Akgün & Tränhardt (2001), Joppke & Seidle (2012), Manatschal (2013), Baglay & Nakache (2014) και Hepburn & Zapata-

Berrero (2014) για να επιτευχθεί ομαλότερη και ευκολότερη ένταξη των αλλοδαπών στην κοινωνία εμπλέκονται πολύ φορείς της πολιτικής, οι οποίοι στελεχώνουν τοπικές και περιφερειακές αρχές.

Υπάρχουν όμως και μελέτες, οι οποίες υποστηρίζουν ότι οι τοπικές προσεγγίσεις και στρατηγικές μπορούν να ασκήσουν επιρροή στις εθνικές πολιτικές (Caronio & Borkert, 2010c, Jørgensen, 2012, Dekker, Emilsson, Krieger & Scholten, 2015b). Επίσης, σύμφωνα με τους Favell (2003) και Bertossi (2011) η δημιουργία των πολιτικών ένταξης των αλλοδαπών από παλιά εστιαζόταν σε εθνικό επίπεδο, ενώ τώρα όλο και πιο πολύ εντοπίζεται σε ευρωπαϊκό και σε τοπικό επίπεδο. Τέλος, ο Scholten (2019) σημειώνει ότι οι πολιτικές ένταξης των αλλοδαπών δεν αφορούν πολυεπίπεδη διακυβέρνηση αν και έχουν αναπτύξει κάθετη διάσταση. Δηλαδή έχουν διαμορφωθεί πολιτικές για την ένταξη των μεταναστών σε όλες τις βαθμίδες των επιπέδων της πολιτικής, οι οποίες όμως δεν αλληλοσυσχετίζονται μεταξύ τους.

2.1.1. Διαμόρφωση της πολιτικής ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.)

Όσον αφορά τις πολιτικές ένταξης των μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) γίνεται μία προσπάθεια ανάλυσης για το τι συμβαίνει και το πώς διαχειρίζεται η Ε.Ε. την κατάσταση αυτή. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης- Council of the European Union (2009) η ουσιαστική και ολοκληρωμένη ένταξη των αλλοδαπών στις Ευρωπαϊκές κοινωνίες είναι ένας από τους βασικούς στόχους που επιδιώκει η Ε.Ε., διότι οι υπήκοοι των τρίτων χωρών που θα ενσωματωθούν στην εκάστοτε κοινωνία, θα επιφέρουν μόνο ωφέλειες στην Ε.Ε. Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με τους Alexander (2007) και Caronio & Borkert (2010c) οι ευρωπαϊκές πόλεις παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των πολιτών για την ένταξη των αλλοδαπών. Η κάθε μια από αυτές ακολουθεί διαφορετική πολιτική ένταξης, η οποία είναι βασισμένη στον δικό της τρόπο χάραξης αυτής, καθώς και στο τρόπο εφαρμογής της.

Επιπρόσθετα, οι Caronio & Borkert (2010c) υποστηρίζουν ότι η μετανάστευση και το κομμάτι της ένταξης των αλλοδαπών άρχισε να απασχολεί τους ευρωπαϊκούς δήμους

κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980. Από εκείνη τη στιγμή και μετά όλες οι πολιτικές ένταξης που είχαν συζητηθεί και συμφωνηθεί, υλοποιήθηκαν μέσω της κατεύθυνσης και της χρηματοδότησης από ευρωπαϊκούς, αλλά και από εθνικούς φορείς, ακολουθώντας την στρατηγική top-down, δηλαδή από πάνω προς τα κάτω.

Ακόμα, πολλοί είναι οι μελετητές, οι οποίοι ασχολούνται με τις τοπικές πολιτικές ένταξης και υποστηρίζουν ότι η εμφάνιση τους στην Ευρώπη διαμορφώθηκε από το πολυεπίπεδο σύστημα διακυβέρνησης της. Επίσης, τόνισαν τις κάθετες σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ των κυβερνητικών επιπέδων, καθώς και την εξέλιξη που αναπτύσσεται μεταξύ αυτών. Οι σχέσεις αυτές αφορούν στρατηγικές top-down, δηλαδή από πάνω προς τα κάτω και πιο συγκεκριμένα αναφέρονται στην συνεργασία των υπερεθνικών κυβερνήσεων με το αμέσως επόμενο επίπεδο που είναι το εθνικό, καθώς και των περιφερειακών κυβερνήσεων με τις τοπικές αρχές (Jørgensen, 2012, Dekker et al., 2015b και Scholten, 2016).

2.1.2. Διαμόρφωση της πολιτικής ένταξης στις τρεις χώρες (Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία)

Η διαμόρφωση της πολιτικής ένταξης των τριών χωρών (Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία) δεν αλλάζει ριζικά. Βασίζεται σε όλα τα προηγούμενα που έχουν αναφερθεί για την Ευρωπαϊκή Ένωση και προσθέτει επιπλέον τον δικό της τρόπο αντιμετώπισης η κάθε μία χώρα. Επομένως, θα γίνει μια προσπάθεια ανάλυσης και κατανόησης των πολιτικών αυτών για την κάθε χώρα ξεχωριστά.

Ξεκινώντας από την Ελλάδα, θα διαπιστώσει κανείς ότι για πολλά χρόνια δεν υπήρχε οργανωμένη υποδοχή και ένταξη των αλλοδαπών στη χώρα. Αυτό γινόταν διότι η ένταξη των μεταναστών δεν ήταν βασική προτεραιότητα στη μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας. Έτσι λοιπόν, το κράτος από την πλευρά του έδινε περισσότερη έμφαση α) στον τρόπο που διαχειρίζονταν τις μεταναστευτικές ροές και κατ' επέκταση στην περαιτέρω φύλαξη των συνόρων, β) στις διαδικασίες νομιμοποίησης των παράνομων αλλοδαπών, καθώς επίσης και γ) στην έκδοση αδειών για διαμονή στην χώρα. Επομένως, για να

μπορέσουν να ενταχθούν οι μετανάστες στην κοινωνία, το βάρος έπεφτε στους ίδιους και στην προσωπική προσπάθεια του καθενός (Υπουργείο Μεταναστευτικής και Ασύλου, 2019δ).

Σύμφωνα με την Κασιμάτη (2006), ο ελλαδικός χώρος διακατέχεται από έναν βασικό προβληματισμό που αφορά στην ένταξη των αλλοδαπών. Αυτός βασίζεται στα ερωτήματα που έχουν να κάνουν με το εάν η κοινωνία είναι έτοιμη και «ώριμη» ώστε να μπορεί να υποδεχτεί μεγάλο αριθμό αλλοδαπών, καθώς επίσης και με ποιον τρόπο και με ποιες προϋποθέσεις είναι εφικτό να ενταχθούν οι μετανάστες με ομαλότητα στην κοινωνία χωρίς να υπάρξουν αντιδράσεις από τους γηγενείς. Επομένως, η διαδικασία της ένταξης των αλλοδαπών είναι αρκετά πολύπλοκη και για να μπορέσει να πραγματοποιηθεί υπάρχουν κάποιες προϋποθέσεις. Οι προϋποθέσεις αυτές ορίζονται από την εκάστοτε κυβέρνηση και πρέπει να τηρούνται και από την πλευρά των μεταναστών, αλλά και από την ίδια την χώρα υποδοχής (Κασιμάτη, 2006).

Στη συνέχεια, θα γίνει αναφορά στον τρόπο με τον οποίο η Γερμανία αντιμετωπίζει την ένταξη των μεταναστών στη κοινωνία, καθώς και τις τυχόν πολιτικές ένταξης που κατά καιρούς μπορεί να έχει θεσπίσει. Η Γερμανία αν και αποτελεί πράγματι μία χώρα μετανάστευσης, σύμφωνα με τους Bommes & Kolb (2012) από την δεκαετία του 1970 και μετά ξεκινούν οι συζητήσεις στο πολιτικό παρασκήνιο για το εάν η Γερμανία θα πρέπει να ενταχθεί στις μεταναστευτικές χώρες. Επίσης, για μεγάλη χρονική περίοδο αρνούνταν και δεν δέχονταν ότι απέκτησε την ιδιότητα μιας χώρας μετανάστευσης (Dekker et al., 2015a). Έτσι λοιπόν, οι εθνικές πολιτικές ένταξης στη χώρα μπόρεσαν και εξελίχθηκαν μέσω της μεγάλης και έντονης βοήθειας που παρείχαν οι τοπικές κοινωνίες των πολιτών (Heckmann, 2003 και Bommes, 2010).

Επιπλέον, σύμφωνα με τους Dekker et al. (2015a) μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι οι τοπικές πολιτικές ένταξης της χώρας είναι σε μεγάλο βαθμό ίδιες με τις εθνικές πολιτικές. Αυτή η διαπίστωση δεν έχει να κάνει με πολιτικές που ακολουθούν την ιεραρχία από πάνω προς τα κάτω, αλλά με διάφορες μορφές αμφίδρομης πολυεπίπεδης αλληλεπίδρασης. Έτσι λοιπόν, η κύρια πολιτική που θεσπίστηκε στη Γερμανία ήταν το 2010 με το νόμο "Partizipations- und Integrationsgesetz" (PartIntG), ο οποίος ρύθμιζε το θεσμικό πλαίσιο της ένταξης των αλλοδαπών, αλλά επιδίωκε και την ίση μεταχείριση των αλλοδαπών ως προς τους κοινωνικούς τομείς (Abgeordnetenhaus von Berlin, 2010).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τους Hanewinkel & Oltmer (2018b) οι πολιτικές και τα μέτρα ένταξης που λαμβάνει η χώρα αφορούν μόνο τους αλλοδαπούς που έχουν το δικαίωμα να διαμένουν νόμιμα σε αυτήν. Παράλληλα, στις υποχρεώσεις που έχουν οι μετανάστες συμπεριλαμβάνονται α) ο σεβασμός στις θεμελιώδεις αξίες που έχει θεσπίσει η κοινωνία της Γερμανίας, β) η απόκτηση γερμανικών δεξιοτήτων και γ) ο σεβασμός προς την ελεύθερη δημοκρατική βασική τάξη που διέπει την επικράτεια (Hanewinkel et al., 2018b).

Επιπρόσθετα, θα γίνει μια αναφορά στη πρωτεύουσα της Γερμανίας και στον τρόπο που η πόλη αυτή αντιμετωπίζει την ένταξη των αλλοδαπών στην κοινωνία της. Έτσι, σύμφωνα με τη Hackett (2019) για την καλύτερη ρύθμιση της εισροής μεταναστών αλλά και της ένταξης αυτών στην κοινωνία, λήφθηκαν περιοριστικά μέτρα ώστε να περιοριστεί ο αριθμός των ατόμων που εισέρχονται στην επικράτεια, ενώ παράλληλα προωθείται η ένταξη των ήδη εγκατεστημένων αλλοδαπών στην κοινωνία. Επιπλέον, οι Dekker et al. (2015a) υποστηρίζουν ότι οι συνοικίες του Βερολίνου έχουν τη δική τους διοίκηση και λαμβάνουν συμβουλές και υποδείξεις από τα περιφερειακά συμβούλια, τα οποία έχουν διαφορές ως προς το κομμάτι της πολιτικής τους σύνθεσης. Τέλος, οι πολιτικές ένταξης που έχουν θεσπιστεί στο Βερολίνο αντικρούουν την ένταξη των αλλοδαπών από πολλές οπτικές γωνίες, δίνοντας περισσότερη έμφαση στις κοινωνικο-πολιτιστικές, στις κοινωνικοοικονομικές και στις νομικο-πολιτικές διαστάσεις της (Vermeulen & Stotijn, 2010 και Dekker et al., 2015b).

Η τρίτη χώρα που θα αναφερθεί και θα εξεταστεί ως προς το πολιτικό της σκέλος για την ένταξη είναι η Ιταλία. Η ιταλική νομοθεσία που εκδόθηκε τη δεκαετία του 1970 αφορούσε την περιφερειακή ολοκλήρωση της χώρας και είχε ως βασικό στόχο την κοινωνικοοικονομική ένταξη των παλιννοστούντων μεταναστών, χωρίς να ασχολούνται ιδιαίτερα με την ένταξη των αλλοδαπών ατόμων που έφταναν στην επικράτεια (Wilhelmi, 2013). Επίσης, παρατηρείται ότι στην Ιταλία υπάρχει έλλειψη συστηματικής και συνεκτικής πολιτικής ένταξης, παρόλο που η χώρα διαθέτει μεγάλο αριθμό νόμων, οι οποίοι ρυθμίζουν τους διαφορετικούς τομείς της ένταξης των αλλοδαπών στην κοινωνία (Di Muzio, 2012c). Έτσι λοιπόν, η έλλειψη αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στη μη αποτελεσματική και μη ομοιογενής εφαρμογή της ουσιαστικής πολιτικής (Di Muzio, 2012c).

Τέλος, θα γίνει αναφορά και σε κάποιες πόλεις-παραδείγματα της Ιταλίας. Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με την Carriali (2019) από την αρχή της εισροής των αλλοδαπών στην πόλη του Μπέργκαμο, που χρονολογείται γύρω στη δεκαετία του 1980, έως σήμερα υπήρξε αδυναμία σωστής και ουσιαστικής παρέμβασης από την πλευρά των τοπικών αρχών προς την ένταξη αυτών στην κοινωνία. Από την άλλη, η Ρέτζιο Εμίλια εντάσσεται σε ένα παρεμβατικό μοντέλο ένταξης (Campromori, 2008). Αυτό το μοντέλο περιλαμβάνει α) την πραγματική συμμετοχή των τοπικών διοικήσεων σε θέματα που αφορούν την ένταξη, β) τον αποτελεσματικό συντονισμό των οργανώσεων της κοινωνίας που αφορά τους πολίτες και γ) τη συνεχή συνεργασία των Ιταλών πολιτών αλλά και των αλλοδαπών με λαϊκές οργανώσεις (Carriali, 2019). Σε αντίθετη κατεύθυνση κινείται η Μπολόνια, η οποία χαρακτηρίζεται από την έλλειψη πραγματικής παρέμβασης από πάνω προς τα κάτω, δηλαδή από πολιτικές που ακολουθούν την προσέγγιση της από πάνω προς τα κάτω στρατηγικής (από το εθνικό προς το τοπικό επίπεδο). Παρατηρείται λοιπόν ότι οι τοπικές διοικήσεις είχαν πιο ενεργή συμμετοχή σε θέματα που αφορούσαν την ένταξη των μεταναστών στο παρελθόν σε σχέση με τα τελευταία χρόνια που έχει αρχίσει να γίνεται αισθητή η σταδιακή μείωση αυτής (Caronio, 2006).

2.1.3. Συμπεράσματα για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις τρεις χώρες

Συμπερασματικά, παρατηρείται ότι και στις τρεις χώρες, αλλά και στην Ευρωπαϊκή Ένωση η στρατηγική που ακολουθείται για τις πολιτικές ένταξης είναι η top-down, δηλαδή από πάνω προς τα κάτω. Ακολουθείται η ιεραρχία από το εθνικό στο τοπικό επίπεδο χωρίς ωστόσο να μιλάμε για κάθετες πολιτικές. Επιπλέον, καμία δεν διαθέτει μια σταθερή και ξεκάθαρη πολιτική ένταξης των αλλοδαπών στην κοινωνία. Αυτό πιθανόν να οφείλεται στο γεγονός ότι δεν υπήρχε ποτέ ουσιαστική μέριμνα για τους μετανάστες ως προς το κομμάτι της κοινωνικοποίησης τους. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη Κασιμάτη (2006) η ένταξη των αλλοδαπών σε μια κοινωνία αποτελεί στο μεγαλύτερο μέρος ευθύνη της χώρας που υποδέχεται τους μετανάστες. Έτσι, η κάθε χώρα είναι αυτή που θα ορίσει πως θα συμπεριφερθεί στα άτομα που εισέρχονται στην επικράτεια της. Από τη σύγκριση των

τριών χωρών διαπιστώνεται ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα, η οποία δεν είχε ποτέ οργανωμένη και ουσιαστική πολιτική για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα αυτό της ένταξης. Από την πλευρά της Γερμανίας φαίνεται πως η κατάσταση είναι καλύτερη, όμως και εκεί σημειώνονται ελλείψεις διότι πολλές περιοχές της χώρας δεν έχουν υιοθετήσει νομοθεσία και πολιτικές για την ένταξη (Zuber, 2019). Τέλος, η Ιταλία αποτελεί μια διαφορετική περίπτωση χώρας. Σε αυτήν δεν υπήρξε σωστή και ουσιαστική συνεργασία μεταξύ των επιπέδων της διοίκησης, με αποτέλεσμα να μην είναι πολύ καλά συντονισμένη. Παρόλα αυτά όμως, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω καμία από αυτές τις τρεις χώρες δεν μπορεί να διαχειριστεί ολοκληρωμένα αυτή την κατάσταση που έχει προκύψει και χρίζει άμεσης επίλυσης. Ίσως η λύση να δινόταν από την Ε.Ε. αλλά δεν θα μπορέσει να είναι αποτελεσματική, διότι οι πολιτικές που θεσπίζει η Ε.Ε. είναι γενικές και δεν προσαρμόζονται στην κάθε χώρα ξεχωριστά.

2.2. Στεγαστική πολιτική και συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών

Η στεγαστική πολιτική αφορά όλους τους ανθρώπους που ζουν σε μία κοινωνία και πρέπει να υπάρχει πάντα μέλημα από την πλευρά της για το πώς θα επιβιώσει κάποιος. Κάθε λαός και κάθε χώρα έχει θεσπίσει την δική της πολιτική, η οποία βασίζεται και ακολουθεί τους νόμους και τις διατάξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.). Κάθε πολιτική πρέπει να μεριμνά για την στέγαση ισάξια για όλο τον πληθυσμό μιας χώρας χωρίς διακρίσεις και χωρίς έξτρα προνόμια. Επιπλέον, η στεγαστική πολιτική συνδέεται άμεσα με τις πολιτικές κοινωνικής ένταξης που υπάρχουν στην κοινωνία. Έτσι λοιπόν, πέρα από τη διάσταση της κοινωνικής ένταξης, θα γίνει αναφορά και στις συνθήκες στέγασης-διαμονής, αλλά και στο τρόπο που αυτή επηρεάζει τη διαβίωση των αλλοδαπών.

Η μεγάλη συγκέντρωση μεταναστευτικών ροών στα αστικά κέντρα, προκαλεί πιέσεις στο αστικό περιβάλλον, οι οποίες οδηγούν στην αναγκαστική γεωγραφική επέκταση των πόλεων. Έτσι, ο υφιστάμενος χωρικός σχεδιασμός, φαίνεται να μην μπορεί να καλύψει τις νέες ανάγκες που προκαλούνται λόγω αυτής της πληθυσμιακής αύξησης, με αποτέλεσμα να πληθαίνουν όλο και περισσότερο τα κοινωνικά προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει ο μετακινούμενος πληθυσμός. Ένα από αυτά είναι και ο ρατσισμός που υφίσταται μια ομάδα πληθυσμού από την χώρα υποδοχής, καθώς εντοπίζεται και στην εύρεση κατοικίας, πράγμα που πολλές φορές, έχει ως συνέπεια την δημιουργία «γκέτο» μέσα στις πόλεις. Συνήθως, πρόκειται για συγκροτήματα απομακρυσμένα από τον αστικό χώρο, που δημιουργήθηκαν για να καλύψουν τις ανάγκες τους για κατοικία. Ο χωροταξικός εγκλωβισμός τους αναπαράγει φαινόμενα αποστασιοποίησης και εχθρικότητας προς την κοινωνία (Λαγουδάκη, 2006).

Θα μπορούσε κανείς να ορίσει τη στεγαστική πολιτική ως την πολιτική που σχετίζεται και με τη διαμονή των αλλοδαπών σε μια χώρα. Τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και τα κράτη-μέλη αυτής ακολουθούν κάποιους κανόνες και νόμους ώστε να μπορέσει να γίνει η διαμονή των μεταναστών όσο πιο ομαλή γίνεται. Παράλληλα, βάσει του άρθρου 11 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, το δικαίωμα στη στέγαση είναι θεμελιώδες κοινωνική ευθύνη (Potsiou & Voss). Επιπλέον, σύμφωνα με τον Dimitrakopoulos (2003) η πρόσβαση σε επαρκή στέγαση εγκρίθηκε ως βασικό παγκόσμιο ανθρώπινο δικαίωμα κατά τη σύνταξη της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (άρθρο 25).

2.2.1. Διαμόρφωση της στεγαστικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί την κορυφή της ιεραρχικής πυραμίδας, διότι είναι αυτή που ορίζει πρώτη τους νόμους και τους κανόνες στους οποίους τα κράτη-μέλη της πρέπει να σέβονται και να ακολουθούν. Επομένως, η Ε.Ε. είναι αυτή που πρώτη πρέπει να μεριμνάει για τους αλλοδαπούς που εισέρχονται σε αυτήν, αλλά και για τις συνθήκες διαβίωσης τους. Σύμφωνα με τους Niessen & Schibel (2007), οι αλλοδαποί που φτάνουν στην Ευρώπη έρχονται αντιμέτωποι με το πρόβλημα της στέγασης. Συνήθως, οι ιδιοκτήτες των ακινήτων δεν θέλουν να πουλήσουν ή να νοικιάσουν το διαμέρισμα τους σε κάποιον που φέρει τον τίτλο του μετανάστη, ενώ άλλοι μπορεί να φτάσουν και σε σημείο να ζητάνε εξωφρενικά ποσά σαν εγγύηση ή σαν ενοίκια, με σκοπό να απωθήσουν τους ανθρώπους να εγκατασταθούν εκεί. Έτσι λοιπόν, οι μετανάστες οδηγούνται στην αναζήτηση κοινωνικών κατοικιών με μίσθωση. Και εκεί όμως αντιμετωπίζεται πρόβλημα διότι οι μισθωμένες κοινωνικές κατοικίες είναι λίγες μπροστά στον μεγάλο αριθμό των αλλοδαπών.

Επιπλέον, ένα εμπόδιο που εμφανίζεται και αφορά τις κοινωνικές δημόσιες κατοικίες, είναι ότι η Ευρώπη χωρίζεται στα δύο. Δηλαδή στις περιοχές της Νότιας Ευρώπης υπάρχει περιορισμένος αριθμός ακινήτων και η αγορά των κατοικιών είναι πιο μικρή, ενώ στις περιοχές της Βόρειας Ευρώπης αυτό δεν ισχύει (Heijden, 1999 και Kristensen, 1999). Επιπρόσθετα, μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι οι διατάξεις που αφορούν τη στέγαση βρίσκονται διάσπαρτες σε πολλούς νόμους και είναι αυτές που ορίζουν τις υποχρεώσεις αλλά και τα δικαιώματα που έχουν τόσο οι ιδιοκτήτες των κατοικιών όσο και οι ενδιαφερόμενοι για να νοικιάσουν την εκάστοτε κατοικία (Niessen et al., 2007).

Επομένως, η Ευρωπαϊκή Ένωση στρέφεται προς το κομμάτι των κοινωνικών μισθωμένων κατοικιών για να μπορέσουν να μείνουν προσωρινά οι μετανάστες. Δεν αποτελεί μια μόνιμη λύση διότι οι αλλοδαποί δεν είναι όλοι νόμιμοι στην αρχή. Έτσι λοιπόν, αφού πρώτα αποφασιστεί ποιοι από αυτούς θα μπορούν να εισέρχονται και να διαμένουν νόμιμα στις χώρες της Ε.Ε. και ποιοι είναι αυτοί οι οποίοι δεν δικαιούνται άσυλο, τότε μόνο η Ευρωπαϊκή νομοθεσία προβλέπει κάτι πιο μόνιμο, ασφαλές και

σίγουρο. Δηλαδή τους παρέχει το δικαίωμα να μείνουν στη χώρα, παραχωρώντας τους τα ανάλογα δικαιώματα και δίνοντας τους την δυνατότητα να ενταχθούν στην κοινωνία και να ζουν αξιοπρεπώς. Επιπλέον, σύμφωνα με τον Stratis (1955) οι ανάγκες για στέγαση εμφανίστηκαν σε ορισμένες περιφερειακές ευρωπαϊκές χώρες, στις οποίες οι συνθήκες στέγασης δεν ήταν σε καλό επίπεδο ακόμα και πριν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (1939-1946) και τον Ελληνικό Εμφύλιο Πόλεμο (1946-1949).

Τέλος, μέχρι το 2003 η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν διέθετε κοινή στεγαστική πολιτική, όμως από το δεύτερο μισό του 2004 αυτό αλλάζει διότι η πολιτική για την στέγαση ενσωματώνεται σταδιακά και γίνεται ένα σημαντικό μέρος της ευρωπαϊκής πολιτικής ατζέντας (Dimitrakopoulos, 2003).

2.2.2. Διαμόρφωση της στεγαστικής πολιτικής στις τρεις χώρες (Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία)

Όσον αφορά την στεγαστική πολιτική που υπάρχει τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι γίνονται εμφανείς οι διαφορές που έχουν μεταξύ τους. Κατά κύριο λόγο, όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. ακολουθούν τις οδηγίες και τους κανόνες αυτής. Παράλληλα όμως, η κάθε χώρα υποχρεούται να έχει και την δική της νομοθεσία και πολιτική διότι αυτή της Ε.Ε. είναι γενική και δεν κάνει αναφορά ξεχωριστά για το κάθε κράτος-μέλος.

Ξεκινώντας από την Ελλάδα, θα γίνει μια μικρή αναδρομή πίσω στο χρόνο για την στέγαση. Η αρχή θα γίνει, μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και μέχρι το 1949 που στη χώρα αυξήθηκαν οι εισροές μεταναστών, οι οποίες αποτελούνταν από εκτοπισμένους Έλληνες από τη Μικρά Ασία, από άτομα που έχασαν την κατοικία τους λόγω των σεισμών, αλλά και από άτομα που υπέστησαν την καταστροφή του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, καθώς και του Εμφύλιου πολέμου. Επομένως, δημιουργήθηκε η ανάγκη για να υπάρξει μία εθνική στεγαστική πολιτική για την ρύθμιση της στέγασης. Στη συνέχεια, κατά την χρονική περίοδο 1832-1920, η οποία είναι η πρώτη περίοδο του νέου Ελληνικού Κράτους, η στέγαση στην Ελλάδα προσφέρεται από τους ιδιώτες κατασκευάζοντας ανεπίσημα

κτήρια και όχι από κρατική πρωτοβουλία. Από το 1920 έως το 1930, η πολιτική στέγαση που ακολούθησε η Ελλάδα αποτελούνταν από δύο τύπους κατοικιών: α) πυρήνες παραγωγής κράτους και β) αυτοτελές σύστημα στέγασης. Η πρώτη κατηγορία αφορά διώροφα κτήρια χωρητικότητας τριάντα (30) τετραγωνικών μέτρων (m^2) δίχως ασανσέρ, τα οποία έχουν χρηματοδοτηθεί από το κράτος και κατασκευάστηκαν από ιδιώτες σε γη όμως που ανήκει στην ιδιοκτησία του κράτους, ενώ η δεύτερη κατηγορία αφορά την χορήγηση αγροτεμαχίων και βασικών υποδομών. Το σύστημα της αυτοτελούς στέγασης βρήκε εφαρμογή και κατά τη χρονική περίοδο από το 1949 μέχρι το 1953 (Potsiou et al.).

Επιπρόσθετα, υπήρξε μεγάλη βελτίωση στις συνθήκες της στέγασης μετά την πάροδο των πολέμων (Jenks, 1957). Έτσι, από την αρχή της δεκαετίας του 1950 έως το 1960 ο τρόπος παροχής της στέγασης γινόταν με την αυτοπροώθηση, δηλαδή με αυτοπροστατευόμενες προσιτές κατοικίες στο αστικό περιθώριο της πόλης, οι οποίες συνήθως ήταν κατασκευασμένες παράνομα, αλλά σε νόμιμη περιοχή (Leontidou, 1990, Maloutas, 1990, Prevelakis, 2000, Maloutas, 2018 και Maloutas, Siatitsa & Balampanidis, 2020). Ενώ, από την περίοδο 1960 μέχρι 1970 ο τρόπος παροχής της στέγασης γινόταν με το σύστημα γης-διαμερισμάτων, δηλαδή με την χορήγηση μαζικών προσιτών διαμερισμάτων που βρίσκονταν στο κέντρο της πόλης (Leontidou, 1990, Maloutas, 1990, Prevelakis, 2000 και Maloutas et al., 2020). Ακόμα, σύμφωνα με τους Maloutas et al. (2020) υπήρξε συνέχιση στη βελτίωση των συνθηκών στέγασης μετά το πέρας του 1980 και από το 1990 και μετά η προσέγγιση στη στέγαση έγινε λιγότερο κοινωνική και χωρίς αποκλεισμούς. Εντούτοις, τη δεκαετία του 1990 υπήρξε μεγάλη αναζήτηση για στέγαση λόγω της αυξημένης εισροής αλλοδαπών στη χώρα (Vaiou, Karali, Monemvasitou, Papaioannou & Photiou, 2007, Kandyliis, Maloutas, & Sayas, 2012, Balampanidis, 2020).

Εν συνεχεία, σύμφωνα με την Kaila (2017) η Ελλάδα μέχρι την παγκόσμια οικονομική κρίση δεν αντιμετώπιζε προβλήματα στη στέγαση και έτσι οι αρμόδιες αρχές δεν θεώρησαν απαραίτητο να υιοθετήσουν μια ουσιαστική πολιτική για την στέγαση. Όμως παρατηρείται ότι η κρίση αυτή, η οποία εμφανίστηκε στο τέλος του έτους 2000 και μετά, είχε επίδραση και στον τομέα της στέγασης, με αποτέλεσμα οι ανάγκες που δημιουργήθηκαν να αντιμετωπιστούν σαν ατομικά ή οικογενειακά ζητήματα (Balampanidis, Patatouka & Siatitsa, 2013, Serraos, Greve, Asprogerakas, Balampanidis, & Chani, 2016, Siatitsa, 2016). Ακόμα, μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι η εφαρμογή και

η σχεδίαση των πολιτικών για την στέγαση στην Ελλάδα λαμβάνεται από την κεντρική κυβέρνηση είτε μέσω των υπουργείων της, είτε από τις κεντρικές δημόσιες αρχές (Dimitrakopoulos, 2003). Έτσι, μέχρι το 2012 υπήρχε ένας οργανισμός, ο οποίος ήταν δημόσιος φορέας (Dimitrakopoulos, 2003) και διαχειριζόταν την κατάσταση με όποιον τρόπο μπορούσε. Ο οργανισμός αυτός ήταν ο ΟΕΚ (Οργάνωση Στέγασης Εργαζομένων) και καταργήθηκε από το Νόμο 4446/12 (Potsiou et al. και Kaila, 2017).

Ακόμα, μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι υπάρχει έλλειψη στο κομμάτι της στεγαστικής πολιτικής διότι δεν υπάρχει κάποιος αρμόδιος φορέας του δημοσίου για να διευθετεί ότι θέμα προκύψει (Dimitrakopoulos, 2003), ενώ χαρακτηριστική είναι η καθυστερημένη λήψη των απαραίτητων μέτρων για την αντιμετώπιση της. Από την άλλη όμως, η Ελλάδα ως κράτος-μέλος της Ε.Ε. διαθέτει νόμους και πολιτικές για οποιοδήποτε ζήτημα. Έτσι λοιπόν, οδηγείται η κατάσταση σε ένα σημείο όπου γεννούνται πολλά ερωτήματα για το γίνεται με το μεταναστευτικό φαινόμενο και την στέγαση αυτών των ανθρώπων. Η λάθος σκέψη στην πολιτική αντιμετώπιση του θέματος αρχίζει από την στιγμή που εισέρχεται στη χώρα τόσοσ μεγάλος αριθμός παράνομων μεταναστών και οι αρμόδιες αρχές δεν εξομαλύνουν την κατάσταση μέσω της επιστροφής αυτών πίσω στην πατρίδα τους. Επίσης, η Ελλάδα δεν αποτελεί τον τελικό σταθμό των αλλοδαπών, αλλά μία χώρα που βρίσκεται στα όρια της Ε.Ε. και είναι πιο εύκολο να την προσεγγίσουν μέσω θαλάσσης και από εκεί να συνεχίσουν την πορεία τους προς την Ευρώπη.

Σύμφωνα με την Λαγουδάκη (2006), η διαμονή των μεταναστών στον Ελλαδικό χώρο, αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα που υποδηλώνει την αφομοίωση τους ή μη από την ελληνική κοινωνία. Στην Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι δεν εντοπίζονται «γκέτο» μεν την έννοια που υφίστανται στις μεγαλουπόλεις του δυτικού κόσμου, υπάρχει ωστόσο μια συγκέντρωση στις πιο υποβαθμισμένες περιοχές της χώρας. Δημιουργούν συγκεκριμένες ενότητες στο χώρο, στις οποίες συναντώνται, κατοικούν και εργάζονται. Έτσι, σε πολλές πόλεις υπάρχουν κοινωνικο – γεωγραφικές ανισότητες, στις οποίες υπάρχουν αυξημένες κοινωνικές και όχι μόνο στερήσεις.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το ESPON (2020) όσοι από τους αλλοδαπούς αποκτούν το δικαίωμα του ασύλου χρίζουν προστασίας. Για αυτούς μεριμνά η κοινωνία και τους βρίσκει στέγη είτε σε κάποιο κέντρο υποδοχής είτε σε κάποια ιδιωτικά καταλύματα, τα οποία εκμισθώνει το κράτος για λογαριασμό των προσφύγων. Όμως, στην περίπτωση της,

η Ελλάδα αντιμετωπίζει τους αλλοδαπούς σαν προσωρινούς «επισκέπτες» στην επικράτεια και οι λύσεις που ακολουθεί είναι και αυτές προσωρινές. Συνήθως εκμισθώνει ξενοδοχεία ή καταλύματα με σκοπό να διαμείνουν σε αυτά κάποια άτομα για ένα σύντομο χρονικό διάστημα. Το ίδιο γίνεται και με τη δημιουργία κάποιων Κέντρων Διαπίστευσης και Υποδοχής Προσφύγων, ευρέως γνωστά και ως hot spot, τα οποία αποτελούν κέντρα που θα λειτουργούν με τη συνδρομή των Ευρωπαϊκών αρχών στις περιοχές που δέχονται το μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών, με σκοπό την άμεση αποσυμφόρηση της περιοχής (https://el.wiktionary.org/wiki/%CF%87%CE%BF%CF%84_%CF%83%CF%80%CE%BF%CF%84).

Στη συνέχεια, θα εξεταστεί η στεγαστική πολιτική της Γερμανίας. Η πολιτική για την στέγαση στη Γερμανία αποτελεί καθήκον και της κεντρικής κυβέρνησης (σε ότι αφορά το εθνικό πλαίσιο) και των κυβερνήσεων των ομοσπονδιακών κρατών, αλλά και των δήμων. Παράλληλα, τα Ομοσπονδιακά Κράτη (Bundesländer) διαθέτουν δική τους νομοθεσία για θέματα που σχετίζονται με την στέγαση, προγράμματα υποστήριξης και συγκεκριμένους κανονισμούς για να διαχειρίζονται την εθνική νομοθεσία. Επίσης, η επικράτεια της Γερμανίας αποτελείται από 16 Ομοσπονδιακά Κράτη, τα οποία διαθέτουν το καθένα από αυτά ένα Υπουργείο που είναι αρμόδιο για τη στέγαση. Επιπλέον, αυτά τα 16 Υπουργεία είναι αυτόνομα και ασκούν μεγάλη επιρροή στις πολιτικές στέγασης. Από την άλλη, στο εθνικό επίπεδο υπάρχει ένα αρμόδιο Υπουργείο, το οποίο διαχειρίζεται τα θέματα και τις αρμοδιότητες της στέγασης. Αυτό ονομάζεται Ομοσπονδιακό Υπουργείο Μεταφορών, Κτηρίων και Στέγασης (Bundesministerium für Verkehr, Bau und Wohnungswesen, BMVWB) (Busch-Geertsemma, 2000).

Η ουσιαστική αρχή της πολιτικής στην χώρα ξεκίνησε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο εξαιτίας της ανάγκης που προέκυψε λόγω της επιστροφής στρατιωτικού προσωπικού, καθώς και της αντιμετώπισης της εσωτερικής μετανάστευσης στην επικράτεια (Potsiou et al., Egner, 2012). Η μορφή της στεγαστικής πολιτικής που ακολουθήθηκε, σχετιζόταν με την κοινωνική στέγαση (Potsiou et al.). Σύμφωνα με τον Kleinman (1996), η κοινωνική στέγαση αποτελεί μια πολύ συγκεκριμένη μορφή στη Γερμανία. Έτσι λοιπόν, η κοινωνική στέγαση μπορεί να περιγραφεί ως μια διαδικασία χρηματοδότησης της στέγασης σε συνδυασμό με ένα σύνολο κανονισμών και ευθυνών που σχετίζονται με την κατανομή των μισθώσεων και τα επίπεδα ενοικίασης (Kleinman, 1996).

Ακόμα, σύμφωνα με τον Egner (2011) τα μέτρα που λήφθηκαν από τη γερμανική κυβέρνηση ήταν σκληρά και βραχυπρόθεσμα μέτρα, με σκοπό να υπάρξει εξομάλυνση και ρύθμιση της κατάστασης.

Ο πρώτος νόμος που εφαρμόστηκε για τη στέγαση χρονολογείται στη δεκαετία του 1950 και αφορούσε νομοθεσία για την κοινωνική στέγαση. Επίσης, έθετε τη βάση για να μπορέσουν όλα τα επίπεδα της διακυβέρνησης (η ομοσπονδιακή κυβέρνηση, οι κυβερνήσεις των ομοσπονδιακών κρατών, αλλά και των δήμων) να αποκτήσουν νομοθεσία και πολιτική, στοχεύοντας στην εξάλειψη της απουσίας στέγασης (Georgakis, 2004 και Egner, 2011). Κατά τη χρονική περίοδο 1950 έως 1960 η πολιτική που σχεδιάστηκε είχε μακροχρόνιο ορίζοντα αφορούσε επιδοτούμενη από το κράτος στέγαση (Busch-Geertsema, 2000). Ενώ μεταξύ του έτους 1966 και του έτους 1969, οι αρμόδιες αρχές δεν πήραν καμία απόφαση για οποιαδήποτε αλλαγή ή για κάποια προσθήκη στην στεγαστική πολιτική (Egner, 2012).

Επιπλέον, σύμφωνα με τον Hubert (1993) μετά το πέρας της δεκαετίας του 1980 υπήρξε μεγαλύτερη ανάγκη για στέγαση και η πολιτική που υπήρχε δεν μπορούσε να καλύψει τις ανάγκες αυτές. Το ίδιο πρόβλημα εμφανίστηκε και από το έτος 1997 και μετά, με κέντρο εστίασης τη περιοχή της Δυτικής Γερμανίας, όπου υπήρξε έντονη εισροή παλιννοστούντων και αιτούντων άσυλο (Busch-Geertsema, 2000). Έτσι, το 2001 θεσπίστηκε νέος νόμος, ο οποίος αντικατέστησε το νόμο που υπήρχε πριν και αφορούσε τη κοινωνική στέγαση. Ο καινούργιος αυτός νόμος σχετίζεται με την προώθηση της προσιτής στέγασης. Δηλαδή, η δημιουργία κατοικιών, οι οποίες θα είναι προσιτές για όλους χωρίς όμως να χρηματοδοτείται η διαμονή κάποιου από το κράτος (Potsiou et al. και Egner, 2011). Ωστόσο, με την αύξηση των αλλοδαπών στη χώρα δημιουργήθηκε και πάλι πρόβλημα στη στέγαση διότι το απόθεμα των κοινωνικών κατοικιών στέγασης δεν μπορούσε να καλύψει τις ανάγκες, αλλά ούτε και η νέα νομοθεσία φάνηκε αντάξια των προσδοκιών της (OECD, 2018).

Προχωρώντας στα χρόνια μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι η Γερμανία ως χώρα είναι αρκετά αυστηρή στο κομμάτι της νομοθεσίας και των νόμων. Όπως φαίνεται και πιο πάνω, εάν κάποιος δεν έχει εισέλθει νόμιμα στη χώρα, στέλνεται κατευθείαν πίσω στην πατρίδα του. Έτσι λοιπόν, η γερμανική πολιτική για τη στέγαση χωρίζεται σε δύο κατηγορίες αυτούς που εισέρχονται στη χώρα. Αυτές οι κατηγορίες είναι οι υπήκοοι της Ε.Ε. για τους

οποίους ισχύει ο νόμος για την ελεύθερη κυκλοφορία/ΕΕ και μπορούν να εισέρθουν στην περιοχή χωρίς καμία δέσμευση. Και η δεύτερη κατηγορία είναι οι υπήκοοι τρίτων χωρών, οι οποίοι εισέρχονται μόνο με τα απαραίτητα χαρτιά (<https://www.eu-gleichbehandlungsstelle.de/eugs-gr/oi-πολίτες-της-εε/πληροφορίες/πρώτα-βήματα-στη-γερμανία/διαμονή>).

Επιπλέον, για να διαμείνει κάποιος στη Γερμανία μέχρι τρεις (3) μήνες δεν απαιτείται καμία προϋπόθεση. Εάν όμως κάποιος επιδιώκει να μείνει περισσότερο πρέπει να ανήκει σε κάποια από τις παρακάτω κατηγορίες:

- ✚ Να δουλεύει ως μισθωτός ή να είναι αυτοαπασχολούμενος.
- ✚ Να ψάχνει για δουλειά, η οποία έχει μέλλον και προοπτικές στη χώρα.
- ✚ Να μην δουλεύει, αλλά να διαθέτει χρήματα ώστε να μπορεί να ζήσει αξιοπρεπώς, καλύπτοντας και την ιατρική του περίθαλψη.
- ✚ Να μένει μόνιμα στη Γερμανία για τουλάχιστον 5 χρόνια (δικαίωμα μόνιμης κατοικίας) (<https://www.eu-gleichbehandlungsstelle.de/eugs-gr/oi-πολίτες-της-εε/πληροφορίες/πρώτα-βήματα-στη-γερμανία/διαμονή>).

Επομένως, αν κάποιος επιλέξει να μεταναστεύσει στη Γερμανία, αυτή του εξασφαλίζει διάφορους τρόπους για να μπορέσει να μείνει, καθώς δεν κάνει κάποια διάκριση για τους αλλοδαπούς. Δηλαδή δεν υφίσταται κάποιος περιορισμός ή περιθωριοποίηση αυτών (<https://www.eu-gleichbehandlungsstelle.de/eugs-gr/oi-πολίτες-της-εε/πληροφορίες/πρώτα-βήματα-στη-γερμανία/κατοικία>). Το σκεπτικό της Γερμανίας είναι ότι όλοι όσοι εισέρχονται στην χώρα έχουν έρθει για κάποιον σκοπό και μπορούν να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές τους ανάγκες και να καλύψουν τις συνθήκες διαβίωσης τους. Ακόμα, η Γερμανία δεν δέχεται τους παράνομους μετανάστες και έτσι δεν διαφεύγει σε προσωρινές λύσεις όπως η Ελλάδα. Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με τον Busch-Geertsema (2000) παρατηρείται ότι η Γερμανία είναι μία χώρα, η οποία σημειώνει χαμηλά επίπεδα διαχωρισμού.

Τέλος, η τρίτη χώρα που θα εξεταστεί ως προς την στεγαστική της πολιτική είναι η Ιταλία. Ξεκινώντας λοιπόν μια αναδρομή στο χρόνο, μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι και στην Ιταλία η ουσιαστική πολιτική για τη στέγαση χρονολογείται μετά το πέρας του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου. Η πρόταση που υιοθετείται αφορά τη «κατοικημένη δημόσια οικοδόμηση» (edilizia residenziale pubblica, ERP), δηλαδή τη χρηματοδότηση

και προώθηση από το κράτος κατοικιών, οι οποίες κατασκευάστηκαν για να καλύψουν τις ανάγκες της χώρας (Carouso, 2017). Σύμφωνα με τους Tosi & Cremaschi (2001), η πρακτική αυτή που υιοθετήθηκε απαρτίζεται από δύο επιμέρους συστήματα. Τα συστήματα αυτά είναι:

- ✚ Edilizia sovvenzionata που αφορά την άμεση πρόσβαση σε στέγαση, η οποία παρέχεται από το κράτος και χρηματοδοτείται εξ' ολοκλήρου από το ίδιο (δημόσια κατοικία).
- ✚ Edilizia agevolata που σχετίζεται με την χρηματική βοήθεια που προσφέρει το κράτος στα άτομα για να μπορέσουν να κατασκευάσουν ή για να ενοικιάσουν μία κατοικία (μέσω επιδοτούμενων δανείων).

Ακόμα, διαπιστώνεται ότι η Ιταλία έως και το τέλος της δεκαετίας του 1980 δεν διέθετε πραγματική πολιτική ώστε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της στέγασης, διότι το κράτος δεν συμμετείχε με δυναμισμό στην όλη διαδικασία και ότι αποφάσεις λαμβάνονταν για την κοινωνική στέγαση ήταν αδύναμες (Tosi et al., 2001). Επίσης, σύμφωνα με τους Italia, Borando, Piccirilli & Ceccarelli (2005) η στέγαση αποτελεί ένα κρίσιμο θέμα, το οποίο χρίζει άμεσης επίλυσης διότι οι μεταναστευτικές ροές είναι αυξημένες αλλά οι αρμόδιες αρχές ανύπαρκτες. Συνεπώς, σύμφωνα με την Longo (2006) το πρόβλημα της στέγασης παρέμεινε για αρκετά χρόνια δευτερεύων ζήτημα της κοινωνικής πολιτικής, δημιουργώντας ανισότητες στην κοινωνία (Marical, Mira d'Ercole, Vallavuo & Verbist 2006).

Επιπλέον, η Ιταλία είναι μια από τις Ευρωπαϊκές χώρες που η πολιτική για την στέγαση είναι σε μικρότερο βαθμό αναπτυγμένη (Baldini & Roggio, 2010). Στην επικράτεια της, υπεύθυνες για την παροχή και την πρόσβαση στέγης είναι οι περιφέρειες (Italia et al., 2005, Baldini et al., 2010 και Carouso, 2017). Οπότε σημειώνονται κάποιες περιοχές τις Ιταλίας, οι οποίες διαφέρουν ως προς τις αποφάσεις και τις πολιτικές που ακολουθούν. Επομένως, η Εμίλια Ρομάννα, το Φριούλι, το Αμπρούτσο και Τοσκάνη διαθέτουν ολοκληρωμένες πολιτικές στέγασης για τους μετανάστες (Italia et al., 2005). Η Περιφέρεια Φριούλι Βενέτσια Τζούλια (Friuli-Venezia Giulia) προωθεί την κοινωνική στέγαση, η οποία απευθύνεται σε Ιταλούς αλλά και σε αλλοδαπούς οι οποίοι χρίζουν προστασίας, μέσω της βοήθειας των δημοτικών αρχών και της δημιουργίας μιας κοινωνικής πρόνοιας για να υπάρξει ευκολότερη πρόσβαση σε κατοικία. Από την άλλη, η

Περιφέρεια Αμπρούτσο (Abruzzo) πέρα από την προώθηση της κοινωνικής στέγασης εκμίσθωσε και διαμερίσματα ιδιωτών για να μπορέσουν να διαμείνουν αλλοδαποί (Ialia et al.,2005).

Επιπρόσθετα, την τελευταία δεκαετία παρατηρείται ότι και η Ιταλία όπως και η Ελλάδα δέχονται μεγάλο αριθμό παράνομων μεταναστών και δεν κινούν διαδικασίες ώστε να επιστρέψουν πίσω στην πατρίδα τους. Έτσι λοιπόν, οδηγείται και η Ιταλία στην υιοθέτηση της δημιουργίας hot spot για να υπάρξει αποσυμφόρηση κάποιων περιοχών. Επίσης, αναθέτει τη προσωρινή στέγαση αυτών των ατόμων σε ξενοδοχεία και καταλύματα, τα οποία εκμισθώνονται από την κυβέρνηση ως προσωρινή λύση στο μεταναστευτικό αυτό κύμα, αν και γνωρίζει πως η όλη αυτή κατάσταση δεν είναι μια προσωρινή κατάσταση αλλά οδεύει να γίνει μόνιμη (<https://casework.eu/el/lesson/the-italian-reception-system/>). Ακόμα, σύμφωνα με τον Wilhelmi (2013) οι περιφέρειες έχουν την ευθύνη και τον τελευταίο λόγο σε ότι αφορά την πρόσβαση των αλλοδαπών στη στέγαση.

2.2.3. Συμπεράσματα για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις τρεις χώρες

Συμπερασματικά και οι τρεις χώρες ακολουθούν την Ευρωπαϊκή Ένωση ως προς το νομικό πλαίσιο της. Παράλληλα παρατηρείται ότι όλες έχουν αναπτύξει πολιτικές για τη στέγαση των αλλοδαπών. Άλλες είναι βραχυχρόνιες και συνήθως προσωρινές, όπως η ελληνική και η ιταλική, ενώ άλλες είναι μόνιμες και με μακροχρόνιο ορίζοντα, όπως η γερμανική. Παρ' όλα αυτά όλες οι χώρες έχουν αρκετές νομοθεσίες που αφορούν τη στέγαση των μεταναστών και τη διαχείριση της κατάστασης. Το πρόβλημα έγκειται στο ότι η Ελλάδα και η Ιταλία δεν εφαρμόζουν τους νόμους τους τη στιγμή που πρέπει και καθυστερούν με αποτέλεσμα να είναι απροετοίμαστη η κυβέρνηση στα νέα δεδομένα. Δηλαδή, υπάρχει καθυστέρηση στην εφαρμογή των πολιτικών και της νομοθεσίας από την ελληνική και την ιταλική κυβέρνηση. Επίσης, είναι πιο ανεκτικοί στην είσοδο και διαμονή των παράνομων μεταναστών και παρόλο που έχουν παρόμοιο τρόπο αντιμετώπισης της κατάστασης το κομμάτι της στέγασης επηρεάζεται με διαφορετικούς τρόπους στην κάθε χώρα (Maloutas et al., 2020). Από την άλλη, η Γερμανία είναι πιο αυστηρή και πιο απόλυτη

στις αποφάσεις της. Επομένως, η κάθε χώρα διαφέρει ως προς τον τρόπο σκέψης και αντιμετώπισης της κατάστασης του φαινομένου.

Κεφάλαιο 3^ο

Ο ρόλος του χωρικού σχεδιασμού στη μεταναστευτική πολιτική

Σε αυτό το κεφάλαιο θα δοθεί έμφαση στον χωρικό σχεδιασμό και πως αυτός συνδέεται με την μετανάστευση. Το κυρίαρχο ερώτημα που γεννάται είναι αν συνδέονται αυτά τα δύο μεταξύ τους. Έτσι, δυο φαινόμενα αρκετά διαφορετικά το ένα με το άλλο, ίσως έχουν ένα κοινό σημείο συνάντησης... και αυτό δεν είναι άλλο από τη χωρική διάσταση. Η διάσταση αυτή εμπεριέχεται και στον χωρικό σχεδιασμό, καθώς και στο μεταναστευτικό πλαίσιο όμως με διαφορετικό τρόπο στο καθένα, αλλά με την ίδια συνιστώσα όταν και τα δύο συναντηθούν στο χώρο.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω, το μεταναστευτικό ζήτημα είναι κάτι που απασχολεί την κοινωνία πολλά χρόνια, συνήθως όμως από το κοινωνικό και οικονομικό πρίσμα αυτής. Μια άλλη συνιστώσα που υπάρχει από παλιά, αλλά ποτέ δεν λήφθηκε σοβαρά υπόψη, είναι η χωρική. Δηλαδή, πού και πώς θα χωροθετηθεί αυτή η μεγάλη ομάδα αλλοδαπών που φτάνει σε μία χώρα. Εδώ λοιπόν, μπαίνει ο ρόλος του χωρικού σχεδιασμού για να μπορέσει να δώσει λύση στο πρόβλημα αυτό.

3.1. Εισαγωγικά στοιχεία για το χωρικό σχεδιασμό

Για την συσχέτιση του χωρικού σχεδιασμού και της μετανάστευσης, απαιτείται πρώτα η ανάλυση και η εννοιολογική αποσαφήνιση του όρου «χωρικός σχεδιασμός». Επίσης, απαραίτητο στοιχείο είναι και ότι άλλο συνεπάγεται με αυτόν, δηλαδή μια ιστορική αναδρομή για το πώς ξεκίνησε και πώς εξελίχθηκε στο πέρασμα του χρόνου. Βεβαίως δεν θα μπορούσε να λείπει από την ανάλυση και το πλαίσιο των πολιτικών του χωρικού σχεδιασμού που ρυθμίζει τα διάφορα ζητήματα του χώρου και παρέχει κατευθύνσεις στους ενδιαφερόμενους. Οι πολιτικές αυτές θα εστιάζουν στις τρεις χώρες (Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία) που έχουν επιλεγεί από την αρχή της εργασίας, συγκρίνοντας αυτές μεταξύ τους και καταλήγοντας σε συμπεράσματα, τα οποία θα οδηγήσουν στο εάν τελικά υπάρχει μέριμνα από το χωρικό πλαίσιο για την μετανάστευση και πως αξιοποιείται, αν εν τέλει αξιοποιείται.

3.1.1. Ορισμός χωρικού σχεδιασμού

Ο Στρατηγικός Χωρικός Σχεδιασμός - Χωροταξικός Σχεδιασμός στοχεύει σε τρεις πυλώνες που αφορούν την ανακατανομή του πληθυσμού, των οικονομικών δραστηριοτήτων και των υποδομών. Γι' αυτό τον λόγο χωροταξία, θεωρείται η επιστήμη που ασχολείται με τον τρόπο που κατανέμονται, διαρθρώνονται και αναπτύσσονται οι φυσικοί πόροι στις διάφορες οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές δραστηριότητες.

Για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας του Χωρικού Σχεδιασμού θεωρείται σκόπιμη η αποσαφήνιση ορισμένων εννοιών, όπως εκείνη του σχεδιασμού. Σύμφωνα με τον Αραβαντινό, (1997/2007) «ο σχεδιασμός είναι μια ιδιαίτερα λογική διαδικασία προς την επίτευξη μιας κατάστασης που παρουσιάζει ορισμένα επιθυμητά χαρακτηριστικά» ή σύμφωνα με τον Αγγελίδη (2000) «ο σχεδιασμός είναι μια οργανωμένη, λογική προσπάθεια επιλογής των καλύτερων δυνατών εναλλακτικών λύσεων και μέσων για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων». Ακόμα, διαπιστώνεται ότι εξαρτάται από το πολιτικοκοινωνικό σύστημα της περιοχής όπου πρόκειται να υλοποιηθεί, συναρτήσσει του περιεχομένου, του σκοπού και του αντικειμένου με το οποίο ασχολείται ή του χώρου ή του τομέα στον οποίο γίνεται αναφορά (Χριστοφιλόπουλος, 2002). Παράλληλα, κρίνεται απαραίτητο να αναφερθεί ότι ο σχεδιασμός είναι μακροπρόθεσμος, καθώς στοχεύει στο μέλλον και μάλιστα στην πρόβλεψη ορισμένων οικονομικών και κοινωνικών δεικτών και μεγεθών, στην αξιολόγηση εναλλακτικών σεναρίων και στην τελική επιλογή της πρότασης εκείνης που θα ικανοποιήσει σε μεγαλύτερο βαθμό την υλοποίηση των στόχων εκείνων που έχουν τεθεί κατά τη διάρκεια της πρότασης (Αραβαντινός, 1997/2007).

Όσον αφορά τον όρο χωροταξία, αυτός έκανε την εμφάνιση του μετά το πέρας του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου και στόχευε στην έκφραση του προγράμματος ανάπτυξης στο χώρο (Χριστοφιλόπουλος, 1984). Οπότε, όπως αναφέρει ο ίδιος χωροταξία είναι «η οργάνωση του χώρου κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αξιοποιείται η φυσική αποδοτικότητα του για την ικανοποίηση των αναγκών των ενδιαφερόμενων πληθυσμών» (Χριστοφιλόπουλος, 1984). Από την άλλη, ο Τέρψης (2014) υποστηρίζει ότι η χωροταξία είναι «ένα σύνολο συντονισμένων μέτρων που τείνουν να επηρεάσουν τις οικονομικές δραστηριότητες στο δεδομένο χώρο». Παράλληλα, η Κυβέλου (2010) παραθέτει έναν άλλο ορισμό για να περιγράψει την έννοια της χωροταξίας. Επομένως, χωροταξία είναι «η

δημόσια βούληση, η οποία οργανώνει την οικονομική και την ανθρώπινη γεωγραφία ενός χώρου θεωρούμενου σύμφωνα με μια ισορροπημένη ευταξία (διευθέτηση), λαμβάνοντας υπόψη τόσο τα προϋπάρχοντα δεδομένα, όσο και τα ειδικά εμπόδια σε κάθε τόπο» (Κυβέλου, 2010). Οι Pierre & Françoise (2000) διατυπώνουν τη χωροταξία ως «τη δράση και πρακτική της τοποθέτησης σε τάξη ανθρώπων και δραστηριοτήτων, υποδομών και μέσων επικοινωνίας που αυτοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν, σ' έναν συγκεκριμένο χώρο και με μια προοπτική θεώρηση, λαμβάνοντας υπόψη τα φυσικά, ανθρώπινα, οικονομικά και στρατηγικά εμπόδια»

Εν συνεχεία, σύμφωνα με το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2016), με το Νόμο 4447/2016 και με το Νόμο 4759/2020 ο στρατηγικός χωρικός σχεδιασμός – χωροταξικός σχεδιασμός ορίζεται ως «ο σχεδιασμός με τον οποίο τίθενται οι μεσοπρόθεσμοι ή και μακροπρόθεσμοι στόχοι της ανάπτυξης και οργάνωσης του χώρου καθώς και οι γενικές κατευθύνσεις για τη διαμόρφωση των οικιστικών περιοχών, των περιοχών ασκήσεως παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και των περιοχών προστασίας, σε εθνική ή περιφερειακή κλίμακα». Η Κυβέλου (2010) ορίζει τον χωρικό σχεδιασμό ως «μια κοινωνική διαδικασία συντονισμού εταίρων και θεσμών προκειμένου να ενισχυθούν και να κινητοποιηθούν βασικά ενδιαφερόμενα μέρη (stakeholders) και να παραχθεί ένα πλαίσιο αποφάσεων για τη διαχείριση της χωρικής αλλαγής». Παράλληλα, ο Οικονόμου (2008) υπογραμμίζει ότι ο χωρικός σχεδιασμός είναι μια κοινωνική πρακτική, η οποία στοχεύει στην ισόρροπη ανάπτυξη του χώρου.

Επιπρόσθετα, για να κατανοηθεί ο όρος μπορεί να γίνει και ανάλυση των λέξεων από τις οποίες αποτελείται. Έτσι λοιπόν, η λέξη χωρικός «περιλαμβάνει τις στατιστικές (συγκεντρώσεις και δίκτυα) και δυναμικές (ροές και σχέσεις) συνιστώσες των οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων στις διαφορετικές εδαφικές ενότητες», ενώ η λέξη σχεδιασμός αναφέρεται «στη διαμόρφωση ενός πλαισίου προσανατολισμού για τη δράση των θεσμικών υποκειμένων όπως προσδιορίζονται από τα σύστημα διοίκησης ή διακυβέρνησης καθώς και μιας μελλοντικής εικόνας και των απαραίτητων ενεργειών για την υλοποίηση της χωρικής ανάπτυξης» (Ανδρικοπούλου, Γιαννακού, Καυκαλάς & Πιτσιάβα, 2007). Επίσης, ο χωροταξικός σχεδιασμός δίνει έμφαση στις χρήσεις γης και στην εξάλειψη των συγκρούσεων που μπορεί να προκύπτουν λόγω των επικαλύψεων τους, στην οργάνωση του οικιστικού δικτύου, καθώς και στην διαμόρφωση των ροών ανάπτυξης

που προκύπτουν από τους άξονες ανάπτυξης (Τέρψης, 2014). Ακόμα, σύμφωνα με τους Healey & Williams (1993) οι εκπρόσωποι του χωροταξικού σχεδιασμού, οι οποίοι αποφασίζουν και είναι αρμόδιοι για αυτόν είναι συνήθως αρχιτέκτονες, πολιτικοί μηχανικοί, οικονομολόγοι, γεωγράφοι ή επιθεωρητές, ενώ σε κάποιες μετακομμουνιστικές χώρες οι υπεύθυνοι είναι καθαρά οικονομολόγοι.

3.1.2. Ιστορική αναδρομή του χωρικού σχεδιασμού

Ο χωρικός σχεδιασμός, ο οποίος ασχολείται με την οργάνωση και τη διαχείριση του χώρου, είναι παράλληλα και ο θεμελιώδης άξονας της ισόρροπης βιώσιμης ανάπτυξης (Κόκκινου, 2014). Στην ίδια λογική κινείται και η χωροταξία, η οποία προάγει τον συντονισμό μεταξύ των διαφόρων τομέων πολιτικής μέσω των βασικών αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης. Δηλαδή να υπάρχει ισορροπία μεταξύ της κοινωνικής συνοχής, της ανταγωνιστικότητας και της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος (Γοσποδίνη, 2007).

Ο στρατηγικός χωρικός σχεδιασμός υπήρχε πολύ πριν από τη δεκαετία του '90. Έτσι λοιπόν, γύρω στη δεκαετία του '60 και του '70 τα προβλήματα που προέκυψαν, σχετίζονταν με το πώς αναπτύσσονται οι πόλεις, αλλά και με την ανεύρεση νέων και πιο κατάλληλων οργανωτικών και διοικητικών σχημάτων κατευθύνοντας τις αρμόδιες αρχές σε αυτόν τον τύπο (στρατηγικός χωρικός) σχεδιασμού (Βασενχόβεν, 2004). Επομένως, ο στόχος είναι να δούμε λίγο πιο αναλυτικά τις φάσεις όλες που έχει περάσει ο χωρικός σχεδιασμός για να φτάσει σήμερα στο επίπεδο που είναι.

Αναλυτικότερα, μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι ο ευρωπαϊκός χώρος δημιουργήθηκε και σχεδιάστηκε με βασικό μέλημα την ισόρροπη χωρική ανάπτυξη και κύριους στόχους την κοινωνική, οικονομική και χωρική συνοχή του ευρωπαϊκού χώρου (Χριστοφάκης, 2001). Σύμφωνα με τον Albrechts (2004), οι προσπάθειες που σημειώθηκαν στον ευρωπαϊκό χώρο ως προς τον χωροταξικό σχεδιασμό έδωσαν τα απαραίτητα κίνητρα έτσι ώστε η επιστήμη αυτή να συνεχίζει να εξελίσσεται. Επομένως, η ιστορική αναδρομή του χωρικού σχεδιασμού για την Ευρώπη έχει ως εξής. Εμφανίστηκε κατά κύριο λόγο, μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου και πιο συγκεκριμένα

από το έτος 1945 και μέχρι το πέρας του έτους 1960 ο σχεδιασμός είναι καθολικός, δηλαδή κατευθύνεται από το δημόσιο τομέα με κύριες επιδιώξεις:

- ✚ Να υπάρχει οργάνωση του χώρου και σχεδιασμός των χρήσεων γης.
- ✚ Να γίνει ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου και οργάνωση των οικισμών δια μέσου της σχεδίασης των δικτύων.
- ✚ Να γίνει σωστή οργάνωση του μεταφορικού δικτύου .
- ✚ Να ληφθεί υπόψη η προστασία του φυσικού τοπίου και
- ✚ Να υπάρξει ενίσχυση των οικονομικών δραστηριοτήτων στις αγροτικές περιοχές (Γιαννακού, 2007 και Κόκκινου, 2014).

Στη συνέχεια, από τη δεκαετία 1970 έως τη δεκαετία 1980 γίνονται συγκεκριμένες παρεμβάσεις που αφορούν την επιχειρηματική πόλη και έχουν ως στόχο την παραγωγική αναδιάρθρωση, την ανασυγκρότηση του χωρικού κατακερματισμού της εργασίας και τον εκ νέου σχεδιασμό του οικουμενικού χωρικού σχεδιασμού στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης της κοινωνίας και της οικονομίας (Γιαννακού, 2007 και Κόκκινου, 2014).

Από το έτος 1990 έως το έτος 2000 εμφανίζονται νέες μορφές διακυβέρνησης και ο σχεδιασμός παίρνει τη μορφή του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού. Έτσι λοιπόν, ο στρατηγικός χωρικός σχεδιασμός οδηγείται σε διαφορετικά μονοπάτια από ότι ο παλαιός παρεμβατικός σχεδιασμός, ο οποίος είχε ως βασικό χαρακτηριστικό τα μεγάλα προγράμματα και τις δεσμευτικές ρυθμιστικές παρεμβάσεις, με σκοπό την ανασυγκρότηση των χωρών και των πόλεων, οι οποίες δεν έμειναν αλώβητες από τον πόλεμο. Τα καινούργια αυτά μονοπάτια περιλαμβάνουν:

- ✚ Την οικονομική αναδιοργάνωση των πόλεων και των περιφερειών με κατεύθυνση καινούργιες παραγωγικές διαδικασίες.
- ✚ Την ένταση της δημοσιονομικής κρίσης.
- ✚ Την εξουσία της νεοφιλελεύθερης πολιτικής ιδεολογίας και
- ✚ Την αυξανόμενη επίδραση του περιβαλλοντικού κινήματος (Γιαννακού, 2007).

Την ίδια δεκαετία εφαρμόστηκαν δύο σχέδια-προγράμματα. Το πρώτο σχέδιο ονομάζεται «Ευρώπη 2000» και ξεκίνησε το 1989 μετά την αναθεώρηση του Κανονισμού των Διαρθρωτικών Ταμείων. Εφαρμόστηκε το 1991 και αφορούσε σε μια πρώτη

προσέγγιση της χωροταξικής Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και οργάνωσης του χώρου, μέσω της καταγραφής και ανάλυσης των χωρικών ζητημάτων στην Κοινότητα. Το δεύτερο σχέδιο ήταν το «Ευρώπη 2000+», του οποίου η εφαρμογή χρονολογείται γύρω στο 1994 και αποτελεί το αποτέλεσμα της νέας περιφερειακής πολιτικής. Μελετά τους σημαίνοντες παράγοντες για την οργάνωση της Ευρώπης, καθώς και τις σημαντικότερες χωρικές εξελίξεις. Παράλληλα, διενεργεί μια επιθεώρηση στα χωροταξικά συστήματα και στις πολιτικές που είναι σε ισχύ στα διάφορα κράτη-μέλη. (http://library.tee.gr/digital/kdth/kdth_m3070/kdth_m3070_samaras.pdf και Ασπρογέρακας, 2019α). Στο ενδιάμεσο διάστημα από τα δύο αυτά σχέδια, δηλαδή από το 1991 μέχρι το 1993 εκπονήθηκαν από ιδιωτικά γραφεία οκτώ (8) διαπεριφερειακές μελέτες, οι οποίες αφορούσαν την υπερεθνική θεώρηση των χωροταξικών προβλημάτων, την ανάδειξη των διαπεριφερειακών δυναμικών και την υπόδειξη καινούργιων χωρικών διαιρέσεων σε κοινοτικό επίπεδο (Ασπρογέρακας, 2019α).

Εν συνεχεία, σύμφωνα με τον Alterman (2001) η Ευρωπαϊκή Ένωση εξέδωσε το δικό της χωρικό σχέδιο το 1999, την Ευρωπαϊκή Προοπτική Χωρικής Ανάπτυξης, που στόχο είχε την εξίσωση των διαπεριφερειακών κοινωνικοοικονομικών διαφορών. Παράλληλα, την ίδια περίοδο εμφανίστηκε το πρώτο Ευρωπαϊκό Χωροταξικό, το οποίο έφερε το όνομα ΣΑΚΧ-Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου. Αποτελούσε πλαίσιο χάραξης πολιτικής που σκοπό είχε να βελτιώσει τη συνεργασία σε θέματα τομεακών κοινοτικών πολιτικών, τα οποία έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο χώρο (Ασπρογέρακας, 2019α). Ακόμα, στόχος του σχεδίου αυτού είναι να μπορέσουν να προσδιοριστούν, σε κλίμακα Ε.Ε., πολιτικοί στόχοι και γενικές αρχές ανάπτυξης του χώρου που θα έχουν ως στόχο τη διασφάλιση μιας διαρκούς και ισόρροπης ανάπτυξης του εδάφους, σεβόμενοι την ποικιλομορφία του (http://library.tee.gr/digital/kdth/kdth_m3070/kdth_m3070_samaras.pdf, Γιαννακού, 2007, Κόκκινου, 2014 και Ασπρογέρακας, 2019α). Επιπλέον, το ΣΑΚΧ ήταν κείμενο μη δεσμευτικού στρατηγικού και ενδεικτικού χωρικού σχεδιασμού διότι:

- ✚ Δεν σχετίζονταν με τη δημιουργία κανόνων ή με την υλοποίηση πολύ συγκεκριμένων δράσεων.
- ✚ Έθεσε τη χωρική προβληματική σε ευρωπαϊκό επίπεδο.
- ✚ Ήταν αφορμή για μία μακρόχρονη διαδικασία διαπραγματεύσεων και

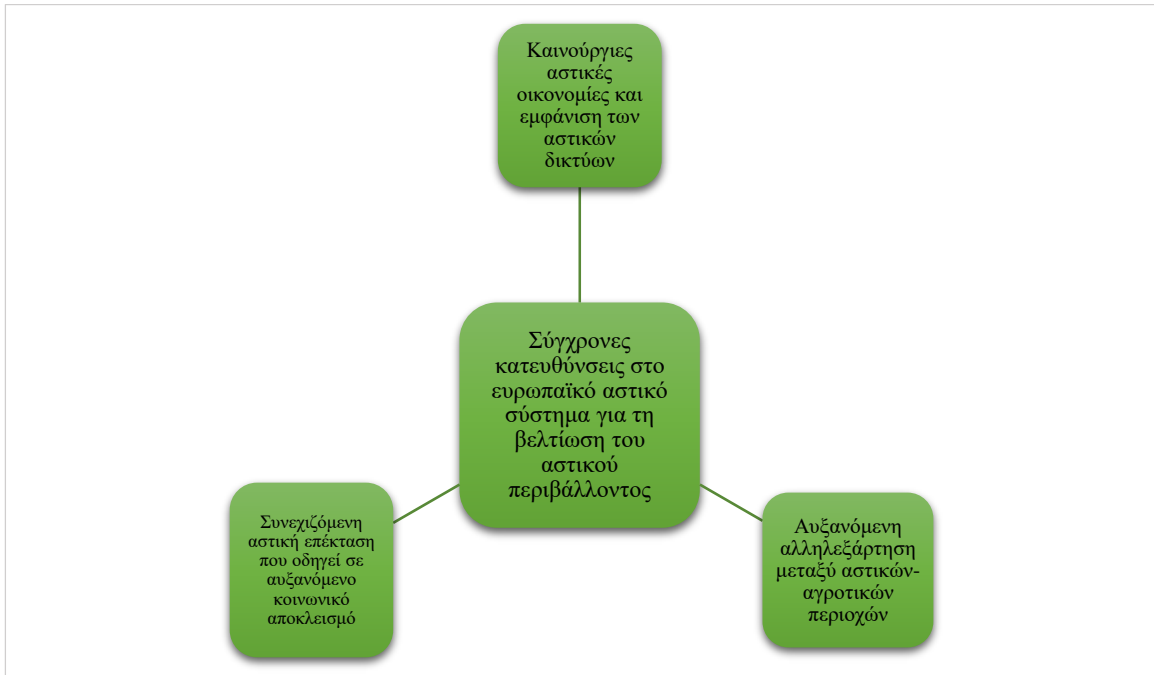
- ✚ Οδήγησε στην αμοιβαία κατανόηση μεταξύ των εμπλεκομένων στον ευρωπαϊκό χωρικό σχεδιασμό (Ασπρογέρακας, 2019α).

Μετά το ΣΑΚΧ, το επόμενο “επίσημο” κείμενο ήταν η Χωρική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Territorial Agenda 2007). Το κείμενο αυτό αποτελούσε μια διακήρυξη που έφερε τον τίτλο «Χωρική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Προς μια πιο ανταγωνιστική και βιώσιμη Ευρώπη διαφορετικών περιφερειών (Territorial Agenda of the European Union: Towards a more competitive and sustainable Europe of diverse regions)», η οποία εγκρίθηκε από την άτυπη υπουργική συνάντηση στη Λειψία τον Μάιο του 2007. Η διακήρυξη αυτή αποδέχεται τους στόχους που είχε θέσει το ΣΑΚΧ, δηλαδή:

- ✚ Την ισόρροπη - πολυκεντρική ανάπτυξη και την εταιρική σχέση μεταξύ πόλεων – υπαίθρου.
- ✚ Την ισότητα στην πρόσβαση σε υποδομές και δίκτυα γνώσης.
- ✚ Την βιώσιμη ανάπτυξη και την συνετή διαχείριση της φύσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς (http://library.tee.gr/digital/kdth/kdth_m3070/kdth_m3070_samaras.pdf, Κόκκινου, 2014 και Ασπρογέρακας, 2019α).

Επιπλέον, κατά τη δεκαετία του 2010 παρατηρείται ότι στο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού κυριαρχεί η αστική ανάπτυξη, η οποία στοχεύει στην προστασία του περιβάλλοντος και στην ανάπτυξη των απαραίτητων πολιτικών με σκοπό την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων σε συγκεκριμένες περιοχές που διαθέτουν σπουδαία φυσική και ιστορική κληρονομιά (Κόκκινου 2014). Επομένως, παρακάτω στο διάγραμμα 61 παρουσιάζονται οι βασικοί άξονες χωρικής ανάπτυξης στον ευρωπαϊκό χώρο.

Διάγραμμα 61: Βασικοί άξονες χωρικής ανάπτυξης στον Ευρωπαϊκό χώρο

Πηγή: Κόκκινου, 2014

Το έτος 2011 έγινε αναθεώρηση της Χωρικής Ατζέντας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Territorial Agenda 2007) και το καινούργιο κείμενο ονομάστηκε Χωρική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Territorial Agenda 2020). Σε αυτό ενσωματώθηκαν οι προτεραιότητες της Στρατηγικής Ευρώπης 2020, έγινε εμφανής η σύνδεση της έννοιας της πολυκεντρικής ανάπτυξης με την πολιτική της εδαφικής συνοχής και επιδιώκεται η διευκόλυνση της εδαφικής ανάπτυξης των περιοχών (Ασπρογέρακας, 2019α).

Επιπρόσθετα, σε όλες τις χώρες ανάλυσης (Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία) ο χωροταξικός σχεδιασμός εμφανίστηκε μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, οδηγώντας έτσι τις χώρες στην δημιουργία αρκετών πολιτικών, με σκοπό να αντιμετωπίσουν τα πιθανά προβλήματα που εμφανίζονται στο χώρο. Ακόμα, το έτος 1980 ξεκίνησε να ασκείται περισσότερη επιρροή από τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ) και των Σχεδίων Περιφερειακής Ανάπτυξης (Τέρψης, 2014 και Ασπρογέρακας, 2019α). Μια επιπλέον πληροφορία για την Ελλάδα είναι ότι τη δεκαετία του 1960 εκπονούνται χωροταξικές μελέτες από το τότε ισχύον Υπουργείο Συντονισμού, οι οποίες έχουν κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Αυτά είναι ότι α) δεν ακολουθούν ενιαίες προδιαγραφές, β) δεν υπάρχει

κάποιο θεσμικό πλαίσιο και γ) χαρακτηρίζονται ως απλές μελέτες χωρίς χαρακτήρα θεσμοθετημένου σχεδίου (Ασπρογέρακας, 2019β). Επίσης, από το 2001 μέχρι και σήμερα το περιεχόμενο του χωροταξικού σχεδιασμού έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές διότι η προσοχή του σχεδιασμού στράφηκε προς τον στρατηγικό χαρακτήρα του χωρικού σχεδιασμού σε διάφορα διοικητικά επίπεδα και γεωγραφικές χωρικές κλίμακες (Τέρψης, 2014). Επιπλέον, από το 1950 και μετά και για την Γερμανία και για την Ιταλία υπήρξαν πολλές αλλαγές στον χωρικό σχεδιασμό, οι οποίες βασίστηκαν σε διάφορους νόμους και κανονισμούς.

3.1.3. Θεσμικό πλαίσιο για το χωρικό σχεδιασμό

Ο στρατηγικός χωρικός σχεδιασμός (strategic spatial planning) είναι μία διαδικασία ενός οργανισμού, μέσω της οποίας καθορίζονται και υλοποιούνται οι στόχοι και οι στρατηγικές που αποφασίζονται. Έτσι, κατά καιρούς κάθε κράτος-μέλος αλλά και η Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν δημιουργήσει πολλές νομοθεσίες, οι οποίες καλύπτουν όσο το δυνατόν περισσότερο το χώρο. Η κάθε νομοθεσία έχει την δική της λογική και ο βασικός λόγος της ύπαρξής τους είναι για να καθοριστεί σωστά ο σχεδιασμός του χώρου.

Ξεκινώντας από την Ευρωπαϊκή Ένωση διαπιστώνεται ότι το πρώτο σχέδιο που εφαρμόστηκε το 1989 ήταν το «Ευρώπη 2000», το οποίο αφορούσε σε μια πρώτη προσέγγιση της χωροταξικής Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και οργάνωσης του χώρου, μέσω της καταγραφής και ανάλυσης των χωρικών ζητημάτων στην Κοινότητα. Στη συνέχεια, το έτος 1994 διατυπώθηκε ένα δεύτερο σχέδιο με το όνομα «Ευρώπη 2000+», το οποίο μελετά τους σημαίνοντες παράγοντες για την οργάνωση της Ευρώπης, καθώς και τις σημαντικότερες χωρικές εξελίξεις (http://library.tee.gr/digital/kdth/kdth_m3070/kdth_m3070_samaras.pdf και Ασπρογέρακας, 2019α). Επιπλέον, το 1999 δημιουργήθηκε το πρώτο Ευρωπαϊκό Χωροταξικό, το οποίο έφερε το όνομα ΣΑΚΧ-Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου και αποτελούσε πλαίσιο χάραξης πολιτικής που σκοπό είχε να βελτιώσει τη συνεργασία σε θέματα τομεακών κοινοτικών πολιτικών, τα οποία έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο χώρο (Ασπρογέρακας, 2019α). Μετά το ΣΑΚΧ, το επόμενο “επίσημο” κείμενο ήταν η Χωρική Ατζέντα της

Ευρωπαϊκής Ένωσης (Territorial Agenda 2007), η οποία υιοθέτησε αυτά που πρόβλεπε το ΣΑΚΧ (http://library.tee.gr/digital/kdth/kdth_m3070/kdth_m3070_samaras.pdf, Κόκκινου, 2014 και Ασπρογέρακας, 2019α). Τέλος, το έτος 2011 έγινε αναθεώρηση της Χωρικής Ατζέντας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Territorial Agenda 2007) και το καινούργιο κείμενο ονομάστηκε Χωρική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Territorial Agenda 2020) (Ασπρογέρακας, 2019α).

Στη συνέχεια, θα γίνει αναφορά στη νομοθεσία και στους κανόνες που έχει υιοθετήσει η Ελλάδα σε βάθος χρόνου. Η αρχή έγινε το 1975 με την κατοχύρωση της συνταγματικότητας του χωρικού σχεδιασμού, που σύμφωνα με το άρθρο 24 (παράγραφος 2) του Συντάγματος της Ελλάδας (1975) η χωροταξική διάρθρωση της χώρας κατατάσσεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του κράτους (Θωΐδου, 2010 και Ασπρογέρακας, 2019β). Το έτος 1976 δημιουργήθηκε ο πρώτος νόμος για τον χωροταξικό σχεδιασμό, ο νόμος 360/1976 (ΦΕΚ Α΄ 151) «Περί Χωροταξίας και Περιβάλλοντος», ενώ το 1980 ιδρύεται το Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος (ΥΧΟΠ) με τον νόμο 1032/1980 (Γιαννακού, Τέρψης, 2014 και Ασπρογέρακας, 2019β). Επιπρόσθετα, το 1999 ψηφίστηκε νέος νόμος για την χωροταξία, ο νόμος 2742/1999 με τίτλο «Χωροταξικός Σχεδιασμός & Αειφόρος Ανάπτυξη» (Γιαννακού, Τέρψης, 2014 και Ασπρογέρακας, 2019β). Ακόμα, τα πρώτα Χωροταξικά Σχέδια στη χώρα εμφανίζονται το 2003 (Ασπρογέρακας, 2019β). Μετά από δεκαπέντε (15) χρόνια, το 2014 οι αρμόδιες αρχές αποφασίζουν την ψήφιση του νόμου 4269/2014, ο οποίος αναφέρεται στην «Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση – Βιώσιμη Ανάπτυξη» (Γιαννακού, Τέρψης, 2014 και Ασπρογέρακας, 2019β). Επιπλέον, το νόμο 4269/2014 διαδέχεται ο νέος νόμος 4447/2016 που φέρει τον τίτλο «Χωρικός Σχεδιασμός – Βιώσιμη Ανάπτυξη» (Ασπρογέρακας, 2019β). Τέλος, ένας επιπλέον νόμος που ψηφίστηκε το 2020 αφορά τον «Εκσυγχρονισμό της Χωροταξικής και Πολεοδομικής Νομοθεσίας και άλλες διατάξεις». Ο νόμος 4759/2020 είναι ο νέος νόμος που οι αρμόδιες αρχές έκριναν σκόπιμο ότι έπρεπε να δημιουργηθεί για να διορθωθούν και να καλυφθούν τα κενά που μπορεί να είχε ο παλιός νόμος (<https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/nomos-4759-2020-phek-245a-9-12-2020.html>).

Από την άλλη, η περιοχή της Γερμανίας έχει κι αυτή τους δικούς τους κανόνες και νόμους, οι οποίοι συμπληρώνουν και ακολουθούν τα πρότυπα της Ε.Ε. Έτσι λοιπόν, ο πρώτος χωροταξικός νόμος ψηφίστηκε το 1979. Ήταν ο Νόμος Χωροταξίας (SR 700),

δηλαδή ο Ομοσπονδιακός νόμος για τον χωροταξικό σχεδιασμό (Χωροταξικός νόμος RPG). Στη συνέχεια, ακολούθησε το 1997 το Διάταγμα συντονισμού της χωρικής πολιτικής (SR 709.17) που σχετίζεται με το συντονισμό των ομοσπονδιακών καθηκόντων όσον αφορά την πολιτική χωροταξικού σχεδιασμού. Επίσης, το έτος 2000 υιοθετήθηκε ένα νέο Διάταγμα χωροταξικού σχεδιασμού (SR 700.1) που αφορούσε στη διάταξη του χωροταξικού σχεδιασμού (RPV) (<https://www.umweltnetz-schweiz.ch/suche.html?q=+SR+Raumplanung&Search>). Τέλος, ένας νέος νόμος ψηφίστηκε από τις αρμόδιες αρχές το 2008, ο Νόμος Χωροταξικού Σχεδιασμού (ROG). Περιλαμβάνει γενικούς κανονισμούς για τα χωρικά σχέδια, καθώς και κανονισμούς για τον χωροταξικό σχεδιασμό στις ομοσπονδιακές πολιτείες, αλλά και γενικότερα σε ομοσπονδιακό επίπεδο (Raumordnungsgesetz (ROG), 2008 και <https://www.umweltbundesamt.de/themen/nachhaltigkeit-strategien-internationales/planungsinstrumente/planungsebenen-planungsraeume-stufen-der#bundesebene>). Επίσης, σύμφωνα με τους Zaspel-Heisters & Hauray (2015) στόχος του νόμου αυτού είναι να παρέχει το μεγαλύτερο δυνατό επίπεδο νομικής ασφάλειας σε όλη τη χώρα, δίνοντας στα κράτη την δυνατότητα να μπορούν να ελιχθούν με σκοπό οι παρεκκλίσεις να παραμείνουν η εξαίρεση.

Από την πλευρά της η Ιταλία έχει δημιουργήσει έναν βασικό νόμο, ο οποίος ρυθμίζει τον χωροταξικό σχεδιασμό. Ο υπ' αριθμόν νόμος 1150 του 1942 φέρει τον τίτλο «Πολεοδομικός Νόμος» και είναι υπεύθυνος για οτιδήποτε προκύψει και είναι σχετικό με τον χωρικό σχεδιασμό. Επιπλέον, η νομοθεσία αυτή καθορίζει τα επίπεδα σχεδιασμού και περιγράφει το περιεχόμενο των σχεδίων (<http://www.ectp-ceu.eu/index.php/en/members/full-members/italy>).

3.2. Πολιτικές χωρικού σχεδιασμού

Ο στρατηγικός χωρικός σχεδιασμός αποτελείται από πολλά ιεραρχημένα επίπεδα σχεδιασμού, τα οποία έχουν μεγάλη αλληλεξάρτηση μεταξύ τους και το ένα επηρεάζει το άλλο. Για να μπορέσει να υπάρξει σωστός σχεδιασμός πρέπει όλα τα επίπεδα (εθνικό, περιφερειακό και τοπικό) να συνεργάζονται μεταξύ τους και το ένα να αλληλοσυμπληρώνει το άλλο. Επίσης, οι αποφάσεις των αρμόδιων αρχών διατυπώνονται σε κάποια επίσημα έγγραφα. Έτσι, σύμφωνα με τον OECD (2017) η υλοποίηση και η ρύθμιση του χωρικού σχεδιασμού γίνεται μέσα από τα χωροταξικά και τα χωρικά σχέδια. Τα χωροταξικά σχέδια επιδιώκουν τη δομή του γενικού προτύπου της ανθρώπινης δραστηριότητας σε όλο τον χώρο χωρίς να ορίζουν αναγκαία τη χρήση της γης σε οποιαδήποτε δεδομένη τοποθεσία. Από την άλλη, τα χωρικά σχέδια αφορούν τον καθορισμό συγκεκριμένων χρήσεων γης σε συγκεκριμένες περιοχές. Παράλληλα, όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης μεταχειρίζονται τα χωροταξικά και τα χωρικά σχέδια ως όργανα για τη διαμόρφωση του χώρου. Επιπρόσθετα, τα επίπεδα που ασχολούνται με το στρατηγικό χωρικό σχεδιασμό είναι το εθνικό και το περιφερειακό (OECD, 2017).

Επομένως, η κάθε χώρα έχει την δική της οργάνωση και τον δικό της ξεχωριστό σχεδιασμό μέσω του οποίου λαμβάνονται οι αποφάσεις. Ο τρόπος που η κάθε χώρα και η κάθε κυβέρνηση αντιμετωπίζει τα προβλήματα που εμφανίζονται στο χώρο είναι διαφορετικός. Έτσι λοιπόν, παρουσιάζονται με αναλυτικό τρόπο παρακάτω τα συστήματα χωρικού σχεδιασμού της Ελλάδας, της Γερμανίας και της Ιταλίας.

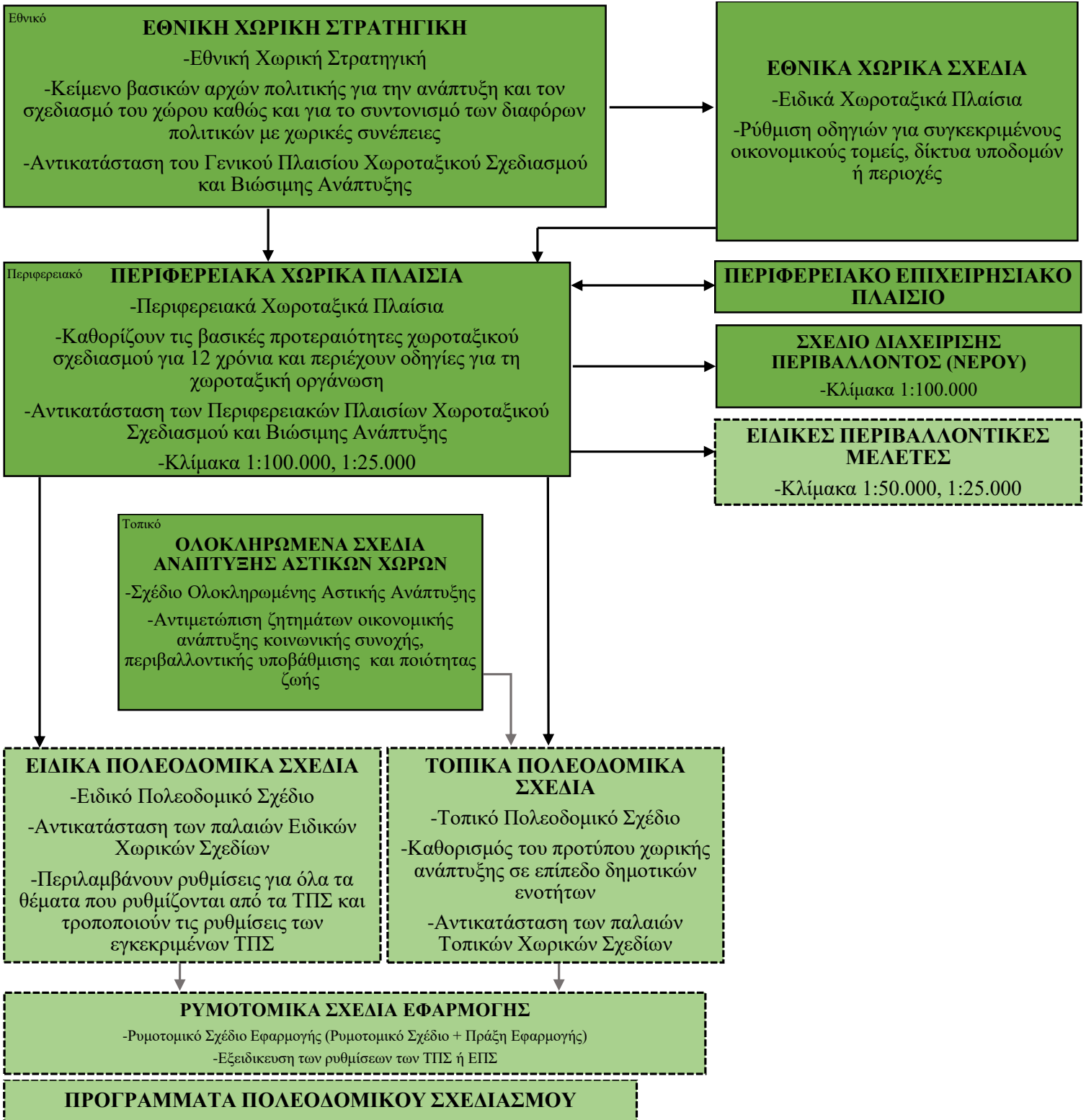
3.2.1. Το σύστημα χωρικού σχεδιασμού της Ελλάδας

Η Ελλάδα διαθέτει ένα περίπλοκο σύστημα χωροταξίας και επομένως ένα περίπλοκο σύστημα χωρικού σχεδιασμού. Το χωρικό σύστημα της χώρας είναι συγκεντρωτικό διότι η έγκριση των σχεδίων γίνεται από "όργανα" που ανήκουν στο κεντρικό κράτος, δηλαδή τα υπουργεία και τις αποκεντρωμένες διοικήσεις. Επιπλέον όλες οι αποφάσεις λαμβάνονται από το υπερκείμενο επίπεδο του σχεδιασμού και μέσω των σχεδίων αυτών διοχετεύονται στο υποκείμενο επίπεδο. Ακολουθείτε δηλαδή μια πολιτική top-down, δηλαδή από πάνω προς τα κάτω. Στο παρακάτω διάγραμμα 62 παρουσιάζεται σύμφωνα με τον νόμο 4759/2020 η οργάνωση του χωροταξικού σχεδιασμού στη χώρα.

Διάγραμμα 62: Οργάνωση Χωροταξικού Σχεδιασμού στην Ελλάδα

Γενικό πλαίσιο

Τομεακά Σχέδια

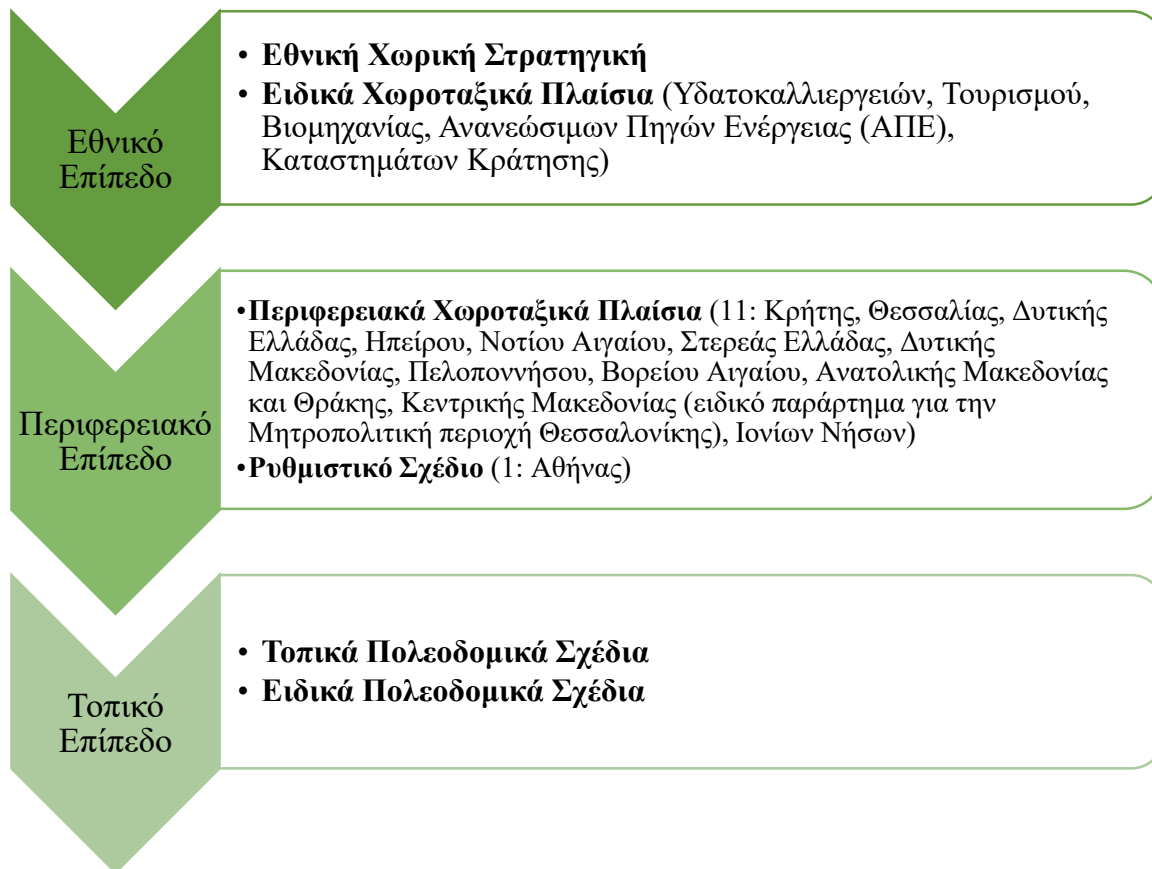
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία με στοιχεία από τον νόμο 4759/2020.

Υπόμνημα

- Τα υποταγμένα σχέδια πρέπει να συμμορφώνονται
- Τα υποσύνολα σχέδια δεν χρειάζεται να συμμορφώνονται
- Προταρχικές πολιτικές/στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές
- Προταρχικά σχέδια χρήσης γης
- ▭ Μερική γεωγραφική κάλυψη

Επομένως, με βάση το παραπάνω διάγραμμα 1 παρατηρείται ότι οι πρωταρχικές πολιτικές του χωροταξικού σχεδιασμού χωρίζονται σε τρία επίπεδα: το εθνικό, το περιφερειακό και το τοπικό. Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι η χώρα ακολουθεί μια πολιτική από πάνω προς τα κάτω (top down) και παράλληλα δίνει κατευθύνσεις και στα τομεακά σχέδια. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Ν.4759/2020 ο σχεδιασμός στην Ελλάδα χωρίζεται σε τρία επίπεδα και το κάθε επίπεδο σχεδιασμού διαθέτει τα δικά του σχέδια με τα οποία ρυθμίζει τον χώρο και παρέχει κατευθύνσεις στα υποκείμενα επίπεδα. Επομένως, τα επίπεδα αυτά αλλά και τα προαναφερθέντα σχέδια φαίνονται αναλυτικότερα στο παρακάτω διάγραμμα 63.

Διάγραμμα 63: Επίπεδα Σχεδιασμού στην Ελλάδα βάσει του νόμου 4759/2020

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία με στοιχεία από το Ν. 4759/2020.

3.2.2. Το σύστημα χωρικού σχεδιασμού της Γερμανίας

Η χωροταξία, αποτελεί όρο γερμανικής προέλευσης και χρησιμοποιείται για να εκφράσει τον «χωρικό προγραμματισμό και σχεδιασμό», τόσο ως συγκροτημένο επιστημονικό κλάδο στον ακαδημαϊκό χώρο, όσο και ως κυβερνητική δράση (Κυβέλου, 2010). Εμφανίστηκε μετά το πέρας του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου παρόλο που η χώρα παρουσίασε προβλήματα άνισης ανάπτυξης, από την αρχή του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και τα οποία επηρέασαν τον χώρο (Οικονόμου, 2009). Επομένως, το σύστημα χωρικού σχεδιασμού της Γερμανίας είναι διαφορετικό και μοναδιαίο, διότι διαρθρώνεται σε κάθετες, οριζόντιες και τομεακές γραμμές στρατηγικής. Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με τον Brohm (2002) η χώρα χωρίζεται σε τέσσερα επίπεδα:

- ✚ Τον ομοσπονδιακό χωροταξικό σχεδιασμό
- ✚ Τον κρατικό χωροταξικό σχεδιασμό
- ✚ Τον χωροταξικό σχεδιασμό και
- ✚ Τον προγραμματισμό των τοπικών αρχών

Επιπλέον, η κρατική οργάνωση της χώρας καθορίζεται από το νόμο του 1949 και διέπεται από τέσσερις βασικές αρχές. Αυτές είναι το κράτος δικαίου, η δημοκρατία, το ομοσπονδιακό κράτος και το κοινωνικό κράτος (Σερράος, 2005). Επιπρόσθετα, ο νόμος αυτός διατυπώνει γενικές κατευθυντήριες γραμμές για το χωροταξικό σχεδιασμό, σύμφωνα με τις οποίες επιδιώκεται η επίτευξη της βιώσιμης χωροταξικής ανάπτυξης (Zaspel-Heisters et al., 2015). Στο παρακάτω πίνακα 15 παρουσιάζεται μια ολοκληρωμένη προσέγγιση του χωροταξικού σχεδιασμού που περιλαμβάνει τα επίπεδα διακυβέρνησης, τα επίπεδα προγραμματισμού, τη νομική βάση για το κάθε επίπεδο διακυβέρνησης, καθώς και το όνομα του προγράμματος – σχεδίου που κάθε φορά είναι αρμόδιο για να επέμβει στο χώρο. Επίσης, ο πίνακας αυτός είναι βασισμένος σε στοιχεία που έχουν συλλεχθεί από τον Turowski (2000).

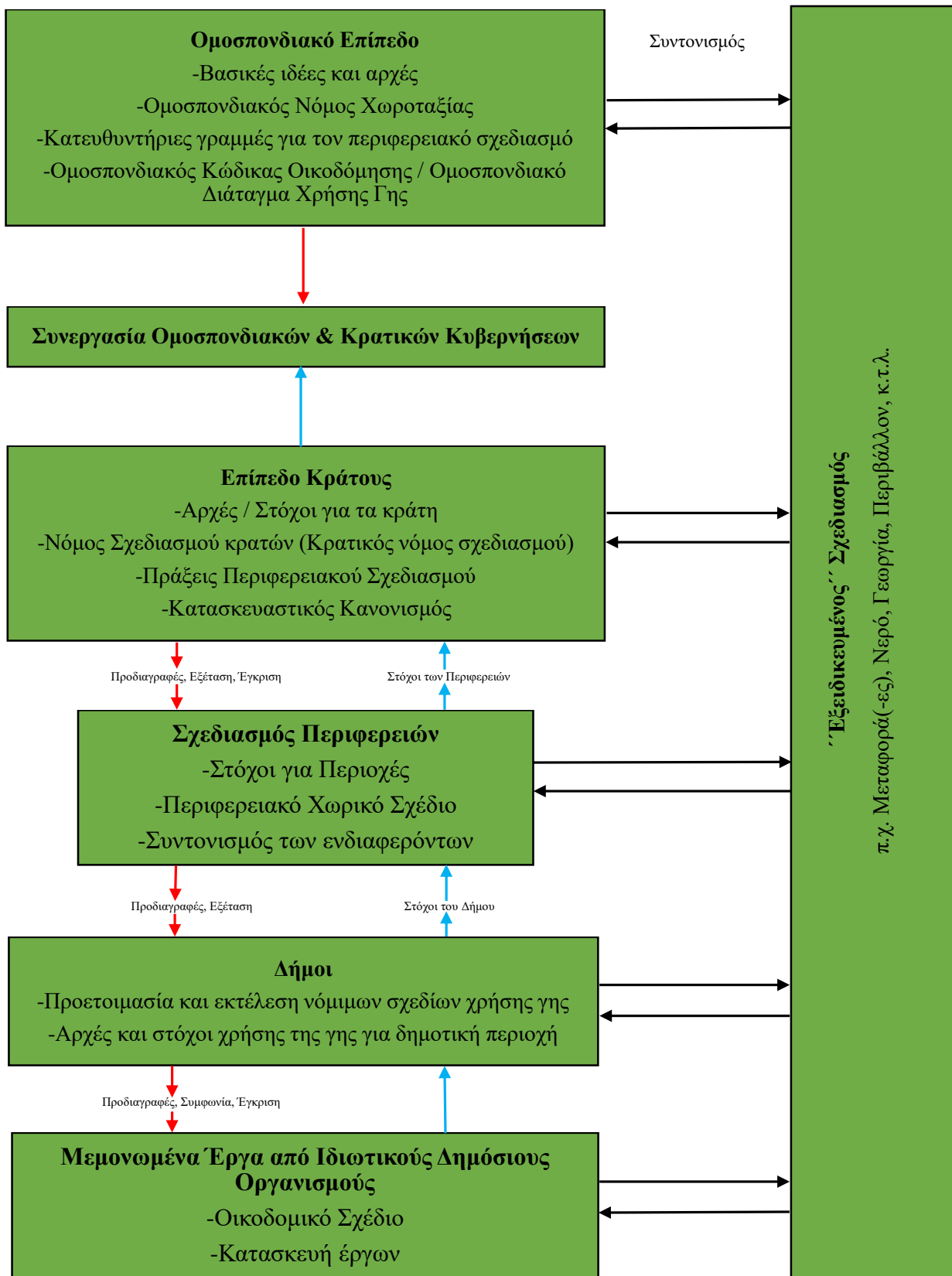
Πίνακας 15: Χωροταξικός σχεδιασμός στη Γερμανία

Επίπεδα Διακυβέρνησης	Επίπεδα Προγραμματισμού	Νομική Βάση	Όνομα Προγράμματος
Ομοσπονδία (Bund)	Χωροταξικός σχεδιασμός (σε αυτήν την περίπτωση ομοσπονδιακός χωροταξικός σχεδιασμός)	Νόμος Χωροταξίας	-
Κράτη (Länder)	Χωροταξικός σχεδιασμός (σε αυτήν την περίπτωση κρατικός προγραμματισμός)	Κρατικός Νόμος Σχεδιασμού	-Κρατικά αναπτυξιακά σχέδια (είτε ολοκληρωμένα είτε τομεακά) -Κρατικό ομοσπονδιακό σχέδιο
	Περιφερειακός σχεδιασμός		Περιφερειακό σχέδιο
Δήμοι (Gemeinden)	Σχεδιασμός χρήσεων γης	Ομοσπονδιακός Κώδικας Οικοδόμησης (Baugesetzbuch)	-Σχέδιο χρήσης γης (Flächennutzungsplan) -Σχέδιο ανάπτυξης ιστότοπου (δικτυακού τόπου) (Bebauungsplan)

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία με στοιχεία από τον Turowski (2000).

Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με τον Turowski (2000) ο παραπάνω πίνακας 15 διατυπώνει μια πλήρη οργάνωση του σχεδιασμού της χώρας και ξεχωρίζει τρία επίπεδα διακυβέρνησης, τα οποία είναι η ομοσπονδία, τα κράτη και οι δήμοι. Το κάθε ένα από αυτά τα επίπεδα έχει δικό του νομικό σχέδιο, καθώς επίσης και διαφορετικό επίπεδο παρέμβασης στο χώρο. Επιπρόσθετα, υπάρχουν πολλοί ερευνητές, οι οποίοι έχουν δημιουργήσει πολλά διαφορετικά σχεδιαγράμματα για να αποτυπώσουν την οργάνωση του χωρικού σχεδιασμού με σκοπό την καλύτερη κατανόηση αυτού. Έτσι λοιπόν, στο παρακάτω διάγραμμα 64 διατυπώνεται ένα σχεδιάγραμμα σύμφωνα με τους BBR (2000) και Kunzmann (2001).

Διάγραμμα 64: Σύστημα Χωροταξικού Σχεδιασμού της Γερμανίας

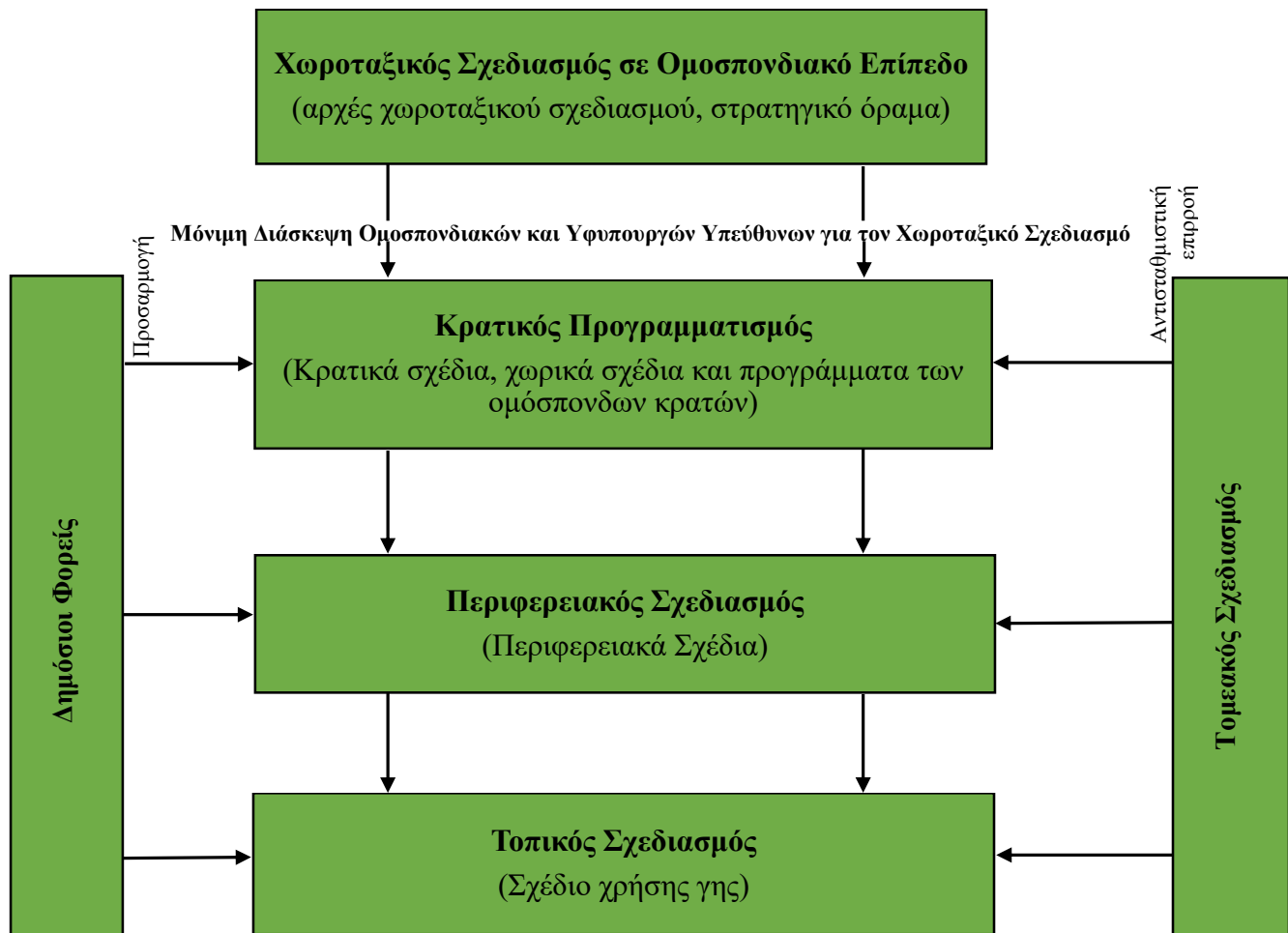
Top Down
 Από πάνω προς τα κάτω

Bottom Up
 Από κάτω προς τα πάνω

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία με στοιχεία από τους BBR (2000) και Kunzmann (2001).

Το παραπάνω διάγραμμα 64 διατυπώνει την αλληλεξάρτηση που υπάρχει μεταξύ των επιπέδων σχεδιασμού, καθώς και την ανατροφοδότηση από τον υποκείμενο στον υπερκείμενο σχεδιασμό. Στη συνέχεια, στο διάγραμμα 65, θα γίνει η παρουσίαση μίας άλλης προσέγγισης της οργάνωσης του χωρικού σχεδιασμού, η οποία στηρίζεται στους Hoyler, Freytag & Mager (2006).

Διάγραμμα 65: Η οργάνωση χωροταξικού σχεδιασμού στη Γερμανία

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία με στοιχεία από τους Hoyler, Freytag & Mager (2006).

Από την άλλη, το διάγραμμα 65 αποτυπώνει τον σχεδιασμό με πιο απλό τρόπο και παρουσιάζει τα απαραίτητα σχέδια για την ρύθμιση του χώρου. Τέλος, μια τελευταία ολοκληρωμένη και λεπτομερής παρουσίαση για την λειτουργία και την οργάνωση του χωρικού σχεδιασμού στη χώρα αποτυπώνεται στο παρακάτω διάγραμμα 66, το οποίο παρουσιάζει τα τέσσερα επίπεδα σχεδιασμού μαζί με τις συσχετίσεις τους αλλά και τα εργαλεία υλοποίησης αυτού.

Διάγραμμα 66: Οργάνωση Χωροταξικού Σχεδιασμού στη Γερμανία

Γενικό πλαίσιο

Τομεακά Σχέδια

Εθνικό

ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ
 -Οδηγίες και Στρατηγικές Δράσης για τη Χωρική Ανάπτυξη στη Γερμανία
 -Εγγραφο πολιτικής για την αειφορία και την εδαφική συνοχή
 -Εγκρίθηκε από τη Μόνιμη Διάσκεψη των Υπουργών που είναι αρμόδιοι για τον Χωροταξικό Σχεδιασμό τον Μάρτιο του 2016

ΣΧΕΔΙΟ ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ
 -Πλαίσιο για την ανάπτυξη εθνικών υποδομών μεταφορών

Κράτος, Πολιτεία

ΚΡΑΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΧΩΡΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
 -ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΡΑΤΩΝ
 -Στόχοι και στρατηγικές χωρικής ανάπτυξης ενός ομοσπονδιακού κράτους
 -Κλίμακα 1:750.000, 1:200.000

ΧΩΡΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΝΗ
 -Για την ασφάλεια και την αποτελεσματικότητα της θαλάσσιας κυκλοφορίας, καθώς και για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος στη Βόρεια Θάλασσα και τη Βαλτική Θάλασσα
 -Ετοιμάστηκε από την Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Ναυτιλίας και Υδρογραφίας

Περιφερειακό

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΣΧΕΔΙΑ
 -ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
 -Συντονισμός περιφερειακού, δημοτικού και τομεακού προγραμματισμού
 -Παροχή ρύθμισης της χρήσης γης σε ορισμένα ομοσπονδιακά κράτη
 -Κλίμακα 1:100.000, 1:50.000

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΠΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ
 -Απαραίτητες τοπικές απαιτήσεις για τη διατήρηση της φύσης
 -Κλίμακα 1:750.000, 1:200.000

ΣΧΕΔΙΑ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ
 -Κλίμακα 1:100.000 - 1:50.000

Δημοτικό

ΣΧΕΔΙΑ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ ΧΡΗΣΗΣ ΓΗΣ
 -ΣΧΕΔΙΟ ΧΡΗΣΗΣ ΓΗΣ
 -Κύρια σχέδια χρήσης γης σε επίπεδο δήμων
 -Κλίμακα 1:25.000 - 1:10.000

ΤΟΠΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ
 -Ειδικά μέτρα για την προστασία του τοπίου
 -Κλίμακα 1:25.000 - 1:10.000

ΣΧΕΔΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ
 -Καταρτίστηκαν από τους δήμους, σε ορισμένες περιπτώσεις από τις περιφέρειες

ΔΕΣΜΕΥΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΧΡΗΣΗΣ ΓΗΣ
 -ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
 -Προετοιμάζεται μόνο όπου είναι απαραίτητο για την αστική ανάπτυξη
 -Κλίμακα 1:1.000

ΠΛΑΙΣΙΑ ΠΡΑΣΙΝΩΝ ΔΟΜΩΝ
 -Ετοιμάζεται όπου απαιτείται στο πλαίσιο του δεσμευτικού σχεδίου χρήσης γης
 -Εφαρμογή Τοπικών Σχεδίων Τοπίου
 -Κλίμακα 1:1.000

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία με στοιχεία από τον OECD (2017).

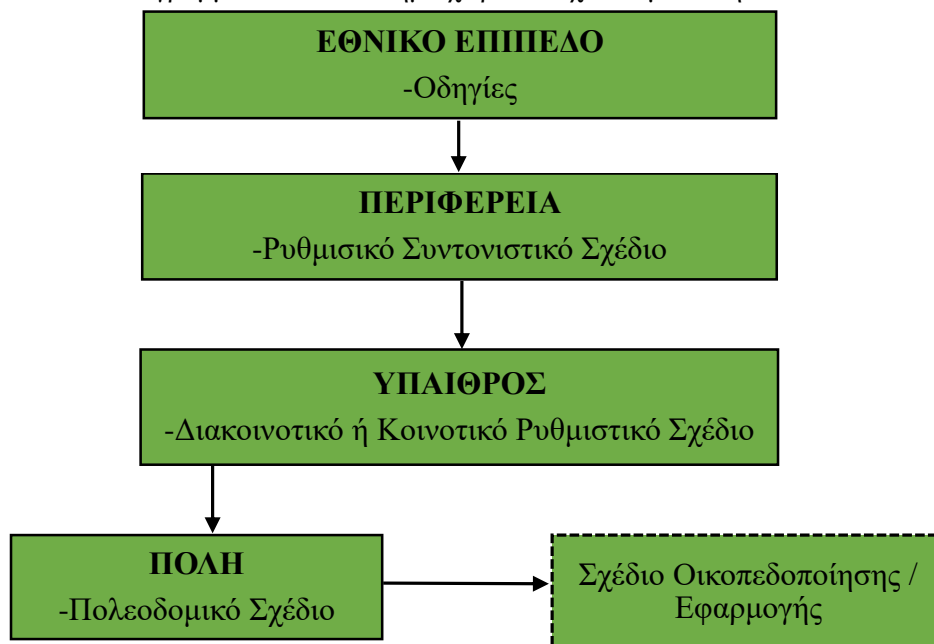
Υπόμνημα

- Τα υποταγμένα σχέδια πρέπει να συμμορφώνονται
- Τα υποσύνολα σχέδια δεν χρειάζεται να συμμορφώνονται
- ▬ Πρωταρχικές πολιτικές / στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές
- ▬ Πρωταρχικά σχέδια χρήσης γης
- ▬ Στρατηγικές και κατευθυντήριες γραμμές για τη χρήση γης
- ▬ Μερική γεωγραφική κάλυψη

3.2.3. Το σύστημα χωρικού σχεδιασμού της Ιταλίας

Όσον αφορά το σύστημα χωροταξικού σχεδιασμού της Ιταλίας παρατηρείται ότι αποτελείται από τρία επίπεδα σχεδιασμού. Αυτά είναι το περιφερειακό, το επαρχιακό και το δημοτικό επίπεδο. Σε αυτά τα επίπεδα σχεδιασμού ο χώρος χωρίζεται σε τέσσερις βαθμίδες: το κράτος, την περιφέρεια, την επαρχία και το δήμο. Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με διάφορους ερευνητές το σύστημα του χωρικού σχεδιασμού διαρθρώνεται στα επόμενα διαγράμματα που ακολουθούν.

Διάγραμμα 67: Το σύστημα χωρικού σχεδιασμού στην Ιταλία

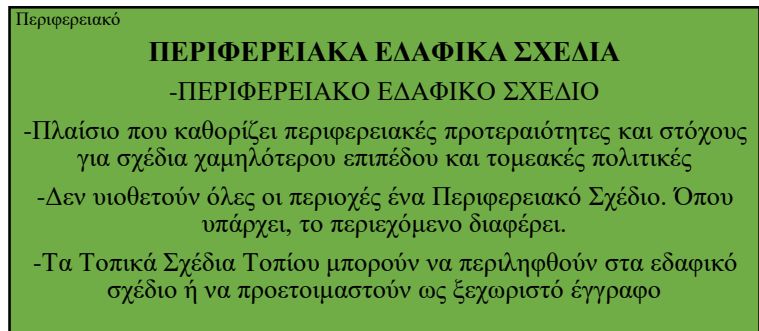

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία με στοιχεία από τους Arcangeli (1982), Alonso & Hebbert (1982), Dalloz (1992), Keyes, Munt & Riera (1993) Rydin (1993) και Marcou, Kistenmacher & Clev (1994).

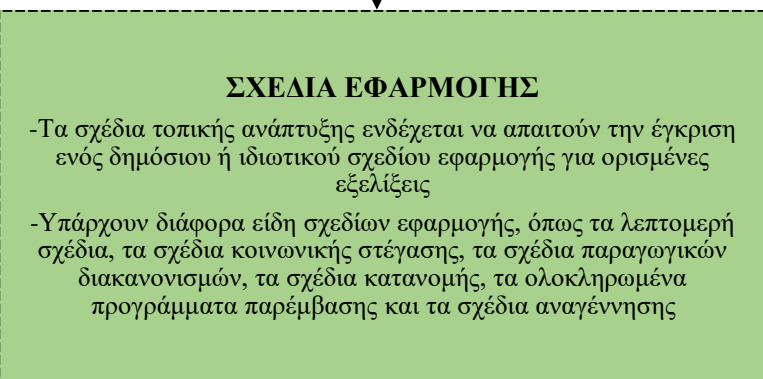
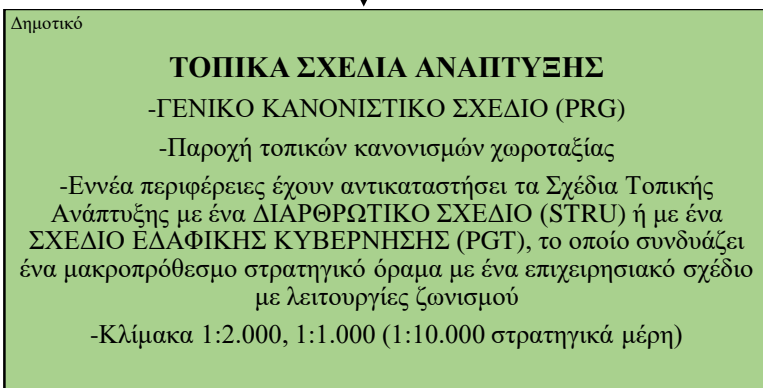
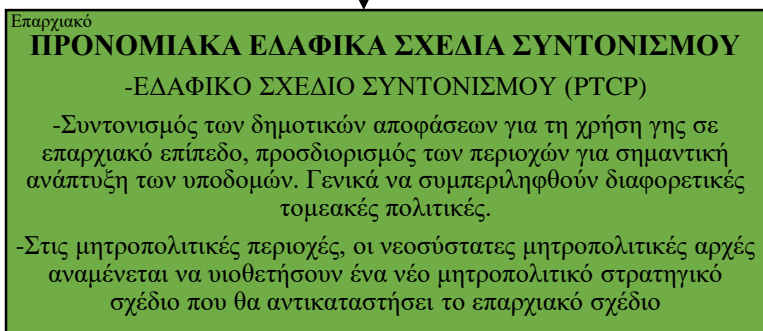
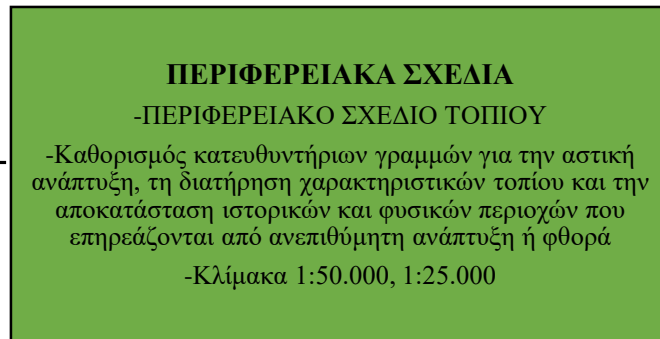
Η παραπάνω απεικόνιση (διάγραμμα 67) του χωροταξικού σχεδιασμού, παρουσιάζει την οργάνωση του χωρικού σχεδιασμού στην Ιταλία στην πιο απλοποιημένη μορφή της μαζί με τα σχέδια υλοποίησης αυτού. Επιπλέον, στο παρακάτω διάγραμμα 8 απεικονίζεται η πλήρης και ολοκληρωμένη οργάνωση του χωροταξικού σχεδιασμού στην χώρα, η οποία διαθέτει ένα ιεραρχικό σύστημα προγραμματισμού τριών επιπέδων. Γίνεται εμφανής η εξάρτηση που έχουν τα τρία επίπεδα σχεδιασμού (περιφερειακό, επαρχιακό, δημοτικό) μεταξύ τους, καθώς και η πολιτική που ακολουθούν. Η πολιτική αυτή αφορά κατευθύνσεις από τον υπερκείμενο προς τον υποκείμενο σχεδιασμό, δηλαδή από πάνω προς τα κάτω (top down).

Διάγραμμα 68: Οργάνωση Χωροταξικού Σχεδιασμού στην Ιταλία

Γενικό πλαίσιο

Τομεακά Σχέδια

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία με στοιχεία από τον OECD (2017).

Υπόμνημα

- Τα δευτερεύοντα σχέδια πρέπει να συμμορφώνονται
- Πρωταρχικές πολιτικές / στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές
- Πρωταρχικά σχέδια χρήσης γης
- Μερική γεωγραφική κάλυψη

3.3. Αντιμετώπιση της μεταναστευτικής κρίσης μέσω του χωρικού σχεδιασμού

Σε αυτό το υποκεφάλαιο θα δοθεί έμφαση στους τρόπους με τους οποίους γίνεται η σύνδεση του μεταναστευτικού ζητήματος με τον χωρικό σχεδιασμό. Αυτά τα δύο φαινόμενα συνδέονται μεταξύ τους με την χωρική διάσταση των πραγμάτων, δηλαδή πως και που θα γίνει η σωστή και οργανωμένη χωροθέτηση των ανθρώπων που επιζητούν στέγαση με μια ξένη χώρα. Όπως διαπιστώνεται από τα παραπάνω, η κάθε χώρα αντιμετωπίζει με διαφορετικό τρόπο την μεταναστευτικό φαινόμενο που εκδηλώνεται σε ορισμένες χρονικές περιόδους. Αυτή η μεταναστευτική κρίση αντιμετωπίζεται μέσα από δύο πολιτικές, την πολιτική ένταξης των αλλοδαπών στην κοινωνία και την πολιτική στέγασης αυτών σε περιοχές της χώρας. Επιπλέον, η κάθε χώρα χειρίζεται με διαφορετικό τρόπο τον αριθμό των ατόμων που εισέρχονται στη χώρα και αποφασίζουν να διαμείνουν εκεί.

Αρχικά, η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει το φαινόμενο της μετανάστευσης με πολιτικές, νόμους και κανόνες, οι οποίοι αφορούν το γενικό σύνολο της ένωσης αυτής και δεν εστιάζουν σε μεμονωμένες περιπτώσεις χωρών. Οι πολιτικές αυτές ακολουθούν την από πάνω προς τα κάτω διαδικασία (top down), δηλαδή οι αποφάσεις λαμβάνονται στο υπερκείμενο επίπεδο και παρέχονται στα υποκείμενα. Παράλληλα, η Ε.Ε. αποτελεί την κεντρική εξουσία και όλες οι χώρες προσαρμόζονται στο νομικό πλαίσιο αυτής. Ενώ από την πλευρά του χωρικού σχεδιασμού η Ε.Ε. διαθέτει κάποιες οδηγίες και στρατηγικές για το γενικό σύνολο της επικράτειας.

Εν συνεχεία, η Ελλάδα ως προς την οργάνωση του χώρου χρησιμοποιεί ορισμένα εργαλεία σχεδιασμού. Τα εργαλεία αυτά αποτελούν τα μέσα υλοποίησης του σχεδιασμού. Έτσι λοιπόν, η Ελλάδα διαθέτει κάποια σχέδια, τα οποία παρέχουν κατευθύνσεις για την αποτελεσματική οργάνωση του χώρου. Τα σχέδια αυτά αφορούν το εθνικό, το περιφερειακό και το τοπικό επίπεδο. Όπως διαπιστώνεται και από το προηγούμενο υποκεφάλαιο, το σύστημα του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού περιλαμβάνει τα εξής σχέδια:

- ✚ Εθνική Χωροταξική Στρατηγική
- ✚ Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια
- ✚ Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια
- ✚ Ρυθμιστικό Σχέδιο και
- ✚ Πολεοδομικά Σχέδια

Αυτά είναι τα σχέδια που ρυθμίζουν τον χώρο σε στρατηγικό χωρικό επίπεδο. Από την άλλη, το μεταναστευτικό ζήτημα ρυθμίζεται μέσω των νόμων και των κανονισμών, αλλά και των δύο

πολιτικών που αναλύθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο (πολιτική ένταξης και στεγαστική πολιτική). Διαπιστώθηκε λοιπόν, ότι η Ελλάδα δεν διαθέτει ολοκληρωμένη και ουσιαστική πολιτική για την ένταξη των μεταναστών στη χώρα, ενώ για την στεγαστική πολιτική υπάρχει πληθώρα νομοθεσίας, η οποία όμως δεν εφαρμόζεται την στιγμή που πρέπει, με αποτέλεσμα να υπάρχει καθυστέρηση στην αντιμετώπιση του «προβλήματος». Αυτό γίνεται αντιληπτό και από την βραχυχρόνια και προσωρινή πολιτική που υιοθετείται από τις αρμόδιες αρχές, με σκοπό να δώσουν λύση στο φαινόμενο της μετανάστευσης. Επομένως, η Ελλάδα δεν συνδυάζει στον απόλυτο βαθμό αυτά τα δύο ζητήματα, διότι το καθένα παρέχει τις δικές του κατευθύνσεις χωρίς να μεριμνά για το άλλο. Δηλαδή οι πολιτικές του χωρικού σχεδιασμού δεν λαμβάνουν υπόψη τους αλλοδαπούς που εισέρχονται στη χώρα και τα σχέδια δεν περιλαμβάνουν κατευθύνσεις για την χωροθέτηση αυτών στο χώρο. Επίσης, οι πολιτικές (ένταξης και στέγασης) που αφορούν την μετανάστευση δεν λαμβάνουν υπόψη την οργάνωση του χώρου.

Από την άλλη, η Γερμανία έχει την δική της οργάνωση ως προς το σύστημα του χωρικού σχεδιασμού και τα μέσα υλοποίησης της είναι τα εξής σχέδια:

- ✚ Οδηγίες και Στρατηγικές Δράσης για τη Χωρική Ανάπτυξη στη Γερμανία
- ✚ Κρατικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης
- ✚ Προγράμματα τοπικού χώρου
- ✚ Σχέδια Πλαισίου Τοπικού Χώρου

Αυτά τα σχέδια αποτελούν τα κύρια εργαλεία με τα οποία ρυθμίζεται ο χώρος στην επικράτεια της Γερμανίας και η πολιτική που ακολουθείται είναι από τα ανώτερα επίπεδα προς τα κατώτερα και αντίστροφα, μέσω της ανατροφοδότησης των επιπέδων. Όσον αφορά το μεταναστευτικό ζήτημα, η Γερμανία αντιμετωπίζει το φαινόμενο με τον δικό της τρόπο, ο οποίος είναι μάλλον πιο αποτελεσματικός από της Ελλάδας και της Ιταλίας, παρόλο που υπάρχουν αρκετές ελλείψεις λόγω της μη υιοθέτησης μίας πολιτικής ένταξης από πολλές περιοχές της Γερμανίας (Zuber, 2019). Ακόμα, από την πλευρά της στεγαστικής πολιτικής, η χώρα διαθέτει μόνιμη και μακροχρόνια στρατηγική για την αντιμετώπιση της εισόδου και της διαμονής των αλλοδαπών στην επικράτεια. Οπότε, γίνεται αντιληπτό ότι η Γερμανία διαθέτει ένα πιο ολοκληρωμένο και οργανωμένο σύστημα για τη διαχείριση των μεταναστών στη χώρα και την χωροθέτηση αυτών στο χώρο.

Τέλος, η Ιταλία διαθέτει ένα αρκετά διαφορετικό σύστημα χωρικού σχεδιασμού, διότι το εθνικό επίπεδο δεν συμμετέχει στην διαδικασία λήψης αποφάσεων αλλά και υλοποίησης αυτού.

Έτσι λοιπόν, τα σχέδια που αποτελούν τα εργαλεία υλοποίησης του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού είναι:

- ✚ Περιφερειακά Εδαφικά Σχέδια
- ✚ Εδαφικό Σχέδιο Συντονισμού
- ✚ Περιφερειακό Σχέδιο Τοπίου

Από την άλλη, το μεταναστευτικό ζήτημα αντιμετωπίζεται με πολιτικές, οι οποίες είναι βραχυχρόνιες και προσωρινές χωρίς να προσδίδουν ασφάλεια στους ενδιαφερόμενους. Επιπλέον, παρατηρείται ότι στις πολιτικές στέγασης υπάρχει καθυστέρηση στην εφαρμογή των νόμων και των κανόνων την στιγμή που το «πρόβλημα» εμφανίζεται και γίνεται έντονο, παίρνοντας μεγάλες διαστάσεις και οδηγώντας τις αρμόδιες αρχές σε τέλμα, διότι είναι απροετοίμαστες για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Ακόμα, οι Ιταλικές αρχές διαπιστώνεται ότι είναι ανεκτικές στην είσοδο και διαμονή των παράνομων αλλοδαπών στη χώρα (Maloutas et al., 2020). Επιπρόσθετα, σημειώνεται ότι στις πολιτικές ένταξης δεν υπάρχει σωστή και ουσιαστική συνεργασία μεταξύ των επιπέδων της διοίκησης, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει συντονισμός και καλή διαχείριση των πραγμάτων. Επομένως, συμπεραίνεται ότι και η Ιταλία δεν διαθέτει ένα ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης του φαινομένου της μετανάστευσης και της διαχείρισής του στο χώρο.

Συμπερασματικά, παρατηρεί κανείς ότι οι πολιτικές ένταξης και στις τρεις χώρες ακολουθούν την από πάνω προς τα κάτω (top down) πολιτική και οι κατευθύνσεις παρέχονται από το υπερκείμενο επίπεδο (εθνικό) προς το υποκείμενο (τοπικό). Ακόμα, διαπιστώνεται ότι και οι τρεις χώρες δεν είχαν την ικανότητα να διαχειρίζονται με ολοκληρωμένο τρόπο την κατάσταση. Ενώ οι στεγαστικές πολιτικές και των τριών χωρών ως προς το νομικό τους πλαίσιο ακολουθούν τις πολιτικές της Ε.Ε. και δημιουργούν νέες πολιτικές για τους αλλοδαπούς με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλη πληθώρα νομοθεσίας και η κάθε χώρα να αντιμετωπίζει με διαφορετικό τρόπο σκέψης την κατάσταση που προκύπτει. Από την άλλη, τα συστήματα χωρικού σχεδιασμού και των τριών χωρών ακολουθούν και αυτά την πολιτική top down (από πάνω προς τα κάτω) με την εξαίρεση ότι η Γερμανία διαθέτει και σύστημα ανατροφοδότησης, δηλαδή δίνονται κατευθύνσεις από τα υποκείμενα επίπεδα προς το υπερκείμενο επίπεδο. Επιπλέον, γίνεται αντιληπτό ότι η Ελλάδα και Ιταλία δεν διαθέτουν ένα πλήρες σύστημα διαχείρισης του μεταναστευτικού ζητήματος, ενώ η Γερμανία είναι πιο οργανωμένη ως προς τη διαχείριση αυτού. Στον παρακάτω πίνακα 2 παρουσιάζονται με συγκεντρωτική μορφή τα εργαλεία που η κάθε χώρα χρησιμοποιεί για να αντιμετωπίσει την κατάσταση.

Πίνακας 16: Συγκεντρωτικός πίνακας για τη μετανάστευση ανά περιόδους

Ευρωπαϊκή Ένωση	Ελλάδα	Γερμανία	Ιταλία
Ως προσωρινή λύση: κοινωνικές μισθωμένες κατοικίες	1832-1920: προσφορά στέγασης από ιδιώτες μέσω κατασκευής ανεπίσημων κτηρίων, χωρίς κρατική πρωτοβουλία	Από το 1950-2001: Κοινωνική στέγαση	Από 1950-1980: -Edilizia sovvenzionata: άμεση πρόσβαση σε στέγαση, η οποία παρέχεται από το κράτος και χρηματοδοτείται εξ' ολοκλήρου από το ίδιο (δημόσια κατοικία) -Edilizia agevolata: την χρηματική βοήθεια που προσφέρει το κράτος στα άτομα για να μπορέσουν να κατασκευάσουν ή για να ενοικιάσουν μία κατοικία (μέσω επιδοτούμενων δανείων)
Ως μόνιμη λύση: κανονική διαμονή και ενσωμάτωση στην κοινωνία	1920-1930: -Πυρήνες παραγωγής κράτους (διώροφα κτήρια χωρητικότητας τριάντα (30) τετραγωνικών μέτρων (m2) δίχως ασανσέρ, τα οποία έχουν χρηματοδοτηθεί από το κράτος και κατασκευάστηκαν από ιδιώτες σε γη όμως που ανήκει στην ιδιοκτησία του κράτος) -Αυτοτελές σύστημα στέγασης (χορήγηση αγροτεμαχίων και βασικών υποδομών)	2001: προώθηση της προσιτής κατοικίας (η δημιουργία κατοικιών, οι οποίες θα είναι προσιτές για όλους χωρίς όμως να χρηματοδοτείται η διαμονή κάποιου από το κράτος)	
	1949-1953: αυτοτελές σύστημα στέγασης		Μετά το 1980: Παραδείγματα: -Περιφέρεια Φριούλι Βενέτσια Τζούλια: προώθηση κοινωνικής στέγασης -Περιφέρεια Αμπρούτσο: προώθηση κοινωνικής στέγασης και εκμίσθωση διαμερισμάτων ιδιωτών
	1950-1960: αυτοπροώθηση (αυτοπροστατευόμενες προσιτές κατοικίες στο αστικό περιθώριο της πόλης, οι οποίες συνήθως ήταν κατασκευασμένες παράνομα, αλλά σε νόμιμη περιοχή)		
	1960-1970: σύστημα γης-διαμερισμάτων (χορήγηση μαζικών προσιτών διαμερισμάτων που βρίσκονταν στο κέντρο της πόλης)		
	1990: κοινωνική στέγαση		
	Σήμερα: -κέντρα υποδοχής -εκμίσθωση ιδιωτικών καταλυμάτων -εκμίσθωση ξενοδοχείων -δημιουργία hot spot (Κέντρων Διαπίστευσης και Υποδοχής Προσφύγων)	Μέχρι σήμερα: όχι παράνομοι μετανάστες, νόμιμοι με προϋποθέσεις	Σήμερα: -δημιουργία hot spot -εκμίσθωση ξενοδοχείων και καταλυμάτων από το κράτος

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία σύμφωνα με το υποκεφάλαιο 2.2.

3.4. Συμπεράσματα τρίτου κεφαλαίου

Συμπερασματικά, σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται ανάλυση του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού μέσω των ορισμών που κατά καιρούς έχουν εμφανιστεί από πολλούς ερευνητές. Επίσης, γίνεται αναφορά στην ιστορική αναδρομή των χωρών και τη Ε.Ε., καθώς και στο νομικό πλαίσιο που με τα χρόνια εμπλουτίζεται όλο και περισσότερο. Επιπλέον, αναλύθηκαν λεπτομερώς τα συστήματα χωρικού σχεδιασμού των τριών χωρών (Ελλάδας, Γερμανίας, Ιταλίας), αλλά και πως αντιμετωπίζεται η μεταναστευτική κρίση μέσα από το χωρικό σχεδιασμό. Ξεκινώντας από τα συστήματα χωρικού σχεδιασμού παρατηρείται ότι το κάθε ένα από αυτά είναι διαφορετικό και μοναδιαίο για την επικράτεια του, έχει δικό του τρόπο αντιμετώπισης και οργάνωσης του χώρου. Έτσι λοιπόν, η Ελλάδα διαθέτει ένα σύστημα χωρικού σχεδιασμού, το οποίο χωρίζεται σε τρία επίπεδα σχεδιασμού (εθνικό, περιφερειακό, τοπικό). Ακολουθεί την πολιτική από πάνω προς τα κάτω (top down), δηλαδή οι κατευθύνσεις παρέχονται από τον υπερκείμενο στον υποκείμενο σχεδιασμό και η ανατροφοδότηση συνήθως δεν λαμβάνεται υπόψη. Επίσης, τα σχέδια που υλοποιούν τις κατευθύνσεις αυτές και αποτελούν τα εργαλεία για την υλοποίηση του σχεδιασμού στο χώρο είναι πολύ συγκεκριμένα (Ειδικά και Περιφερειακά Χωροταξικά, Ρυθμιστικά, Τοπικά και Χωρικά Σχέδια). Από την άλλη, το σύστημα χωρικού σχεδιασμού της Γερμανίας αποτελείται από τέσσερα επίπεδα σχεδιασμού (εθνικό, κρατικό (κράτος-πολιτεία), περιφερειακό, δημοτικό). Επιπρόσθετα, παρατηρείται ότι η πολιτική που ακολουθεί η Γερμανία είναι διαφορετική, διότι ενώ οι κατευθύνσεις δίνονται από τον υπερκείμενο προς τον υποκείμενο σχεδιασμό δηλαδή πολιτική top down (από πάνω προς τα κάτω), υπάρχει πάντα η ανατροφοδότηση από τον υποκείμενο προς τον υπερκείμενο σχεδιασμό. Ακόμα, σε κάθε επίπεδο γίνεται φανερό ότι τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την υλοποίηση του σχεδιασμού στο χώρο είναι ξεχωριστά και αλληλοσυμπληρώνουν το ένα το άλλο. Τέλος, το Ιταλικό σύστημα χωρικού σχεδιασμού αποτελείται από τρία κύρια επίπεδα οργάνωσης αυτού, τα οποία είναι το περιφερειακό, το επαρχιακό και το δημοτικό. Και σε αυτό όπως και στις Ελλάδας, η πολιτική που ακολουθείται είναι από πάνω προς τα κάτω (top down) και η ανατροφοδότηση από τον υποκείμενο προς τον υπερκείμενο σχεδιασμό δεν υφίσταται. Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι το εθνικό επίπεδο δεν εμπλέκεται στις αποφάσεις του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού και δεν είναι αυτό που ελέγχει τη διαχείριση του χώρου.

Εν συνεχεία, προκύπτει ότι και οι τρεις χώρες διαχειρίζονται με τον δικό τους τρόπο η κάθε μια το μεταναστευτικό ζήτημα μέσω των πολιτικών ένταξης και στέγασης αλλά και με τα

συστήματα χωρικού σχεδιασμού. Επιπλέον, σημειώνεται ότι σε όλες τις πολιτικές και σε όλες τις αποφάσεις ακολουθείται η από πάνω προς τα κάτω (top down) μέθοδος, ενώ διαπιστώνεται ότι η Ελλάδα και η Ιταλία δεν ανήκουν στις χώρες που διαχειρίζονται το φαινόμενο της μετανάστευσης με ολοκληρωμένο και ουσιαστικό τρόπο. Η Γερμανία αποτελεί μια από τις χώρες που έχουν ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης της μετανάστευσης και του συστήματος χωρικού σχεδιασμού.

Κεφάλαιο 4^ο

Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τη μετανάστευση

Η ερευνητική εργασία που έλαβε χώρα στα πλαίσια της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας έβγαλε στο φως την αδυναμία που έχουν τα συστήματα του χωρικού σχεδιασμού να ανταπεξέλθουν στο μεταναστευτικό φαινόμενο που πλήττει μεγάλο αριθμό των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η μετανάστευση είναι ένα ζήτημα που τα τελευταία χρόνια έχει έρθει στην επιφάνεια με γοργούς ρυθμούς δημιουργώντας «πρόβλημα» σε πολλές χώρες, διότι δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν την κατάσταση. Από την άλλη, ο στρατηγικός χωρικός σχεδιασμός είναι αυτός που ρυθμίζει το χώρο και διαχειρίζεται όλα τα ζητήματα που αφορούν σε αυτόν. Μέσα από την ανάλυση των δύο αυτών εννοιών (μετανάστευση και χωρικός σχεδιασμός) προκύπτει ότι υπάρχει μεγάλο χάσμα μεταξύ αυτών των δύο. Αυτό γίνεται αισθητό στην Ελλάδα, η οποία δεν έχει ολοκληρωμένο σχεδιασμό για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Έτσι λοιπόν, φτάνουμε στο σημείο να πάρουμε μία πιο δραστική απόφαση για να αντιμετωπίζεται το φαινόμενο της μετανάστευσης με όσο το δυνατόν καλύτερο τρόπο. Επομένως, προτείνεται σαν λύση η δημιουργία ενός ειδικού χωροταξικού πλαισίου για τη μετανάστευση, το οποίο θα είναι υπεύθυνο για την καθοδήγηση και την παροχή των κατευθύνσεων στο χώρο. Θα συνδέει τα δύο αυτά ζητήματα μαζί και θα βρίσκει την καλύτερη δυνατή λύση για την οργάνωση και ρύθμιση του χώρου ως προς το πλαίσιο της μετανάστευσης.

Επιπρόσθετα, το ειδικό αυτό χωροταξικό πλαίσιο θα πρέπει να περιλαμβάνει ορισμένους βασικούς άξονες, οι οποίοι θα απαντούν στα ερωτήματα που προκύπτουν κάθε φορά στο χώρο και σχετίζονται με την μετανάστευση. Έτσι λοιπόν, ορισμένοι βασικοί άξονες θα μπορούσαν να αφορούν:

- ✚ Στην αντιμετώπιση του φαινομένου της μετανάστευσης
- ✚ Στον τρόπο με τον οποίο ο χωρικός σχεδιασμός μπορεί να αντιμετωπίσει την μετανάστευση
- ✚ Με ποια εργαλεία μπορεί να αντιμετωπιστεί το «πρόβλημα»

Κεφάλαιο 5^ο

Κριτική και Συμπεράσματα

Η μετανάστευση όπως και ο χωρικός σχεδιασμός αποτελούν δύο φαινόμενα, τα οποία είναι αρκετά περίπλοκα στην διαχείριση τους. Μέσα από τους διάφορους ορισμούς που αναπτύχθηκαν γίνεται αντιληπτό ότι αναφερόμαστε σε δύο ζητήματα που απασχολούν πολλούς ερευνητές και πολλές αρμόδιες αρχές στις διάφορες χώρες. Στην συγκεκριμένη εργασία γίνεται η προσπάθεια σύνδεσης του μεταναστευτικού φαινομένου με τον χωρικό σχεδιασμό σε τρεις χώρες μελέτης, την Ελλάδα, τη Γερμανία και την Ιταλία.

Έτσι λοιπόν, στο πρώτο κεφάλαιο δίνεται το θεωρητικό υπόβαθρο της μετανάστευσης ώστε να γίνει πιο κατανοητό και ξεκάθαρο το φαινόμενο. Επίσης, μαζί με τους ορισμούς παρατίθενται και οι διάφορες θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί από διάφορους ερευνητές όλα αυτά τα χρόνια. Ακόμα, γίνεται αναφορά στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι αλλοδαποί καθώς εισέρχονται σε μία άγνωστη χώρα. Οι δυσκολίες αυτές δεν προέρχονται μόνο από τους ντόπιους ανθρώπους που ζουν στην εκάστοτε περιοχή, αλλά και από τον τρόπο συμπεριφοράς των αλλοδαπών ανθρώπων που θα αποφασίσουν να μετοικήσουν εκεί. Στη συνέχεια, περνώντας στις τρεις χώρες ανάλυσης (Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία) γίνεται αναφορά στο νομοθετικό κομμάτι και στις πολιτικές που ακολουθούν αυτές οι τρεις χώρες. Από εκεί φαίνεται ότι η Ελλάδα υστερεί αρκετά στο κομμάτι της πολιτικής, διότι δεν έχει θεσπιστεί ποτέ κάποια συστηματική πολιτική για την αντιμετώπιση της μετανάστευσης, με αποτέλεσμα να οδηγείτε πλέον η κατάσταση σε ανεξέλεγκτη τροπή στις μέρες μας, διότι ο αριθμός των παράνομων μεταναστών είναι σε μεγάλο βαθμό αυξημένος χωρίς να υπάρχει αποτελεσματική διαχείριση του φαινομένου. Από την άλλη, η Γερμανία και η Ιταλία όλα τα χρόνια της έξαρσης του φαινομένου έχουν πάρει οριζόντια μέτρα για την αντιμετώπιση της κατάστασης και έτσι έχουν καταφέρει να κρατήσουν τις ισορροπίες σε ένα αρκετά καλό επίπεδο. Τέλος, και για τις τρεις χώρες γίνεται μια ιστορική αναδρομή, η οποία ξεκινάει από τότε που εμφανίστηκε η μετανάστευση. Για την καλύτερη κατανόηση του αριθμού και του ρυθμού των εισροών, αλλά και των εκροών γίνονται διάφορα διαγράμματα, όπως ραβδογράμματα και πίτες. Μέσω αυτών των διαγραμμάτων μπορεί κανείς να αντλήσει

πληροφορίες για την προέλευση του πληθυσμού που εισέρχεται στις χώρες αυτές κατά την χρονική περίοδο 2008-2018.

Επομένως, αξιολογώντας την κατάσταση στην κάθε χώρα διαπιστώνονται κάποιες ιδιαιτερότητες, οι οποίες φαίνονται παρακάτω. Αναλυτικότερα, στις εισροές της Ελλάδας παρατηρείται ότι όλα τα χρόνια της ανάλυσης, τα άτομα που έχουν ελληνική υπηκοότητα και επιστρέφουν πίσω είναι τα περισσότερα. Μετά ακολουθούν για το έτος 2008, μετανάστες από τις αναπτυγμένες χώρες, για τα έτη 2009 έως 2015 αλλοδαποί από περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ από το 2016 μέχρι το 2018 οι εισερχόμενοι κατάγονται από αναπτυσσόμενες χώρες. Όσον αφορά την Γερμανία, και εκεί σημειώνεται μεγάλος αριθμός των ατόμων που είναι γερμανικής καταγωγής και επιστρέφουν στη πατρίδα τους. Παράλληλα, οι επόμενες χώρες με αυξημένα ποσοστά μετανάστευσης στη Γερμανία είναι η Πολωνία και η Ρουμανία. Από την άλλη, η κατάσταση στην Ιταλία αλλάζει για τις εισροές και για τις εκροές. Έτσι λοιπόν, από το έτος 2008 έως το 2012 ο μεγαλύτερος αριθμός ατόμων που εισέρχονται στη χώρα είναι από τη Ρουμανία και την Ασία, ενώ από το 2013 μέχρι το 2018 το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχουν η Αφρική και η Ασία. Τέλος, αυτοί που επιδιώκουν να μεταναστεύσουν από την Ιταλία, κατευθύνονται προς την Αμερική και τη Γερμανία. Επιπρόσθετα, γίνονται αντιληπτές και οι μεγάλες διαφορές που υπάρχουν στις περιοχές που μελετήθηκαν ως προς τις εισροές και τις εκροές στα χρόνια που πέρασαν σε σύγκριση πάντα με το μέγεθος του πληθυσμού που αυτές διαθέτουν. Έτσι λοιπόν, για την χρονική περίοδο από το 2002 έως το 2018, η Γερμανία έχει τον μεγαλύτερο αριθμό μετακινούμενων ατόμων από αυτήν και προς αυτήν. Η Ιταλία έχει αυξημένες εισροές αλλά ο αριθμός των εκροών της είναι χαμηλός σε σύγκριση με το πόσα άτομα εισέρχονται. Από την άλλη, η Ελλάδα είναι η τρίτη χώρα, η οποία έχει τις λιγότερες εκροές και εισροές συγκριτικά με τις άλλες δύο.

Εν συνεχεία, το δεύτερο κεφάλαιο της ερευνητικής αυτής εργασίας αναφέρεται στις πολιτικές που σχετίζονται με την μετανάστευση. Οι πολιτικές αυτές είναι η πολιτική ένταξης και η στεγαστική πολιτική. Και εδώ γίνεται αναφορά στις τρεις χώρες (Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία) και στην Ευρωπαϊκή Ένωση ξεχωριστά. Ξεκινώντας από την πολιτική ένταξης των χωρών παρατηρείται ότι και στις τρεις χώρες, αλλά και στην Ευρωπαϊκή Ένωση η στρατηγική που ακολουθείται για τις πολιτικές ένταξης είναι η top-down, δηλαδή από πάνω προς τα κάτω. Ακολουθείται η ιεραρχία από το εθνικό στο τοπικό επίπεδο χωρίς ωστόσο να μιλάμε για κάθετες πολιτικές. Επιπλέον, καμία δεν διαθέτει μια σταθερή και ξεκάθαρη πολιτική ένταξης των

αλλοδαπών στην κοινωνία. Αυτό πιθανόν να οφείλεται στο γεγονός ότι δεν υπήρχε ποτέ ουσιαστική μέριμνα για τους μετανάστες ως προς το κομμάτι της κοινωνικοποίησης τους. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη Κασσιμάτη (2006) η ένταξη των αλλοδαπών σε μια κοινωνία αποτελεί στο μεγαλύτερο μέρος ευθύνη της χώρας που υποδέχεται τους μετανάστες. Έτσι, η κάθε χώρα είναι αυτή που θα ορίσει πως θα συμπεριφερθεί στα άτομα που εισέρχονται στην επικράτεια της. Από τη σύγκριση των τριών χωρών διαπιστώνεται ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα, η οποία δεν είχε ποτέ οργανωμένη και ουσιαστική πολιτική για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα αυτό της ένταξης. Από την πλευρά της Γερμανίας φαίνεται πως η κατάσταση είναι καλύτερη, όμως και εκεί σημειώνονται ελλείψεις διότι πολλές περιοχές της χώρας δεν έχουν υιοθετήσει νομοθεσία και πολιτικές για την ένταξη (Zuber, 2019). Τέλος, η Ιταλία αποτελεί μια διαφορετική περίπτωση χώρας. Σε αυτήν δεν υπήρξε σωστή και ουσιαστική συνεργασία μεταξύ των επιπέδων της διοίκησης, με αποτέλεσμα να μην είναι πολύ καλά συντονισμένη. Παρόλα αυτά όμως, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω καμία από αυτές τις τρεις χώρες δεν μπορεί να διαχειριστεί ολοκληρωμένα αυτή την κατάσταση που έχει προκύψει και χρίζει άμεσης επίλυσης. Ίσως η λύση να δινόταν από την Ε.Ε. αλλά δεν θα μπορούσε να είναι αποτελεσματική, διότι οι πολιτικές που θεσπίζει η Ε.Ε. είναι γενικές και δεν προσαρμόζονται στην κάθε χώρα ξεχωριστά.

Από την άλλη πλευρά, όσον αφορά την στεγαστική πολιτική και οι τρεις χώρες ακολουθούν την Ευρωπαϊκή Ένωση ως προς το νομικό πλαίσιο της. Παράλληλα παρατηρείται ότι όλες έχουν αναπτύξει πολιτικές για τη στέγαση των αλλοδαπών. Άλλες είναι βραχυχρόνιες και συνήθως προσωρινές, όπως η ελληνική και η ιταλική, ενώ άλλες είναι μόνιμες και με μακροχρόνιο ορίζοντα, όπως η γερμανική. Παρ' όλα αυτά όλες οι χώρες έχουν αρκετές νομοθεσίες που αφορούν τη στέγαση των μεταναστών και τη διαχείριση της κατάστασης. Το πρόβλημα έγκειται στην έγκαιρη και ελλιπή εφαρμογή των νόμων σε Ελλάδα και Ιταλία, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να διαχειριστούν αποτελεσματικά τη μετανάστευση. Δηλαδή, υπάρχει καθυστέρηση στην εφαρμογή των πολιτικών και της νομοθεσίας από την ελληνική και την ιταλική κυβέρνηση. Επίσης, είναι πιο ανεκτικοί στην είσοδο και διαμονή των παράνομων μεταναστών και παρόλο που έχουν παρόμοιο τρόπο αντιμετώπισης της κατάστασης το κομμάτι της στέγασης επηρεάζεται με διαφορετικούς τρόπους στην κάθε χώρα (Maloutas et al., 2020). Από την άλλη, η Γερμανία είναι πιο αυστηρή και πιο απόλυτη στις αποφάσεις της. Επομένως, η κάθε χώρα διαφέρει ως προς τον τρόπο σκέψης και αντιμετώπισης της κατάστασης του φαινομένου.

Επιπρόσθετα, το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στον στρατηγικό χωρικό σχεδιασμό με έννοιες και ορισμούς, οι οποίοι κάνουν κατανοητό το ζήτημα του χωροταξικού σχεδιασμού. Επίσης, γίνεται μια μικρή αναφορά στην ιστορική αναδρομή αυτού, καθώς και στη νομοθεσία που υπάρχει για το χωρικό σχεδιασμό σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και σε επίπεδο χωρών (Ελλάδα, Γερμανία, Ιταλία). Στη συνέχεια, αναλύονται λεπτομερώς τα συστήματα χωρικού σχεδιασμού των τριών χωρών (Ελλάδας, Γερμανίας, Ιταλίας), αλλά και πως αντιμετωπίζεται το μεταναστευτικό φαινόμενο μέσα από το χωρικό σχεδιασμό. Ξεκινώντας από τα συστήματα χωρικού σχεδιασμού παρατηρείται ότι το κάθε ένα από αυτά είναι διαφορετικό και μοναδιαίο για την επικράτεια του, έχει δικό του τρόπο αντιμετώπισης και οργάνωσης του χώρου. Έτσι λοιπόν, η Ελλάδα διαθέτει ένα σύστημα χωρικού σχεδιασμού, το οποίο χωρίζεται σε τρία επίπεδα σχεδιασμού (εθνικό, περιφερειακό, τοπικό). Ακολουθεί την πολιτική από πάνω προς τα κάτω (top down), δηλαδή οι κατευθύνσεις παρέχονται από τον υπερκείμενο στον υποκείμενο σχεδιασμό και η ανατροφοδότηση συνήθως δεν λαμβάνεται υπόψη. Επίσης, τα σχέδια που υλοποιούν τις κατευθύνσεις αυτές και αποτελούν τα εργαλεία για την υλοποίηση του σχεδιασμού στο χώρο είναι πολύ συγκεκριμένα (Ειδικά και Περιφερειακά Χωροταξικά, Ρυθμιστικό, Τοπικά και Ειδικά Πολεοδομικά Σχέδια). Από την άλλη, το σύστημα χωρικού σχεδιασμού της Γερμανίας αποτελείται από τέσσερα επίπεδα σχεδιασμού (εθνικό, κρατικό (κράτος-πολιτεία), περιφερειακό, δημοτικό). Επιπρόσθετα, παρατηρείται ότι η πολιτική που ακολουθεί η Γερμανία είναι διαφορετική, διότι ενώ οι κατευθύνσεις δίνονται από τον υπερκείμενο προς τον υποκείμενο σχεδιασμό δηλαδή πολιτική top down (από πάνω προς τα κάτω), υπάρχει πάντα η ανατροφοδότηση από τον υποκείμενο προς τον υπερκείμενο σχεδιασμό. Ακόμα, σε κάθε επίπεδο γίνεται φανερό ότι τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την υλοποίηση του σχεδιασμού στο χώρο είναι ξεχωριστά και αλληλοσυμπληρώνουν το ένα το άλλο. Τέλος, το Ιταλικό σύστημα χωρικού σχεδιασμού αποτελείται από τρία κύρια επίπεδα οργάνωσης αυτού, τα οποία είναι το περιφερειακό, το επαρχιακό και το δημοτικό. Και σε αυτό όπως και στις Ελλάδας, η πολιτική που ακολουθείται είναι από πάνω προς τα κάτω (top down) και η ανατροφοδότηση από τον υποκείμενο προς τον υπερκείμενο σχεδιασμό δεν υφίσταται. Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι το εθνικό επίπεδο δεν εμπλέκεται στις αποφάσεις του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού και δεν είναι αυτό που ελέγχει τη διαχείριση του χώρου.

Επιπλέον, προκύπτει ότι και οι τρεις χώρες διαχειρίζονται με τον δικό τους τρόπο η κάθε μια το μεταναστευτικό ζήτημα μέσω των πολιτικών ένταξης και στέγασης αλλά και με τα

συστήματα χωρικού σχεδιασμού. Επιπλέον, σημειώνεται ότι σε όλες τις πολιτικές και σε όλες τις αποφάσεις ακολουθείται η από πάνω προς τα κάτω (top down) μέθοδος, ενώ διαπιστώνεται ότι η Ελλάδα και η Ιταλία δεν ανήκουν στις χώρες που διαχειρίζονται το φαινόμενο της μετανάστευσης με ολοκληρωμένο και ουσιαστικό τρόπο. Η Γερμανία αποτελεί μια από τις χώρες που έχουν ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης της μετανάστευσης και του συστήματος χωρικού σχεδιασμού.

Ακόμα, μέσα από την εκπόνηση της παρούσας εργασίας διαπιστώνεται ότι τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στην αρχή επιδέχονται απαντήσεις. Έτσι λοιπόν, το μεταναστευτικό φαινόμενο απασχολεί σε μεγάλο βαθμό τον χωρικό σχεδιασμό, διότι η εισροή ατόμων σε μία χώρα έχει επακόλουθο της τη χωρική διάσταση των πραγμάτων. Δηλαδή, πού και πώς θα ζήσουν τόσοι άνθρωποι που φτάνουν σε μια περιοχή. Επιπλέον, αν και αποτελεί επακόλουθο του σχεδιασμού δεν υπάρχει άμεση συσχέτιση μεταξύ τους, διότι οι μόνες πολιτικές που αφορούν την μετανάστευση είναι η πολιτική ένταξης και η στεγαστική πολιτική. Η πρώτη σχετίζεται με την κοινωνία και τον κοινωνικό αντίκτυπο που θα επιφέρει η διαμονή αυτών των ατόμων στην χώρα, ενώ η δεύτερη αφορά ως ένα βαθμό τον χώρο. Δεν παρέχει απόλυτες και ολοκληρωμένες διαδικασίες αποκατάστασης των αλλοδαπών στο χώρο, με αποτέλεσμα να καλύπτει εν μέρει την αντιμετώπιση του «προβλήματος». Επομένως, η μετανάστευση αλλοδαπών σε μια χώρα αντιμετωπίζεται μόνο μέσω της στεγαστικής πολιτικής, χωρίς να υπάρχει σε κάποιο αρμόδιο εργαλείο (Γενικό Πλαίσιο, Ειδικά και Περιφερειακά Χωροταξικά, Ρυθμιστικό, Ειδικά και Τοπικά Πολεοδομικά Σχέδια) ένας ολοκληρωμένος χωρικός σχεδιασμός. Συμπεραίνεται λοιπόν, ότι ο στρατηγικός χωρικός σχεδιασμός – χωροταξικός σχεδιασμός δεν μεριμνά για την αντιμετώπιση του φαινομένου της μετανάστευσης μέσω της χωρικής συνιστώσας.

Τέλος, σύμφωνα με όλα τα παραπάνω προτείνεται η δημιουργία ενός Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου, το οποίο θα αφορά την μετανάστευση και για τη διαχείριση αυτού του φαινομένου στο χώρο. Το σχέδιο αυτό θα συνδέει τον χωρικό σχεδιασμό με το μεταναστευτικό φαινόμενο, δίνοντας λύσεις και απαντήσεις στα ερωτήματα που γεννούνται ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Επιπλέον, θα βασίζεται σε ορισμένους άξονες μέσω των οποίων θα μπορεί να γίνει αποτελεσματική και ολοκληρωμένη σχεδίαση του χώρου, καθώς και αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου της μετανάστευσης, με αποτέλεσμα την εξομάλυνση της κατάστασης.

Παράρτημα

Διεθνή κείμενα

- ✚ Διεθνής Σύμβαση για την εξάλειψη κάθε μορφής φυλετικών διακρίσεων (1965): κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν.Δ. 494 της 24 Μαρτίου/3 Απριλίου 1970.
- ✚ Σύμβαση του ΟΗΕ για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (1981): υιοθετήθηκε με τη υπ' αριθμόν 34/180 Απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 1342/1983 (ΦΕΚ Α' 39).
- ✚ Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (1984): κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 1782/1988 (ΦΕΚ Α' 116/ 3.6.1988).
- ✚ Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού (1989): κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2101/1992 (ΦΕΚ Α' 192/ 2.12.1992).
- ✚ Διεθνής Σύμβαση του ΟΗΕ για την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργαζόμενων και των μελών των οικογενειών τους (1990): υιοθετήθηκε με την Απόφαση 45/158 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, δεν κυρώθηκε από την Ελλάδα.
- ✚ Συνθήκη των Ηνωμένων Εθνών και το Πρωτόκολλο του Παλέρμο για την πρόληψη και καταπολέμηση της παράνομης εμπορίας ανθρώπων του 2000: κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 3875/2010 (ΦΕΚ Α' 158/ 20.9.2010).
- ✚ Διεθνής Σύμβαση για τη μετανάστευση του 2003.
- ✚ Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων του 1966: κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2462/1997 (ΦΕΚ Α' 25/ 26.2.1997).
- ✚ Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα του 1966: κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 1532/1985 (ΦΕΚ Α' 45/ 19.3.1985).
- ✚ Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης του 1961: κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 1426/1984 (ΦΕΚ Α' 32/21.3.1984).
- ✚ Ευρωπαϊκή Σύμβαση Εκδόσεως του 1957: κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 4165/1961 (ΦΕΚ Α' 75/6.5.1961).
- ✚ Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών του 1950: Γνωστή ως ΕΣΔΑ (Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα

Δικαιώματα του Ανθρώπου) κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν.Δ. 53/1974 (ΦΕΚ Α΄ 256/20.9.1974).

- ✚ Ευρωπαϊκή Σύμβαση Εγκατάστασης του 1955: κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν.Δ. 4429/1964.
- ✚ Ευρωπαϊκό Σύμφωνο περί κανονισμού κυκλοφορίας ατόμων μεταξύ Χωρών του Συμβουλίου της Ευρώπης (1957): κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 4077/1960 (ΦΕΚ Α΄ 106/16.7.1960).
- ✚ Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Ιθαγένεια (1997): δεν κυρώθηκε από την Ελλάδα.
- ✚ Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Νομικό καθεστώς των μεταναστών εργαζόμενων που προέρχονται από κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης (1977): δεν κυρώθηκε από την Ελλάδα.
- ✚ Σύμβαση 97 του 1949: αφορά τους μετανάστες εργαζομένους, επικυρώθηκε το 1992 από 38 κράτη, δεν υπογράφηκε και δεν κυρώθηκε από την Ελλάδα.
- ✚ Σύμβαση ΔΟΕ (αρ.151) του 1978: καθορίζει τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν προκειμένου να διασφαλιστεί ο σεβασμός της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης, κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2405/1996 (ΦΕΚ Α΄ 101/ 4.6.1996).
- ✚ Σύμβαση ΔΟΕ (αρ.111) για τις διακρίσεις στην απασχόληση και το επάγγελμα (1958): κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 1424/1984 (ΦΕΚ Α΄ 29/ 14.3.1984).
- ✚ Σύμβαση ΔΟΕ (αρ.182) για την εξάλειψη των χειρότερων μορφών παιδικής εργασίας (1999): κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2918/2001 (ΦΕΚ Α΄ 119/ 15.6.2001).

Επίσημα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε)

- ✚ Οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου (2000): για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης των ατόμων ανεξάρτητα φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, ενσωματώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 3304/2005 (ΦΕΚ Α΄ 16/27.1.2005).
- ✚ Οδηγία 200/78/ΕΚ του Συμβουλίου (2000): για την υιοθέτηση του γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και στην εργασία, ενσωματώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 3304/2005 (ΦΕΚ Α΄ 16/27.1.2005).
- ✚ Οδηγία 2001/40/ΕΚ του Συμβουλίου (2001): σχετικά με την αμοιβαία αναγνώριση αποφάσεων απομάκρυνσης υπηκόων τρίτων χωρών.

- ✚ Οδηγία 2002/90/EK του Συμβουλίου (2002): για τον ορισμό της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής.
- ✚ Απόφαση-Πλαίσιο 2002/946/ΔΕΥ του Συμβουλίου (2002): για την ενίσχυση του ποινικού πλαισίου για την πρόληψη της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής.
- ✚ Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1030/2002 του Συμβουλίου (2002): για την καθιέρωση αδειών διαμονής ενιαίου τύπου για τους υπηκόους τρίτων χωρών.
- ✚ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 343/2003 του Συμβουλίου (2003): για την θέσπιση κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους-μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου η οποία υποβάλλεται σε κράτος-μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας, (Κανονισμός Δουβλίνο II).
- ✚ Οδηγία 2003/109/EK (2003): για το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες.
- ✚ Οδηγία 2003/86/EK του Συμβουλίου (2003): σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης.
- ✚ Οδηγία 2004/81/EK του Συμβουλίου (2004): σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές.
- ✚ Οδηγία 2004/38/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (2004): σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών-μελών.
- ✚ Οδηγία 2004/82/EK του Συμβουλίου (2004): σχετικά με την υποχρέωση των μεταφορέων να κοινοποιούν τα στοιχεία των επιβατών.
- ✚ Οδηγία 2004/114/EK του Συμβουλίου (2004): σχετικά με τις προϋποθέσεις εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό τις σπουδές, την ανταλλαγή μαθητών, την άμισθη πρακτική άσκηση ή την εθελοντική υπηρεσία.
- ✚ Οδηγία 2005/71/EK του Συμβουλίου (2005): σχετικά με ειδική διαδικασία εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών για σκοπούς επιστημονικής έρευνας.
- ✚ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 862/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (2007): περί κοινοτικών στατιστικών για τη μετανάστευση και τη διεθνή προστασία και

την κατάργηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 311/76 του Συμβουλίου περί τηρήσεως στατιστικών για τους αλλοδαπούς εργαζόμενους.

- ✚ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 380/2008 του Συμβουλίου (2008): για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1030/2002 για την καθιέρωση αδειών διαμονής ενιαίου τύπου για τους υπηκόους τρίτων χωρών.
- ✚ Οδηγία 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (2008): σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών.
- ✚ Οδηγία 2009/50/ΕΚ του Συμβουλίου (2009): σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την απασχόληση υψηλής ειδίκευσης.
- ✚ Οδηγία 2009/52/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (2009): σχετικά με την επιβολή ελάχιστων προτύπων όσον αφορά τις κυρώσεις και τα μέτρα κατά των εργοδοτών που απασχολούν παράνομα διαμένοντες υπηκόους τρίτων χωρών.
- ✚ Οδηγία 2011/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (2011): σχετικά με την ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους υπηκόους τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζόμενους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος μέλος.
- ✚ Ευρωπαϊκό Θεματολόγιο για την Ένταξη Υπηκόων Τρίτων Χωρών (2011): Ευρωπαϊκή Ατζέντα για την Ένταξη των Υπηκόων Τρίτων Χωρών.
- ✚ Οδηγία 2011/51/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (2011): που τροποποιεί την οδηγία 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου επεκτείνοντας το πεδίο εφαρμογής της και στους δικαιούχους διεθνούς προστασίας.
- ✚ Οδηγία 2014/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (2014): σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία.
- ✚ Οδηγία 2014/66/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (2014): σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών στο πλαίσιο ενδοεταιρικής μετάθεσης.
- ✚ Οδηγία (ΕΕ) 2016/801 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (2016): σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την

έρευνα, τις σπουδές, την πρακτική άσκηση, την εθελοντική υπηρεσία, τις ανταλλαγές μαθητών ή τα εκπαιδευτικά προγράμματα και την απασχόληση των εσωτερικών άμισθων βοηθών.

- ✚ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/1953 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (2016): σχετικά με τη θέσπιση ενός ευρωπαϊκού ταξιδιωτικού εγγράφου για την επιστροφή παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών και για την κατάργηση της σύστασης του Συμβουλίου της 30ής Νοεμβρίου 1994.

Ελληνική νομοθεσία

- ✚ Νόμος 3275/1927: Περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι.
- ✚ Νόμος 4310/1929 (ΦΕΚ Α΄ 287): Περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι, αστυνομικού ελέγχου διαβατηρίων, απελάσεων και εκτοπίσεων.
- ✚ Νόμος 927/1979 (ΦΕΚ Α΄ 139): Περί κολασμού πράξεων ή ενεργειών αποσκοπούσων εις φυλετικής διατάξεις.
- ✚ Νόμος 1876/1990 (ΦΕΚ Α΄ 27): Ελεύθερες συλλογικές διαπραγματεύσεις και άλλες διατάξεις.
- ✚ Νόμος 1975/1991 (ΦΕΚ Α΄ 184): Είσοδος-έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις.
- ✚ Νόμος 2790/2000 (ΦΕΚ Α΄ 24): Αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση και άλλες διατάξεις.
- ✚ Νόμος 2910/2001 (ΦΕΚ Α΄ 91): Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική επικράτεια. Κτήση της Ελληνικής Ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις.
- ✚ Νόμος 3013/2002 (ΦΕΚ Α΄ 102): Αναβάθμιση της πολιτικής προστασίας και λοιπές διατάξεις.
- ✚ Νόμος 3386/2005 (ΦΕΚ Α΄ 212): Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια.
- ✚ Νόμος 3536/2007 (ΦΕΚ Α΄ 42): Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.

- ✚ Νόμος 3838/2010 (ΦΕΚ Α΄ 49): Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις.
- ✚ Νόμος 3907/2011 (ΦΕΚ Α΄ 7): Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ «σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη-μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών» και λοιπές διατάξεις.
- ✚ Νόμος 4251/2014 (ΦΕΚ Α΄ 80): Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις.
- ✚ Νόμος 4332/15 (ΦΕΚ 76Α): Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας- Τροποποίηση του Ν. 4251/2014 για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στις οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 2011/98/ΕΕ σχετικά με την ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους-μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζόμενους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος-μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία και άλλες διατάξεις.
- ✚ Νόμος 4375/2016 (ΦΕΚ Α΄ 51): Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφύγων, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιатύπωση)» (L.180/29.6.2013), διατάξεις για την εργασία δικαιούχων διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις.
- ✚ Νόμος 4485/2017 (ΦΕΚ Α΄ 114): Τροποποίηση του ν. 4375/2016 (Α΄ 51).
- ✚ Νόμος 4519/18 (ΦΕΚ 25Α): Παράταση αδειών παραμονής πολιτών τρίτων χωρών.
- ✚ Νόμος 4531/2018 (ΦΕΚ Α΄ 62): Ι) Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας και Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, ΙΙ) Ενσωμάτωση της 2005/214/ΔΕΥ απόφασης-πλαίσιο, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση-πλαίσιο 2009/299/ΔΕΥ, σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης επί

χρηματικών ποινών και ΙΙ) Άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και λοιπές διατάξεις.

- ✚ Νόμος 4540/18 (ΦΕΚ 91Α): Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (αναδιατύπωση, L 180/96/29.6.2013) και άλλες διατάξεις – Τροποποίηση του ν. 4251/2014 (Α' 80) για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στην Οδηγία 2014/66/ΕΕ της 15^{ης} Μαΐου 2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών στο πλαίσιο ενδοεταιρικής μετάθεσης – Τροποποίηση διαδικασιών ασύλου και άλλες διατάξεις.
- ✚ Νόμος 4546/18 (ΦΕΚ 101Α): Αναπροσαρμογή κι θέσπιση παραβόλων, τελών και προστίμων και λοιπές διατάξεις του ν. 4251/2014.
- ✚ Νόμος 4587/18 (ΦΕΚ 218Α): Επείγουσες ρυθμίσεις αρμοδιότητας Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής και άλλες διατάξεις.
- ✚ Νόμος 4636/2019 (ΦΕΚ Α' 169): Περί Διεθνούς Προστασίας και άλλες διατάξεις.
- ✚ Νόμος 4650/2019 (ΦΕΚ Α' 207): Ρυθμίσεις θεμάτων του Υπουργείου Εθνικής Αμυνας και άλλες διατάξεις.

Γερμανική νομοθεσία

- ✚ Νόμος του 1929: Νόμος περί απέλασης (σε περίπτωση πολιτικών αδικημάτων).
- ✚ Νόμος του 1949: Βασικός νόμος του Συντάγματος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας.
- ✚ Νόμος του 1953: Ομοσπονδιακός νόμος εξόριστων.
- ✚ Νόμος του 1965: Ομοσπονδιακή νομοθεσία για τους αλλοδαπούς.
- ✚ Νόμος του 1983 (28-11-1983): Νόμος για τον επαναπατρισμό.
- ✚ Νόμος του 1987 (06-01-1987): Νόμος για την τροποποίηση των νομικών κανόνων που ισχύουν για τις διαδικασίες που διέπουν το άσυλο, τις άδειες εργασίας και τους αλλοδαπούς.
- ✚ Νόμος του 1988 (20-12-1988): Νόμος για την τροποποίηση των νομικών κανόνων που ισχύουν για τις διαδικασίες που διέπουν το άσυλο και τους αλλοδαπούς.

- ✚ Νόμος του 1990: Νόμος περί αλλοδαπών.
- ✚ Νόμος του 1992 (26-06-1992): Νόμος για το άσυλο / Νόμος περί διαδικασίας ασύλου (AsylG / AsylVfG).
- ✚ Νόμος του 1993 (30-06-1993): Ομοσπονδιακός νόμος για την τροποποίηση του νόμου περί αλλοδαπών.
- ✚ Διάταγμα του 1995 (14-03-1995): Πέμπτο διάταγμα για την τροποποίηση του διατάγματος για την εφαρμογή του νόμου για τους αλλοδαπούς.
- ✚ Νόμος του 1995 (31-03-1995): Νόμος για την τροποποίηση του νόμου για τη διαδικασία ασύλου.
- ✚ Διάταγμα του 1995 (17-05-1995): Διάταγμα για την εφαρμογή του νόμου σχετικά με το μητρώο αλλοδαπών.
- ✚ Διάταγμα του 1995 (13-07-1995): Διάταγμα σύμφωνα με το τμήμα 3, παράγραφος 4 του νόμου περί αλλοδαπών που τροποποιεί το διάταγμα για την εφαρμογή του νόμου περί αλλοδαπών.
- ✚ Διάταγμα του 1995 (26-10-1995): Έκτο διάταγμα για την τροποποίηση του διατάγματος για την εφαρμογή του νόμου περί αλλοδαπών.
- ✚ Νόμος του 1996 (26-02-1996): Δεύτερος νόμος για την τροποποίηση του νόμου περί δημιουργίας προσωρινής κατοικίας για πρόσφατους μετανάστες γερμανικής καταγωγής.
- ✚ Νόμος του 1997 (24-02-1997): Νόμος για την τροποποίηση του νόμου περί αλλοδαπών.
- ✚ Διάταγμα του 1997 (02-04-1997): Ογδοο διάταγμα για την τροποποίηση του διατάγματος για την εφαρμογή του νόμου περί αλλοδαπών.
- ✚ Νόμος του 1997 (26-05-1997): Πρώτος νόμος για την τροποποίηση του νόμου περί παροχών για τους αιτούντες άσυλο.
- ✚ Νόμος του 1997 (29-10-1997): Νόμος που τροποποιεί τις προδιαγραφές για νομικές διαδικασίες για αλλοδαπούς και άσυλο.
- ✚ Νόμος του 1999: Νόμος για την τροποποίηση του νόμου περί ιθαγένειας.
- ✚ Νόμος του 2002 (20-06-2002): Νόμος περί ελεύθερης κυκλοφορίας για τους πολίτες της ΕΕ (FreizügG / EU).
- ✚ Νόμος του 2004: Νόμος περί μετανάστευσης.

- ✚ Νόμος του 2004 (30-07-2004): Νόμος για τον έλεγχο και τον περιορισμό της μετανάστευσης και για τη ρύθμιση της διαμονής και της ένταξης των πολιτών της Ένωσης και των αλλοδαπών {Νόμος περί κατοικίας (Zuwanderungsgesetz)}.
- ✚ Διάταγμα του 2004 (13-12-2004): Διάταγμα για την εφαρμογή μαθημάτων ένταξης για αλλοδαπούς και Γερμανούς παλιννοστούντες (Integration Course Ordinance IntV).
- ✚ Νόμος του 2006 (18-08-2006): Γενικός νόμος για την ίση μεταχείριση.
- ✚ Νόμος του 2008 (25-02-2008): Νόμος για την κατοικία, την οικονομική δραστηριότητα και την ένταξη των αλλοδαπών στην ομοσπονδιακή επικράτεια (νόμος περί κατοικίας - AufenthG).
- ✚ Κανονισμός του 2010 (29-09-2010): Κανονισμός για τη συλλογή των χαρακτηριστικών του μεταναστευτικού υποβάθρου (Κανονισμός για το ιστορικό της μετανάστευσης-MighEV).
- ✚ Νόμος του 2011 (12-04-2011): Νόμος προς έγκριση στο γερμανικό νομικό σύστημα: Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 380/2008 της 18ης Απριλίου 2008 και Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1030/2002 σχετικά με την άδεια διαμονής ενιαίου τύπου για τους υπηκόους τρίτων χωρών
- ✚ Νόμος του 2013 (21-01-2013): Νόμος για την τροποποίηση του νόμου περί ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών της ΕΕ και άλλων κανονισμών σχετικά με τη διαμονή.
- ✚ Νόμος του 2013 (29-08-2013): Νόμος για τη βελτίωση των δικαιωμάτων των διεθνώς προστατευόμενων ατόμων και των ξένων εργαζομένων.
- ✚ Νόμος του 2014 (02-12-2014): Νόμος για την τροποποίηση του νόμου περί ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών της ΕΕ και ορισμένων άλλων νόμων.
- ✚ Νόμος του 2014 (23-12-2014): Νόμος για τη βελτίωση της νομικής θέσης των αιτούντων άσυλο και των αποδεκτών αλλοδαπών.

Ιταλική νομοθεσία

- ✚ Νόμος του 1912: Νόμος αριθ. 555 ο πρώτος νόμος για την ιθαγένεια.
- ✚ Νόμος του 1978 (06-07-1978): Περιφερειακές παρεμβάσεις σε μεταναστευτικά κινήματα.
- ✚ Νόμος του 1984 (10-04-1984): Περιφερειακές παρεμβάσεις στον τομέα της μετανάστευσης.

- ✚ Νόμος του 1984 (19-06-1984): Περιφερειακές παρεμβάσεις στον τομέα της μετανάστευσης.
- ✚ Νόμος του 1986 (24-11-1986): Περιφερειακές παρεμβάσεις στον τομέα της μετανάστευσης και της μετανάστευσης.
- ✚ Νόμος του 1986 (30-12-1986): Νόμος αριθ. 943 (νόμος Legge Foschi) περί καθορισμού διατάξεων για την τοποθέτηση και τη μεταχείριση των μεταναστών εργαζομένων εκτός της κοινότητας και κατά της παράνομης μετανάστευσης.
- ✚ Νόμος του 1987 (09-01-1987): Περιφερειακές παρεμβάσεις σε μεταναστευτικά κινήματα.
- ✚ Νόμος του 1988 (02-11-1988): Παρεμβάσεις υπέρ των μεταναστών και των μεταναστών εργαζομένων και των οικογενειών τους.
- ✚ Νόμος του 1990 (30-01-1990): Παρεμβάσεις στον τομέα της μετανάστευσης.
- ✚ Νόμος του 1990 (21-02-1990): Περιφερειακές πρωτοβουλίες υπέρ της μετανάστευσης. Νέοι κανόνες για τη σύσταση του περιφερειακού συμβουλίου για τη μετανάστευση.
- ✚ Νόμος του 1990 (28-02-1990): Νόμος αριθ. 39 (νόμος Legge Martelli) για τη μετατροπή του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 416 της 30ής Δεκεμβρίου 1989 σε νόμο, όπως τροποποιήθηκε, που ορίζει επείγοντες κανόνες για το πολιτικό άσυλο, την είσοδο και τη διαμονή υπηκόων χωρών που δεν είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την τακτοποίηση της κατάστασης των εν λόγω υπηκόων και απάτριδων που βρίσκονται στην επικράτεια του Κράτους. Διατάξεις για το άσυλο.
- ✚ Νόμος του 1990 (09-04-1990): Περιφερειακές παρεμβάσεις στον τομέα της μετανάστευσης.
- ✚ Νόμος του 1990 (10-04-1990): Παρεμβάσεις υπέρ των μεταναστών εκτός ΕΕ
- ✚ Νόμος του 1990 (02-05-1990): Παρεμβάσεις στον τομέα της αλλοδαπής μετανάστευσης εκτός ΕΕ.
- ✚ Νόμος του 1990 (10-09-1990): Ίδρυση του περιφερειακού φορέα για τα προβλήματα των μεταναστών.
- ✚ Νόμος του 1992: Νόμος αριθ. 91 που τροποποιεί τα κριτήρια για την πολιτογράφηση και την ιθαγένεια καθιστώντας τα πιο εύκολα προσβάσιμα για τους απογόνους ιταλικών μεταναστών στο εξωτερικό και πιο δύσκολα για τους μετανάστες από χώρες εκτός της ΕΕ.

- ✚ Νομοθετικό διάταγμα του 1992 (29-02-1992): Νομοθετικό διάταγμα αριθ. 193 που τροποποιεί και ενσωματώνει το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 416 για την είσοδο και διαμονή στην Ιταλία υπηκόων χωρών που δεν είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.
- ✚ Νομοθετικό διάταγμα του 1992 (01-07-1992): Νομοθετικό διάταγμα αριθ. 323 που τροποποιεί το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 416 της 30ης Δεκεμβρίου 1989, όπως τροποποιήθηκε, σε νόμο αριθ. 39 της 28ης Φεβρουαρίου 1990 σχετικά με την είσοδο και παραμονή στην Ιταλία μη κοινοτικών υπηκόων.
- ✚ Νόμος του 1994 (05-01-1994): Παρεμβάσεις υπέρ μεταναστών, προσφύγων, απάτριδων, νομάδων και των οικογενειών τους.
- ✚ Νόμος του 1998 (02-03-1998): Παρεμβάσεις για την υποστήριξη των δικαιωμάτων των μεταναστών.
- ✚ Νόμος του 1998 (06-03-1998): Νόμος αριθ. 40 (νόμος Turco-Napolitano) της 6ης Μαρτίου 1998 σχετικά με τους κανονισμούς για τη μετανάστευση και το καθεστώς των αλλοδαπών
- ✚ Νομοθετικό διάταγμα του 1998 (25-07-1998): Νομοθετικό διάταγμα αριθ. 286 της 25ης Ιουλίου 1998 για τη μετανάστευση και το καθεστώς των αλλοδαπών.
- ✚ Διάταγμα του 1998 (05-08-1998): Διάταγμα του Προέδρου της Δημοκρατίας της 5ης Αυγούστου 1998 για την έγκριση του εγγράφου προγραμματισμού σχετικά με την πολιτική μετανάστευσης και αλλοδαπών στο έδαφος του κράτους, δυνάμει του άρθρου 3 του νόμου αριθ. 40 της 6ης Μαρτίου 1998.
- ✚ Νόμος του 1998: Νόμος αριθ. 286 αναγνώρισε το δικαίωμα στην οικογενειακή ενότητα σε υπηκόους τρίτων χωρών που έχουν άδεια να διαμένουν στην Ιταλία για τουλάχιστον ένα έτος για αμειβόμενη απασχόληση ή για αυτόνομη οικονομική δραστηριότητα, για σπουδές ή για θρησκευτικούς λόγους, ενώ ισχύουν ειδικές και ευνοϊκότερες διατάξεις για τα μέλη της οικογένειας Ιταλών ή πολιτών της ΕΕ.
- ✚ Διάταγμα του 1999 (31-08-1999): Διάταγμα του Προέδρου της Δημοκρατίας αριθ. 394 της 31ης Αυγούστου 1999 για τη θέσπιση των κανονισμών για την εκτέλεση των προτύπων του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 286 της 25ης Ιουλίου 1998 για τη μετανάστευση και την κατάσταση των αλλοδαπών.
- ✚ Νομοθετικό διάταγμα του 2002 (04-04-2002): Νομοθετικό διάταγμα αριθ. 51 της 4ης Απριλίου 2002, για τη θέσπιση διατάξεων έκτακτης ανάγκης και μέτρων κατά της

παράνομης μετανάστευσης και εγγυήσεων για άτομα κατά των οποίων έχουν ληφθεί μέτρα απέλασης στα σύνορα

- ✚ Νόμος του 2002 (30-07-2002): Νόμος αριθ. 189 (νόμος Bossi-Fini) της 30ης Ιουλίου 2002 για την τροποποίηση της νομοθεσίας για τη μετανάστευση και το άσυλο.
- ✚ Διάταγμα του 2002 (26-08-2002): Διάταγμα της 26ης Αυγούστου 2002 που ρυθμίζει το άρθρο 33, παράγραφος 6, του νόμου 189 της 30ης Ιουλίου 2002, σχετικά με τη μετανάστευση και το άσυλο.
- ✚ Νομοθετικό διάταγμα του 2002 (09-09-2002): Νομοθετικό διάταγμα αριθ. 195 της 9ης Σεπτεμβρίου 2002 για τη θέσπιση διατάξεων έκτακτης ανάγκης για τη νομιμοποίηση της παράνομης εργασίας από υπηκόους τρίτων χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (σε συντονισμό με τον νόμο αριθ. 222 της 9ης Οκτωβρίου 2002 σχετικά με τη μετατροπή σε νόμο και τροποποιήσεις του εν λόγω νομοθετικού διατάγματος).
- ✚ Διάταγμα του 2002 (01-10-2002): Διάταγμα αριθ. 3244 του Προέδρου του Συμβουλίου Υπουργών, της 1ης Οκτωβρίου 2002, σχετικά με την πολιτική ελευθερία και τη μετανάστευση.
- ✚ Διάταγμα του 2003 (23-05-2003): Διάταγμα αριθ. 3287, της 23ης Μαΐου 2003, για τη θέσπιση περαιτέρω διατάξεων πολιτικής προστασίας έκτακτης ανάγκης για την καταπολέμηση και τη διαχείριση του φαινομένου της λαθρομετανάστευσης.
- ✚ Διάταγμα του 2003 (14-07-2003): Διάταγμα της 14ης Ιουλίου 2003 για τον καθορισμό διατάξεων για την καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης.
- ✚ Νομοθετικό διάταγμα του 2004 (14-09-2004): Νομοθετικό διάταγμα αριθ. 241 για τη θέσπιση διατάξεων για τη μετανάστευση έκτακτης ανάγκης.
- ✚ Νόμος του 2004 (24-03-2004): Κανόνες για την κοινωνική ένταξη των αλλοδαπών μεταναστών.
- ✚ Διάταγμα του 2004 (18-10-2004): Διάταγμα αριθ. 334 της 18ης Οκτωβρίου 2004 που ρυθμίζει, τροποποιεί και προσθέτει στο διάταγμα 394 της 31ης Αυγούστου 1999 σχετικά με τη μετανάστευση.
- ✚ Νόμος του 2004 (12-11-2004): Νόμος αριθ. 271 της 12ης Νοεμβρίου 2004, μετατροπή σε νόμο με τροποποιήσεις του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 241 της 14ης Σεπτεμβρίου 2004 σχετικά με τις διατάξεις περί επείγουσας μετανάστευσης.
- ✚ Νόμος του 2004 (13-12-2004): Παρεμβάσεις για την υποστήριξη αλλοδαπών μεταναστών

- ✚ Νόμος του 2005 (04-03-2005): Κανόνες υποδοχής και κοινωνικής ένταξης αλλοδαπών μεταναστών και πολιτών.
- ✚ Διάταγμα του 2005 (13-05-2005): Διάταγμα του Προέδρου της Δημοκρατίας της 13ης Μαΐου 2005 για την έγκριση του σχεδίου σχετικά με τη μεταναστευτική πολιτική και τους αλλοδαπούς στην επικράτεια του κράτους για την περίοδο 2004-2006.
- ✚ Διάταγμα του 2005 (02-12-2005): Διάταγμα του Προέδρου του Συμβουλίου Υπουργών της 2ας Δεκεμβρίου 2005 για τη θέσπιση έκτακτων και έκτακτων διατάξεων για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης.
- ✚ Διάταγμα του 2006 (09-11-2006): Διάταγμα αριθ. 3551 του Προέδρου του Συμβουλίου Υπουργών της 9ης Νοεμβρίου 2006, για τη θέσπιση έκτακτων διατάξεων πολιτικής προστασίας στον αγώνα και τη διαχείριση κατά της παράνομης μετανάστευσης.
- ✚ Νομοθετικό διάταγμα του 2007 (06-02-2007): Νομοθετικό διάταγμα αριθ. 30 της 6ης Φεβρουαρίου 2007, για την εφαρμογή της οδηγίας 2004/38 / ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να μετακινούνται και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221 / ΕΟΚ, 68/360 / ΕΟΚ, 72/194 / ΕΟΚ, 73/148 / ΕΟΚ, 74/34 / ΕΟΚ, 75/35 / ΕΟΚ, 90/364 / ΕΟΚ, 90/365 / ΕΟΚ ΚΑΙ 93/96 / ΕΟΚ.
- ✚ Νόμος του 2007 (20-02-2007): Κανόνες υποδοχής και κοινωνικής ένταξης αλλοδαπών μεταναστών και πολιτών.
- ✚ Διάταγμα του 2007 (29-03-2007): Διάταγμα του Προέδρου του Συμβουλίου Υπουργών της 29ης Μαρτίου 2007 για τη θέσπιση νέων μέτρων έκτακτης ανάγκης όσον αφορά την πολιτική προστασία για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και τη διαχείριση του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης.
- ✚ Νομοθετικό διάταγμα του 2008 (28-02-2008): Νομοθετικό διάταγμα αριθ. 32 της 28ης Φεβρουαρίου 2008 για την τροποποίηση του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 30 της 6ης Φεβρουαρίου 2007, για την εφαρμογή της οδηγίας 2004/38 / ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με τα δικαιώματα των πολιτών της Ένωσης και μέλη των οικογενειών τους για να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού

(ΕΟΚ) αριθ. 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221 / ΕΟΚ, 68/360 / ΕΟΚ, 72/194 / ΕΟΚ, 73/148 / ΕΟΚ, 74/34 / ΕΟΚ, 75/35 / ΕΟΚ, 90/364 / ΕΟΚ, 90/365 / ΕΟΚ ΚΑΙ 93/96 / ΕΟΚ.

- ✚ Νόμος του 2008 (14-07-2008): Διατάξεις για την προώθηση και την προστασία της άσκησης των αστικών και κοινωνικών δικαιωμάτων και της πλήρους ισότητας των αλλοδαπών μεταναστών.
- ✚ Νόμος του 2008: Νόμος αριθ. 125 (νόμος Pacchetto Sicurezza) που αφορά τη παράνομη μετανάστευση, την ασφάλεια και το οργανωμένο έγκλημα.
- ✚ Νομοθετικό διάταγμα του 2008 (02-10-2008): Νομοθετικό διάταγμα αριθ. 151 της 2ας Οκτωβρίου 2008 σχετικά με επείγοντα μέτρα για την πρόληψη και τον έλεγχο των εγκλημάτων, την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και της παράνομης μετανάστευσης.
- ✚ Νόμος του 2008 (28-11-2008): Νόμος αριθ. 186 της 28ης Νοεμβρίου 2008, σχετικά με τη μετατροπή σε νόμο, με τροποποιήσεις, του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 151 της 2ας Οκτωβρίου 2008 σχετικά με επείγοντα μέτρα για την πρόληψη και τον έλεγχο των εγκλημάτων και την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και της παράνομης μετανάστευσης.
- ✚ Νόμος του 2009 (26-05-2009): Διατάξεις για την υποστήριξη των δικαιωμάτων και της ένταξης αλλοδαπών μεταναστών.
- ✚ Νόμος του 2009: Νόμος αριθ. 94 περί ασφαλείας, μετατροπή του νόμου 125/2008, προέβλεπε πιο περιοριστικές απαιτήσεις στέγασης για οικογενειακή επανένωση.
- ✚ Νόμος του 2011 (28-10-2011): Ένταξη πολιτών και ξένων πολιτών.
- ✚ Νομοθετικό διάταγμα του 2012 (28-06-2012): Νομοθετικό διάταγμα αριθ. 108 της 28ης Ιουνίου 2012 για την εφαρμογή της οδηγίας 2009/50 / ΕΚ του Συμβουλίου, της 25ης Μαΐου 2009, για τον καθορισμό των προϋποθέσεων εισόδου και διαμονής για τους υπηκόους τρίτων χωρών με σκοπό την απασχόληση υψηλής ειδίκευσης.
- ✚ Νόμος του 2015 (17-11-2015): Κανόνες για την κοινωνική ένταξη αλλοδαπών μεταναστών.
- ✚ Νόμος του 2016 (06-07-2016): Κανόνες υποδοχής, προστασίας και ένταξης μεταναστών πολιτών και προσφύγων.

- ✚ Διάταγμα του 2016: Διάταγμα αριθ. 203 -όροι εισόδου και διαμονής αλλοδαπών εποχιακών εργαζομένων.
- ✚ Νόμος του 2017: Νόμος αριθ. 46 καθιέρωσε επείγουσες διατάξεις για την ταχεία επεξεργασία των αιτήσεων διεθνούς προστασίας και σχετικές δικαστικές διαδικασίες με σκοπό τον προγραμματισμό ενός ταχύτερου κύκλου εργασιών μεταναστών στα κέντρα υποδοχής.
- ✚ Νόμος του 2017: Νόμος αριθ. 46 - που άλλαξε το όνομα των κέντρων κράτησης, που τώρα ονομάζονται "Μόνιμα Κέντρα Επιστροφής", και επέκτεινε το δίκτυο κέντρων κράτησης σε ολόκληρη την εθνική επικράτεια.
- ✚ Νόμος του 2017: Νόμος αριθ. 47, ο οποίος εισήγαγε έναν περιεκτικό κανονισμό σχετικά με την προστασία και τη μεταχείριση των ασυνόδευτων ανηλίκων, με επίκεντρο το συμφέρον του παιδιού.

Βιβλιογραφική Αναφορά

Ελληνόγλωσση

- Αγγελίδης, Μ. (2000). *Χωροταξικός Σχεδιασμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα: Συμμετρία.
- Ανδρικοπούλου, Ε., Γιαννακού, Α., Καυκαλάς, Γ. & Πιτσιάβα Μ. (2007). *ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ*. Θεσσαλονίκη: Κριτική.
- Αντωνιάδης, Ε. Κ. (2010). «Κοινωνική ένταξη μεταναστών. Αρχές που πρέπει να διέπουν τις πολιτικές κοινωνίες ένταξης των μεταναστών. Προβλήματα που αποδεικνύονται στην τοπική κοινωνία, την κοινωνική συνοχή και την εκπαίδευση από την εφαρμογή αυτών των αρχών. Προτάσεις επίλυσης σε τοπικό επίπεδο των ενστάσεων μεταξύ αρχών και υφιστάμενης κατάστασης» (Πτυχιακή Εργασία). Εθνική Σχολή Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Αθήνα.
- Αραβαντινός, Α. (1997/2007). *Πολεοδομικός σχεδιασμός: Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*. Αθήνα: Συμμετρία.
- Ασπρογέρακας, Ε. (2019α). Ευρωπαϊκή Χωροταξία (Διάλεξη για το μάθημα Πολιτικές Χωρικού Σχεδιασμού και Ανάπτυξης II). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- Ασπρογέρακας, Ε. (2019β). Χωρικός σχεδιασμός στην Ελλάδα. (Διάλεξη για το μάθημα Πολιτικές Χωρικού Σχεδιασμού και Ανάπτυξης II). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- Βασενχόβεν, Λ. (2004). Στρατηγικός σχεδιασμός του χώρου, στο Λ. Βασενχόβεν, Κ. Γεράρδη & Κ. Σερράος (επιμ.). *Μητροπολιτικός Σχεδιασμός στην Ελλάδα, διδακτικό εγχειρίδιο στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Πολεοδομία –Χωροταξία»*. Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Γιαννακού, Α. (2007). Πλαίσιο Χωρικού Σχεδιασμού και αρχές αειφόρου ανάπτυξης στον Ευρωπαϊκό και Ελληνικό χώρο: τρέχουσες εξελίξεις (Ζ' ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΣΕΜΙΝΑΡΙΩΝ ΜΙΚΡΗΣ ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ). ΤΕΕ-ΤΜΗΜΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, Θεσσαλονίκη.
- Γιαννακού, Α. (n.d.). Το πλαίσιο του χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα, στο Α. Γιαννακού (επιμ.). Πλαίσια Χωρικού Σχεδιασμού στον Ευρωπαϊκό και Ελληνικό χώρο: πολιτικές και θεσμοί. Ανακτήθηκε 28 Δεκεμβρίου, από http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/DRASTHRIOTHTES/SEMINARIA/PALAIOTERA_SEMINARIA/KYKLOS%20SEMINARION%20MIKRIS%20DIARKIAS/SHMEIWSEIS/XWRO_TAKSIKOS%20KAI%20POLEODOMIKOS%20SXEDIASMOS/GIANAKOU%20-%20xorot_tee2.pdf
- Γκέμι, Έ., Αλαβάνος, Γ., Αποστολίδης, Μ. & Πανουργιά, Κ. (2010). *ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΚΑΙ ΚΥΚΛΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ: ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ, ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΤΡΕΧΟΥΣΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ*. Αθήνα: ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΝΕΟΑΝΑΛΥΣΙΣ ΕΠΕ. Ανακτήθηκε 12

- Δεκεμβρίου 2020, από https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/circular-migration/11b.greece_national_report_circular_migration_final_version09march2011_el.pdf
- Γοσποδίνη, Α. (2007). «Χωρικές Πολιτικές για τον Σχεδιασμό, την Ανταγωνιστικότητα και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων». *Αειχώρος*, 6 (1), σ.σ. 100-145.
- Διεθνής Οργανισμός Μεταναστεύσεως-ΔΟΜ. (2009). Γλωσσάριο για την Μετανάστευση. Ανακτήθηκε 16 Νοεμβρίου 2020, από https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_20.pdf
- Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ). (2018). *Κατάλογος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Συμβάσεων για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου*. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2020, από https://eody.gov.gr/wp-content/uploads/2019/11/katalogos_diethnon_europaikon_symbaseon_dikaiomata_anthropou.pdf
- Έκμε-Πουλοπούλου, Η. (2007). *Η μεταναστευτική πρόκληση*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ.
- Έλληνας Δικηγόρος. (2016). *Ποια είναι η διαφορά πρόσφυγα και οικονομικού μετανάστη; Παράνομη Μετανάστευση και Πολιτικό άσυλο*. Ανακτήθηκε 17 Νοεμβρίου 2020, από https://www.helleniclawyer.eu/2016/03/blog-post_7.html
- Επίσημος ιστότοπος της Ε.Ε. (2019). *Συνθήκες της Ε.Ε.* Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2020, από https://europa.eu/european-union/law/treaties_el
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (2008). *Μια κοινή μεταναστευτική πολιτική για την Ευρώπη: Αρχές, ενέργειες και μέσα*. Ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2020, από [https://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/COM\(2008\)359-EL.pdf](https://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/COM(2008)359-EL.pdf)
- ESPON. (2020). Ροές προσφύγων και αιτούντων άσυλο. Ανακτήθηκε 13 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/espon_asylum-flows-response-policies-greece-online-gr_0.pdf
- Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή-ΕΟΚΕ. (2014). *Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική και σχέσεις με τρίτες χώρες*. Ανακτήθηκε 16 Νοεμβρίου 2020, από <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjD7byUqortAhXPyYUKHUorCsQQFjAAegQIBxAC&url=http%3A%2F%2Fwww.eesc.europa.eu%2Fresources%2Fdocs%2Feesc-2014-00873-00-01-ac-tra-el.doc&usg=AOvVaw3AhWHM0vfMCTvQoXxFNZ8v>
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2000). *Επιτροπή Ελευθεριών και Δικαιωμάτων Πολιτών, Δικαιοσύνης και Υποθέσεων*.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2019). *Μεταναστευτική πολιτική*. Ανακτήθηκε 26 Νοεμβρίου 2020, από <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/152/μεταναστευτικη-πολιτικη>

- Ηνωμένα Έθνη. (1951). *Σύμβαση του 1951 για το καθεστώς των Προσφύγων, Γενεύη*. Ανακτήθηκε 17 Νοεμβρίου 2020, από <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2018/01/04-symvasiprotokollo.pdf>
- Ηνωμένα Έθνη. (1967). *Πρωτόκολλο της 31.1.1967 για τη Νομική Κατάσταση των Προσφύγων, Νέα Υόρκη*. Ανακτήθηκε 17 Νοεμβρίου 2020, από <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4ba8779b2#%5B%7B%22num%22%3A827%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22XYZ%22%7D%2C128.7%2C770%2C0%5D>
- Θωίδου, Ε. (2010). Χωροταξικός σχεδιασμός στην Ελλάδα: τα πρώτα στάδια (Σημειώσεις για το μάθημα Συστήματα Χωρικού Σχεδιασμού). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
- Καβουνίδη, Τ. (2002). *Έρευνα για την Οικονομική και Κοινωνική Ένταξη των Μεταναστών*. Αθήνα: Παρατηρητήριο Απασχόλησης- Ερευνητική Πληροφορική Α.Ε.
- Καραμανλή, Θ. (2008). *Η Επίδραση της Μετανάστευσης στην Αγορά Εργασίας και στην Εκπαίδευση στην Ελλάδα* (Διδακτορική Διατριβή). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Καρκάνης, Δ. (2018). *Η κατανομή του πληθυσμού στο χώρο, η ελληνική και διεθνής πραγματικότητα*. Ανακτήθηκε 16 Νοεμβρίου 2020, από http://archive.eclass.uth.gr/eclass/modules/document/file.php/MHXA374/MD_01.pdf
- Καρρά, Α. (2015). *Μετανάστευση και εγκληματικότητα. Μύθοι και πραγματικότητα* (Πτυχιακή εργασία). ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας, Πάτρα.
- Κασιμάτη, Κ. (2006). “Η ένταξη των Αλβανών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία”, στο Χ. Μπάγκαβος (επιμ.) & Δ. Παπαδοπούλου, *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία* (σσ. 353-412). Gutenberg, Αθήνα.
- Κουλιάρη, Α. (1997). *Ένος στην Ελλάδα. Μετανάστες, γλώσσα και κοινωνική ένταξη: στάσεις της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στους μετανάστες ομιλητές*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Κόκκινου, Α. (2014). Χωρικός σχεδιασμός και τοπική ανάπτυξη στην Ελλάδα., στο Πρόγραμμα Siemens : «Υποτροφίες Αριστείας Ι.Κ.Υ. Μεταπτυχιακών στην Ελλάδα», σ.σ. 533-546. Ανακτήθηκε 26 Δεκεμβρίου 2020, από <https://www.hba.gr/5Ekdosis/UplPDFs/sylltomos14/533-546%20Korres-Kokkinou%202014.pdf>
- Κοτσαμάνης, Β., & Σταθάκης, Δ. (2008). Η ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΙΩΝ (2001): ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ ΤΩΝ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΝ ΤΟΥΣ, ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΤΟΥΣ, ΤΩΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΤΟΥΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ, στο Α. Γοσποδίνη (επιμ.), *Διάλογοι για τον σχεδιασμό του χώρου και την ανάπτυξη* (pp. 411-452). Αθήνα: Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ.

- Κυβέλου, Σ. (2010). *ΑΠΟ ΤΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΧΩΡΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΑΦΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ*. Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ.
- Λαγουδάκη, Ν. (2006). Όψεις Ένταξης και Ενσωμάτωσης των Μεταναστών. Προσαρμογές στο Δίκαιο της Ιθαγένειας. Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης, Αθήνα.
- Μουσουρού, Λ. (2003). *Μετανάστευση και Μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μπάγκαβος, Χ. & Παπαδοπούλου, Δ. (επιμ.). (2006). *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μπάγκαβος, Χ., Παπαδοπούλου, Δ. & Συμεωνάκη Μ. (επιμ.) (2008). *Μετανάστευση και παροχή υπηρεσιών σε μετανάστες στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ.
- Νόμος 4447/2016 (ΦΕΚ Α΄ 241/23.12.2016). «Χωρικός σχεδιασμός - Βιώσιμη ανάπτυξη και άλλες διατάξεις».
- Νόμος 4759/2020 (ΦΕΚ Α΄ 245/9-12-2020). «Εκσυγχρονισμός της Χωροταξικής και Πολεοδομικής Νομοθεσίας και άλλες διατάξεις».
- Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδας (ΟΚΕ). (2017). *Ανθρώπινες Ροές στην Ελλάδα και την Ευρώπη σήμερα: Πτυχές του Φαινομένου και Τρόποι Αντιμετώπισης*. Αθήνα: ΚΑΜΠΥΛΗ ΑΕΒΕ.
- Οικονόμου, Δ. (2008). *Σημειώσεις για το μάθημα «Πολεοδομική Πολιτική»*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Οικονόμου, Δ. (2009). *Σημειώσεις για το μάθημα «Χωροταξική Πολιτική»*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- Παπαδοπούλου, Δ. (2002). Κοινωνικός αποκλεισμός: Εισαγωγή στην έννοια και στη διαδικασία, στο Δ. Παπαδοπούλου (επιμ.): *ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ για τους ανθρώπους που παραμερίζουμε...*, Αθήνα: ΑΡΜΟΣ
- Παπαδοπούλου, Δ. (2014). Μετανάστευση και κοινωνικός αποκλεισμός. ανακτήθηκε 5 Δεκεμβρίου 2020, από http://papadopsixologos.blogspot.com/2014/09/blog-post_10.html
- Παραδεισάνου, Α. (n.d.). *ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΝΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ*. Ανακτήθηκε 16 Νοεμβρίου 2020, από http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852
- Πολύζος, Σ. (2006). *Οι μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα: Ανάλυση προσδιοριστικών παραγόντων, τυπολογία περιφερειών υποδοχής και χωρών προέλευσης*. Αειχώρος, 5 (2), 68-103.
- Πυρπυρή, Λ. (2017). *Χωρικός Σχεδιασμός και Διαχείριση των Προσφυγικών Ροών* (Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- Σάσσην, Σ. (2003). *Χωρίς έλεγχο, Η εθνική κυριαρχία, η μετανάστευση και η ιδιότητα του πολίτη την εποχή της παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Σερράος, Κ. (2005). ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ. ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ, ΑΘΗΝΑ.
- Σπυροπούλου, Ν. (n.d.). *Γενικές αρχές της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής. Μια σύντομη ανασκόπηση*. 53-76. Ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.ekke.gr/publication_files/genikes-arches-tis-ellinikis-metanasteutikis-politikis-mia-sintomi-anaskopisi
- Τέρψης, Μ. (2014). *«Χωροταξικός Σχεδιασμός: το πλαίσιο στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση»* (Διπλωματική Εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
- Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες-UNHCR. (2016). *Πρόσφυγας ή μετανάστης; Η επιλογή των λέξεων έχει σημασία*. Ανακτήθηκε 16 Νοεμβρίου 2020, από https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_GR.pdf
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2019α). *Μετανάστευση Ορισμός και βασικές κατηγορίες*. Ανακτήθηκε 17 Νοεμβρίου 2020, από <http://www.opengov.gr/immigration/?p=799>
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2019β). *Μεταναστευτική ορολογία*. Ανακτήθηκε 17 Νοεμβρίου 2020, από <http://www.opengov.gr/immigration/?p=798>
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2019γ). *Μεταναστευτική Πολιτική_Εννοιολογικό πλαίσιο*. Ανακτήθηκε 17 Νοεμβρίου 2020, από <http://www.opengov.gr/immigration/?p=797>
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2019δ). *Η ένταξη στην Ελλάδα μέχρι σήμερα*. Ανακτήθηκε 13 Δεκεμβρίου 2020, από <http://www.opengov.gr/immigration/?p=785>
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (n.d.). *Νομοθεσία Υπηρεσίας Νόμιμης Μετανάστευσης*. Ανακτήθηκε 26 Νοεμβρίου 2020, από <https://migration.gov.gr/nomothesia/#metanasteusi>
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (2016). *Βασικές έννοιες και διάρθρωση συστήματος χωρικού σχεδιασμού*. Ανακτήθηκε 26 Δεκεμβρίου 2020, από <http://www.opengov.gr/minenv/?p=8311>
- Χαραλάμπους, Μ. (2017). *Οι Κοινωνικές, Οικονομικές και Περιβαλλοντικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης. Εκτιμώντας τις Συνέπειες για τη Ρόδο* (Μεταπτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος.
- Χλωπτσιούδης, Δ. (2010). *Πολυπολιτισμικότητα & ξενοφοβία, διαφορετικότητα & νεορατσισμός*. Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε 6 Δεκεμβρίου 2020, από <https://www.openbook.gr/polypolitismikotita-kai-xenofobia-diaforetikotita-kai-neoratsismos/>
- Χριστοφάκης, Μ. (2001). *Τοπική Ανάπτυξη και Περιφερειακή Πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Χριστοφιλόπουλος, Γ. Δ. (1984). *Χωροταξία-Πολεοδομία*. Αθήνα: Αφοί Π. Σακκούλη.
- Χριστοφιλόπουλος, Γ. Δ. (2002). *ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ – ΧΩΡΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: Διαμόρφωση πολιτιστικού (ανθρωπογενούς) περιβάλλοντος μέσω χωροταξικού & πολεοδομικού σχεδιασμού*. Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία - Π. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ.

Ξενόγλωσση

- Abgeordnetenhaus von Berlin. (2010). “Gesetz zur Regelung von Partizipation und Integration in Berlin (Law for the Regulation and Integration in Berlin)”.
- Akgün, L. & Thränhardt, D. (Eds.) (2001). *Integrationspolitik in föderalistischen Systemen*. Münster: Lit. Verlag.
- Albrechts, L. (2004). “Strategic (spatial) planning reexamined”. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 31 (5), pp. 743-758.
- Alexander, M. (2003). “Local Policies Toward Migrants as an Expression of Host-Stranger Relations: A Proposed Typology”. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 29 (3), pp. 411-430.
- Alexander, M. (2007). *Cities and labour immigration. Comparing policy responses in Amsterdam, Paris, Rome and Tel Aviv*. Aldershot: Ashgate.
- Alonso Teixidor, L. F. & Hebbert, M. (1982). «Regional Planning in Spain», in R. Hudson & J. R. Lewis (eds.). *Regional Planning in Europe*. London: Pion Limited.
- Alterman, R. (2001). National-level planning in democratic countries: A comparative perspective, in: R. Alterman (ed.) *National-level Planning in Democratic Countries: An International Comparison of City and Regional-Policy Making*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Altonji, J. G. & Card, D. (1991). The effects of Immigration on the Labor Market Outcomes of Less-Skilled Natives, in J. M. Abowd & R. B. Freeman (ed): *Immigration, Trade and the Labor Market* (pp. 201-234), Chicago: University of Chicago Press.
- Arcangeli, F. (1982). «Regional and Subregional Planning in Italy», in R. Hudson & J. R. Lewis (eds.). *Regional Planning in Europe*. London: Pion Limited.
- Aybek, C. M. (2010). Young immigrants’ low participation in the German vocational training system: how local actors in Munich and Frankfurt / Main try to make a difference, in T. Caponio & M. Borkert (ed.). *The Local Dimension of Migration Policymaking*, IMISCOE Reports: Amsterdam University Press.
- Baglay, S. & Nakache, D. (Eds.) (2014). *Immigration regulation in federal states. Challenges and responses in comparative perspective*. Dordrecht et al: Springer.
- Baker, D., Mead, N. & Campbell, S. (2002). Inequalities in morbidity and consulting behavior for socially vulnerable groups. *British Journal of General Practice*, 52, pp. 124-130.
- Balampanidis, D., Patatouka, E. & Siatitsa, D. (2013). The right to housing during the period of crisis in Greece. *Geographies*, 22, pp. 31–43.
- Balampanidis, D. (2020). Housing Pathways of Immigrants in the City of Athens: From Homelessness to Homeownership. Considering Contextual Factors and Human Agency. *Housing, Theory and Society*, 37 (2), pp. 230-250, Doi: 10.1080/14036096.2019.1600016

- Baldini, M. & Poggio, T. (2010). Housing policy toward the rental sector in Italy: a distributive assessment (Paper n.76). Università di Modena e Reggio Emilia (CAPP-Centro di Analisi delle Politiche Pubbliche), Modena-ITALY.
- BBR (2000). Urban Development and Urban Policy [in Germany] (Bom: Bundesamt für Bauwesen und Raumordnung).
- Bertossi, C. (2011). 'National models of integration in Europe: a comparative and critical analysis'. *American Behavioral Scientist*, 55 (12), pp. 1561-1580.
- Bommes, M. (2010). "Migration Research in Germany: The Emergence of a Generalised Research Field." in M. Bommes (ed.) & D. Thranhardt, *National Paradigms of Migration Research* (pp. 127–186). Osnabruck: V&R Unipress.
- Bommes, M. & Kolb, H. (2012). Germany, in C. Joppke & F. L. Seidle (ed.), *Immigrant integration in federal countries* (pp. 113-133). Montreal & Kingston/ London/Ithaca: McGill-Queen's University Press.
- Borjas, G. J. (1989). Economic Theory and International Migration. *International Migration Review*, 23 (3), pp. 457-485.
- Borjas, G. J. (1994). The Economics of Immigration. *Journal of Economic Literature*.
- Borjas, G. J. (1998). The economic progress of immigrants, National Bureau of Economic Research. *NBER Working Paper*, No 6, pp. 506.
- Borjas, G. J. (2003). The Labor Demand Curve is Downward Sloping: Reexamining the impact of Immigration on the Labor Market. Working Paper No. 9755, pp. 1-54.
- Brohm, W. (2002). *Öffentliches Baurecht. Bauplanungs-, Bauordnungs- und Baumordnungsrecht*. 3rd edition, Munich.
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2015a): *Migrationsbericht des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge im Auftrag der Bundesregierung. Migrationsbericht 2013*. Nürnberg.
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2017): *Migrationsbericht des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge im Auftrag der Bundesregierung. Migrationsbericht 2015*. Nuremberg.
- Busch-Geertsema, V. (2000). HOUSING POLICY IN GERMANY. *Association for Innovative Social Research and Social Planning, GISS*. Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2020, από <https://www.researchgate.net/publication/237107398> HOUSING POLICY IN GERMANY
- Campomori, F. (2008). *Immigrazione e cittadinanza locale. La governance dell'integrazione in Italia*. Roma: Carocci.
- Cappiali, T. M. (2019). HOW DO LOCAL ACTORS PROMOTE CIVIC PARTICIPATION OF IMMIGRANTS? Approaches to integration and local dynamics, in T. Caponio, P. Scholten & R.

- Zapata-Barrero (ed.), *The Routledge Handbook of the Governance of Migration and Diversity in Cities* (pp. 116-129). Milton Park & New York: Routledge.
- Caponio, T. (2006). *Città italiane e immigrazione. Discorso pubblico e politiche a Milano, Bologna e Napoli*. Bologna: Il Mulino.
- Caponio, T. (2010a). Conclusion: making sense of local migration policy arenas, in T. Caponio & M. Borkert (ed.). *The Local Dimension of Migration Policymaking*, IMISCOE Reports: Amsterdam University Press.
- Caponio, T. (2010b). Grassroots multiculturalism in Italy: Milan, Bologna and Naples compared, in T. Caponio & M. Borkert (ed.). *The Local Dimension of Migration Policymaking*, IMISCOE Reports: Amsterdam University Press.
- Caponio, T. & Borkert, M. (eds.) (2010c). *The local dimension of migration policymaking*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Carella, M., & Pace, R. (2001). Some Migration Dynamics Specific to Southern Europe: South-North and East-West Axis. *International Migration*, 39 (4), pp. 63-99.
- Carouso, N. (2017). Housing Policies in Italy: From Social Housing to Neo-Liberalism, in N. Carouso (ed.), *Policies and Practices in Italian Welfare Housing*. Springer Briefs in Geography. Doi: 10.1007/978-3-319-41890-2_2
- Cavounidis, J. (2002a). Migration in Southern Europe and the Case of Greece. *International Migration*, 40(1), pp. 45-70.
- Cavounidis, J. (2002b). *Characteristics of Migrants: The Greek Regularisation Programme of 1998*, (in Greek), Athens: National Labour Institute and Sakkoulas Publishers.
- Cavounidis, J. (2004). MIGRATION TO GREECE FROM THE BALKANS. *South Eastern Europe Journal of Economics*, 2, pp. 35-59.
- Censis. 2000. "Immigration and foreign presence in Italy 1998-1999", *SOPEMI Report*, Rome.
- Commission of the European Communities (1994). Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on Immigration and Asylum Policies COM (94) 23 final, Brussels, 23 February 1994.
- Coppel, J., Dumont, J. & Visco, I. (2001). Trends in Immigration and Economic Consequences. OECD Economics Department Working Papers, No. 284, OECD Publishing.
- Council of the European Union. (2009). "The Stockholm Programme –An open and secure Europe serving and protecting the citizens", 17024/09, Brussels, 2 December.
- Dalloz (1992). Code de l'urbanisme. Paris: DALLOZ.

- Dekker, R., Emilsson, H., Krieger, B. & Scholten, P. (2015a). A Local Dimension of Integration Policies? A Comparative Study of Berlin, Malmö, and Rotterdam. *INTERNATIONAL MIGRATION REVIEW*, 2 (2), pp. 1-26. Doi: 10.1111/imre.12133
- Dekker, R., Emilsson, H., Krieger, B. and Scholten, P. (2015b). A Local Dimension of Integration Policies? A Comparative Study of Berlin, Malmö, and Rotterdam. *INTERNATIONAL MIGRATION REVIEW*, 49 (3), pp. 633-658.
- Dimitrakopoulos, I. (2003). National Analytical Study on Housing. *ANTIGONE-Information & Documentation Centre*. Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2020, από https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/248-GR_Housing.pdf
- Di Muzio, G. (2012a). Einleitung. *Bundeszentrale für politische Bildung*. Ανακτήθηκε 21 Νοεμβρίου 2020, από <https://www.bpb.de/gesellschaft/migration/laenderprofile/145487/italien>
- Di Muzio, G. (2012b). Historical Development of Immigration. *Bundeszentrale für politische Bildung*. Ανακτήθηκε 21 Νοεμβρίου 2020, από <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/laenderprofile/145710/historical-development-of-immigration>
- Di Muzio, G. (2012c). Immigrant Integration and Integration Policy. *Bundeszentrale für politische Bildung*. Ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2020, από <https://www.bpb.de/gesellschaft/migration/laenderprofile/145715/immigrant-integration-and-integration-policy>
- Di Muzio, G. (2012d). Migration Policies: *Bundeszentrale für politische Bildung*. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2020, από <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/laenderprofile/145712/migration-policies>
- Egner, B. (2011). Housing Policy in Germany – A Best Practice Model?. *Friedrich-Ebert-Stiftung*. SHANGAI: Briefing Paper.
- Egner, B. (2012). *Housing Policy in Germany, 1945-2010 – Continuity and Change* (Paper). Technische Universität Darmstadt: Institute of Political Science, Darmstadt.
- European Commission. (2019). *ORGANISATION OF MIGRATION AND ASYLUM SYSTEM IN ITALY*. Ανακτήθηκε 26 Νοεμβρίου 2020, από https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/asylum-migration/14_italy_factsheet_institutional_chart_en.pdf
- Favell, A. (2003). 'Integration nations: nation state and research on immigrants in Western Europe', in G. Brochmann (ed.), *Multicultural challenge (Comparative social research, Volume 22)* (pp. 13–42). Bingley: Emerald Group Publishing.

- Federal Ministry of the Interior, Building and Community. (n.d.). *Migration*. Ανακτήθηκε 26 Νοεμβρίου 2020, από https://www.bmi.bund.de/EN/topics/migration/migration-node.html;jsessionid=8155DE61FB278876D91CBE68EC932CFC.2_cid373
- Federal Office for Migration and Refugees. (2020). *Immigrants from the European Union*. Ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2020, από <https://www.bamf.de/EN/Themen/MigrationAufenthalt/ZuwandererEuropa/zuwanderereuropa-node.html>
- Federal Office for Migration and Refugees. (n.d.). *Immigrants from the third countries*. Ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2020, από <https://www.bamf.de/EN/Themen/MigrationAufenthalt/ZuwandererDrittstaaten/zuwandererdrittstaaten-node.html>
- Georgakis, N. (2004c). Wohnungsbaurecht / Förderung des sozialen Wohnungsbaus, in: B. Egner, N. Georgakis, H. Heinelt, R. C. Bartholomäi, *Wohnungspolitik in Deutschland. Positionen - Akteure - Instrumente* (pp. 60-73). Darmstadt.
- Georgoulas, S. (1998). Metanastefsi kai Koinoniki politiki stin Ellada, paper, *Metanastefsi: Pagosmiopoiisi*, Athens, University of Aegean.
- Grossman, J. B. (1982). The Substitutability of Natives and Immigrants in Production. *Review of Economics and Statistics*, LXIV (4): 596-603.
- Habermas, J. (1993). “Anerkennungskämpfe im demokratischen Rechtsstaat”, in: C. Taylor (ed.), *Multikulturalismus und die Politik der Anerkennung* (pp. 147-196). Frankfurt am Main.
- Hackett, S. (2019). LEARNING FROM HISTORY: City governance of migration and diversity in Britain and Germany, in T. Caponio, P. Scholten & R. Zapata-Barrero (ed.), *The Routledge Handbook of the Governance of Migration and Diversity in Cities* (pp. 39-50). Milton Park & New York: Routledge.
- Hammar, T. (1985). *European immigration policy. A comparative study*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hanewinkel, V. & Oltmer, J. (2018a). Germany’s Migration Policies. Bundeszentrale für politische Bildung. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2020, από <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/laenderprofile/262811/germany-s-migration-policies>
- Hanewinkel, V. & Oltmer, J. (2018b). Integration and Integration Policies in Germany. Bundeszentrale für politische Bildung. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2020, από <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/laenderprofile/262812/integration-and-integration-policies-in-germany>

- Healey, P. & Williams, R. (1993). European Urban Planning Systems: Diversity and Convergence. *Urban Studies*, 30, pp. 701-720.
- Heckmann, F. (2003). “From Ethnic Nation to Universalistic Immigrant Integration: Germany.” in F. Heckmann (ed.) & D. Schnapper, *The Integration of Immigrants in European Societies: National Differences and Trends of Convergence* (pp. 45–78). Lucius: Bamberg.
- Heijden, H. van. (1999). The future of the social rented sector in Western Europe. In *ENHR/cecodhas conference Social Housing Policy*, 18-19 Feb. 1999, Nunspeet.
- Hepburn, E. & Zapata-Barrero, R. (ed.), (2014). *The Politics of Immigration in Multilevel States: Governance and Political Parties*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Hoyler, M., Freytag, T. & Mager, C. (2006). Advantageous Fragmentation? Reimagining Metropolitan Governance and Spatial Planning in Rhine-Main. *Built Environment*, 32 (2), pp. 124-136.
- Hubert, F. (1993). *German's Housing Policy at the Crossroads* (Discussion paper). Freie Universität Berlin: Institut für Wirtschaftspolitik und Wirtschaftsgeschichte, Berlin.
- International Labour Organisation. (n.d.). *Migrant workers (Germany)*. Ανακτήθηκε 26 Νοεμβρίου 2020, από http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.listResults?p_lang=en&p_country=DEU&p_count=1183&p_classification=17&p_classcount=56&p_first=1&p_show_abstract=N&p_pagelength=50
- International Labour Organisation. (n.d.). *Migrant workers (Italy)*. Ανακτήθηκε 26 Νοεμβρίου 2020, από https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.listResults?p_lang=en&p_country=ITA&p_count=880&p_classification=17&p_classcount=53&p_first=1&p_show_abstract=N&p_pagelength=50
- International Organisation for Migration-IOM. (2004). *Return Migration, Policies & Practices in Europe*, Geneva: IOM.
- International Organisation for Migration-IOM. (2010b). *Migration and the Economic Crisis in the European Union: Implications for Policy*, Brussels: IOM-Regional Mission to Belgium, Luxembourg, the European Union and NATO.
- International Organization for Migration (IOM). (2018). *World Migration Report 2018*, Geneva, Switzerland.
- Italia, A., Borando, D., Piccirilli, C. & Ceccarelli, M. (2005). *HOUSING POLICIES AND SERVICES FOR IMMIGRANTS IN ITALY* (Research study). Censis, Rome.
- Jenks, K. (1957). *The Greek housing situation*. Athens: USAOMG.
- Jennissen, R. (2007). Causality chains in the international migration systems approach. *Population Research and Policy Review*, 26, pp. 411-436.
- Jonjic, T. & Mavrodi, G. (2012). *Immigration in the EU: policies and politics in time of crisis 2007-2012*. Ανακτήθηκε 22 Νοεμβρίου 2020, από

http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/24674/EUDO_report_5_ImmigrationInTheEU.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Joppke, C. & Seidle, F. L. (ed.), (2012). *Immigrant integration in federal countries*. Montreal & Kingston/London/Ithaca: McGill-Queen's University Press.
- Jørgensen, M. (2012). 'The diverging logics of integration policymaking at national and city level'. *International Migration Review*, 46 (1), pp. 244-278.
- Kaila, E. (2017). The Greek housing situation faces new challenges and needs new actions. Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2020, από <https://www.friendsofeurope.org/insights/the-greek-housing-situation-faces-new-challenges-and-needs-new-actions/>
- Kandyliis, G., Maloutas, T. & Sayas, J. (2012). Immigration, inequality and diversity: Socio-ethnic hierarchy and spatial organization in Athens, Greece. *European Urban and Regional Studies*, 19 (3), pp. 267–286. Doi: 10.1177/0969776412441109
- Keyes, J., Munt, L. & Riera, P. (1993). «The Control of Development in Spain». *Town Planning Review*, 64, 1, pp. 47-64.
- Kleinmann, M. (1996), *Housing, Welfare and the State in Europe: A Comparative Analysis of Britain, France, and Germany*. Cheltenham, UK and Brookfield, USA.
- Kristensen, H. (1999). Social housing policy and the Welfare State - a Danish perspective. In ENHR/cccodhas-conference, *Social Housing Policy*, Nunspeet.
- Kunzmann, K. (2001). State planning: A German success story? *International Planning Studies*, 6 (2), pp. 153-166.
- Lee, E. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3, pp. 47-57.
- Leontidou, L. (1990). *The Mediterranean city in transition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Longo, G. (2006). Housing policies in Italy: Urbanisation and localization of the housing issue. European Network for Housing Research-ENhR. Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.enhr.net/documents/2006%20Slovenia/W16_Longo.pdf
- Marcou, G., Kistenmacher, H. & Clev, H.-G. (1994). L' aménagement du territoire en France et en Allemagne. Paris, Datar, La Documentation Française.
- Maloutas, T. (1990). *Housing and family in Athens: An analysis of post-war housing practices*. Athens: Exandas.
- Maloutas, T. (2018). *The social geography of Athens: Social groups and the built environment in a South European metropolis*. Athens: Alexandria.
- Maloutas, T., Siatitsa, D. & Balampanidis, D. (2020). Access to Housing and Social Inclusion in a Post-Crisis Era: Contextualizing Recent Trends in the City of Athens. *Social Inclusion*, 8 (3), pp. 5-15. Doi: 10.17645/si.v8i3.2778

- Manatschal, A. (2013). *Kantonale Integrationspolitik im Vergleich. Eine Untersuchung der Determinanten und Auswirkungen subnationaler Politikvielfalt*.
- Marical, F., Mira d'Ercole, M., Vallavuo, M. & Verbist, G. (2006). Publicly-provided services and the distribution of resources, *Oecd Social, Employment and Migration working paper 45* (Paris: OECD).
- Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouchi, A., Pellegrino, A. & Taylor, J.E. (2005). *Worlds in Motion: Understanding international migration at the end of the millennium*. New York: Oxford University Press.
- MINISTERO DELL'INTERNO. (2017a). *Modalità d'ingresso*. Ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2020, από <https://www.interno.gov.it/it/temi/immigrazione-e-asilo/modalita-dingresso>
- MINISTERO DELL'INTERNO. (2017b). *Politiche migratory*. Ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2020, από <https://www.interno.gov.it/it/temi/immigrazione-e-asilo/politiche-migratorie>
- Niessen, J. & Huddleston, T. (2010). Εγχειρίδιο για την ένταξη για υπευθύνους χάραξης πολιτικής και ειδικούς επαγγελματίες. *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, 3, pp. 1-204. Doi: 10.2758/15209
- OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2012a). Italy, in *International Migration Outlook 2012: SOPEMI*, pp. 242-243. Ανακτήθηκε 22 Νοεμβρίου 2020, από http://www.oecd.org/italy/IMO%202012_Country%20note%20Italy.pdf
- OECD-Organisation for Economic Co-operation and Development. (2017). *Land-use Planning Systems in the OECD: Country Fact Sheets*. Paris: OECD Publishing. Doi: 10.178/9789264268579-en
- OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2018). Germany Policy Brief Housing: PROMOTING ACCESS TO AFFORDABLE AND SOCIAL HOUSING. Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2020, από <https://www.oecd.org/policy-briefs/Germany-policy-brief-housing.pdf>
- OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (n.d.). International migration database. Ανακτήθηκε 22 Νοεμβρίου 2020, από https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/data/oecd-international-migration-statistics/international-migration-database_data-00342-en
- Oltmer, J. (2016). *Migration im 19. um 20. Jahrhundert*. 3rd Edition, Munich.
- Penninx, R. & M. Martiniello (2004). 'Integration policies and processes: State of the art and lessons', in R. Penninx, K. Kraal, M. Martiniello & S. Vertovec (eds.), *Citizenship in European cities. Immigrants, local politics and integration policies* (pp.139-163), Aldershot: Ashgate.
- Pierre, M. & Françoise, C. (ed.). (2000). *Dictionnaire de l'Urbanisme et de l'Aménagement* (3rd Edition). Paris: PUF.
- Pierson, J. (2002). *Tackling Social Exclusion*. London: Routledge.

- Potsiou, C. & Voss, W. A. (n.d.). A comparison housing policies in Greece and in Germany: A work of the FIG Task Force on Property & Housing. Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2020, από http://users.ntua.gr/cpotsiou/conferences_abstract-review/5_53.pdf
- Prevelakis, G. S. (2000). *Athènes. Urbanisme, culture et politique (Athens. Urbanism, culture and politics)*. Paris: L'Harmattan.
- Psimmenos, I. (1995). *Metanastefsi apo ta Balkania*, Athens: Papazisis – Glorybook.
- Puschmann, P. (2015). *Social inclusion and exclusion of urban in-migrants in Northwestern European port cities. Antwerp, Rotterdam and Stockholm ca. 1850–1930*. Thesis, KU Leuven.
- Raumordnungsgesetz (ROG). (2008). Νόμος Χωροταξικού Σχεδιασμού. Ανακτήθηκε 28 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.gesetze-im-internet.de/rog_2008/ROG.pdf
- Ravenstein, E. G. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society of London*, 48 (2), pp. 167-235.
- Rydin, Y. (1993). *The British Planning System. An Introduction*. London: MacMillan.
- Sabino, C. & Peixoto, J. (2009). Labour migration policies, 36-41, in Arango, J., Bonifazi, C., Finotelli, C., Peixoto, J., Sabino, C., Strozza, S. and Triantafyllidou, A. (ed.). *The making of an immigration model: inflows, impacts and policies in Southern Europe*, Ανακτήθηκε 26 Νοεμβρίου 2020, από http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/WP_9_Southern_countries_synthesis.pdf
- Sachverständigenrat deutscher Stiftungen für Integration und Migration (2017). *Papiertiger oder Meilensteine? Die Integrationsgesetze der Bundesländer im Vergleich*, Policy Brief: Berlin.
- Scholten, P. (2013). “Agenda Dynamics and the Multi-Level Governance of Migrant Integration. The Case of Dutch Migrant Integration Policies”. *Policy Sciences*, 46, pp. 217-236.
- Scholten, P. (2016). ‘Between national models and multi-level decoupling: the pursuit of multi-level governance in Dutch and UK policies towards immigrant incorporation’. *Journal of International Migration and Integration*, 17 (4), pp. 973-994.
- Scholten, P. (2019). TWO WORLDS APART? Multilevel governance and the gap between national and local integration policies, in T. Caponio, P. Scholten, & R. Zapata-Barrero (ed.), *The Routledge Handbook of the Governance of Migration and Diversity in Cities* (pp. 157-167). Milton Park & New York: Routledge.
- Serraos, K., Greve, T., Asprogerakas, V., Balampanidis, D. & Chani, A. (2016). Athens, a capital in crisis: Tracing the socio-spatial impacts, in J. Knieling & F. Othengrafen (ed.), *Cities in crisis. Socio-spatial impacts of the economic crisis in Southern European cities* (pp. 116–138). London and New York, NY: Routledge.

- Siatitsa, D. (2016). Changes in housing and property under the austerity regime in Greece: Challenges for the movement and the left, in B. Schonig & S. Schipper (ed.), *Urban austerity. Impacts of the global financial crisis on cities in Europe* (pp. 145–160). Berlin: Theater der Zeit.
- Sjaastad, L. (1962). The costs and returns of human migration. *Journal of Political Economy*, 70, pp. 80-93.
- Soysal, Y. (1994). *Limits of citizenship: migrants and post-national membership in Europe*, Chicago: University of Chicago Press.
- Stratis, D. (1955). The problem of Greek housing. *New Economy*, pp. 104-112.
- Todaro, M. (1969). A model of labor migration and urban unemployment in less developed countries. *The American Economic Review*, 59, pp. 138-148.
- Tosi, A. & Cremaschi, M. (2001). Housing policies in Italy. Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.academia.edu/280803/Housing_Policies_In_Italy
- Triantafyllidou, A. (1998). Oi alloi anamesa mas, in Tsiakalos G. (ed.): *Koinonikos Apokleismos kai Koinonikes anisotites, Proceedings of the Sixth Annual Conference of the Saki Karagiorga Foundation*, Athens: Exantas, pp. 488-99.
- Triantafyllidou, A. (2009). Integration and citizenship policies, in J.Arango, C. Bonifazi, C. Finotelli, J. Peixoto, C. Sabino, S. Strozza and A. Triantafyllidou (ed.). *The making of an immigration model: inflows, impacts and policies in Southern Europe* (pp. 49-55), Ανακτήθηκε 26 Νοεμβρίου 2020, από http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/WP_9_Southern_countries_synthesis.pdf
- Turowski (2000). The structure of spatial planning in Germany, in K. Boehme, B. Lange & M. Hansen (eds.). *Property Development and Land Use Planning Around the Baltic Sea*, Nordregio Working paper 5.
- Vaiou, D., Karali, M., Monemvasitou, A., Papaioannou, A. & Photiou, T. (2007). *Intersecting patterns of everyday life and socio-spatial transformations in the city. Migrant and local women in the neighbourhoods of Athens*. Athens: L-Press.
- Veikou, M. & Triantafyllidou, A. (n.d.). Chapter 4: Immigration Policy and its Implementation in Italy: The State of the Art, in A. Triantafyllidou (ed.). *MIGRATION PATHWAYS: A HISTORIC, DEMOGRAPHIC AND POLICY REVIEW OF FOUR EUROPEAN COUNTRIES*, European Commission.
- Ventura, S. (2002), *Il federalismo*. Bologna: Il Mulino.
- Vermeulen, F. & Stotijn, R. (2010). ‘Local policies concerning unemployment among immigrant youth in Amsterdam and in Berlin: towards strategic replacement and pragmatic accommodation’, in T. Caponio & M. Borkert (ed.), *The local dimension of migration policymaking* (pp. 109–34). Amsterdam: Amsterdam University Press.

Vogel, D. & Cyrus, N. (n.d.). Chapter 2: Immigration as a Side Effect of other Policies, Principles and Consequences of the German Non-immigration Policy, in A. Triantafyllidou (ed.). *MIGRATION PATHWAYS: A HISTORIC, DEMOGRAPHIC AND POLICY REVIEW OF FOUR EUROPEAN COUNTRIES*, European Commission.

Wilhelmi, M. A. (2013). Inmigración y reparto competencial en estados descentralizados. Una comparación entre los casos español e italiano. *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals*, 18, 1–26.

Zaspel-Heisters, B. & Haury, S. (2015). Synoptic Overview of Spatial Planning in Germany. *City Safety Energy Journal*, 2, pp. 15-30.

Zuber, I. C. (2019). Explaining the immigrant integration laws of German, Italian and Spanish regions: Sub-state nationalism and multi-level party politics. *Regional Studies*.

Διαδικτυακές πηγές

Country Profile Germany 2007. (2020, Νοέμβριος 20). Ανακτήθηκε από <https://www.bpb.de/system/files/pdf/8N1LWC.pdf>

Country Profile Germany 2017. (2020, Νοέμβριος 20). Ανακτήθηκε από https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20Profile%20Germany_2017.pdf

Country Profile Italy 2012. (2020, Νοέμβριος 21). Ανακτήθηκε από www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Country%20profile_Italy_2012.pdf

Διαμονή. (2020, Δεκέμβριος 13). Ανακτήθηκε από <https://www.eu-gleichbehandlungsstelle.de/eugs-gr/οι-πολίτες-της-εε/πληροφορίες/πρώτα-βήματα-στη-γερμανία/διαμονή>

Εικόνα εξωφύλλου. (2021, Ιανουάριος 15). Ανακτήθηκε από <https://pixabay.com/el/illustrations/cloud-προσδιορίσει-λέξεις-κλειδιά-3074621/>

ΕΛΣΤΑΤ. (2020, Δεκέμβριος 7). Ανακτήθηκε από <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM07/->

Hot spot. (2020, Δεκέμβριος 14). Ανακτήθηκε από <https://el.wiktionary.org/wiki/%CF%87%CE%BF%CF%84%CF%83%CF%80%CE%BF%CF%84>

Italy – ASSURB (2020, Δεκέμβριος 28). Ανακτήθηκε από <http://www.ectp-ceu.eu/index.php/en/members/full-members/italy>

Istat. (2020, Δεκέμβριος 7). Ανακτήθηκε από <https://www.istat.it/>

Κατοικία. (2020, Δεκέμβριος, 13). Ανακτήθηκε από <https://www.eu-gleichbehandlungsstelle.de/eugs-gr/οι-πολίτες-της-εε/πληροφορίες/πρώτα-βήματα-στη-γερμανία/κατοικία>

- Länderprofil Deutschland 2015. (2020, Νοέμβριος 21). Ανακτήθηκε από https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/L%C3%A4nderprofil%20Deutschland_2015_neu_0.pdf
- ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ – ΠΡΟΣΦΥΓΙΑ – ΞΕΝΟΦΟΒΙΑ. (2018). (2020, Δεκέμβριος 6). Ανακτήθηκε από <https://schoolblender.wordpress.com/2018/11/09/metanasteush-prosfugia-ksenofobia/>
- Ο ΑΕΙΦΟΡΙΚΟΣ ΧΩΡΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕ ΦΟΝΤΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. ΤΟ ΙΤΑΛΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ. (2020, Δεκέμβριος 27). Ανακτήθηκε από http://library.tee.gr/digital/kdth/kdth_m3070/kdth_m3070_samaras.pdf
- Ορισμός, οριοθέτηση και στόχοι της κοινωνικής πολιτικής. (2011). Ανακτήθηκε 17 Νοεμβρίου 2020, από <https://socialpolicy.gr/2011/10/%CE%BF%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AD%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%83%CF%84%CF%8C%CF%87%CE%BF%CE%B9-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CE%B9.html>
- Planungsebenen, Planungsräume - Stufen der räumlichen Planung. (2020, Δεκέμβριος 28). Ανακτήθηκε από <https://www.umweltbundesamt.de/themen/nachhaltigkeit-strategien-internationales/planungsinstrumente/planungsebenen-planungsraeume-stufen-der#bundesebene>
- Statistisches Bundesamt. (2020, Δεκέμβριος 7). Ανακτήθηκε από https://www.destatis.de/EN/Home/_node.html;jsessionid=8BE5EDE9E161C32EE2E022C5B0EDCA57.internet742
- Το ιταλικό σύστημα υποδοχής. (2020, Δεκέμβριος 13). Ανακτήθηκε από <https://casework.eu/el/lesson/the-italian-reception-system/>
- Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας. (2020, Νοέμβριος 26). Ανακτήθηκε από <https://www.e-nomothesia.gr/>
- Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας (2020, Δεκέμβριος 29). Ανακτήθηκε από <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/nomos-4759-2020-phek-245a-9-12-2020.html>
- Umweltnetz-schweiz.ch - Forum für umweltbewusste Menschen. (2020, Δεκέμβριος 28). Ανακτήθηκε από <https://www.umweltnetz-schweiz.ch/suche.html?q=+SR+Raumplanung&Search>